

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький університет управління та права
Євразійська асоціація правничих шкіл та правників
ELSA Хмельницький
Ліга студентів Асоціації правників України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

*збірник тез
Міжнародної наукової конференції
“Чотирнадцяті осінні юридичні читання”
(м. Хмельницький, 23–24 жовтня 2015 року)*

ЧАСТИНА ДРУГА:

*Земельне право
Аграрне право
Екологічне право
Природоресурсне право
Кримінальне право
Кримінологія
Кримінально–виконавче право
Кримінальний процес
Криміналістика
Судова експертиза
Міжнародне право
Порівняльне правознавство*

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
2015

УДК 34
ББК 67.0
А 43

- А 43** **Актуальні проблеми юридичної науки** : збірник тез Міжнародної наукової конференції “Чотирнадцяті осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 23–24 жовтня 2015 року): [у 2-х част.]. – Частина друга. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2015. – 208 с.

ISBN 978-617-7169-42-9 (повне зібр.)

ISBN 978-617-7169-44-3 (частина 2)

У збірнику представлені кращі тези доповідей, які були подані на Міжнародну наукову конференцію “Чотирнадцяті осінні юридичні читання”, що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права 23–24 жовтня 2015 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямків: “Земельне право”, “Аграрне право”, “Екологічне право”, “Природоресурсне право”, “Кримінальне право”, “Кримінологія”, “Кримінально–виконавче право”, “Кримінальний процес”, “Криміналістика”, “Судова експертиза”, “Міжнародне право”, “Порівняльне правознавство”.

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів юридичного напрямку, практичних працівників і широкий читацький загал.

Організаційний комітет Міжнародної наукової конференції “Чотирнадцяті осінні юридичні читання” не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережені орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 34
ББК 67.0

ISBN 978-617-7169-42-9 (повне зібр.)
ISBN 978-617-7169-44-3 (частина 2)

© Колектив авторів, 2015
© Хмельницький університет
управління та права, 2015

**ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО
АГРАРНЕ ПРАВО
ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО
ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО
КРИМІНОЛОГІЯ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС
КРИМІНАЛІСТИКА
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО
ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО**

**LABOUR LAW
SOCIAL SECURITY LAW
LAND LAW
AGRARIAN LAW
CRIMINAL LAW
CRIMINOLOGY
CRIMINALLY EXECUTIVE LAW
CRIMINAL PROCEDURE
CRIMINALISTICS
LEGAL EXPERTISE
ENVIRONMENTAL LAW
NATURALLAW
INTERNATIONAL LAW
COMPARATIVELAW**

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО. АГРАРНЕ ПРАВО. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО. ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО.

*Айтмухаметова Лилия Сергеевна,
студентка 3-го курса юридического факультета
Саратовского государственного университета им. Н.Г. Чернышевского*

ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ДАЧУ ЛОЖНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЭКСПЕРТНЫХ ЗАКЛЮЧЕНИЙ

Под экологической экспертизой понимается установление соответствия документов и (или) документации, обосновывающих намечаемую в связи с реализацией объекта экологической экспертизы хозяйственную и иную деятельность, экологическим требованиям, установленным техническими регламентами и законодательством в области охраны окружающей среды, в целях предотвращения негативного воздействия такой деятельности на окружающую среду [1].

В литературе и научных работах различают иные виды экспертиз. Так, например, Н.Т. Разгельдеев, Е.А. Максимова выделяют экологическую, санитарно-эпидемиологическую экспертизы, а также экспертизу промышленной безопасности опасных производств и объектов, экспертизу обеспечения радиационной безопасности населения, экспертизу безопасности при пользовании недрами, государственную экспертизу проектной документации и результатов инженерных изысканий и государственную экспертизу проектной документации в области предупреждения чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера[2].

Документы, которые содержат результаты экологической экспертизы, называются экологическими заключениями. С положительного экологического экспертного заключения начинает функционировать любая хозяйственная и иная деятельность предприятия. В связи с этим, можно утверждать, что заключение по экологической экспертизе – гарант безопасности окружающей среды, что, в свою очередь, дает основания полагать о том, что вынесение заведомо ложных и фальсифицированных заключений несет экологическую опасность.

Так, например, ООО «Экорос» занимается утилизацией промышленных отходов, которые затем используются согласно технологическому регламенту и применяются при производстве глиняного сырья для керамзитовых материалов. Данная технология этой организации имеет положительное заключение государственной экологической экспертизы[3]. Однако территориальное управление Федеральной службы по надзору в сфере природопользования по Саратовской области выяснила, что ООО «Экорос» осуществляет изготовление глиняного сырья для производства керамзита и керамзитовых изделий с добавлением отходов 2–4 классов опасности, что является нарушением требований Федерального закона «Об отходах производства и потребления», запрещающих захоронение отходов в границах населенных пунктов[4]. Поэтому возникает вопрос, почему эта организация, имея положительные экспертные заключения, нанесла такой вред окружающей среде. В настоящее время возбуждено уголовное дело по факту загрязнения атмосферы и нарушения правил обращения с отходами.

В федеральном законе «Об экологической экспертизе» устанавливаются четыре вида ответственности за нарушение законодательства: уголовная, административная, дисциплинарная, гражданско-правовая. Так, условием наступления уголовной ответственности является совершение лицом преступления, повлекшим за собой тяжкие прямые или косвенные экологические и иные последствия. Если же нарушения не влекут

уголовной ответственности, то лица, нарушившие закон, привлекаются к административной ответственности.

За принуждение эксперта к подготовке заведомо ложного заключения экологической экспертизы несет ответственность заказчик; за фальсификацию же выводов заключения экологической экспертизы ответственность несут эксперты, должностные лица государственных органов и органов местного самоуправления, которые могут привлекаться также и к дисциплинарной ответственности.

В Кодексе Российской Федерации об административных правонарушениях действует статья 8.4 «Нарушение законодательства об экологической экспертизе» и статья 19.26 «Заведомо ложное заключение эксперта» [5]. Так статья 8.4 КоАП РФ не содержит признака объективной стороны – фальсификации экспертного заключения, в то время, как ст. 19.26 КоАП РФ содержит данное условие в гипотезе статьи.

В уголовном кодексе содержится две статьи, закрепляющие ответственность за ложные экспертные заключения: статья 217.2 «Заведомо ложное заключение экспертизы промышленной безопасности», статья 307 «Заведомо ложные показания, заключение эксперта, специалиста или неправильный перевод» [6].

Исходя из того, что существуют различные виды экспертиз, представляется целесообразным ввести в Уголовный кодекс Российской Федерации отдельную статью в главу 26 «Экологические преступления» раздела 9 «Преступления против общественной безопасности и общественного порядка», которая бы закрепляла единую ответственность за дачу ложных экспертных экологических заключений. Аналогично, это касается и Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях. Данные нововведения помогли бы разграничить преступления от правонарушений по степени тяжести совершенного общественного деяния и причиненным последствиям.

Использованные источники:

1. *Об экологической экспертизе: Федеральный закон от 23.11.1995 № 174-ФЗ (ред. от 13.07.2015) // СЗ РФ. - 1995. - № 48. - Ст. 4556; СЗ РФ. - 2015. - № 29 (ч. 1). - Ст. 4347.*
2. *Разгельдеев Н.Т., Максимова Е.А. Проблемы правового регулирования экспертной деятельности в сфере охраны окружающей среды и безопасной жизнедеятельности населения / Н.Т. Разгельдеев, Е.А. Максимова // Правовая культура. - 2013. - № 1.*
3. *Wikimapia [сайт] URL: <http://wikimapia.org/12674961/ru/Участок-утилизации-отходов-ООО-«Экорос»> (дата обращения: 26.09.2015) .*
4. *Росэкология [сайт] URL: <http://www.rosecology.ru/sertifikaty/278-sertifikaty-na-ekoros.html> (дата обращения: 26.09.2015).*
5. *Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30.12.2001 № 195-ФЗ (ред. от 13.07.2015, с изм. от 14.07.2015) (с изм. и доп., вступ. в силу с 06.09.2015) // СЗ РФ. - 2002. - № 1 (ч. 1). - Ст. 1; 2013. - № 52 (часть I). - Ст. 6980.*
6. *Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 № 63-ФЗ (ред. от 13.07.2015, с изм. от 16.07.2015) (с изм. и доп., вступ. в силу с 25.07.2015) // СЗ РФ. 1996. - № 25. - Ст. 2954; 2013. - № 30 (Часть I). - Ст. 4078.*

*Байов Дмитро Сергійович,
студент 4-го курсу юридичного факультету
Донецького національного університету*

СУЧАСНЕ СТАНОВИЩЕ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Станом на сьогодні в Україні існує безліч проблем, які потребують негайного вирішення. Однією з таких є проблема соціально-економічної трансформації, що відбувається в аграрному секторі економіки. Ця проблема зумовлює пошук нових нетрадиційних організаційно-правових форм зайнятості населення, спрямованих на забезпечення економічного зростання сільськогосподарського сектора. Саме активізація сільського населення до діяльності у невиробничій сфері сільського зеленого туризму вбачається як один із пріоритетних шляхів розвитку села в Україні.

За оцінкою Державної служби статистики України, станом на 1 серпня 2015 року чисельність сільського населення України становить 30,9 % від усієї кількості населення. За роки незалежності України в сільській місцевості спостерігається постійне зменшення населення (з 33,3% показник впав до 30,9%), зростання безробіття, масова міграція. Майже 35% мешканців (цю цифру можна піддати сумнівам) сільської місцевості перебувають за межею бідності [1]. Розвиток сільського зеленого туризму міг би зупинити таку негативну тенденцію в українських селах, підвищити матеріальний добробут та частково вирішити проблеми зайнятості сільського населення.

Вагомий внесок у дослідження проблем розвитку сільського зеленого туризму, зробили такі відомі вчені, як: В.В. Васильєв, П.В. Горішевський, Т.І. Дьоров, С.П. Кузик, В.К. Федорченко, В.І. Кафарський та ін. Однак незважаючи на значущість проведених досліджень реалізація теоретичних напрацювань на практиці залишає бажати кращого.

Протягом існування української незалежної держави постійно робились спроби законодавчого врегулювання діяльності у сфері сільського зеленого туризму. На жаль, ці спроби не призвели до законодавчого закріплення багатьох норм, без яких діяльність у сфері сільського зеленого туризму не може набути динамічного і ефективного розвитку. У 2003 році до Верховної Ради України народним депутатом В.І. Кафарським був поданий проект Закону «Про сільський та сільський зелений туризм». Проте цей законопроект був розглянутий тільки у першому читанні і не набрав чинності [2]. У цьому Проекті надавались визначення щодо сільського туризму і сільського зеленого туризму. Згідно із ст. 1 Проекту сільський зелений туризм являє собою відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму.

Окрім вищезгаданого Проекту Закону існує Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р., у ст. 4 якого визначається, що до видів туризму належать як сільський туризм, так і екологічний (зелений). Тобто, Закон розрізняє ці два види, проте тлумачення кожного з них не надає [3].

На сьогодні єдиним директивним документом, який спрямований на розвиток сільських територій є Постанова Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2007 р. №1158 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р.» (із змінами і доповненнями) [4]. Вказана Постанова передбачає заходи з розвитку сільського зеленого туризму та відродження підсобних промислів та ремесел. Але сама програма не містить цілеспрямованих та конкретних заходів щодо підходів до стимулювання розвитку сільського зеленого туризму.

У той же час Матвієнко А.Т. наголошує на тому, і я з ним погоджуюсь, що на сьогоднішній день ринок сільського зеленого туризму в Україні й досі перебуває на стадії становлення, а частка господарів, які працюють на цьому ринку і вже мають досвід

обслуговування туристів, відносно незначна [5, с. 96]. І це є однією з головних проблем зеленого туризму в нашій країні.

В Україні розвиток сільського зеленого туризму має багато складових: історико-архітектурну спадщина, культура, самобутній побут, даровані природою мальовничі ландшафти, а також лікувально-рекреаційні ресурси. Наші села багаті індивідуальним житловим фондом та працьовитими людьми. Водночас гострою проблемою є відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць у сільській місцевості. Справа розвитку сільського відпочинку має реальну державну перспективу і сприятиме поліпшенню соціально-економічної ситуації сільської місцевості [6, с. 175].

Сільське населення України здатне отримувати реальні прибутки у сфері зеленого туризму від різноманітних видів діяльності: організація туристичних маршрутів; робота гідом чи екскурсоводом; прокат туристичного спорядження; розміщення туристів; кулінарні послуги й т.п.

Водночас, великою проблемою розвитку сільського зеленого туризму є недостатній рівень розвитку комунікацій та соціально-технічної інфраструктури у багатьох центрах сільського зеленого туризму: незадовільний стан локальних доріг; відсутність централізованого теплопостачання та водопостачання тощо.

Разом з тим слід розуміти, що без законодавчого врегулювання найбільш гострих питань функціонування сільського зеленого туризму неможливо динамічно розвивати цю сферу та масово залучати до неї сільське населення. Автор визначає, що необхідно на законодавчому рівні закріпити наступні пункти:

- відмежування діяльності в сфері сільського туризму від підприємницької діяльності взагалі, а також від товарного агропромислового виробництва на селі та туристичної діяльності;
- провадження діяльності у сфері сільського туризму повинно здійснюватися без будь-яких дозволів та реєстрацій в органах влади;
- встановити, що умови діяльності у сфері сільського зеленого туризму регулюються чинним законодавством та чинною іншою нормативною базою яка регулює відносини у тій чи іншій сфері суспільних відносин. Такий підхід надасть можливість уникнути прийняття спеціального Закону, й у той же час жодна з елементів діяльності не залишиться поза правовим полем держави.
- право на визначення окремих норм та стандартів діяльності та контроль за їх дотриманням потрібно делегувати громадським об'єднанням, яким з 1996 р. в Україні є громадська неприбуткова організація «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» [7].

Але найголовніше потрібно, щоб держава була зацікавлена у веденні зеленого туризму і здійснювала його фінансування на перших етапах розвитку.

Сподіваємося, що прийняття відповідних положень допоможе розвитку зеленого туризму в Україні, адже зелений туризм – це вміння радіти тому, що надала нам природа. В її особливій, найменш порушеній людиною частині.

Використані джерела:

1. *Проект Стратегії подолання бідності [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики України. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article;jsessionid=79C0D549F0CEA8525A096CF91A0841F9.app1?art_id=179954&cat_id=141744*
2. *Про прийняття за основу проекту Закону України про сільський та сільський зелений туризм: Постанова Верховної Ради України від 16 листопада 2004 р. № 2179-IV*

[Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2179-iv>

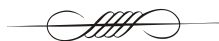
3. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.

4. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 / Офіційний вісник України. – 2007 – № 73. – Ст. 2715.

5. Матвієнко, А.Т. Зелений туризм як напрямок вирішення проблеми зайнятості сільського населення в Україні / А.Т. Матвієнко // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 22 (1). – С. 95-99.

6. Гоцелюк, А.Ю. Сільський зелений туризм – пріоритетний напрям диверсифікації економіки сільських територій Миколаївської області / А.Ю. Гоцелюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 2. Т. 2 – С. 174-177.

7. Сільський зелений туризм [Електронний ресурс] // Співка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian>

Барабаш Наталія Петрівна,

доцент кафедри трудового, аграрного та екологічного права
Львівського національного університету імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ КАТЕГОРІЇ ЗЕМЕЛЬ ПРОМИСЛОВОСТІ, ТРАНСПОРТУ, ЗВ'ЯЗКУ, ЕНЕРГЕТИКИ, ОБОРОНИ ТА ІНШОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

На сучасному етапі розвитку правової думки об'єктом ґрунтовних наукових досліджень були практично поняття всіх категорій земель, а в деяких випадках науковий інтерес проявлявся й до поняття підвидів та видів земель у складі певної категорії. Останнє стосується переважно такої найбільш чисельної за складом категорії земель, як землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Розуміння сутності земель, які належать до цієї категорії земель, наводиться у працях В. І. Андрейцева, В. В. Бондара, Н. В. Бондарчук, І. Я. Вітюк (Дивоняк), Н. Ю. Гальчинської, Т. М. Лебедевої, О. Ю. Макаренка, С. І. Марченко, А. М. Мірошниченка, О. М. Пашенка, М. З. Романюка, К. О. Смовж, В. Т. Терещука, О. С. Федотової, М. В. Шульги та інших. Утім, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню складових земель зазначеної категорії як об'єктів правового регулювання, у земельно-правовій науці залишаються невирішеними проблеми формування поняття самої категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Необхідно відзначити, що правові поняття, у тому числі й досліджуване поняття, знаходять свій вираз у термінах (словах та словосполученнях), правових визначеннях (дефініціях), що закріплюються у тексті права і мають строгу логічну визначеність з точки зору їх змісту, обсягу та співвідношення з іншими поняттями. Поняття стає відомим та може використовуватись тільки з моменту його об'єктивації в мові за допомогою терміна. Адже поняття – це категорія мислення, а думки, як зазначає Г. Т. Чорнобель, стають доступними для сприйняття лише тоді, коли вони вдягаються у словесний одяг, тобто виражаються за допомогою мови, що матеріалізується зовні в конкретних знаках, семантично пов'язаних один з одним та таких, що утворюють певну систему кодів. Поняття може бути виражене одним

словом або словосполученням слів. Здатність слів виражати різні поняття породжує іноді плутанину, неясність в аргументації. Тому у науці користуються не просто словами, а термінами. Термін – це слово, яке має чітко визначене значення. У юридичній літературі вчені пропонують як дуже ємні, так і більш широкі за змістом визначення юридичного терміна. Так, М. Л. Давидова під юридичними термінами розуміє слова, що позначають правові поняття. Натомість М. І. Любченко вказує, що юридичний термін являє собою основну одиницю юридичного тексту, представляє слово або словосполучення, яке виступає узагальненим найменуванням певного правового поняття або поняття, яке не є правовим, але в результаті функціонування у сфері юриспруденції набуває специфічних змістовних відтінків, вводиться в обіг юридичною наукою або законодавцем, характеризується емоційною нейтральністю та відносною стійкістю. Визначаючи співвідношення між терміном і поняттям, доцільно погодитися з тією позицією, що це різні характеристики одного й того самого явища, адже вони співвідносяться як форма і зміст. Тому принципової різниці між терміном і поняттям не потрібно проводити.

Кожний термін потребує свого розкриття, визначення, яке дозволило б найбільш повно відобразити ознаки то чи іншого явища, відділити його від суміжних понять. Коротке визначення будь-якого поняття, що відображає суттєві, якісні ознаки предмета чи явища є не що іншим, як дефініцією. На думку В. Д. Титова, без чітко сформульованого визначення ми не маємо й наукового поняття, і вимушені задовольнятися незрозумілими уявленнями, що допускають довільні суб'єктивні тлумачення. З цією позицією погоджуються й інші вчені. Зокрема, М. І. Любченко зазначає, що дефініції мають надзвичайно велике значення для всієї правової системи, адже до того часу, поки відсутнє наукове визначення того чи іншого поняття, немає й точного значення істотності предмета, що відображається цим поняттям, відсутній і критерій для виокремлення одних предметів від інших, а відповідно – немає й істинного уявлення про правову реальність, немає правової визначеності, не може бути і ефективного регулювання суспільних відносин.

Враховуючи наведені положення до формування поняття категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення, доцільно у юридичній літературі говорити про два аспекти цієї проблематики. Перший аспект пов'язаний із найменуванням зазначених земель, тобто юридичним терміном, що використовується на позначення цього поняття, другий – із формулюванням дефініції зазначеного поняття, визначенням його змісту.

У земельному законодавстві України для позначення досліджуваної категорії земель законодавець використовує термін «землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення». Зазначений термін, як вірно зазначає А. М. Мірошніченко, по-перше, не відображає призначення земель даної категорії, зумовлює невизначеність, породженою формулою «та іншого призначення»; по-друге, не є лаконічним та зручним для використання. Необхідно відзначити, що науковою спільнотою для позначення земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення використовуються різні терміни – «землі несільськогосподарського призначення», «землі спеціального несільськогосподарського призначення», «землі спеціального призначення». У зв'язку з наведеним при формуванні поняття земель зазначеної категорії актуальною видається проблема щодо термінології, що використовується для позначення даних земель.

Попри наявність закріпленої у земельному законодавстві України дефініції категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення, проблем із розумінням сутності цього терміна та оперування ним на практиці законодавцю все ж таки не вдалося уникнути. Законодавче визначення поняття зазначених земель не характеризується досконалістю. Серед дефектів визначення поняття зазначених земель потребує відзначення неоднозначності термінології при формулюванні ознак, відображених у ньому, неточність та неповнота нормативного закріплення змісту поняття зазначених

земель. Визначені дефекти звичайно ж стають причиною виникнення проблем у практичному застосуванні відповідних норм чинного земельного законодавства, знижує якість механізму правового регулювання відносин у сфері використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення, а це у свою чергу зумовлює пошук шляхів їх мінімізації. Тому нині актуальним є здійснення наукового пізнання змісту поняття земель цієї категорії та застосування напрацювань земельно-правової науки у процесі законотворення.

Аналіз результатів теоретичних досліджень розуміння сутності поняття «землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення» дозволяє стверджувати про відсутність єдиного та однозначного розуміння змісту поняття цих земель. При визначенні поняття земель зазначеної категорії заслуговує на увагу проблема розуміння сутності деяких ознак цих земель, зокрема основного цільового призначення та суб'єктів їх використання. Науковою спільнотою не вироблено єдиної позиції щодо визначення суті основного цільового призначення земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Думки вчених розходяться й у визначенні суб'єктного складу земель цієї категорії.

Таким чином, забезпечення ефективного правового регулювання земельних відносин у досліджуваній сфері зумовлює суттєве доопрацювання положень вітчизняного земельного законодавства щодо визначення поняття категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення та потребує першочергово розв'язання проблем формулювання дефініції цих земель.

Грушкевич Тетяна Володимирівна,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Протягом всього життя ми так чи інакше використовуємо природні ресурси. Це наша життєвозабезпечуюча і соціальна потреба. Використання різних компонентів природи для задоволення індивідуальних і суспільних потреб здійснюється на основі правового регулювання. При цьому використання природних об'єктів може здійснюватися не тільки на основі права власності, а й на засадах права природокористування.

Закріплення права природокористування в Основному Законі України (ст. 13) надало йому характеру конституційного, піднявши тим самим на найвищий рівень у системі основних екологічних прав громадян. Основний закон України в ч. 2 ст. 13 надає громадянам право «користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону» [1]. Слід звернути увагу, що дана стаття міститься в розділі «Загальні засади», який встановлює основи суспільного та державного ладу України.

Основні права та свободи у сучасній політико-правовій теорії прийнято поділяти на громадянські (особисті), політичні, економічні, соціальні та культурні (за Міжнародними пактами 1966 р.). В цьому аспекті постає питання, до якої групи прав відноситься право громадян на природокористування.

Конституційні екологічні права безпосередньо пов'язані із самою сутністю людини як фізичної істоти, що є дуже важливо, оскільки саме зазначений статус є підґрунтям усіх інших

якісних рис людини. Комплексний характер екологічних прав зумовлює проблематику у віднесенні їх до тієї чи іншої категорії прав людини.

На позиції віднесення екологічних прав, в тому числі і права на природокористування, до групи соціальних прав стоїть Н.Р. Кобецька [2, с. 10]. Вона вважає, що дані права спрямовані на забезпечення соціального буття особи, отримання нею певних соціальних благ за допомогою користування природою. Науковець зауважує, що слід розрізняти поняття «права громадян в галузі екологічних відносин» і «екологічні права громадян» і вважає, що екологічні права – більш вузьке поняття, тоді як права громадян в галузі екологічних відносин включають всі повноваження громадян, які так чи інакше пов'язані з навколишнім природним середовищем, природними ресурсами. Відповідно, автор пропонує розрізняти дві групи прав громадян в галузі екологічних відносин: екологічні права громадян і права по використанню природних ресурсів. Першу групу екологічних прав громадян нею було запропоновано охарактеризувати як права, спрямовані на задоволення екологічних потреб і які забезпечують реалізацію екологічних інтересів [2, с. 11].

Схожу точку зору висловлює і М.К. Черкашина, яка вважає, що розглядати суб'єктивне право користування природними ресурсами як одне з природоресурсових, а не екологічних є найбільш правильним. І право природокористування як можливість використання природних ресурсів не їх власником було й залишається домінуючим серед юридичних можливостей використання природного об'єкта [3, с. 8].

Однак, дане положення є дискусійним. В протипагу наведеній позиції висловлюються інші науковці. Зокрема, М.М. Брінчук розуміє під екологічними правами людини визнані та закріплені в законодавстві права індивіда, що забезпечують задоволення різноманітних потреб людини під час взаємодії з природою. Він поділяє ці права за рівнем правового регулювання на основні та інші права в галузі навколишнього середовища [4, с. 131]. Тобто, включаючи до них і право на загальне природокористування. На такій позиції стоїть і академік В.І. Андрейцев [5, ст. 31]. Ми також притримуємося даної точки зору надалі право на природокористування позначатимемо як екологічне.

Ще однією характерною рисою права громадян на природокористування є його спрямованість на задоволення екологічних потреб і забезпечення реалізації екологічних інтересів.

Потреба як категорія в науці психології розуміється як «стан індивіда, що створюється необхідністю, яку він відчуває в об'єктах, що є обов'язкові для його існування і розвитку» [6, с. 287]. Потреба у використанні природних ресурсів є життєво важливою, обумовленою необхідністю самого існування людини.

На ранніх стадіях розвитку людини вона звичайним чином вписувалась в природні системи поряд з рослинним і тваринним світом. Як зазначає С.М. Кравченко: «На зорі людства всі екологічні потреби були безпосередніми, тобто задовольнялись в процесі безпосереднього використання природи людиною» [7, с. 77]. Сьогодні людське суспільство перетворилося на могутню силу, яка справляє значний руйнівний вплив на навколишнє природне середовище. Це спричинило зростання екологічних проблем та ускладнило можливості їх безпосередньої реалізації. Неможливість безперешкодно задовольнити свої екологічні потреби породжує виникнення екологічних інтересів.

Детальний аналіз категорії «екологічний інтерес» проводить Г.В. Анісімова. Вона визначає екологічний інтерес як «об'єктивно існуюче, особливого роду ставлення соціальних суб'єктів до екологічних потреб та інших умов життя, що забезпечують їм нормальну життєдіяльність та екологічну рівновагу в навколишньому природному середовищі» і робить висновок, що суб'єктивне екологічне право виступає юридичною формою реалізації екологічних інтересів громадян [8, с. 14, 15].

Однією з ознак суб'єктивного права є те, що його здійснення забезпечене обов'язками іншої сторони. При цьому, в одних випадках обов'язок полягає в утриманні від дій, що

порушують суб'єктивне право, а в інших – дане право забезпечується виконанням обов'язку, тобто активними діями зобов'язаної особи.

Н.І. Матузов, розглядаючи таку правову категорію як конституційне право громадян, наголошує, що «кореспондуючий цьому суб'єктивному праву обов'язок лежить на всіх інших громадянах, які повинні утримуватися від перешкоджання суб'єкту в здійсненні його права, не заважати йому в цьому. Таким чином, конституційні норми породжують правовідносини так званого абсолютного характеру» [9, с. 63].

Отже, право громадян на природокористування має абсолютний характер. Всі повноваження щодо його реалізації належать громадянину, їм же кореспондують обов'язки усіх інших осіб щодо утримання від порушення цього права.

Також право громадян на природокористування є самостійним екологічним правом і його реалізація відбувається на основі норм цієї галузі права. Тому згідно поділу, запропонованого академіком В.І. Андрейцевим, воно має галузевий характер [5, с. 28], що справляє вплив на нормативну базу його регулювання та правозастосовчі процеси.

Підводячи ризик, узагальнимо основи юридичної природи суб'єктивного права громадян на природокористування і виокремимо його основні ознаки, до яких слід віднести: конституційне закріплення; суб'єктивний характер; віднесення до групи соціальних прав; належність до екологічних прав людини і громадянина; спрямованість на задоволення екологічних потреб і забезпечення реалізації екологічних інтересів; абсолютний та галузевий характер.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
2. Кобецька Н.Р. Екологічні права громадян України: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Н.Р. Кобецька. – К., 1998. – 16 с.
3. Черкашина М.К. Юридичні гарантії права природокористування: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / М.К. Черкашина. – Х., 2008. – 19 с.
4. Бринчук М. М. Экологическое право (право окружающей среды): учебник для вузов / Бринчук М.М. - М.: Юристъ, 2002. – 688 с.
5. Андрейцев В.І. Екологічне право. Курс лекцій: навч. посібник для юрид. фак. Вузів / В.І. Андрейцев. – К.: Вентури, 1996. – 208 с.
6. Психология. Словарь/ [под ред. Петровского А.В., Ярошевского М.Г.]. – Москва. : Политиздат, 1990. – 494 с.
7. Кравченко С.Н. Социально-психологические аспекты правовой охраны окружающей среды / С.Н. Кравченко. – Львов: Вища школа, 1988. – 156 с.
8. Анісімова Г.В. Здійснення громадянами екологічних прав: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Г.В. Анісімова. – Київ, 1996. – 22 с.
9. Матузов Н.И. Субъективные права граждан СССР / Матузов Н.И. – Саратов: Приволжское книжное изд-во, 1966. – 190 с.

*Домбровський Станіслав Феліксович,
професор кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права, доцент
заслужений юрист України*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИЧИХ КООПЕРАТИВАХ

Специфіка кооперативної організації праці та регулювання трудових відносин в сільськогосподарських кооперативах передбачена ст.3 Кодексу законів про працю України, Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію» [1;2]. Також велику роль у врегулюванні трудових відносин в сільськогосподарському кооперативі відіграють його локальні правові акти. До них відносять статут, правила внутрішнього розпорядку, Положення про оплату праці, колективні договори тощо. Статут сільськогосподарського кооперативу відрізняється від названих та інших локальних актів, так як він набуває юридичної сили і чинності не з моменту прийняття його вищим органом управління, а з моменту державної реєстрації у державному органі відповідно до вимог Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [3]. Всі інші локальні акти прийняті загальними зборами (зборами уповноважених) сільськогосподарського кооперативу набувають чинності з дати їх прийняття.

Слушно Федорович В.І. зауважує, що статут сільськогосподарського кооперативу є не стільки правоутворюючим, скільки праворегуючим правовим актом [4, с.269]. Адже саме в статуті виявляється його специфічна ознака, як універсальність, яка полягає в тому, що вона регулює не певні аграрні правовідносини, а весь спектр внутрішньокооперативних відносин, в тому числі трудові, земельні, майнові, управлінські правовідносини. У цьому полягає істотна відмінність статуту від інших локально-нормативних актів сільськогосподарських підприємств. Статут служить правовою основою для прийняття вище згаданих та інших локальних актів і є головним джерелом аграрного законодавства.

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» визначає основні положення, які повинні бути в статуті і є обов'язковими для включення їх до статуту сільськогосподарського підприємства, в тому числі – сільськогосподарського виробничого кооперативу, які повинні виконуватись в обов'язковому порядку. До статуту можуть включатися й інші положення, пов'язані з особливостями діяльності сільськогосподарського кооперативу, при умові, якщо вони не суперечать законодавству України. До таких положень належать засади регулювання особливості праці та трудових відносин в конкретному сільськогосподарському підприємстві.

Тому, законодавець статтею 3 Кодексу законів про працю України передбачив, що особливості регулювання праці та трудових відносин в сільськогосподарських підприємствах і кооперативного типу регулюються законами про них, а також статутами. Також враховано, що на сьогодні проблема захисту трудових прав селян набула особливої актуальності. Слід підкреслити і те, що питання правового регулювання праці в сільськогосподарських підприємствах кооперативного типу залишились поза увагою науковців і вчених. Це питання також не знайшло свого належного вирішення ні в трудовому, ні в аграрному законодавстві України.

Конституція України особливе місце відводить соціальним, економічним і юридичним правам селян, таким, як право на здорові та безпечні умови праці, на мінімальну оплату та своєчасне її одержання, обмеження максимальної тривалості робочого часу, право на оплачувану відпустку, право на судовий захист, право на соціальне страхування та гарантує всім громадянам рівні конституційні права і свободи [5, ст.ст.43, 45, 55,24]. Тому слід наголосити, що вказані конституційні права однаково розповсюджуються і на працівників

сільськогосподарських підприємств різних форм власності і господарювання.

Аграрне законодавство, зокрема закони України «Про колективне сільськогосподарське підприємство», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про фермерське господарство», вказує на те, що відносини у сільськогосподарських виробничих кооперативах і фермерських господарствах базуються лише на основі праці їх членів з обов'язковим членством в них [6, 2, 7].

Специфіка сільськогосподарської праці визначається об'єктами праці – вирощувані сільськогосподарських культур при неспівпаданні робочого періоду з періодом сільськогосподарського виробництва. Це означає і те, що в напружені періоди сільськогосподарського року члени сільськогосподарських підприємств працюють протягом усього світлого дня, а в інші – періодично лише декілька годин на добу. Цей фактор значно впливає на трудові відносини членів сільськогосподарських підприємств, їх оплату праці та продуктивність. Ефективність сільськогосподарської праці визначається ґрунтово-кліматичними умовами, що впливає на норми виробітку, витрати праці, матеріальних ресурсів, рівень врожайності сільськогосподарських культур та їх прибутковість. Особливості трудових відносин визначаються не однаковим забезпеченням трудовими ресурсами сільського господарства різних областей України. Однією з особливістю сільськогосподарської праці діють різні форми сільськогосподарського виробництва та форми власності в сільській місцевості. На трудові відносини в сільському господарстві та на рівень використання праці в сільськогосподарських підприємствах впливає особисте селянське господарство. Вище наведені основні фактори значно впливають на соціально-трудові відносини і кінцеві наслідки сільськогосподарського виробництва.

Слід зазначити і те, що земля та праця лише в сільському господарстві виступають в органічній єдності, без якої не можливо отримати належні результати праці. Тут праця виступає не сама по собі, не ізольовано, вона реалізується завдяки корисним властивостям ґрунту та його родючості.

Прогалину в аграрному праві щодо регулювання особливостей праці в аграрному комплексі України заповнює в певній мірі колективне договірне регулювання трудових відносин відповідно до Закону України «Про колективні договори і угоди» [8]. Цей закон на великий жаль ще не в повній мірі відображає особливості сільськогосподарської праці на умовах укладених галузевих угод. Крім того, у значній частині сільськогосподарських підприємств не укладаються колективні угоди і договори, тому в таких сільськогосподарських підприємствах залишаються не врегульовані на правовому рівні трудові відносини селян.

На підставі викладеного можливо зробити висновок про необхідність прийняття спеціального аграрного закону щодо врегулювання особливостей праці у всіх сільськогосподарських підприємствах різних форм власності і господарювання.

Використані джерела:

1. *Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971, № 322-VIII // ВВР УРСР. – 1971. – Додаток до № 50.*
2. *Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997, №469/97-ВР // УК. – 1997. - №148-149. – 14 серпня.*
3. *Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців від 15.05.2003, №755-IV // ОВУ. – 2003. - №25. – ст.1172.*
4. *Федорович В.І. Правовий статус сільськогосподарського кооперативу // Аграрне право України: [підруч.] / За ред. О.О.Погрібного. – К.: Істина, 2007. – 448 с.*
5. *Конституція України: Закон України від 28.06.1996, №254к/96-ВР // ВВРУ. – 1996. - №30. – ст.141.*
6. *Про колективне сільськогосподарське підприємство: Закон України від*

14.02.1992, №2114-XII // ВВРУ. – 1992. - №20. – ст.272.

7. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003, №973// ВВРУ. – 2003. - №45. – ст.363.

8. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993, №3356-XII // ВВРУ. – 1993. - №36. – ст.361.

Коваленко Сергій Миколайович,

здобувач кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Аналіз як наукових джерел, так і чинного аграрного законодавства України свідчить, що на сьогодні питання правового регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі професійної орієнтації населення щодо отримання агровиробничих професій та спеціальностей, залишаються поза увагою юристів-аграрників.

Останні дослідження правових проблем професійної орієнтації населення як складової частини загальної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників проводилися ще за часів існування радянської системи централізованого управління.

Питання ж профорієнтації при підготовці кадрів для виробництва сільськогосподарської продукції у той час не вважались першочерговими з огляду на планово-адміністративне управління сільським господарством та яким, відповідно, не приділялася значна увага представниками науки колгоспного, а пізніше сільськогосподарського права.

Як наслідок, на сьогодні в Україні не створено якісно нової системи професійної орієнтації населення щодо одержання професій та спеціальностей у сфері аграрного виробництва, ефективної в умовах ринкової економіки.

Це питання набуває особливої актуальності та потребує уваги з боку представників аграрно-правової науки у зв'язку із визнанням важливості якнайшвидшого вирішення проблем соціального розвитку села, де проживає основний контингент потенційних кадрів у сфері аграрного виробництва.

При цьому найбільшу увагу у питанні професійної орієнтації щодо здобуття агровиробничих професій та спеціальностей доцільно приділити такій верстві сільського населення, як сільська молодь.

Адже, здається, ні в кого не викликає сумнівів теза, згідно з якою чим раніше молоді людиною буде здійснено свідомий вибір професії, тим більш виваженим він буде на момент остаточного входження її у професію, і тим меншою буде небезпека маргіналізації певної частини сільської молоді.

Правову основу профорієнтаційної діяльності в Україні складають як вітчизняні, так і міжнародні нормативні документи, які є складовою частиною національного законодавства.

Вітчизняними джерелами правового регулювання профорієнтаційної роботи є: Конституція України, Кодекс законів про працю України, Закони України «Про зайнятість населення», «Про освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 842 «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення», Наказ Міністерства освіти України,

Міністерства праці України і Міністерства у справах молоді і спорту України від 2 червня 1995 року № 159/30/1526 «Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається» та ін.

Серед основних міжнародних документів слід виділити такі, як: «Рекомендація щодо професійного орієнтування № 872» від 01.07.1949 та «Конвенція Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів № 142» від 23.06.1975 Міжнародної організації праці, «Європейська соціальна хартія» Ради Європи від 03.05.1996.

Варто зазначити, що жоден із нормативно-правових актів, що регламентує питання професійної орієнтації в Україні, не враховує особливостей способу життя сільської молоді та загального стану соціального розвитку села.

У загальному значенні під профорієнтацією розуміється допомога людині у виборі чи зміні нею професії з урахуванням її індивідуальних особливостей, інтересів та можливостей.

Незаперечним фактом є те, що у сільській місцевості молодь, маючи природну схильність до сільськогосподарської праці, раніше починає виходити на ринок праці, у тому числі й у зв'язку з обмеженим доступом до навчальних закладів. У свою чергу, обмеженість доступу сільської молоді до спеціальної освіти зумовлює у подальшому її нижчу конкурентоспроможність на ринку сільськогосподарської праці.

У зв'язку з цим головний тягар профорієнтаційної роботи серед сільської молоді покладається на сільську школу, яка на сьогодні практично не виконує своєї важливої соціальної функції – забезпечення ранньої професійної орієнтації учнів.

При цьому основною проблемою сучасної сільської школи є наявність суперечності між необхідністю забезпечити учням широкий спектр освітніх послуг, у тому числі щодо їхньої професійної орієнтації, та неможливістю це зробити на рівні кожної окремої сільської школи через відсутність належного фінансового, кадрового та матеріально-технічного забезпечення, малочисельність багатьох сільських шкіл тощо.

Вирішення цієї проблеми вбачається у підвищенні ефективності правового регулювання запровадження таких організаційних форм шкільної освіти на селі, як: навчально-виховні комплекси із профільним навчанням, до яких можуть входити дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади; міжшкільні навчально-виробничі комбінати та ін., що сприятиме акумулюванню необхідних матеріальних, фінансових, кадрових ресурсів. Це надасть учням старших класів можливість формувати знання, уміння та навички у галузях квітництва, лісництва, садівництва, грибівництва, бджільництва тощо, що сприятиме їхній професійній самовизначеності та вихованню в них поваги до сільськогосподарської праці.

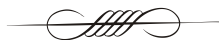
Окрім того, в сільській місцевості можуть бути ефективними не лише відповідні стаціонарні навчальні заклади, але й мобільні профорієнтаційні підрозділи відповідних територіальних органів, що реалізують державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

Отже, можна констатувати, що на сьогодні в Україні не створено ефективної системи професійної орієнтації сільської молоді щодо отримання нею агровиробничих професій та спеціальностей, що не в останню чергу пов'язано із недослідженістю даної проблеми аграрно-правовою наукою.

Враховуючи загальну тенденцію щодо зменшення числа осіб, зайнятих у сфері аграрного виробництва у зв'язку із розвитком сільськогосподарської науки і техніки, удосконалення технологій виробництва аграрної продукції, застосування автоматичних систем керування процесами її виробництва, важливим є належне правове забезпечення профорієнтаційної роботи серед сільського населення, і перш за все серед сільської молоді, як складової загальної системи підготовки кадрів для села, яка має здійснюватись

з урахуванням реальної демографічної ситуації в сільській місцевості, потреб аграрного виробництва у кваліфікованих кадрах.

У зв'язку із вищевикладеним, можна дійти висновку про те, що необхідно значно посилити увагу до наукових досліджень правових проблем профорієнтаційної роботи серед сільської молоді. Зокрема, свого вирішення чекають питання формулювання загального поняття, мети, основних завдань, принципів професійної орієнтації сільської молоді, визначення форм, методів та напрямів профорієнтаційної роботи серед сільської молоді, створення системи органів управління профорієнтаційною роботою на селі тощо. Все це у подальшому дозволить розробити та закріпити відповідні правові норми у вітчизняному законодавстві та, відповідно, покращити загальний стан правового забезпечення відповідної сфери виробництва.

Костенко Віктор Олександрович,
*головний державний ревізор-інспектор відділу забезпечення погашення
заборгованостей ДПІ Дзержинського району м. Харкова ГУДФС у Харківській області,
здобувач кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ЗЕМЕЛЬ ЯК ЗАСІБ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ

Поняття оптимізації структури земель сільськогосподарського призначення являє собою складну систему дій, сутність якої полягає у відновленні балансу між природними територіями та територіями техногенного навантаження. Існує багато чинників порушення екологічного балансу структури земельного фонду України. Серед них найбільш вагомими вважаються надмірна розораність, подрібнення земельного фонду країни, порушення єдиної системи агроландшафтів при перерозподілі земель та ін.

Всі фактори впливу на якісний стан землі потребують особливої уваги. Насамперед слід зазначити, що важливим заходом економіко-правового забезпечення використання і охорони тривалий час вважався принцип пріоритету сільськогосподарського використання земель, закріплений у ст. 23 Земельного кодексу України. Сутність його полягає в наданні земель, придатних для потреб сільського господарства, насамперед для сільськогосподарського використання.

Проте тривалий період застосування цього принципу в земельному праві призвів до того, що до сільськогосподарського обробітку в Україні стали залучатися непридатні для сільськогосподарського використання землі, яким притаманні деградаційні процеси (це насамперед, засолені, перезволожені, еродовані, кам'янисті, піщані землі тощо); землі під об'єктами природо-заповідного фонду, лісогосподарського призначення тощо. Залучення земель до сільськогосподарського використання відбувалося не за принципом їх придатності для потреб аграрної галузі, а скоріше за принципом чим більша територія – тим вище прибутки. З часом принцип пріоритету сільськогосподарського використання земель перетворився на політику екстенсивного освоєння земель, характерна риса якої полягає в максимальному залученні земель до сільськогосподарського використання.

Цим же Законом заплановано зменшення до 2020 року в середньому на 5–10 % площ орних земель шляхом виведення із складу орних земель схилів крутизною більш як 3 градуси, земель водоохоронних зон, консервації деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених сільськогосподарських угідь з подальшим їх залісненням у лісовій та лісостеповій зонах та залуженням у степовій зоні. Остання норма Закону безпосередньо

спрямована на вирішення питання правового забезпечення цільового, раціонального та ефективного використання земель. Крім того, зазначені процеси неможливо реалізувати без застосування економічних важелів впливу на земельні відносини.

Отже, беззаперечно, однією з важливих форм економіко-правового забезпечення використання і охорони земель виступає відновлення балансу кількості природних територій та територій техногенного навантаження, а також сільськогосподарських угідь екстенсивного та інтенсивного використання.

Збалансоване та раціональне використання території країни досягатиметься за умови скорочення площі земель інтенсивного сільськогосподарського використання з одночасним збільшенням територій екстенсивного сільськогосподарського використання. Так, за оцінками фахівців, в Україні необхідно скоротити загальну площу земель інтенсивного використання мінімум на 8,6 млн. га і трансформувати їх у природні кормові угіддя, під заліснення, заповідні та рекреаційні об'єкти. А відповідно до вищезазначеної постанови від 5 березня 1998 р., розораність орних земель слід знизити до 50 % (з наявних сьогодні 56 %); питому вагу лук, сіножатей і пасовищ необхідно збільшити до 17-20 % (з 12,6 %); лісистість – до 20 % (з 15 %); площі земель природоохоронного фонду довести до рівня середньосвітового – до 5 %. Таким чином, за задумом законодавця, для збереження стабільності аграрного сектора економіки необхідно передусім забезпечити екологічну оптимізацію структури сільськогосподарського землекористування. Іншими словами, для забезпечення належного використання землі в Україні та її охорони перш за все необхідно стабілізувати їх природну родючість шляхом відновлення балансу між природними територіями та територіями техногенного навантаження. Це можливо лише шляхом економічного впливу на учасників земельних відносин.

Питання досягнення оптимального співвідношення територій інтенсивного та екстенсивного використання порушено ще в ряді законодавчих положень. Зокрема, Законом України затверджена «Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки». Цей документ має особливе значення для економіко-правового забезпечення використання і охорони земель, оскільки формування екологічної мережі передбачає зміни в структурі земельного фонду країни шляхом віднесення (на підставі обґрунтування екологічної безпеки та економічної доцільності) частини земель господарського використання до категорій, що підлягають особливій охороні з відтворенням притаманного їм різноманіття природних ландшафтів.

Основне завдання Програми полягає в оптимізації площ сільськогосподарських угідь та зменшенні ступеня їх розораності; удосконаленні структури земель сільськогосподарського призначення та їх збагаченні природними компонентами; впровадженні ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території; обмеженні руйнівного інтенсивного використання екологічно уразливих земель; здійсненні консервації сільськогосподарських угідь з дуже змитими та дуже дефльованими ґрунтами на схилах крутизною понад 5-7 градусів. Зазначені програмні заходи, власне, і являють собою елементи оптимізації структури земельного фонду країни, в тому числі, і сільськогосподарського.

Виходячи з наведеного, можна констатувати активізацію законодавчої діяльності у сфері економіко-правового забезпечення використання і охорони земель, в тому числі і шляхом оптимізації сільськогосподарського землекористування.

*Костяшкін Іван Олександрович,
завідувач кафедри трудового, земельного
та господарського права юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Конституція України гарантує право власності на землю, що є передумовою формування надійного правового механізму набуття здійснення та захисту відповідного права. За Конституцією України, як відзначає В.В. Носік, природне право на землю визнається вищою соціальною цінністю людини, є невідчужуваним і непорушним та не може бути скасоване ні законом, ні будь-якими рішеннями органів державної влади чи місцевого самоврядування (ст. 21)[1].

Однак, здійснення права власності значною мірою пов'язано з безпечною екологічною обстановкою, забезпеченням територіальної цілісності та іншими факторами техногенного та природного характеру, а також необхідністю забезпечення суспільних інтересів. Зокрема, згідно ст. 41 Конституції України, примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. А примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [2]. Як бачимо важливою гарантією права власності на землю, навіть в надзвичайних умовах, виступає визначений порядок відшкодування вартості такої ділянки, що дає можливість особі у визначений спосіб набутти право власності на таку ділянку в іншому місці. Більш детально порядок примусового відчуження земельних ділянок та іншого майна врегульовано спеціальним законодавством, зокрема, Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», від 17.11.2009 р., Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», від 17.05.2012, Законом України «Про правовий режим воєнного стану», від 12.05.2015. Визначений порядок передбачає оцінку та відшкодування вартості земельної ділянки за будь-яких умов, а також можливість отримати іншу рівноцінну земельну ділянку. Однак, порядок викупу земельних ділянок для суспільних потреб, як і регулювання відчуження майна в умовах воєнного стану не охоплюють тих випадків коли держава не в змозі забезпечити або гарантувати реалізацію правомочностей власника в силу природних чи техногенних катастроф або окупації певної території чи інших надзвичайних ситуаціях. Правовий режим відповідних територій, є досить диференційованим залежно від ступеня впливу негативних факторів, чи наслідків збройного конфлікту та як правило регулюється окремо в кожному конкретному випадку і не містить достатніх уніфікованих правових механізмів забезпечення соціальної функції права власності на землю в надзвичайних ситуаціях.

Відповідно ч.6. ст. 33 Кодексу цивільного захисту України, обов'язкова евакуація населення проводиться у разі виникнення загрози: аварій з викидом радіоактивних та небезпечних хімічних речовин; катастрофічного затоплення місцевості; масових лісових і торф'яних пожеж, землетрусів, зсувів, інших геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів; збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій у безпечні райони, які визначаються Міністерством оборони України на особливий період) [3].

Що фактично унеможлиблює здійснення права власності на земельну ділянку, яка залишається в зоні евакуації.

Отже, маємо констатувати наявність двох основних випадків коли право власності на землю фактично припиняється як поза волею власника так і поза волею гаранта такої власності держави: по-перше неприйнятна екологічна обстановка і по друге окупація території.

Забезпечення соціальної функції права власності в умовах надзвичайної екологічної ситуації зумовлено необхідністю вилучення відповідної території її консервації та вжиття заходів по локалізації та нейтралізації шкідливих впливів. Обмежений доступ до відповідних територій обумовлений як приватним інтересом щодо збереження здоров'я людини так і суспільним інтересом щодо локалізації та ліквідації зони екологічного лиха. Разом з тим позбувшись прав на земельну ділянку в межах такої зони особа має бути забезпечена у визначений спосіб з метою продовження своєї життєдіяльності на іншій території, що також відображає зміст соціальної функції права власності на землю. Відповідно Кодексу цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI, найпершим серед принципів здійснення цивільного захисту, законодавець виділяє гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності [3].

Отже, держава в даних умовах не відмовляється від свого обов'язку гарантування та забезпечення права власності на землю, що дає підстави напрацювання дієвого правового механізму реалізації права власності в умовах надзвичайних ситуацій.

Правове забезпечення в цій частині, досить побіжно, передбачено крім вище названих законодавчих актів, Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про правовий режим надзвичайного стану», від 16 березня 2000 року, «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», від 13 липня 2000 року, які передбачають, відшкодування заподіяних матеріальних збитків та надання іншої необхідної допомога особам, які постраждали від надзвичайних ситуацій, в тому числі при проведенні аварійно-рятувальних робіт, на умовах і в порядку, встановленому законом.

Певні спроби конкретизації забезпечення земельних прав громадян постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій передбачено Законом України “Про статус і соціальний захист громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи”, який гарантує особам, віднесеним до першої другої та третьої категорії обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими радами земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва для тих, хто потребує поліпшення житлових умов та перебуває на квартирному обліку, а також відведення земельних ділянок для ведення особистого підсобного господарства, садівництва і городництва, будівництва індивідуальних гаражів і дач. Аналогічно, відповідно до ст. 32 зазначеного Закону громадяни мають право на індивідуальне житлове будівництво з позачерговим одержанням земельних ділянок[4]. Гарантії реалізації земельних прав передбачають забезпечення соціальної функції у відносинах власності на землю, через надання земельних ділянок постраждалим, що є основою їх соціального захисту, а в окремих випадках і зайнятості. В такий спосіб держава забезпечує як приватні інтереси конкретних осіб так і суспільні інтереси пов'язані із зняттям соціальної напруги, забезпечення прав людини, що є ціллю діяльності держави, та виконує функцію розподілу земель, що є передумовою формування ефективного власника

Відповідне регулювання безперечно не є ідеальним та породжує проблеми у правозастосовчій практиці через фактичну відсутність вільних земель або небажання під різними приводами надавати інформацію про наявність таких земель. Разом з тим вказаний порядок дає підстави сформулювати окремі засади забезпечення земельних прав громадян у в особливих умовах, що включають:

- виділення земельних ділянок за новим місцем проживання осіб;
- припинення прав на земельні ділянки, що залишились в зоні надзвичайної екологічної ситуації;

- відшкодування вартості втраченого майна включаючи і земельні ділянки виходячи з їх реальної експертної вартості, що дасть можливість придбати іншу ділянку на умовах цивільно-правових угод [5].

Використані джерела:

1. Носік В.В. *Право власності на землю Українського народу: Монографія.* – Юрінком Інтер, 2006. – ст. 215.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. // *Відомості Верховної Ради України.* – 1996. - № 30. – ст. 141.
3. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI // *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст. 458.*
4. Закон України “Про статус і соціальний захист громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи” // *Відомості Верховної Ради* — 1991 — №16 — ст.200.
5. Коваленко Т. Проблеми гарантування земельних прав громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи / Т. Коваленко // *Право України.* - 2006. - № 12. - С. 83-86.

Лушпаєв Сергій Олександрович,
асистент кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
кандидат юридичних наук

ПРО НОВЕЛИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10.09.2014 р. № 442 утворено Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, реорганізувавши шляхом перетворення Державну ветеринарну та фітосанітарну службу і приєднавши до Служби, що утворюється, Державну інспекцію з питань захисту прав споживачів і Державну санітарно-епідеміологічну службу. Також ліквідовано Державну інспекцію сільського господарства.

У зв'язку з цим доцільно розглянути повноваження деяких органів державної влади щодо правового регулювання відносин у сфері продовольчої безпеки нашої держави. Згідно з Положенням про Міністерство аграрної політики та продовольства України, затвердженим Указом Президента України від 23.04.2011 року № 500/2011 Міністерство аграрної політики та продовольства України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування та забезпечення реалізації політики з питань продовольчої безпеки держави, в галузях рибного господарства та рибної промисловості, ветеринарної медицини, безпечності харчових продуктів, у сферах карантину та захисту рослин, контролю в агропромисловому комплексі. Основними завданнями Міністерства аграрної політики та продовольства України є формування та забезпечення реалізації державної аграрної політики, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки держави, державної політики у сферах сільського господарства, тваринництва, садівництва, насінництва, розсадництва, виноградарства, в галузях рибного господарства, ветеринарної медицини, безпечності харчових продуктів та кормів, у сферах карантину та захисту рослин, з питань якості та

безпеки сільськогосподарської продукції, насіння і садивного матеріалу, біологічної і генетичної безпеки сільськогосподарських рослин і тварин. Відповідно до Указу Президента України «Про Положення про Міністерство охорони здоров'я України» від 13.04.2011 р. № 467/2011 до основних завдань Міністерства охорони здоров'я України щодо правового регулювання відносин в сфері продовольчої безпеки держави можна віднести, зокрема: затвердження наборів продуктів дитячого харчування, норм харчування для дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах, стандартів якості питної води, обов'язкових мінімальних специфікацій якості і параметрів безпечності харчових продуктів, санітарних (гігієнічних) вимог щодо об'єктів з виробництва й обігу харчових продуктів, харчових добавок, ароматизаторів, дієтичних добавок, рекомендованих припустимих добових доз вживання дієтичних добавок, переліків харчових продуктів, які звичайно представляють високий і низький ризик для здоров'я людини, тексту для маркування та етикетування харчових продуктів, призначених для спеціального дієтичного вживання, функціональних харчових продуктів і дієтичних добавок; організацію харчування дітей у навчальних і оздоровчих закладах; здійснення гігієнічної регламентації харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або отримані з їх використанням.

У Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» від 02.09.2015 р. № 667 визначені основні завдання цього центрального органу виконавчої влади у галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, державного контролю за додержанням санітарного законодавства та законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері: здійснює державний контроль щодо безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, у разі виникнення надзвичайної ситуації за проведенням операторами ринку харчових продуктів протиепізоотичних заходів; бере участь у розробленні вимог щодо окремих показників якості харчових продуктів, кормів, у проведенні санітарно-епідеміологічних розслідувань, спрямованих на виявлення причин та умов, що призводять до виникнення і поширення інфекційних хвороб, у тому числі через харчові продукти та вживає заходів до їх усунення; розробляє та впроваджує довгостроковий план державного контролю у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, щороку звітує перед Кабінетом Міністрів України про стан його виконання та оприлюднює звіт на офіційному веб-сайті; розробляє, виконує та організовує виконання загальнодержавних програм та планів у галузі ветеринарної медицини, небезпечних факторів та показників безпечності та окремих показників якості харчових продуктів; здійснює державний нагляд за додержанням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами державних санітарних норм і правил, гігієнічних нормативів і регламентів безпечного виробництва, транспортування, зберігання, застосування пестицидів і агрохімікатів, за вмістом залишкової кількості пестицидів і агрохімікатів у харчових продуктах та продовольчій сировині, зокрема, воді, що використовується для господарсько-питного постачання; накладає на суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, стягнення за порушення законодавства про захист прав споживачів; здійснює відповідно до законодавства моніторинг причин і кількості звернень споживачів про захист їх права на безпечність продукції, причин і кількості нещасних випадків та випадків заподіяння шкоди здоров'ю людей внаслідок споживання продукції. 3

На нашу думку, до повноважень Державного агентства рибного господарства України згідно з Положенням, затвердженим Указом Президента України від 16.04. 2011 р. № 484/2011, в сфері продовольчої безпеки держави можна віднести: внесення на розгляд Міністерства аграрної політики та продовольства України пропозиції щодо розроблення та здійснення заходів, спрямованих на підтримку виробників рибогосподарської продукції, створення і забезпечення функціонування механізму торгівлі рибогосподарською продукцією та продуктами її переробки; проведення моніторингу внутрішнього і зовнішнього ринків

рибопродукції, здійснення державного регулювання внутрішнього ринку рибопродукції, надання дозволів щодо імпорту риби, інших водних живих ресурсів, продуктів переробки з них за якісним, кількісним та видовим складом; здійснення державного регулювання у сфері аквакультури, забезпечення формування раціонального ринку вітчизняної продукції аквакультури; бере участь у розробленні і здійсненні заходів з нарощування експортного потенціалу рибної галузі, відновлення традиційних та освоєння нових ринків збуту продукції; бере участь у заходах з контролю якості безпеки продуктів рибного лову, харчової продукції при їх виробництві, зберіганні, транспортуванні, реалізації, використанні та утилізації.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що вплив держави на відносини у сфері продовольчої безпеки України здійснюється за допомогою системи органів державної влади, до якої належать: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державне агентство рибного господарства України, Державне агентство резерву України.

Мельник Андрій Володимирович,
*студент 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права*

ДО ПИТАННЯ ІСНУВАННЯ МОРАТОРІЇ НА ВІДЧУЖЕННЯ ТА ЗМІНУ ЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Актуальність теми, мета, завдання:

З отриманням незалежності, Україна зіштовхнулася із проблематикою використання основного національного багатства – територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва – землі. Протягом всього цього періоду держава намагалася оптимальним способом визначити правову долю землі та максимально раціонально для всього суспільства здійснювати користування ним (відповідно до принципу раціонального використання земель, що згодом було закріплено в Земельному кодексі України.). Якщо проаналізувати історію цих змін, можна з впевненістю визнати факт того, що не завжди ці нововведення дійсно були корисними та позитивно впливали на ситуацію в державі.

Вчинивши швидке розпаювання сільськогосподарських земель не призвело до стабілізації земельної ситуації в той період. Враховуючи не сформованість ні ринку землі в Україні, ні економічної стабільності та ринкової економіки в реальності та в свідомості людей, ідея створити працюючий клас фермерів, що оброблятимуть свою власну землю була приречена на фіаско. Земля масово почала продавати останніми новоствореним підприємцям-земельникам та юридичним особам (часто по-суті фіктивним) за безцінь. Вважаючи таку ситуацію в певній мірі провальною, законодавець при створенні Земельного кодексу України вирішив тимчасово, до стабілізації ситуації в державі, зупинити цей процес уклавши в перехідних положеннях кодексу мораторій на купівлю-продаж, відчуження та зміну цільового призначення земель сільськогосподарського призначення. На певний час це позитивно вплинуло на земельні відносини. Але час іде, правовідносини (земельні в тому ж числі) змінюються та їм необхідний рух вперед. Багато чинників, які були раніше та дійсно спонукали до створення такої заборони уже зникли або видозмінилися та втратили тому свою «небезпеку».

Враховуючи цю ситуацію, постає питання: чому мораторій й далі продовжують та чи доцільно це взагалі.

Не можливо точно визначити, реальну причину чому депутати й далі голосують за відстрочення дати кінця мораторію. Можливо причиною є матеріальна вигідність та стабільність доходу від існування мораторію (стабільно низька в ринкових умовах орендна плата власникам при фактичній наявності великого ринку землі для дачі її в оренду: велика пропозиція та мінімальна конкуренція дають надприбутки), можливо банальна незацікавленість в цьому питанні, можливо наївна віра в необхідність такого заходу: мовляв, бережемо власність народу від олігархії та іноземних злодіїв. Але це не є темою мого дослідження. Свою увагу я хотів би сконцентрувати на вивченні доцільності існування мораторію та можливих перспектив його відміни та впливу цього на земельні та економічні відносини в Україні.

Доцільність існування мораторію:

У час свого запровадження мораторій стабілізував замороженням дестабілізований земельний ринок та поклав край спекуляції та процес закупівлі земель за заниженими цінами багатіями, враховуючи гострий економічний стан: масове безгрошів'я населення та велику пропозицію на ринку, оскільки за декілька років свої частки (паї) отримала велика кількість людей, що не хотіла, не мала реальної змоги використовувати цю землю чи просто не бачила для себе користі у подібному її ви користуванні.

Фермери, яких так хотіла виростити держава просто не могли відразу призвичаїтися до подібних умов праці та реалій ринку, не мали коштів для покращення реманенту та впровадження інтенсивного розвитку власного виробництва.

Враховуючи це, ті фермери, що відкривали власну справу просто банкрутували та змушені були продавати на низькими цінами землю більш успішним бізнесменам, яких були одиниці. Така олігархизація негативно впливала як на економічно-соціальну ситуацію в країні.

Іноземці, що могли би бути інвесторами, створивши свої господарства та додавши інвестицій в цей сектор економіки не були впевнені в стабільності в державі (у політичному, економічному, соціально-екологічному та технічному векторах) також не поспішали вкладати в сільське господарство кошти.

Проаналізувавши які мінімум лише ці фактори, можна дійти висновку, що в той момент, мораторій позитивно вплинув на суспільні відносини щодо землі.

Але чи доцільно й далі продовжувати мораторій? Адже реальні земельні відносини уже не такі як раніше. Для кращого розуміння цього питання та його вирішення необхідно оцінити реальність переваг та недоліків дій цієї заборони:

До очікуваних переваг варто віднести:

- земля у власності громадян, які не можуть її відчужити в нестабільний час;
- землю не скуплюють великі компанії, люди й далі володіють землею;
- землю, як найважливіший ресурс держави не скуповують іноземці;
- земля сільськогосподарського призначення зберігається як ресурс та захищується від зміни цільового призначення.

Отже, перелік переваг доволі незначний. Поряд із цим, варто звернути увагу на список недоліків існування:

- у демократичній, правовій державі із ринковою системою реально відсутня можливість на вільне розпорядження своїм майном;
- заморожує економічні відносини у земельно-аграрному та, загалом, земельному секторі економіки:
 - відсутня можливість нагромаджувати земельні ділянки для ведення власної справи;
 - відсутня можливість для продажу землі власником, що не бажає її використовувати;

- породжує необхідність задля ведення бізнесу встановлювати постійно договори оренди для використання землі, а це тривалий та дорогий процес.
- зменшує інвестиційну привабливість сільськогосподарського виробництва.
- встановлює низьку орендну плату власникам земель через великий обсяг пропозицій на ринку оренди землі, що грає на руку лише власникам великих підприємств за суттєво їх збагачує.
- та інші негативні чинники.

Відміна мораторію та механізм правового регулювання цієї зміни

Враховуючи ситуацію, мораторій на продаж землі необхідно відмінити. Але ця відміна не має бути стрімголовою та нерегульованою.

- Реформа має бути методичною та поступовою; спочатку дозволити відчуження від найменш поширеними способами (від відчуження за заповітом до купівлі-продажу); можливість зміни цільового призначення відстрочити на кінець.
- Дозволити можливість видання державних іпотек під заставу землі;
- Створити обґрунтовані цінові межі продажу земельних ділянок;
- Законодавче тимчасово, до формування стабільного ринку (не більше 3 років) обмежити темпи нагромадження майна великим бізнесом.
- Тимчасово зменшити рівень податків та зборів у сільськогосподарському секторі;
- Створити державні програми пошуків інвесторів та пошуків партнерів.

Використані джерела:

1. *Земельний кодекс України : станом на 12.10.2005 р. / Верховна Рада України. – [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page>*

Менів Олексій Ігорович,
здобувач кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

МАРКУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: ПРАВОВІ ПИТАННЯ

Вивчення правових питань маркування сільськогосподарської продукції рослинного походження, що вирощена з використанням генетично модифікованих організмів (далі – ГМО), мають важливе значення. Таке маркування дозволяє гарантувати дотримання права споживача на отримання достовірної інформації щодо такої продукції та вироблених з неї продуктів харчування.

Відповідно до Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31 травня 2007 р., № 1103-V [1], Порядком етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13 травня 2009 р., № 468 [2], встановлено, що з 1 липня 2009 р. етикетування харчових продуктів, які містять ГМО обсягом понад 0,9% або вироблені із сільськогосподарської продукції, вміст таких організмів у якій становить понад 0,9%, повинне проводитися їх виробником (постачальником) із зазначенням

відповідної інформації. Цей рівень вмісту ГМО (0,9%) для обов'язкового маркування харчової продукції відповідає законодавству ЄС.

Особливо актуальною виглядає проблема встановлення так званого порогового значення вмісту ГМО в аспекті вирощування органічної сільськогосподарської продукції. Адже згідно Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р., № 425-VII [3] використання ГМО у такому виробництві виключається. Звідси можна зробити висновок, що в органічній продукції ГМО загалом не має міститися, тобто його показник має дорівнюватися нулю. Проте у практичній діяльності не виключається перемішування генетично модифікованих та органічних рослин, шляхом перенесення комахами чи вітром пилку під час їх цвітіння. Більше того, Н. А. Берлач загалом пропонує нормативно визначити, в яких випадках допускається використання ГМО в органічній продукції (наприклад, при подальшій переробці такої сільськогосподарської продукції на біопаливо) [4, с. 13].

Окреслені питання знайшли своє нормативне регулювання у країнах-членах ЄС. Так, загальна правова позиція в ЄС зводиться до того, що ГМО не можуть бути використані в органічному сільському господарстві. І хоча, за загальним правилом, використання ГМО заборонено в органічному виробництві, Регламент Ради ЄС № 834/2007/ЄС про органічну продукцію і маркування органічних продуктів передбачає, що продукти залишаються «органічними» незважаючи на випадкову присутність санкціонованих ГМО в концентрації, що не перевищує граничне значення в 0,9% [5, с. 182]. Також це означає, що продукт, який повинен бути маркований відповідно до законодавства у сфері ГМО, не може бути одночасно позначений як органічний [6, с. 121].

Проте такий підхід свого часу заперечували європейські громадські організації. Так, приміром, в Іспанії вказувалося, що треба було не встановлювати кінцеві значення можливого вмісту ГМО в органічній сільськогосподарській продукції (0,9%), а запровадити схеми управління для запобігання перехресній контамінації (змішуванню) сільськогосподарських культур [5, с. 186]. Окремі держави намагалися на рівні національного законодавства знизити названий пороговий показник. Проте намагання досягти рівня випадкової присутності ГМО нижче 0,9% виходить за рамки законних заходів, і це не надає спеціальної квоти для органічного сільського господарства. Метою такого маркування є те, щоб мати мінімально можливу наявність ГМО в органічних продуктах. Існуючі пороги маркування представляють собою своєрідну «стелю», яка пов'язана виключно з випадковою і технічно неминучою наявністю ГМО [6, с. 123].

Вважаємо, що аналогічні до викладених положення слід передбачити й у вітчизняному законодавстві, зокрема у Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» щодо маркування органічної продукції, зокрема, що такі продукти вважаються «органічними» незважаючи на випадкову присутність санкціонованих ГМО (тобто тих, які пройшли державну реєстрацію) в концентрації, що не перевищує граничне значення в 0,9%.

Використані джерела:

1. *Відомості Верховної Ради України*. – 2007. – № 35. – Ст. 484.
2. *Офіційний вісник України*. – 2009. – № 37. – Ст. 1240.
3. *Відомості Верховної Ради України*. – 2014. – № 20-21. – Ст. 721.
4. Берлач Н. *Напрями вдосконалення правового забезпечення органічного сільського господарства в Україні* / Н. Берлач // *Підпр-во, господарство і право*. – 2009. – №12. – С. 12-14.
5. Bodiguel L. *Coexistence of Genetically Modified, Conventional and Organic Crops in the European Union: National Implementation* / L. Bodiguel, M. Cardwell, A. Garsia, D. Viti // *The*

Regulation of Genetically Modified Organisms. Comparative Approaches / edit. by Luc Bodiguel and Michael Cardwell. – New York: Oxford university press, 2010. – P. 163-198.

6. *Lee M. EU Regulation of GMOs. Law and Decision Making for a New Technology / M. Lee. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd., 2008. – 158 p.*

Міняйло Тетяна Анатоліївна,
*студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права*

ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ДОБРОСУСІДСТВА В РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Наслідком проведення в Україні земельної реформи та приватизації значної частини земельного фонду стало розширення обсягу прав суб'єктів правовідносин, виникнення у них нових інтересів у сфері землекористування, які охороняються законом. Земельне законодавство надає власникам та користувачам земельних ділянок свободу вибору способів та видів їх використання в межах цільового призначення. Однак, обраний власником чи користувачем земельної ділянки відповідно до чинного законодавства спосіб та вид її використання може по-різному впливати на осіб, які використовують суміжні земельні ділянки. Трапляються випадки, коли останні зазнають негативного впливу від діяльності (або бездіяльності), яку здійснює власник чи користувач сусідньої ділянки.

Норми добросусідства містив ще візантійський землеробський закон. Так, у ст. 30 передбачалося: «Якщо садове дерево росте між двох садів, і його гілка нахилиться, і від неї буде тінь іншому саду, і шкода буде, то господар дерева повинен підрізати гілку». «Якщо впаде з дерева з чужої ділянки плід на землю моєї ділянки і я його візьму, то не винен». Положення відносно правил добросусідства передбачалися й Литовськими статутами. Зокрема, регулювалися питання, пов'язані з деревами, що ростуть на межі або біля неї (артикул 14), щодо розташування інших об'єктів (будинку, стіни, рову, склепу, льоху, колодязю, ями, труби, нужнику, хліву) біля межі (артикули 15,16), щодо огороження ділянок та вирішення питань, пов'язаних із спуском вод (артикул 20) тощо. Земельний кодекс УРСР 1990 року про правила добросусідства згадує лише як про обов'язок власників земельних ділянок і землекористувачів.

Сьогодні дане питання регулюється в Земельному кодексі України 2001 року. Згідно з статтею 103 ЗКУ власники та користувачі земельних ділянок, дотримуючись **правил добросусідства**, зобов'язані обирати такі способи використання земельних ділянок відповідно до їх цільового призначення, за яких власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок створюється найменше незручностей. Також ЗКУ містить приблизний перелік можливих негативних впливів на сусідні земельні ділянки, до яких належать затінення, задимлення, неприємні запахи, шумове забруднення.

Для врегулювання сусідських відносин важливе значення мають загальні положення ст. 13 ЦКУ щодо меж здійснення цивільних прав. Зокрема, «не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах» (т. з. «шикана»). Інколи здійснювані власниками та користувачами на належних їм земельних ділянках певні види діяльності, які не суперечать цільовому призначенню цих ділянок, можуть завдавати шкоди земельним ділянкам сусідів. Цей вплив може бути настільки значним, що в результаті можуть виникнути умови, які унеможливають використання таких земель за їх цільовим призначенням.

До прикладу, власник земельної ділянки спорудив копанку, в результаті чого на суміжних земельних ділянках істотно підвищився рівень ґрунтових вод, через що ці ділянки стали непридатними для використання за їх цільовим призначенням. Наприклад, на земельній ділянці сільськогосподарського призначення вимокають посіви, на присадибній ділянці в підвалах будівель з'явилися ґрунтові води). Такий вплив діяльності, ЗКУ кваліфікує як **неприпустимий**.

Одними із найбільш складних для вирішення спорів, що виникають між сусідами, є спір про межу, коли один землевласник вважає, що інший зайняв його частину земельної ділянки. Це пов'язано з тим, що вирішення таких проблем вимагає застосування спеціальних знань, встановлення фактів, що мали місце у далекому. Трапляються ситуації, у яких встановити напевне місцезнаходження межі неможливо, адже протягом тривалого часу правоустановчі документи не містили плану земельних ділянок. В такому випадку прийнято встановлювати межу на підставі положень ч.2 ст.107 ЗК України: «у разі неможливості виявлення дійсних меж їх встановлення здійснюється за фактичним використанням земельної ділянки. Якщо фактичне використання ділянки неможливо встановити, то кожному виділяється однакова за розміром частина спірної ділянки».

В юридичному значенні межа являє собою створену за рахунок однієї чи двох суміжних земельних ділянок смугу на стику цих ділянок, на якій розташовані межові знаки або межові об'єкти. Закріплення межовими знаками меж земельної ділянки на місцевості здійснюється виконавцем робіт (має в своєму складі сертифікованих інженерів-землевпорядників), у присутності власника (користувача) земельної ділянки та власників (користувачів) суміжних земельних ділянок або уповноважених ними осіб. Попередження про дату і час проведення робіт із закріплення межовими знаками меж земельної ділянки на місцевості здійснюється виконавцем не пізніше ніж за п'ять робочих днів до початку таких робіт. По виконанню робіт із встановлення меж на місцевості та закріплення їх межовими знаками складається акт прийому-передачі межових знаків на зберігання, який містить підписи суміжних землевласників (землекористувачів). Такий акт є невід'ємною складовою землевпорядної документації. Відповідно до ст. 55 ЗУ «Про землеустрій», якщо межі земельних ділянок у натурі збігаються з природними та штучними лінійними спорудами і рубежами (річками, струмками, каналами, лісосмугами, шляхами, шляховими спорудами, парканами, огорожами, фасадами будівель та іншими лінійними спорудами і рубежами тощо), то межові знаки між розмежованими таким чином земельними ділянками можуть не встановлюватися».

У подібних категоріях справ матеріальне вираження предмета спору зазвичай не співставні із зусиллями і витратами сторін та держави на його вирішення. Тому необхідними є зміни в законодавство, які б передбачали вирішення спорів про межу, й по можливості, і деяких інших категорій дрібних справ, за окремою скороченою та спрощеною процедурою. Така процедура мала б передбачати вирішення справи в одній інстанції, рішення якої було б остаточним або з обмеженням підстав перегляду.

Спори у відносинах сусідства виникають і через розміщення тих чи інших споруд або рослин. В разі, якщо споруда збудована на земельній ділянці сусіда, порушення права очевидне. Проте воно також може мати місце й у випадку, коли будівля споруджена хоча і не на сусідній ділянці, проте так, що воно справляє на неї незручності понад межі незручностей від звичайного сусідства. Формальним критерієм для визначення таких меж є положення технічного законодавства, насамперед, державних будівельних норм.

Судом задоволено позов про прибирання гаражу, що хоча і побудований на ділянці відповідача, але впритул до межі земельної ділянки позивача. Таке розміщення порушує правила ДБН 360-92. Можливий і такий неприпустимий вплив, що прямо не суперечить якимось нормам. Наприклад, в одній із справ суд зобов'язав відповідача усунути перешкоди в користуванні земельною ділянкою позивача шляхом знесення шиферного паркану, який був встановлений по межі і через свою висоту надмірно затіняв ділянку сусіда.

Інтересам сусідів можуть суперечити посаджені дерева та кущі. Так, по одній із справ суд поклав на відповідача обов'язок «зрізати всі дерева, що знаходяться на його земельній ділянці вздовж межі на відстані не менше трьох метрів, а кущі - не менше одного метра». При цьому було здійснено посилання на п. 4.13 ДБНБ.2.4—1-94 «Планування і забудова сільських поселень».

Земельним кодексом України встановлені спеціальні правила використання дерев, які ростуть на межі суміжних земельних ділянок. Такі дерева, а також їх плоди власники суміжних земельних ділянок мають право використовувати у рівних частинах. Кожен із сусідів має право вимагати ліквідувати дерева, які стоять на спільній межі. Але в разі, якщо інший сусід відмовляється від своїх прав на дерева, сусіду, який вимагає ліквідувати дерева на спільній межі, витрати по їх ліквідації несуться в односторонньому порядку. Забороняється зрубувати дерева (кущі) на вимогу одного із сусідів, якщо ці насадження слугують межовими знаками і не можуть бути замінені іншими межовими знаками. При проникненні коренів і гілок дерев з однієї земельної ділянки на іншу, землевласники і землекористувачі мають право відрізати такі корені, за умови, що таке проникнення заважає використанню земельної ділянки за цільовим призначенням. При цьому, чинний Земельний кодекс не дає дозвіл на обрізання гілок, що заважають, що в даному контексті видається не логічним.

Використані джерела:

1. *Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 3-4. – с. 27*
2. *Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (із змінами та доповненнями) //Офіційний вісник України. – 2003. - №11. – ст.461.*
3. *Закон України «Про землеустрій» від 22 травня 2003 року № 858-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 36. – с. 282*
4. *Наказ Державного комітету України із земельних ресурсів «Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками» від 18 травня 2010 року № 376 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua*
5. *Мірошниченко А. М. Земельне право України: Підручник. - 2-ге видання, допов. і перероб. - К.: Алерта; ЦУП, 2011. - 678 с.*
6. *Семчик, В. І. Земельне право України : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В. І. Семчик, П. Ф. Кулинич, М. В. Шульга. — К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. —600 с.*

Місінкевич Анна Леонідівна,

доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА В США

Для проведення ефективної реформи в аграрному секторі економіки в Україні необхідно забезпечити ефективне здійснення охорони та раціонального використання земельних ресурсів. Так як Конституція України проголошує, що земля є об'єкт права власності Українського народу та основним його національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Тому сьогодні одним з пріоритетних напрямків державно-правової політики України має стати забезпечення раціонального використання й охорони усіх земель у межах території України, адже сучасний стан використання земель для потреб

сільського господарства, промисловості, транспорту, зв'язку, оздоровчого, рекреаційного та іншого призначення внаслідок антропогенного впливу на довкілля характеризується багатьма негативними явищами і тенденціями, які супроводжуються скороченням площ і погіршенням якості продуктивних земель, забрудненням, засміченням, деградацією як сільськогосподарських, так і несільськогосподарських земель [1, с. 4].

У цьому зв'язку особливого значення набувають питання щодо проведення рекультивації на землях України. Рекультивація включає у себе комплекс фінансово-правових та організаційних заходів, які забезпечують повернення земельної ділянки в якісний попередній стан з відновленням її ландшафтної структури та покращення ефективності родючості ґрунтів. Проведення рекультивації на землях України забезпечить добробут, здоров'я, та безпеку для українського народу.

Сьогодні у чинному земельному законодавстві України відсутній ефективний правовий механізм, який б забезпечив врегулювання рекультиваційних правовідносин у державі. Складна екологічна ситуація, яка існує в країні потребує негайно дослідити правовий досвід проведення рекультивації в економічно розвинутих країнах світу з можливістю його запозичення у наше законодавство.

У сучасному світі однією з передових держав, що ефективно проводить рекультивацію земель є США. Ця держава стала однією з перших держав, яка на законодавчому рівні забезпечила ефективне проведення рекультивації на пошкоджених, деградованих та забруднених землях.

Так у 1977 р. Конгресом США був розроблений та прийнятий «Surface Mining Control and Reclamation Act» (SMCRA) [2]. «Surface Mining Control and Reclamation Act» of 1977 визначає основний механізм державного регулювання проведення рекультивації на пошкоджених, деградованих та забруднених землях після промислового та іншого господарського використання землі. Законом визначені основоположні органи державної влади та сферу їх повноважень щодо забезпечення проведення рекультивації в США. Таким державним органом є Department of the Interior при якому діє спеціально уповноважений орган державної влади, що займається питанням рекультивації земель після видобутку корисних копалин the Office of Surface Mining Reclamation and Enforcement [2].

У своїй діяльності the Office of Surface Mining Reclamation and Enforcement, виконує ряд функцій щодо забезпечення видобутку корисних копалин та проведення рекультивації. Одними з таких функцій є:

- здійснення контролю над програмами що забезпечують видобуток корисних копалин;
- огляд та затвердження програм, які покликані забезпечувати видобуток корисних копалин та контроль щодо проведенням рекультивації на земельних ділянках після гірничодобувної діяльності;
- здійснення контролю над грантовими програмами щодо видобутку корисних копалин та проведення рекультивації;
- здійснення щодо продажу занедбаних та неосвоєних земель та забезпечення проведення на них рекультивації;
- здійснення контролю над науковими проектами з видобутку корисних копалин та проведення рекультивації;
- здійснення підтримки державних програм щодо видобутку корисних копалин та проведення рекультивації;
- міжнародна співпраця з державними установами іноземних держав щодо підтримки та покращення якості видобутку корисних копалин та проведення рекультивації [2].

Окрім цього цим законом створено спеціальний фінансовий фонд до якого надходять гроші від підприємців, які здійснюють видобуток корисних копалин. Після закінчення

видобутку корисних копалин ці підприємці отримують вкладені ними гроші для проведення на цих землях рекультивації. Таким органом в США є the Abandoned Mine Reclamation Fund над яким здійснює керівництво Secretary of the Interior[2]. Також цим законом створена система федеральних стандартів та федеральних й штатних програм щодо відновлення пошкоджених, забруднених та деградованих земель.

Нажаль в Україні немає такого спеціального закону, який би зміг врегулювати правовідносини з рекультивації земель. Відсутність такого нормативно-правового акту призводить до того, що сама система органів державної влади та спеціальних державних програм, які повинні врегульовувати такі правовідносини відсутня в Україні та безпосередньо призводить до того, що немає державно-правового регулювання з питань проведення рекультивації в країні. Тому було б необхідно черпати досвід у економічно розвинутих країнах світу, де ефективно здійснюється юридичне регулювання проведення рекультиваційних робіт.

Використані джерела:

1. Місінкевич А. Л. *Правове забезпечення рекультивації земель в Україні*[текст]: дис. канд. юрид. наук.: 12.00.06 / Місінкевич А. Л., Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – 189 с.
2. *Surface Mining Control and Reclamation Act of 1977 (SMCRA)*. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://en.wikipedia.org/wiki/Surface_Mining_Control_and_Reclamation_Act_of_1977

Носік Володимир Васильович,

доктор юридичних наук, професор кафедри земельного та аграрного права
КНУ імені Тараса Шевченка,
професор, член-кор. НАПрН України

САМОЗАХИСТ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА ЗЕМЛЮ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

В результаті злочинної анексії Росією землі, природних ресурсів, майна як об'єктів права власності Українського народу на півострові АР Крим як частини державної території, військової ворожої окупації земель на окремих частинах територій Донецької і Луганської областей, порушення РФ правового режиму українсько-російського державного кордону України, незаконного видобутку і вивозу вугілля з окупованих територій до Росії перед українським народом постали реальні загрози щодо втрати незалежності держави і територіального суверенітету, а також виклики щодо можливих форм, способів захисту землі, природних ресурсів, територіальної цілісності, суверенітету і незалежності держави, забезпечення за новими векторами Стратегії сталого розвитку України до 2020 року і на перспективу за новими векторами економічного, державно-правового, соціального, геополітичного спрямування.

У цьому зв'язку особливої актуальності набувають питання щодо можливих юрисдикційних способів і механізмів захисту права власності Українського народу на землю і охорони землі як основного національного багатства відповідно до Конституції України і норм міжнародного права в умовах зовнішньої військової агресії з боку РФ, анексії півострова Крим та вільної морської (економічної) зони континентального шельфу України, проведення АТО проти російсько-терористичних незаконних збройних формувань на Донбасі.

Конституційні імперативи щодо захисту права власності на землю закріплені не в одній статті Основного закону держави, серед яких насамперед необхідно назвати норму ст. 13 Конституції України, за якою держава забезпечує захист усіх суб'єктів права власності і господарювання. При цьому у Конституції України правові засоби та інституційні форми захисту права власності на землю визначаються в залежності від особливостей правового становища суб'єктів такого права, а також правового режиму землі як об'єкта права власності. Тому зміст, функціональне призначення та форми прояву конституційного захисту права власності Українського народу на землю мають певні відмінності від гарантій захисту права власності на землю громадян, юридичних осіб і держави.

Захист права власності Українського народу на землю передбачає реалізацію конституційних приписів щодо забезпечення державою територіального верховенства державної території і охорони землі як основного національного багатства, що належить народу України на праві власності. Конституція України закріплює принципи цілісності і недоторканності державної території, недоторканності державного кордону, які з точки зору земельного права необхідно розглядати як гарантії непорушності права власності Українського народу на землю з боку інших держав, охорону землі як об'єкта права власності народу України.

За Конституцією України захист права власності Українського народу на землю може здійснюватись у таких юрисдикційних і поза юрисдикційних правових формах: а) використання Збройних сил України для захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; б) мирне вирішення територіальних спорів з іншими державами; в) звернення до міжнародних судів та організацій; г) заборона розташування іноземних військових баз на території України; д) самозахист народом України землі як об'єкта права власності і державної території; е) відшкодування шкоди, заподіяної землі як об'єкту права власності Українського народу. Відповідно до цих форм у законодавстві мають визначатися конкретні способи та інституційно-правовий механізм захисту права власності Українського народу на землю.

Для забезпечення принципу недоторканності кордону, який в певній мірі асоціюється з цілісністю і недоторканністю території, і водночас непорушністю права власності на землю Українського народу, у законодавстві України встановлюється особливий режим землекористування на державному кордоні (ст. 18 Закону України "Про державний кордон України").

Відповідно до ч.1. ст. 17 Основного закону, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Згідно ч.2 цієї статті Конституції України виконання згаданих функцій держави, а також оборона України і захист територіальної недоторканності покладаються на Збройні Сили України. У разі збройної агресії проти України рішення про використання Збройних Сил України приймає Президент України як гарант державного суверенітету і територіальної цілісності України.

Використовуючи метод широкого тлумачення конституційної норми в частині поняття "справа всього Українського народу", можна допустити, що в Основному законі держави не виключається і такий спосіб захисту територіальної цілісності та охорони землі, як самозахист народом України своїх прав на землю і державну територію. В юридичній науковій літературі такий спосіб гарантування права власності народу на землю не досліджувався. Тому вбачається, що самозахист як конституційна гарантія здійснення права власності Українського народу на землю може бути допустимим у тих випадках, коли держава через свої органи не забезпечує територіального верховенства, недоторканності і цілісності території в межах кордонів. Для прикладу можна назвати створення добровольчих батальйонів і організація волонтерської допомоги на Південному Сході України у зв'язку з російською військово-терористичною агресією щодо України. У контексті конституційної концепції права

власності на землю Українського народу такі дії громадян України є правомірними і спрямовані також на захист права власності народу на землю.

Тому з точки зору науки земельного права самозахист Українським народом права власності на землю доцільно розглядати як можливість і здатність всього народу України застосувати всі законні способи захисту територіального верховенства і непорушності права власності на землю у разі, якщо органи державної влади чи місцевого самоврядування не забезпечують виконання передбачених у Конституції України функцій і повноважень у сфері захисту державної території і права власності Українського народу на землю, охорони землі як основного національного багатства. В такому розумінні самозахист народу може бути застосований у випадках посягання на територіальну цілісність і недоторканність державних кордонів, порушення іншими державами норм міжнародного права щодо використання землі та інших природних ресурсів на своїй території, внаслідок чого Україні заподіюється матеріальна шкода, а також в інших конкретних обставинах.

Петлюк Юрій Степанович,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
імені академіка В. З. Янчука,
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРО ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «КУРОРТ»

Україна має великий оздоровчо-рекреаційним потенціал. Природні лікувальні ресурси (мінеральні води, морська вода, ропа лиманів та озер, лікувальні грязі, озокерит, клімат, ландшафт та ін.) є тією основою, на якій організовано курортно-санаторне лікування та масовий відпочинок. Практично в кожному регіоні країни є свої унікальні джерела здоров'я, які не поступаються закордонним: бальнеологічні, бальнеогрязьові, кліматичні, ландшафтні, фітолікувальні. Територія, на якій використання природних ресурсів підкріплено наявністю лікувальних й оздоровчих установ, називається курортом. Загальна кількість курортів в Україні на сьогоднішній день – 58; з них 45 курортів державного та міжнародного значення і 13 курортів місцевого значення. У кожній курортній зоні функціонують профільні санаторії. У нашій країні таких установ близько 400, де створено необхідні умови для повноцінного оздоровлення та відпочинку.

Стратегічною метою державної політики у сфері діяльності курортів, як зазначено в п. 1 Концепції розвитку санаторно-курортної галузі [1], є створення умов для поліпшення стану здоров'я, продовження тривалості життя та періоду активного довголіття населення, упровадження здорового способу життя шляхом формування та розвитку ефективного, прибуткового та конкурентноспроможного на світовому ринку курортного комплексу. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити ряд проблем, зумовлених відсутністю досконалого економічного механізму його роботи; незабезпеченням комплексного розвитку курортних територій; зношеністю основних фондів; практичною відсутністю інвестицій; неефективним маркетингом; низьким рівнем менеджменту; неналежним обслуговуванням у санаторно-курортних закладах тощо.

Необхідно врахувати, що курорти мають особливе соціально-економічне значення для держави: санаторно-курортні блага є соціально корисними та здатні покращити демографічну ситуацію, знизити рівень захворюваності людей; залучення інвестицій у розвиток курортів сприятиме економічному зростанню як регіонів, так і держави в цілому [2, с. 115]. Розвиток

курортів неможливий без збереження їх екологічної системи, що зумовлено особливостями використання природних лікувальних ресурсів, насамперед їх унікальністю та вразливістю.

Функціонування курортів здійснюється на основі прийнятого 5 жовтня 2000 р. Закону України «Про курорти» [3], яким визначаються правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні та спрямований на забезпечення використання з метою лікування і оздоровлення людей природних лікувальних ресурсів, природних територій курортів, які є надбанням народу України, та їх охорони.

Курортом, відповідно до ст. 1 цього нормативно-правового акта, є освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні.

Термін «курорт» набув значного поширення у спеціальній літературі. Зокрема, в Географічній енциклопедії України зазначено, що курорт – це місцевість, яка має природні лікувальні фактори та необхідні умови використання їх з лікувально-профілактичною метою. Курорти, крім досліджених природних лікувальних ресурсів, спеціального обладнання для раціонального застосування курортних факторів і рекреаційних заходів, передбачає наявність культурно-освітніх, спортивних, торговельних та інших установ, а також транспортної доступності й інших умов, необхідних нормальної життєдіяльності, активного відпочинку та належного лікування[4, с. 252].

Під курортом варто розуміти законодавчо визначену територію з чіткими межами, спеціалізовану на наданні послуг лікування, оздоровлення та профілактики захворювань відповідно до наявних ресурсів, які експлуатуються спеціально підготовленим персоналом на відповідно облаштованій матеріально-технічній базі. Тобто, підставою для визначення території як курорту є наявність природних лікувальних ресурсів, необхідної інфраструктури для їх експлуатації та організації лікувально-профілактичної діяльності. Ці чинники сприяють формуванню курорту як спеціалізованої оздоровчо-рекреаційної території, якій наданий відповідний статус [5].

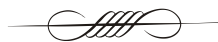
Істотними ознаками курорту є наявність природних лікувальних ресурсів, тобто об'єктів та умов, що застосовуються в медичних цілях для реабілітації, лікування й профілактики захворювань; наявність об'єктів відповідної інфраструктури, що дозволяє належним чином використовувати лікувальні ресурси та фактори; визнання актом уповноваженого органу в установленому законом порядку [6, с. 9]

Головним критерієм класифікації курортів є наявність провідного природного фактора. Відповідно до цього виділяють: курорт кліматичний – тип курорту, де в якості основного лікувально-профілактичного використовується клімат а серед методів – аеротерапія, геліотерапія, таласотерапія; курорт бальнеотерапевтичний - тип курорту, де в якості основного лікувального чинника використовуються природні мінеральні води; курорт грязелікувальний – тип курорту, де в якості основного або одного з основних природних лікувальних факторів поряд з кліматом, природними мінеральними водами, використовуються лікувальні грязі.

Використані джерела:

1. *Концепція розвитку санаторно-курортної галузі, схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 231-р // Офіційний вісник України. – 2003. – № 17. – Ст. 375.*
2. *Савоста О. П. Організаційно-правові засади використання та охорони земель оздоровчого призначення / О. П. Савоста // Актуальні проблеми державного управління:*

- зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2008. № 1(33). – С. 114–120.
3. Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2026-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. — № 50. — Ст. 435
4. Географічна енциклопедія України : в 3-х томах. Т. 2 / Маринич О. М., ред. – К. : Укр. Рад. Енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989. – 480 с.
5. Любінцева О. О. Розвиток курортної справи в Україні / О. О. Любінцева, В. І. Стафійчук // Рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4–6 червня 2004 р.): [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://com.ua/geografiya.kraeznavstvo.etnografiya/:3512>.
6. Булах І. Г. Правове регулювання використання та охорони земель оздоровчого призначення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / І. Г. Булах; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2010. – 21 с.

Піддубна Дар'я Сергіївна,
викладач кафедри цивільного та господарського права
Донецького юридичного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук

ОБ'ЄКТ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В ОРГАНІЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Органічне виробництво – чи то забутий за часів наших предків, чи то дійсно новий напрям господарювання у сільському господарстві, який набуває з кожним днем все більшої уваги та запровадження. Такий потенціал характерний не лише для України. Міжнародна спільнота уже тривалий час здійснює органічне виробництво. Крім безпосереднього його здійснення проводять і нормативно-правове регулювання відповідних суспільних відносин. Незначність часу протягом якого відбувається започаткування та розвиток органічного господарювання в Україні зумовило і відсутність вагомих наукових доробок, досліджень тощо. Зазначене, обумовлює актуальність, нагальність здійснення наукового дослідження з метою виокремлення належних положень, що стануть фундаментальними у практичній діяльності.

Будь-які існуючі суспільні відносини, з часом стають правовідносинами – «урегульованими нормами права і забезпечувальні державою вольові суспільні відносини, що виражаються в конкретному зв'язку між правомочними і зобов'язаними суб'єктами» [4, с. 523]. Як завжди правовідносини містять належний об'єкт – «те, з приводу чого виникає і здійснюється діяльність суб'єктів правовідносин» [4, с. 525]. Не становить виключення і відносини у сфері органічного виробництва.

Розглядаючи органічне виробництво, вважаємо, більш доцільніше говорити про органічне господарювання у якому виробництво є відповідною складовою [2, с. 331-334]. Притаманність органічного господарства саме сільськогосподарській сфері і зумовлює потребу у дослідженні базового (основного) засобу – безпосереднього органічного виробництва, в результаті якого отримується сільськогосподарська продукція, овочі, фрукти чи сировина.

Таким чином, об'єкт суспільних відносин у сфері органічного виробництва буде визначатися як те, з приводу чого виникає та здійснюється діяльність суб'єктів відносин у сфері органіки. В свою чергу об'єкт суспільних відносин у сфері органічного виробництва можливо класифікувати за рівнем призначення (засобом виробництва): основні виробничі засоби та допоміжні. Базовим серед основних виробничих засобів стосовно органічного виробництва є земельні ділянки. Саме останні пропонуємо розглядати у двох аспектах: як

територія та як безпосередній засіб виробництва. При цьому, земельні ділянки як територію закріпити: визначене місце розташування з встановленими межами наданої як для здійснення безпосереднього органічного господарювання, у тому числі вирощування органічної сировини, плодів, овочів та фруктів, так і для забезпечення допоміжних потреб виробництва. Земельні ділянки як безпосередній засіб виробництва – складова природного ресурсу, що зберігає та відновлює його мікро- і макро- елементи, характеризується відповідними природними властивостями (показниками) – при цьому процес здійснення органічного виробництва направлений лише на їх покращення.

Ремонтно-механічний парк який складатиметься як безпосередньо із механічного парку: відповідні автомобілі, у тому числі вантажні, технічне приладдя тощо так і з ремонтного парку: майстерні з технічного огляду, майстерні з ремонту тощо.

Будівельний відділ, що буде акумулювати в собі два відділи: 1) основного призначення та 2) допоміжного. До першого можливо віднести: будівлі для безпосереднього виробництва продукції / переробки сировини; будівлі для зберігання сировини; будівлі для зберігання виробленої продукції, плодів, овочів, фруктів тощо. У допоміжному відділі можливо виокремити: будівлі для різноманітного приладдя, що безпосередньо використовуються у виробництві, так і ті, що забезпечують їхнє використання у цьому виробництві (розміщення ремонтних баз тощо); будівлі для персоналу та ін..

Місця реалізації органічної продукції та сировини, у тому числі плодів, овочів та фруктів - дає можливість виокремити:

- оптові ринки органічної сільськогосподарської продукції, сировини, плодів, овочів та фруктів;
- місцеві магазини «органік» чи місцеві магазини з відповідними відділами / сегментами у своєму складі;
- інтернет-магазини «органік».

При цьому місце реалізації органічної продукції та сировини, у тому числі плодів, овочів та фруктів можливо розподілити на:

1) в залежності від територіального розповсюдження:

а) внутрішні, які існуватимуть:

- в межах господарства, підприємства тощо;
- в межах села, селища, міста;
- в межах району, області, району у місті;
- в межах країни.

б) зовнішні:

- за межами господарства, підприємства тощо;
- за межами села, селища, міста;
- за межами району, області, району у місті;
- за межами країни (ЄС, організація економічного співробітництва та розвитку, у напрямку співпраці з США, КНР та ін.).

2) в залежності від виду сільськогосподарського товару, що реалізується:

- безпосередньо сільськогосподарська продукція (включаючи зернові та масляні культури):

- сільськогосподарська сировина;
- плоди;
- овочі та фрукти.

Зазначене дослідження – лише початковий крок на шляху становлення та застосування органічного виробництва, що є складовою органічного господарювання, який потребує подальшого вивчення, закріплення і реалізації.

Використані джерела:

1. *Council Regulation (EC) № 834/2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) № 2092/91 of 28 June 2007. [Електронний ресурс]. –*

Режим доступу:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:189:0001:0023:EN:PDF>

2. Піддубна Д.С. Органічне господарювання: поняття і ознаки на шляху законодавчо-практичного становлення та реалізації / Д.С. Піддубна // Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 травня 2015 р.), присвяченої 90-річчю від народження академіка В.З. Янчука / за ред. В.М. Єрмоленка. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2015. – С. 331 - 334

3. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03 вересня 2013 року // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/425-18> - Назва з екрана.

4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Енциклопедичний курс : підручник / Ольга Федорівна Скакун. – Харків : Еспада, 2006. – 776 с.

Поліщук Василь Анатолійович,

аспірант третього року навчання кафедри земельного та аграрного права, юридичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка

ПРОМИСЛОВЕ САДІВНИЦТВО ЯК АГРАРНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Садівництво – це одна з традиційних галузей виробництва продукції для України, однак фаховий підхід до роботи у цій галузі з'явився не так давно. На жаль, ще й дотепер часто, використовуючи садівництво як головне джерело прибутку, українці не ставляться до нього як до виду підприємництва, керуючись стереотипами і правилом «всі так роблять». Тішить те, що позитивні зрушення все ж є і дедалі більше садівників переходить з категорії «любителів» до «професіоналів». Є серед них і господарства, котрі із самого початку позиціонують свою роботу як бізнес і шукають шляхи для постійного розвитку – саме вони і складають основу виробництва плодової продукції в країні загалом та в кожному регіоні зокрема. Станом на сьогоднішній день в Україні існує три види садівництва, такі як: «Індивідуальне садівництво» «Колективне садівництво» Дані терміни вживається в ст. 35 Земельного кодексу України, а також нещодавно з'явилося «Промислове садівництво». Проте законодавчого визначення цих понять не існує.

В Україні існує один офіційний документ, який визначає поняття садівництва, це Національний стандарт України, в якому зазначено, що садівництво – це рослинницькі галузі, завданням яких є вирощування багаторічних рослин з метою виробництва плодів для споживання у свіжому вигляді та забезпечення переробної галузі[2].

Задля більш повного розуміння даного виду діяльності варто звернутись до тлумачних словників України. Зокрема Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає, що **садівництво** – це галузь сільського господарства: вирощування плодових і ягідних культур, аматорське вирощування садових рослин, сільськогосподарська наука про розведення і культуру вирощування садів, господарство, що займається розведенням садових рослин [3].

В чинному законодавстві України немає нормативно-правового акту, який би регулював суспільні відносини у такій галузі сільського господарства, як садівництво. Однак були розроблені і внесені до Верховної Ради України проекти законів такі як: Закон України «Про колективне садівництво» та Закон України «Про садівництво громадян», які мали на меті

регулювати суспільні правовідносини у сфері колективного садівництва чи садівництва громадян, іншими словами «індивідуальне садівництво».

Санніков Д.В. у процесі дослідження правового режиму земельних ділянок для садівництва громадян, сформулював **поняття садівництва громадян** як особливий вид діяльності фізичних осіб з використання земель сільськогосподарського призначення для вирощування саду, а саме закладання багаторічних плодових насаджень, вирощування сільськогосподарських культур з використанням сільськогосподарської праці, яке здійснюється з метою задоволення потреб садовода та членів його родини у продуктах харчування (плодах та ягодах), реалізації вільного часу, відпочинку та трудового виховання, який не передбачає отримання прибутку і не є підприємницьким.

Садівництву, в тому числі і промислового, притаманний ряд спільних і відмінних рис з іншими видами використання земель сільськогосподарського призначення, а саме з веденням особистого селянського господарства, городництва, фермерського господарства. В той же час садівництво являє собою самостійний вид використання землі, який має свої, притаманні лише йому, ознаки[4].

В чинному законодавстві України, термін промислове садівництво вперше вживається в Галузевій програмі розвитку садівництва України на період до 2025 року[1], стратегічною метою, якої є стабілізація і подальше збільшення виробництва плодів і ягід; насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможними продуктами та розширення їх експорту, щоб створити можливості до 2025 року повністю забезпечити потреби населення у цих продуктах за фізіологічними нормами; забезпечення розширеного відтворення виробництва головним чином за рахунок самофінансування галузі; розширення виробництва екологічно чистої продукції шляхом переходу від індустріально-хімічних методів ведення господарства до біологічних.

Зокрема, Новак Н.П. при дослідженні підвищення рівня ефективності промислового садівництва відзначає що промислове садівництво займає особливу роль у структурі аграрної сфери економіки України та її регіонів. Це обумовлено особливостями здійснення виробничо-відтворювальних процесів у галузі, її соціальною значущістю через виняткове значення плодоягідної продукції у харчуванні та забезпеченні здоров'я населення, великою екологічною роллю багаторічних насаджень у здійсненні раціональної організації сільських територій, збереженні екологічної стійкості агроландшафтів та довкілля у цілому.

Функціонування промислового садівництва пов'язане, насамперед, з його раціональним розміщенням та спеціалізацією у відповідності до агрокліматичних умов території, близькості споживачів, переробних потужностей, гуртово-роздрібних ринків. Розміщення виробництва садівницької продукції в ринкових умовах повинно вирішуватися не тільки з урахуванням природно-кліматичних умов й раціонального використання природних ресурсів, наявності переробних підприємств і плодосховищ, ринкового попиту на плодову продукцію, та передбачати створення роздрібних й гуртових ринків, агроторгових домів, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, тобто ринкової інфраструктури.

З огляду на сучасні тенденції розвитку та функціонування промислового садівництва, даний вид діяльності в аграрному і земельному праві необхідно розглядати як комплексне правове явище (комплексно правову категорію) що включає в себе законодавчо забезпечену (врегульовану нормами права) виробничо-господарську діяльність суб'єктів аграрного підприємництва на одержаній у встановленому законом порядку земельній ділянці, пов'язану із виробництвом, зберіганням, переробкою, транспортуванням і реалізацією товарної продукції садівництва на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Із викладеного матеріалу можна зробити висновок, що промислове садівництво існує як аграрно-правова категорія, хоч і без достатнього врегулювання земельних, майнових, цивільних, адміністративних, екологічних питань, відповідними законами чи підзаконними нормативно-правовими актами.

Використані джерела:

1. Концепція галузевої Програми розвитку садівництва України на період до 2025 року. Наказ Міністерства аграрної політики України та Української академії аграрних наук від 21.07.2008 р. № 443/73 Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/14018>.
2. Національний стандарт України, «Садівництво та ягідництво» Терміни та визначення. Наказ Держспоживстандарту України від 15 липня 2009 р. № 254.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В 27 В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
4. Санніков Д.В. Правовий режим земельних ділянок для садівництва громадян : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 — «земельне право; аграрне право; екологічне право; природо ресурсне право» / Д.В. Санніков. — Харків, 2009.- 19 с.

Раковская Анна Ивановна,
магистрант кафедри громадянсько-правових дисциплін
Белорусского государственного экономического университета

ИНФОРМАЦИОННОЕ И ПРОГРАММНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ В ОБЛАСТИ ОХРАНЫ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬ

Для организации эффективного использования земель и их охраны, планирования хозяйства, размещения и специализации сельскохозяйственного производства, мелиорации земель и химизации сельского хозяйства, обеспечения земельного рынка, юридического удостоверения прав на земельные участки и выполнения других функций предназначен и имеет важное хозяйственное значение Государственный земельный кадастр (ГЗК). При характерном для нашей страны многообразии форм собственности, когда государство уже перестало быть обязательным участником земельных отношений, именно земельный кадастр через систему регистрации позволяет организовать и систематизировать процесс трансформации земельных участков и прав на них, создавая научно-организационную базу для качественного управления земельными ресурсами; обеспечивает информационную поддержку земельной реформы – процесса коренного преобразования земельных отношений в целях формирования земельного рынка и многоукладности аграрной экономики, равноправного развития различных форм хозяйствования на земле [1, с. 156]. В соответствии с Кодексом о земле Республики Беларусь государственный земельный кадастр – совокупность систематизированных сведений и документов о правовом режиме, состоянии, качестве, распределении, хозяйственном и ином использовании земель, земельных участков [2]. Земельный кадастр можно определить и как систему государственных мероприятий по всестороннему изучению правового, природного и хозяйственного положения земель путем регистрации землепользований, учета количества и качества земель, качественной оценки земель для организации их рационального использования в хозяйстве [3, с. 284].

Государственный земельный кадастр немыслим без использования современных информационных технологий. Автоматизация кадастровых систем – основное направление модификации кадастра в большинстве стран мира. Не является исключением и Беларусь, где в последнее десятилетие проделана большая работа по организации ведения принципиально нового автоматизированного земельного кадастра. Ведение ГЗК осуществляется центральным

кадастровым органом (ЦКО) – НКА и его территориальными кадастровыми органами [4, с. 128].

Автоматизация кадастровых операций может быть реализована с привлечением геоинформационных технологий. Геоинформационные системы (ГИС) – программные средства, интегрирующие технологии работы с базами данных, процедуры математического анализа и методы образно-картографического представления результатов применительно к задачам накопления, обработки и представления разнообразной пространственно-распределенной информации. Такая информация используется для обеспечения социально-экономического развития, планирования и управления территориями, а геоинформационные технологии (ГИС-технологии) обеспечивают единообразную (пространственную) унификацию такой информации и ее сопряженное использование. Современные ГИС признаны одним из универсальных интегрированных информационно-технологических средств решения разнообразных проблем, в том числе и в сфере земельных отношений [5].

В Беларуси публичная кадастровая карта, содержащая информацию из реестров и регистров Государственного земельного кадастра, запущена в некоммерческую эксплуатацию и тестирование в Интернете в 2014 году. Основная цель создания продукта справочно-информационного характера – сделать публичными сведения базовых информационных ресурсов агентства. Так, на карте можно найти информацию обо всех земельных участках, имеющих кадастровые номера. Здесь представлены оценочная стоимость земельных участков, их функциональное назначение, границы красных линий и многое другое [6]. Этот продукт представляет интерес для государственных органов, осуществляющим учет земельных ресурсов и управление ими, профессиональным участникам рынка недвижимости, а также физическим и юридическим лицам. Национальное кадастровое агентство презентовало свою новую разработку на XXI Международном специализированном форуме по телекоммуникациям, информационным и банковским технологиям «ТИБО-2014» [7].

Сегодня полным ходом в республике ведутся работы по развитию 3D-кадастра, совершенствуется общереспубликанская системы учета государственного имущества, разрабатываются проекты: реестр заключений по оценке недвижимого имущества (АИС РЗО); модернизация аппаратного комплекса АИС РН; модернизация программного обеспечения; интерактивная кадастровая карта.

Что же касается практической значимости интернет-портала ГУП «Национальное кадастровое агентство», то программой развития системы государственной регистрации недвижимого имущества, прав на него и сделок с ним на 2014 - 2018 годы предусматривается, что ведение Единого государственного регистра недвижимости будет осуществляться в режиме выполнения регистрации в реальном времени (сейчас это занимает до 24 часов). Будут усовершенствованы административные процедуры государственной регистрации недвижимого имущества по принципу «одно окно» - все документы можно будет предоставлять удаленно в электронной форме. Субъектам гражданского права планируется предоставить возможность государственной регистрации в срок до 1 часа по некоторым объектам и основаниям для государственной регистрации. Кроме того, предполагается расширение функциональных возможностей системы государственной регистрации, количества электронных услуг в рамках построения «электронного правительства» в Республике Беларусь, а также повышение их качества до уровня лучших мировых аналогов [8].

Для сравнения, в 2013 году минимальный срок государственной регистрации по некоторым регистрационным действиям составлял до 2 рабочих дней. Доля суммарной площади земельных участков, внесенных в регистр недвижимости, в прошлом году составляла 21,5% к площади территории республики, к 2018 году, как ожидается, достигнет 60%. Доля заявителей, представляющих документы для государственной регистрации в электронной форме, должна возрасти в течение ближайших четырех лет с менее чем 1% в 2013 году до 25%.

Основной целью данной программы является расширение функциональных возможностей системы государственной регистрации для повышения прозрачности деловых процессов на рынке недвижимости и инвестиционной привлекательности республики. Ее реализация будет содействовать снижению административных барьеров в силу включения в состав системы государственной регистрации функции учета документов территориального планирования, государственной регистрации прав строительства и аренды капитальных строений и изолированных помещений, возможностей получения дополнительной информации из публичной кадастровой карты [8].

Использованные источники:

1 Земельный кадастр: теория, методика, практика / под ред. А. А. Варламова. – Москва: ГУЗ, 2000. – 283 с.

2 Кодекс Республики Беларусь о земле: Кодекс Респ. Беларусь, 23 июля 2008, № 425 –З: в ред. Закона Респ. Беларусь от 31.12.2014 г., № 230-З // Консультант Плюс: Беларусь [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2015. – Дата доступа: 10.05.2015.

3 Чешев, А. С. Земельный кадастр: учебник для вузов. / А. С. Чешев, И. П. Фесенко. – Москва, 2001. – 475 с.

4 Научные основы земельного кадастра / Варламов А.А. [и др.]; под общ.ред. А.А.Варламова. — Москва: ГУЗ, 2000. — 325 с.

5 Середович, В.А. Геоинформационные системы: монография / В.А. Середови, В.Н. Ключишченко, Н.В. Тимофеева. – Новосибирск: СГГА, 2008. — 237 с.

6 Публичная кадастровая карта Республики Беларусь // Официальный сайт Государственного комитета по имуществу ГУП «Национальное кадастровое агентство» [Электронный ресурс] – Минск, 2015. – Режим доступа: <http://map.nca.by/map.html> – Дата доступа: 10.05.2015.

7 Парукова, Е. Кадастровая карта Беларуси появилась в интернете в открытом доступе / Е. Парукова // Информационный городской портал «Агентство Минск-новости» [Электронный ресурс] – Минск, 2015. – Режим доступа: <http://minsknews.by/blog/20145/04/21>. – Дата доступа: 10.06.2015.

8 Зарегистрировать недвижимость в Беларуси можно будет дистанционно и в очень сжатые сроки // Информационный технологии и право [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.pravo.by>. – Дата доступа: 11.05.2015.

Родік Оксана Олегівна,
аспірантка ІІІ-го курсу юридичного факультету
Академії праці, соціальних відносин і туризму

ПРАВОВА ОХОРОНА ҐРУНТІВ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ ТА ЗАСМІЧЕННЯ

Конституція України в статті 14 проголошує землю основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави[1]. Це положення Основного закону країни знайшло своє відображення і деталізацію у Земельному Кодексі України (далі - ЗК України)[2] та інших актах земельного законодавства. Так, ст. 5 Кодексу встановлено, що земельне законодавство базується на таких «землеохоронних» принципах, як принцип забезпечення раціонального використання й охорони земель та принцип пріоритету вимог екологічної безпеки. Це означає що головним завданням ЗК України у галузі регулювання

земельних відносин є охорона земель та її поверхневого шару ґрунту, в тому числі від забруднення та засмічення[3, с.350]. Україна має унікальний масив чорноземних ґрунтів – понад 20% світових ресурсів. Зразок цих ґрунтів як «Еталон чорнозему» взятий із Добровеличківського району Кіровоградської області, знаходиться у Парижі – в лабораторії земельних ресурсів Європи. Однак, не зважаючи на унікальність ґрунтових масивів стан земельних ресурсів України близький до критичного. Одним із чинників негативного впливу на якісний стан земель є їх антропогенне забруднення та засмічення [4, с.1], які призводять до різкого зниження продуктивності земель їх родючості, втрати ґрунтового покриву, знищення лісонасаджень, виведення цінних сільськогосподарських угідь з господарського обігу, утворення несанкціонованих звалищ сміття, погіршення якості продукції, її екологічності, що завдає шкоди довкіллю й здоров'ю людини.

Такий стан свідчить, зокрема, як про низький рівень суспільної екологічної свідомості, так і про відсутність дієвого механізму регулювання охорони земель в Україні, складовим елементом якого є позитивне правове регулювання відносин у сфері охорони земель, яка в свою чергу, має враховувати наукові доробки вчених у зазначеній сфері[5, с.16]. У цьому зв'язку особливої актуальності набувають правові питання охорони ґрунтів від забруднення та засмічення, які у земельно-правовій доктрині розглядаються в різних аспектах: земельно-правовому, еколого-правовому, кримінально-правовому тощо, і досліджувалися такими науковцями як В. Андрейцев, Н. Гавриш, Т. Ковальчук, П. Кулинич, Н. Малишева, В. Мунтян, В. Носік, Т. Оверковська, С. Сидорова, Н. Титова, А. Шульга та іншими вченими.

Враховуючи доктринальні положення дослідження правової охорони ґрунтів від забруднення та засмічення можна стверджувати, що в процесі співвідношення понять «забруднення», «засмічення» та «псування» земель, у законодавчих визначеннях, в цілому відображенні їх особливості як правових категорій. Тому їх не можна трактувати як тотожні правові поняття. Засмічення - це наявність на ґрунтовій поверхні сторонніх предметів та матеріалів, як антропогенного так і природного характеру, що призводить або може призвести до забруднення навколишнього природного середовища. Забруднення є наслідком засмічення і відрізняється від псування в основному тим, що землі забруднюються через антропогенний вплив. Псування – може відбуватися в результаті як виробничої діяльності людини, так і внаслідок дій природних явищ. Об'єднують ці поняття такі ознаки: 1) наслідки мають негативний характер, що проявляються у стійкому порушенні природного стану земель; 2) відбувається з порушенням встановлених чинним законодавством правил використання земель; 3) можуть відбуватися у формі неправомірної дії чи бездіяльності; 4) можуть відбуватися поступово, а також швидко; 5) унеможливають використання земель за цільовим призначенням[4, с.8]. Відтак, «засмічення» і «забруднення» - є складовою поняття «псування» земель. В той же час поняття «засмічення», як процес є початковою стадією процесу забруднення і псування.

Що ж стосується проблем правового регулювання у сфері охорони ґрунтів від забруднення та засмічення, то доцільно зазначити, що відносини у сфері охорони ґрунтів як складової правової охорони земель врегульовані нормами Конституції України, численними законами та підзаконними актами, серед яких значну питому вагу займають стандарти Союзу РСР[5, с.18]. Незважаючи на наявну кількість нормативних актів, заходів щодо охорони земель недостатньо, оскільки не здійснюється послідовна державна політика щодо охорони ґрунтового покриву як основного національного багатства Українського народу. За 24 роки незалежності Україна запроваджувала п'ять юридичних моделей земельної реформи, жодна з яких не була доведена до логічного завершення[6, с.95]. Що свідчить про значну кількість проблем які не розв'язуються, а лише загострюються. Система державного управління земельними ресурсами, яка приділяє основну увагу перерозподілу землі як майна, не вирішує проблеми охорони земель, тоді як, це є основним національним багатством.

Постійна реорганізація системи органів спеціальної компетенції з питань земельних ресурсів, не покращує ситуацію. В Україні запроваджуються міжнародні стандарти у сфері охорони ґрунтів від забруднення. Наприклад, на основі відповідного міжнародного стандарту прийнято національний стандарт України ДСТУ ISO 11074-1:2004 «Якість ґрунту. Словник термінів. Частина 1. Забруднення та охорона ґрунтів». Водночас спеціально уповноваженого органу, який би здійснював адекватну державну ґрунтоохорону політику через контроль за дотриманням раціонального та цільового використання ґрунтів та постійного їх моніторингу в Україні не створено.

В правовому регулюванні відносин у сфері використання та охорони ґрунтів прослідковується пріоритет економічних інтересів над екологічним. Неефективне виконання комплексних програм щодо екологізації у сфері використання і охорони земель. Військові дії на сході України у Луганській і Донецькій областях вкрай погіршують якісний стан верхнього родючого шару ґрунту, забруднюючи і засмічуючи його хімічними речовинами та залишеними боєприпасами. При цьому, з причин об'єктивного характеру, поки що не забезпечується моніторинг забруднення і засмічення земель залишками від військових дій

Отже, правові проблеми які склалися щодо охорони ґрунтів від забруднення та засмічення набувають особливої гостроти. Це те питання, яке вимагає розумного розв'язання, що задовольняло б не тільки суспільство, а передусім природу, через дієві заходи впливу. Зокрема, розробка Загальнодержавної програми використання та охорони ґрунтів, з огляду на новий європейський вектор розвитку нашої держави. А також, з метою забезпечення інформованості суспільства, Мінприроди звітуючи про стан довкілля в зоні АТО (антитерористична операція) повинно обов'язково включити статистичні дані щодо стану ґрунтового покриття. Адже, Хлібороб Світу – історичне призначення українців.

Використані джерела:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141
2. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 3-4. Ст. 27
3. Кулинич П.Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення України: [Монографія].- К. Логос, 2011. – 688 с.
4. Оверковська Т.К. Правові засади охорони земель від забруднення та псування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 / Т.К. Оверковська – К., 2008. – 20с.
5. Ковальчук Т. Теоретико-правові дослідження та проблеми правового регулювання у сфері охорони земель в Україні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридична наука. – 2012. – Вип. 92. – С. 116-120
6. Носік В.В. Проблеми кодифікації земельного законодавства України: тенденції і перспективи // Право України, 2006. - №11. – С. 94-97

*Савельєва Олена Миколаївна,
здобувач кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВУ ПРИРОДУ ВІДНОСИН В СФЕРІ АГРОЛІСІВНИЦТВА

Одним з найперспективніших напрямків у сфері політики сільського розвитку та забезпечення сталого розвитку сільських територій вбачається розвиток агролісівництва як одного з напрямів диверсифікації сільськогосподарського виробництва в Україні й стимулюючого фактора сталого розвитку сільських територій. Дослідження цього феномену в аграрній сфері в сучасних умовах актуалізується та потребує окремої уваги.

Стале управління лісовим господарством вимагає сумлінної державної аграрної, земельної та екологічної політик й інших сприятливих умов у поєднанні з такими практичними заходами, як захист, консервація, відновлення й заліснення, агролісівництво, стійка заготівля деревини та утилізація лісової продукції. Приміром, природна регенерація земель під управлінням фермерів, включаючи висадку дерев і пожежозахист, дозволили досягти значного зростання виробництва продовольства, збільшення фінансової економії й поліпшення добробуту сільських мешканців в регіоні Таленс в Гані [1, с. 12].

Важливо відмітити, що вирубки карпатських лісів за останні роки стали причиною трагічних екологічно небезпечних паводків з людськими жертвами, мільярдними збитками, катастрофічним зруйнуванням дамб, будинків, мостів. Крім того, регіон є лідером в Україні за зсувними, селевими та ерозійними процесами (за останні 25-35 років ступінь еродованості орних земель в окремих його областях збільшився на 10-15 % у передгірних районах і на 3-10 % на рівнинах, супроводжуючись погіршенням агрохімічних властивостей ґрунтів, зменшенням у них вмісту гумусу, калію, фосфору) [2, с. 37].

На порядку денному ХХІ століття державної аграрної політики України постає надскладне завдання – в умовах економічної кризи розробити правовий механізм, який дозволить розвивати й впроваджувати такі інноваційні технології, які б сприяли якнайефективнішому веденню сільськогосподарського виробництва, а також несільськогосподарської діяльності на сільських територіях, заощаджуючи разом з цим земельні, водні, лісові й інші природні ресурси та сприяючи збереженню біорізноманіття та екологічної мережі в Україні. Аграрна, земельна й екологічна політики мають розроблятися та впроваджуватися «пліч-о-пліч». При цьому правові норми, що регулюють суспільні відносини, які виникають змінюються та припиняються в процесі окресленої діяльності, мають бути не лише чітко розмежовані за галузевою ознакою, але й гармонічно взаємодіяти, доповнюючи одна одну.

Важливим аспектом вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, що впливають, в тому числі, на подальший розвиток предмета аграрного права України, виступає розмежування на нормативно-правовому рівні сфери правового регулювання сільського господарства, промисловості й інших видів економічної діяльності в державі. Ці сфери розрізняються в державних і міжнародних класифікаторах видів економічної діяльності, а також міжнародних стандартах, на що необхідно звернути окрему увагу. Так, наприклад, до структури сільського господарства, крім власне сільськогосподарського виробництва, також входять рибальство, видобуток морепродуктів, лісове господарство та збір сировинних товарів лісового господарства (підхід ФАО, ЄС). Міжнародна стандартна галузева класифікація всіх видів економічної діяльності містить Розділ А, що об'єднує сільське господарство, лісівництво та рибальство. Натомість вітчизняна класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010, прийнята наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р., № 457 включає Розділ А, що об'єднує сільське господарство, лісове й рибне господарство. Крім того, **ВІДПОВІДНО ДО**

вимог Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 41 («Сільське господарство») сільськогосподарська діяльність охоплює різноманітні види діяльності, наприклад: тваринництво, лісівництво, вирощення однорічних та багаторічних рослин, фруктових садів та насаджень, квітництво та водне господарство (зокрема, риборозведення).

Викладене підтверджує об'єктивність трансформації структури та змісту предмета правового регулювання аграрного права України щодо включення до його сфери окрім традиційних видів суспільних відносин в сфері сільськогосподарської діяльності, також лісівництва, аквакультури та квітництва.

В довідковій літературі зазначається, що лісівництво – це галузь рослинництва, що займається вирощуванням лісу. Поряд з цим світова практика ведення сільського господарства розробила такий його вид, як агролісівництво, який, на думку багатьох вчених, виступає перспективним напрямком урізноманітнення та налагодження екологічно безпечного сільськогосподарського виробництва.

У міжнародній сільськогосподарській практиці агролісівництво вважається системою технологій землекористування, в яких лісові багаторічні рослини (дерева, чагарники, пальмові, бамбукові і т. д.) свідомо використовуються у тих же формах управління ресурсами, які застосовуються під час вирощування сільськогосподарських культур і/або тварин, у певній формі просторового розташування або в часовій послідовності. Відносини щодо здійснення агролісівництва багатоманітні. По-перше, ними визнається різновид традиційних виробничих відносин в сільському господарстві (агролісівництво), по-друге, різноманітні види відносин в сфері тваринництва (лісове, пасовищне агролісівництво) й аквакультури (водне агролісівництво). Virізняють й комплексні відносини в царині агролісівництва, що базуються на поєднанні в одному виробничому процесі тваринництва, рослинництва й аквакультури.

Для вирішення проблем глобальної продовольчої безпеки та зміни клімату необхідні докорінні перетворення методів ведення сільського господарства та землекористування. Численні переваги в цьому сенсі забезпечують вдосконалення технології сільськогосподарського виробництва та використання ґрунтових ресурсів, що сприяють підвищенню вмісту в ґрунті органічного вуглецю (наприклад, агроекологія, органічне землеробство, ресурсозберігаюче сільське господарство і агролісівництво). Ці методи забезпечують родючість ґрунтів, підвищуючи вміст у них органічної речовини (вуглецю), сприяють збереженню рослинного покриву на поверхні ґрунту, вимагають менше хімічних добрив і сприяють сівозмінам і біорізноманіттю.

Відносини, що виникають, змінюються й припиняються в процесі ведення агролісівництва в Україні, виступають як внутрішні аграрні виробничі відносини, які, на підставі регламентування нормами аграрного права, стають складовою механізму правового регулювання сталого розвитку сільських територій в Україні, оскільки виступають ключовою формою диверсифікації сільськогосподарського виробництва.

Використані джерела:

1. *Экологическая устойчивость в интересах благосостояния человека в повестке дня развития на период после 2015 года* :информ. зап. Секретариата ЮНЕП (Найроби, 23-27 июня 2014 г.). – Найроби : ЮНОН, 2014. – 55 с.
2. *Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону)* : наук.-аналіт.а доп. / [В. Борщевський, Х. Притула, В. Крупін, І. Куліш] ; НАН України, Ін-т регіон. досліджень. – Львів : Б. в., 2011. – 60 с.

Санніков Дмитро Валерійович,
доцент кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ОСОБЛИВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Відповідно до ст. 14 Конституції України земля визнається основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Виникає питання, що саме слід вважати особливою охороною.

Використовуючи формально-юридичний підхід до розуміння поняття «охорона земель», слід звернутися до спеціального законодавства, серед якого провідне місце належить Закону України «Про охорону земель». Відповідно до положень зазначеного нормативно-правового акта охороною земель слід вважати систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Таким чином, уявляється можливим зробити певні висновки, стосовно структури та сутності напрямків, за якими відбувається діяльність держави, спрямована на правове забезпечення охорони земель.

Тож, першим напрямком здійснення охорони земель виступають правові, економічні, технологічні та інші заходи, покликані забезпечити раціональне використання земель. Виникає питання стосовно наявності саме особливої охорони. Не викликає жодних сумнівів твердження стосовно розуміння землі одночасно як природного ресурсу, територіального базису та основного засобу виробництва у сільському та лісовому господарстві. На цьому будується доктрина земельного права, це закріплено у земельному законодавстві, саме такий підхід має статус принципу земельного законодавства.

Таким чином, говорячи про забезпечення раціонального використання земель як про напрям їх правової охорони, земля розглядатиметься як природний ресурс. Доказом цього може бути аналіз принципів охорони навколишнього природного середовища, що містяться у ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Отже, цілком можливо вважати, що у випадках, коли йдеться про забезпечення раціонального використання земель, маються на увазі заходи, спрямовані на охорону земель як природного ресурсу.

Другим напрямком здійснення охорони, відповідно до законодавства, виступатимуть заходи, спрямовані на запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб. В даному випадку вже просліджується певне поєднання підходів у розумінні земель. Так, землі при цьому виступатимуть, перш за все, основним засобом виробництва у сільському господарстві. Відповідно, й заходи їх охорони будуть мати переважно цивільно-правову і господарсько-правову природу. Це обумовлено тим, що розгляд категорії «основний засіб виробництва» спрямовує саме до господарсько-правового та цивільно-правового розуміння земель, тобто як майна. Звісно ж, і заходи охорони будуть мати відповідний характер. Але не зважаючи на це, пріоритет, все ж таки, належить спеціальним, земельно-правовим заходам охорони. Причиною тому буде спеціальний статус земель сільськогосподарського призначення, їх важливість, значення, специфічна правова урегульованість їх використання. Саме тому, не зважаючи на формальну можливість вважати землі майном, першочерговим й головним виявляється їх сприйняття як особливого, специфічного та унікального об'єкту. На підставі цього не тільки

можливим, а й необхідним уявляється висновок щодо такої особливості охорони земель, як поєднання заходів цивільно-правової та земельно-правової охорони земель із превалюванням земельно-правової спрямованості у випадках, коли йдеться про землі сільськогосподарського призначення.

Наступним напрямком здійснення охорони земель виступає захист від шкідливого антропогенного впливу. В даному випадку, знову ж таки землі, в першу чергу, розглядаються як природний ресурс, який потребує охорони від негативного та надмірного впливу з боку людини та її діяльності. Природоресурсний аспект розуміння земель в даному випадку також продиктований аналізом положень спеціального Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Саме там охороні природних ресурсів, в тому числі й земель, від антропонавантаження приділяється особлива увага, яка полягає як у закріпленні принципів охорони довкілля, так і в закріпленні засобів такого захисту. Таким чином, не зважаючи на категоріальну приналежність земель, режим їх власності, інші фактори, такий аспект охорони земель, як їх захист від шкідливого антропогенного впливу, займає провідне місце серед заходів охорони.

Закон України «Про охорону земель» у якості наступного напрямку здійснення охорони земель визнає відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду. В даному випадку, знову ж таки, для з'ясування сутності зазначених заходів, слід говорити про поєднання розуміння землі як природного ресурсу та основного засобу виробництва у сільському та лісовому господарстві. На перший план у таких заходах виступає необхідність збереження, відтворення і покращення ґрунтового шару, який, в свою чергу, вважається як передумовою виробництва сільськогосподарської та лісгосподарської продукції, так і, певною мірою, екосистемою. Отже, згадані заходи охорони матимуть як земельно-правову, так і цивільну, і, крім того, природоресурсну спрямованість. Одночасно охороняються землі і як майно, і як природний об'єкт, і як основна частина біологічного різноманіття ґрунтової екосистеми.

Останнім доказом різноаспектності правових заходів охорони земель можна вважати такий напрямок здійснення такої охорони, який полягає у забезпеченні особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Знову ж таки, беручи до уваги цільове призначення згаданих земель, висновок стосовно дуалістичного характеру заходів охорони вважається очевидним. Охороні підлягають не тільки самі землі, а й природні об'єкти, що на них розташовані.

Таким чином, однією з особливостей охорони земель, що передбачена Конституцією України, цілком можливо вважати поєднання заходів такої охорони, які одночасно мають земельно-правовий, еколого-правовий, природоресурсний та, в деяких випадках, цивільно-правовий характер. Саме єдність у застосуванні цих заходів при здійсненні охорони земель в Україні й надає їй статус особливої.

*Статівка Анатолій Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Аналіз політичних процесів, які відбуваються на сьогодні в нашій державі щодо децентралізації влади, потребує осмислення останньої як невід'ємної складової перетворень як в економіці взагалі, так і, зокрема, в аграрному секторі економіки, де центральною ланкою

є сільське господарство. Все це вимагає створити й застосувати нові підходи в контексті поєднання централізації та децентралізації в процесі оптимізації організаційно-правового забезпечення державної та регіональної аграрної політики.

На думку таких науковців, як Б. Гурне та В. Шаповал, централізація та децентралізація завжди співвіднесені, органічно взаємопов'язані, перебувають у діалектичній суперечній єдності. У контексті державного управління аграрним сектором економіки реалізація концепції централізація і децентралізація, виходячи з їх змісту, передбачає існування єдності і розмежування компетенції органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. І тут виникає проблема забезпечення балансу інтересів держави і окремих територій.

Складність важливих питань щодо поєднання державного та регіонального інтересів в державному регулюванні сільського господарства яскраво проявляються в процесі здійснення управлінських функцій економічного розвитку в умовах, коли повинні ефективно взаємодіяти центральні, регіональні (місцеві) державні органи влади як між собою, так і з органами місцевого самоврядування, які наділені певними функціями щодо регулювання сільським господарством.

Саме поєднання державних і регіональних (місцевих) інтересів в регулюванні сільського господарства неможливе без активних дій (в межах компетенції) органів державної, регіональної влади та органів місцевого самоврядування через призму правового та організаційного забезпечення аграрної політики в нашій державі як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Відсутність поєднання інтересів буде свідченням декларативності децентралізації, а також відповідного механізму реалізації таких інтересів. Наприклад, державний інтерес полягає в стимулюванні розвитку виробництва товарної сільськогосподарської продукції рослинного та тваринного походження, а регіональний – у постійному забезпеченні стійкого зростання обсягів виробництва зазначеної продукції на певній території (регіону). Тут децентралізація є наближенням влади до людей, які працюють в сільськогосподарських підприємствах і проживають в сільській місцевості. Отже, децентралізація влади – це і відповідальність перед людьми, а тому вона важлива в контексті здійснення державної регіональної аграрної політики.

Аграрна політика на регіональному рівні – це сукупність організаційно-правових заходів місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, які в межах своєї компетенції здійснюють регулюючі функції щодо розвитку аграрного сектору економіки в регіоні. Такі заходи направлені на створення реальних, гідних умов праці й життя сільського населення, стимулювання ефективного функціонування аграрного сектору економіки регіонів, раціонального й цільового використання землі як засобу виробництва, а також виробництва екологічно безпечної та якісної сільськогосподарської продукції.

Регіональна аграрна політика повинна здійснюватися відповідно до Конституції України, нормативно-правових актів та актів органів місцевого самоврядування на основі оптимального й ефективного використання людських ресурсів, поділу праці, аграрного потенціалу в конкретному регіоні.

Зазначена політики повинна здійснюватися на певних засадах, а саме: на зміцненні фінансово-економічної бази. Все це вимагає розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо розвитку аграрного сектору економіки регіону, а це неможливо без оптимізації повноважень таких органів. Останні здійснювати регіональну аграрну політику повинні з урахуванням загальнодержавних стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни. Органи місцевого самоврядування повинні також враховувати ресурсно-економічні, соціальні, історичні, культурні та інші особливості розвитку регіонів, їх адміністративно-територіальних одиниць при обговоренні, розробці, прийнятті та здійсненні регіональної аграрної політики.

Регіональна аграрна політика передбачає розвиток ринкової інфраструктури, активне співробітництво між регіонами, міжрегіональне аграрно-промислове кооперування. На регіональному рівні необхідним є внутрішнє забезпечення збалансованості розвитку сільськогосподарського виробництва та економічного стану. Важливо також враховувати соціально-демографічні, міграційні тенденції, особливості та ефективне використання як природоресурсного, так і науково-технічного потенціалу регіону. Останнє вимагає від органів місцевого самоврядування інтенсифікувати сільськогосподарське виробництво у регіонах з наявними природоресурсним потенціалом через реформування виробничих відносин, поглиблення процесів спеціалізації аграрного виробництва.

Здійснення аграрної політики в регіонах повинно передбачати також розробку програм розвитку аграрного сектору економіки регіонів, які потребують державної підтримки комплексного розв'язання проблем господарського, виробничого та соціального характеру. Важливим аспектом при цьому є створення оптимальних умов для залучення інвестицій.

Децентралізація влади підвищує роль місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо подальшого реформування аграрного сектору економіки, оптимізацію структурних перетворень, розвитку ринкової та соціальної інфраструктури, активнішого розвитку підприємництва в регіонах.

Суєтнов Євгеній Павлович,
асистент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ «ЕКОСИСТЕМА» В МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ЕКОЛОГІЧНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Живі організми і їх неживе (абіотичне) середовище нерозривно пов'язані та перебувають у постійній взаємодії, створюючи екосистему. Екосистема, або екологічна система (від грец. οἶκος – житло, місцеперебування та σύστημα – система) – біологічна система, що складається зі спільноти живих організмів (біоценоз), середовища їх існування (біотоп), системи зв'язків, що здійснюють обмін речовиною та енергією між ними. Отже, екосистема – це сукупність живих організмів, які пристосувалися до спільного проживання в певному середовищі існування, утворюючи з ним єдине ціле.

Термін «екосистема» вперше ввів у науковий обіг англійський еколог Артур Тенслі у своїй праці «Правильне і неправильне використання ботанічних термінів» (1935 р.). Так він позначив сукупність організмів, що мешкають у певному біотопі, яка, на його переконання, є саме системою, з її складовими елементами, єдиною історією та здатністю до узгодженого розвитку.

Виділяють різні типи екосистем: наземні (тундри, ліси, степи, савани, пустелі), прісноводні (озера, річки, струмки, джерела, болота, марші), морські (відкритий океан, прибережні води, прибережні бухти, протоки, гирла річок, лимани, солоні марші, глибоководні рифтові зони), а також штучні – створені людиною своїми зусиллями для задоволення власних потреб (сади, парки, поля, городи, поселення різного типу, штучні водойми та ін.).

Розмір екологічної системи може бути різний: це може бути тропічний ліс Амазонської низовини, яка має площу близько 7 млн км², або окремий ставок. Різні екосистеми відокремлені географічними бар'єрами – пустелями, горами, океанами, або ізольовані іншим чином – так як річки чи озера. Ці межі не є абсолютно непроникними, а тому екосистеми

накладаються одна на одну, що дає змогу розглядати Землю як одну надзвичайно складну екологічну систему.

Значення екосистем у природі складно переоцінити, бо вони по суті є гарантом стабільності довкілля, найважливішою структурною одиницею навколишнього світу, фундаментом життя. Проте хижацька господарська діяльність людини призвела до істотного руйнування природних екологічних систем. Площа зруйнованих людиною екосистем суші в кінці XX ст. зросла до 63 % проти 23 % на його початку. Саме різке ослаблення середовищеформуючої та стабілізуючої функції екосистем на значних територіях загрожувє біосфері катастрофічними наслідками. Руйнування природних екосистем і техногенне перетворення ландшафту підриває основи існування багатьох видів і їх угруповань, частина яких вже зникла з лиця Землі, а інша знаходиться на межі вимирання.

З урахуванням функцій екологічних систем у природі та їх значення для підтримання її сприятливого стану особливої актуальності набуває проблема збереження та відновлення екосистем для забезпечення сталого розвитку людства.

У наш час терміном «екосистема» оперують не тільки природничі науки, а й суспільні, зокрема міжнародне екологічне право. Цей термін застосовується низкою міжнародних конвенцій з питань охорони довкілля: Про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, 1973 р., Про збереження мігруючих видів диких тварин 1979 р., Про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 р., Про захист Чорного моря від забруднення 1992 р., Про зміну клімату 1992 р., Про охорону біологічного різноманіття 1992 р., Про охорону ріки Дунай 1994 р, Про стійкі органічні забруднювачі 2001 р., про охорону та сталий розвиток Карпат 2003 р.

У Конвенції про охорону біологічного різноманіття 1992 р. надано визначення екосистеми, під якою розуміється динамічний комплекс угруповань рослин, тварин і мікроорганізмів, а також їх неживого навколишнього середовища, взаємодіючих як єдине функціональне ціле.

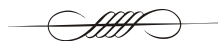
Щодо національного екологічного законодавства, зауважимо, що легального визначення екосистеми в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. немає. Таке визначення міститься в Законі України «Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів» від 22.03.2001 р., де вказано, що екосистема (екологічна система) – це природний комплекс, створений живими організмами, з умовами їх існування, пов'язаними між собою обміном речовин і енергії, які утворюють систему взаємозумовлених біотичних та абіотичних явищ і процесів.

Поняття «екосистема» зустрічається й у багатьох інших нормативно-правових актах екологічної спрямованості, серед яких: Водний кодекс України (ст. 108), Лісовий кодекс України (ст. 85), закони України «Про меліорацію земель» (ст. 19), «Про охорону земель» (ст. 25), «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (ст. 38), «Про аквакультуру» (статті 20, 21), «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» (ст. 15), «Про екологічну мережу України» (ст. 4), «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми «Ліси України» на 2010-2015 роки», «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів», «Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат» та ін.

Важливість збереження та відновлення природних екологічних систем виражена в Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики в Україні на період до 2020 р., затверджених Законом України від 21.12.2010 р. У цьому документі вказується, що першопричинами екологічних проблем України є незабезпечення багатоцільового, безперервного та невиснажливого використання лісових екосистем, катастрофічне зменшення

площі степових екосистем, поширення неаборигенних видів у природних екологічних системах, повільний розвиток управління збереженням біорізноманіття прісноводних і морських екосистем. В Основних засадах визначено, що збереження природних екосистем є метою національної екологічної політики України, для чого передбачається відновлення екосистеми Чорного й Азовського морів, створення системи запобіжних заходів щодо видів-вселенців і забезпечення контролю за внесенням таких видів до екосистем, проведення інформаційно-просвітницької кампанії щодо цінності екосистемних послуг на прикладі екосистем України, а також здійснення екосистемного планування, впровадження екосистемного підходу в управлінську діяльність, а також адаптація законодавства України у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до вимог директив Європейського Союзу.

Таким чином, перші законодавчі кроки на шляху до збереження та відновлення екосистем на території нашої держави вже зроблено, адже вітчизняне екологічне законодавство містить визначення та широко застосовує поняття «екосистема», а збереження природних екологічних систем визначає як мету національної екологічної політики України. Разом із тим, на нашу думку, визначення екосистеми доцільно закріпити й у головному нормативно-правовому акті екологічної спрямованості – Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Тараненко Людмила Станіславівна,
*доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРО ДОСВІД ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСКОНСУЛЬТА (ПРАВОВОГО РАДНИКА) В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩІ

Порівнюючи правове регулювання діяльності юрисконсультів України і Республіки Польщі слід зробити висновок про наступне. Правове становище юрисконсультів в Україні регулюється не на законодавчому рівні, а підзаконним актом – Загальним положенням про юридичну службу, міністерстві інших органів виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації. [1]. Проте, це положення не регулює діяльність юрисконсультів, які забезпечують юридичне обслуговування підприємств не державної форми власності різних галузей економіки України. Цим положенням конкретно не визначено права та відповідальність юрисконсультів, за не належне виконання обов'язків передбачених договором про юридичне обслуговування або положенням (інструкцією) про юрисконсульта тощо.

У зв'язку з викладеним було проаналізовано, як це питання вирішено у Республіці Польща та внесено відповідні пропозиції щодо удосконалення правового регулювання діяльності юрисконсультів в Україні.

У Польщі правова допомога юридичним та фізичним особам забезпечується правовими радниками (юрисконсультами) та адвокатами. Зупинимось на досвіді правового регулювання діяльності правових радників (юрисконсультів) в Польщі, яка забезпечується законом Польщі «Про правових радників» [2].

Відповідно до статті 6, розділу 2 Закону Польщі «Про правових радників» під професійною діяльністю правового радника слід розуміти надання правової допомоги. Це, зокрема, в наданні юридичних консультацій, складанні юридичних експертиз, опрацюванні

проектів законодавчих актів, участь в судових процесах та в правовій роботі установ і інших суб'єктах господарювання.

Правовий радник здійснює свою професійну діяльність у рамках трудових відносин. Також така діяльність здійснюється на підставі цивільно-правової угоди, у конторі юридичного радника та в цивільному відкритому або закритому товаристві за виключною участю правових радників і адвокатів, або в командитному товаристві, у якому вкладниками є виключно правові радники або правові радники та адвокати, при чому виключним предметом діяльності таких товариств є надання правової допомоги.

Правовий радник наділений правом надавати правову допомогу фізичним особам тільки в рамках здійснення професійної діяльності, у конторі правового радника або в товариствах, без одночасного перебування в трудових відносинах.

Обсяг правової допомоги, строки та умови її надання, а також оплата визначаються на підставі заключеного договору.

Правовий радник, який здійснює професійну діяльність у рамках трудових відносин, обіймає самостійну посаду, підпорядкований безпосередньо керівникові структурної одиниці. Якщо в структурній одиниці працює двоє або більше правових радників, тому одному з них доручається координація правової допомоги в цій одиниці. У державному або самоврядному органі правовий радник здійснює правову допомогу в підрозділі або структурній одиниці, у бюро, відділі або на окремій посаді з юридичних питань, яка безпосередньо підпорядкована керівникові цього органу. У державному органі правовий радник може працювати також і в іншому окремому підрозділі або структурній одиниці та бути підпорядкованим керівникові.

Правовий радник під час виконання професійних дій користується свободою слова та письма в межах, визначених положеннями польського законодавства та обґрунтованої необхідності.

Правовий радник зобов'язаний самоусунутися від здійснення професійних дій у власній справі або в тому випадку, якщо противником структурної одиниці, яка надала йому повноваження є інша структурна одиниця, у якій він працює, або, якщо справа стосується сторони, з якою він перебуває в таких відносинах, що можуть мати вплив на результат справи.

Правовий радник, який здійснює професійну діяльність в рамках трудових відносин, має право одночасно працювати в одній і більше структурних одиницях та більш, ніж на одну ставку. До робочого часу правового радника також зараховується і той час, який необхідний йому для пологдження справ за межами приміщення структурної одиниці, особливо в судах та в інших органах, а також час, необхідний для підготовки до згаданих дій. Робочий час правового радника в офісі структурної одиниці не може бути меншим, ніж дві п'ятих робочого часу, визначеного в договорі, укладеному з правовим радником.

Правовий радник має право відмовитися від надання правової допомоги з важливих причин. Правовий радник, відмовляючись від повноважень, розриваючи договір про виконання правових робіт або угоду-замовлення, зобов'язаний провести всі необхідні дії для того, щоб наведена обставина не мала негативного впливу на подальший перебіг справ, які він веде.

Вартість правової допомоги, наданої правовим радником за дорученням держави, відшкодовується державою. Державою Польща передбачено стимулювання правової праці правового радника, який здійснює юридичну професійну діяльність на підставі трудових відносин має право на оплату праці та інші соціальні допомоги, визначені колективним трудовим договором або положеннями про оплату праці працівників, що є обов'язковими в структурній одиниці, у якій працює правовий радник. Дана заробітна плата не може бути меншою, від заробітної плати, що передбачена для посади головного спеціаліста або іншої посади, прирівняної до неї. Правовий радник має право на додаткову оплату в розмірі не менш як 65 % від вартості представництва в суді тієї сторони, на користь якої були

присуджені кошти, визнані за нею в результаті укладення угоди, мирової угоди, прийняття рішення іноземним арбітражем або в результаті виконання рішення суду, якщо згадані кошти були стягнуті з протилежної сторони.

У державних одиницях бюджетної сфери конкретний розмір та строки виплати заробітної плати визначаються цивільно-правовою угодою.

Цікавою є правова норма про те, що на підставі статті 22⁶ Закону Польщі «Про правових радників» правовий радник (юрисконсульт) підлягає обов'язковому страхуванню від цивільної відповідальності за шкоду, завдану ним під час виконання професійної діяльності при наданні юридичних консультацій, складанні юридичних експертиз, опрацюванні проектів законодавчих актів та участі в судових процесах і роботі в установах.

Такий досвід слід запозичити Україною. Адже в Загальному положенні про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації України не передбачено розмір оплати юрисконсультів, обов'язкове страхування від цивільної відповідальності за шкоду завдану при здійсненні юридичного обслуговування юридичних осіб тощо [1].

Використані джерела:

1. *Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008, №1040 // УК. – 2008. - №238. – 18 грудня.*
2. *Про правових радників: Закон Польщі від 06.07.1983 року // Банчук О., Демкова М. Правова допомога: зарубіжний досвід та пропозиції для України // Центр політико-правових реформ. Вид-во «Факт». – Київ. – 2004.*

Уркевич Віталій Юрійович,
*професор кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор*

ПРО ПРАВО НА СТВОРЕННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Фермерські господарства є найяскравішими суб'єктами аграрного права й найпоширенішою організаційно-правовою формою сільськогосподарських підприємств (згідно даних Державної служби статистики України станом на 1 липня 2015 р. зареєстровано 43429 таких господарств). Як відомо, правові, економічні та соціальні засади створення та діяльності фермерських господарств як прогресивної форми підприємницької діяльності громадян у галузі сільського господарства визначено Законом України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р., № 973-IV. Розглянемо нормативні приписи щодо права на створення фермерських господарств.

Згідно п. 1 ст. 5 «Громадяни, які мають право на створення фермерського господарства» названого Закону, таке право має кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку та виявив бажання створити це господарство. Для громадян, які не мають у власності чи в оренді земель сільськогосподарського призначення, створення фермерського господарства починається з отримання (надання) у власність або в оренду земельної ділянки державної чи комунальної власності з метою ведення господарства у розмірі земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, розташованого на території відповідної ради (п. 5 ст. 7 Закону). Зважаючи на це такі громадяни України

мають володіти не лише загальною (цивільною), а й спеціальною (земельною, аграрною) правоздатністю, оскільки названу земельну ділянку можуть набути лише особи, які мають досвід роботи у сільському господарстві або ж освіту, здобуту в аграрному навчальному закладі. За ст. 8 Закону, після одержання засновником документу на право власності на земельну ділянку або укладення договору оренди земельної ділянки та їх державної реєстрації, фермерське господарство підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому для державної реєстрації юридичних осіб. Такий порядок регламентовано Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15 травня 2003 р., № 755-IV.

Для фермерських господарств (як і для інших сільськогосподарських підприємств кооперативного типу) притаманний інститут членства. Членами таких господарств можуть бути подружжя, їх батьки, діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства, визнають і дотримуються положень статуту господарства. Членами фермерського господарства не можуть бути особи, які працюють в ньому за трудовим договором (контрактом). При створенні господарства одним із членів сім'ї інші члени сім'ї, а також родичі набувають статусу члена цього фермерського господарства після внесення змін до його статуту щодо їх членства в ньому. Засновник фермерського господарства набуває статусу його члена з моменту державної реєстрації господарства.

Проте наведені положення аграрного законодавства України не дають відповіді на такі запитання: яку кількість фермерських господарств може заснувати один і той же громадянин України; чи може він отримати декілька земельних ділянок з державної чи комунальної власності для створення різних фермерських господарств; у скількох фермерських господарствах фізична особа може набути членства, користуватися правами й виконувати обов'язки члена таких господарств? Ці запитання продиктовані практикою створення й функціонування фермерських господарств, адже відомі випадки, коли один і той же громадянин України одночасно створив декілька фермерських господарств, що пройшли державну реєстрацію в установленому порядку.

При відповіді на них слід враховувати особливості організаційно-правової форми фермерського господарства. Таке господарство є специфічною формою підприємницької діяльності громадян України, утворюється на добровільних засадах та є родинно-сімейно-трудовим об'єднанням. А звідси є обов'язковою трудова участь членів господарства у діяльності такої юридичної особи. При цьому така трудова участь має здійснюватися фізичною особою в господарстві за місцем основної роботи, членам фермерського господарства видаються трудові книжки (п. 4 ст. 27 Закону). Згідно п. 4.1. Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників, затвердженій спільним наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України й Міністерства соціального захисту населення України від 29 липня 1993 р., № 58, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 17 серпня 1993 р. за № 110, відповідні записи до трудових книжок членів фермерського господарства вносяться його головою, підтверджуються його підписом та завіряються печаткою місцевого органу державної виконавчої влади (місцевою державною адміністрацією).

Викладене дозволяє зробити висновок, що один і той же громадянин України одночасно може заснувати лише одне фермерське господарство. Для його створення він може лише один раз отримати безоплатно у власність земельну ділянку з державної чи комунальної власності для ведення фермерського господарства у розмірі земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, розташованого на території відповідної місцевої ради. Фізична особа може перебувати у членських відносинах лише з одним фермерським господарством, бо вона має виконувати у ньому відповідну трудову функцію за місцем основної роботи.

Вважаємо що відповідні нормативні обмеження щодо реалізації права на створення одного фермерського господарства та членства лише в одному такому господарстві слід закріпити у Законах України «Про фермерське господарство» та «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

Ущановська Оксана Іванівна,
здобувач кафедри земельного та
аграрного права КНУ імені Тараса Шевченка

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ПЛАНУВАННЯ В ЗЕМЕЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Згідно з Конституцією України земля як об'єкт права власності Українського народу (ст.13) є водночас основним національним багатством, що перебуває під особливою (ст.14) охороною держави. Такі конституційні імперативи зобов'язують державу в особі органів державної влади і місцевого самоврядування забезпечувати не лише здійснення прав власника на землю від імені Українського народу, а й реалізувати належні державі ключові функції державного і самоврядного регулювання земельних відносин, серед яких у теорії земельного права України особливо вирізняється планування у сфері використання і охорони землі як території у межах державного кордону, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, тобто просторового операційного базису для життєдіяльності людини, а також як головного засобу виробництва у сільському і лісовому господарстві, об'єкта інвестиційного розвитку територій, як основного об'єкта навколишнього природного середовища.

Планування є універсальною функцією держави, яка охоплює всі сфери економіки, держави і суспільства, включаючи передусім використання та охорону землі, оскільки в сучасних умовах від результативності планування залежатиме успіх реалізації положень Стратегії сталого розвитку "Україна - 2020" за такими пріоритетами розвитку, як проведення земельної реформи, програми залучення інвестицій, реформування відносин у сфері державної власності, збереження навколишнього природного середовища, забезпечення безпечності та якості харчових продуктів, дерегуляція підприємництва, розвиток малого і середнього бізнесу, оподаткування, захист економічної конкуренції, ринку капіталу, розвиток транспортної і телекомунікаційної інфраструктури, енергетики, забезпечення сталого розвитку сільського господарства і рибальства тощо.

Виходячи з такого функціонального призначення планування його можна розглядати у різних науково-прикладних аспектах, включаючи й земельно-правовий. Як зазначається у Генеральній схемі планування території України, затвердженій Законом України від 07.02.2002 року відсутність науково обґрунтованої стратегії ефективного використання як території країни у цілому, так і окремих населених пунктів і регіонів є основною причиною наявності значних диспропорцій використання території України, незадовільного санітарно-епідемічного та екологічного стану її території, численних недоліків функціонування систем розселення, неузгодженості соціального, економічного, містобудівного та екологічного аспектів розвитку населених пунктів та прилеглих територій. Тому розкриття юридичної природи планування у сучасному земельному праві України потребує передусім визначення поняття планування як земельно-правової категорії з огляду на зроблені у вітчизняній та зарубіжних правових доктринах дослідження істотних ознак цього поняття, які дозволять найбільш повно розкрити правову сутність планування у сфері використання і охорони земель, здійснення суб'єктивних прав на земельні ділянки, захисту земельних прав,

встановлення обмежень у використанні земель у сучасних економічних, соціальних, державно-правових умовах.

В українській науці земельного права юридична сутність планування розглядається вченими (В.І. Андрейцев, В.В. Носік, А.М. Мірошниченко, Р.І. Марусенко, П.Ф. Кулинич, В.І. Семчик, Н.Ю. Гальчинська, М.О. Ковальчук, Т.Г. Ковальчук, С.В.Єлькін, Н.Л. Ільїна, А.І.Ріпенко,) у різних аспектах залежно від напряму чи предмету наукових пошуків як система територіального планування, як принцип правового регулювання земельних відносин у ринкових умовах, або ж спосіб забезпечення функціонального використання земель різних категорій чи метод регулювання земельних відносин шляхом зонування, як організаційно-правова форма забезпечення використання земель сільськогосподарського призначення, основа стратегічного планування і економічного розвитку регіонів, правова форма використання земельних ділянок для потреб промисловості, створення індустріальних парків, ландшафтного використання земель, як метод державного регулювання земельних відносин чи правова форма забезпечення екологічної безпеки, як містобудівна документація для проведення земельно-господарського устрою територій тощо). Проведений науковий аналіз опублікованих праць згаданих вище вчених, а також вчених з інших галузей науки (архітектура і містобудування, землевпорядкування, планування територій, екологія тощо) показує, що у зміст терміну планування у доктрині земельного права розкривається у різних значеннях. При цьому відсутнє єдине визначення цього поняття як юридичної категорії. У чинному земельному законодавстві України не закріплюється нормативне визначення планування у сфері використання і охорони землі а розглядається через визначення функцій і повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування у сфері регулювання земельних відносин. У містобудівному законодавстві планування розкривається крізь призму діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб, пов'язаної з містобудуванням і включає в себе такі ознаки як прогнозування розвитку територій; забезпечення раціонального розселення і визначення напрямів сталого розвитку територій; обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням; взаємоузгодження державних, громадських та приватних інтересів під час планування і забудови територій; визначення і раціональне взаємне розташування зон житлової та громадської забудови, виробничих, рекреаційних, природоохоронних, оздоровчих, історико-культурних та інших зон об'єктів; встановлення режиму забудови територій, на яких передбачено провадження містобудівної діяльності тощо. У екологічному і природо ресурсному законодавстві планування розглядається у контексті формування національної екологічної мережі.

Підсумовуючи викладене, планування як земельно-правову категорію можна розглядати як законодавчо забезпечену можливість і здатність органів державної влади та місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб реалізувати передбачені Конституцією України та іншими законами функції і повноваження, права і обов'язки щодо розробки, затвердження і реалізації планувальної, містобудівної, землевпорядної регулятивної і нормативно-технічної документації, на підставі якої визначаються особливості правового режиму земель окремих категорій, допустимі обмеження і заборони щодо використання територій чи земельних ділянок для певних потреб, а також інші вимоги містобудівного, екологічного, демографічного, економічного, правового характеру з метою забезпечення раціонального використання і охорони землі та інших природних ресурсів у межах території України, національної, екологічної, продовольчої безпеки, сталого прогресивного економічного і соціального розвитку суспільства.

Шульга Михайло Васильович,
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Сидоренко В.В.
здобувач кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕГАТИВНІ ПРАВОВІ НАСЛІДКИ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Сьогодні самовільне зайняття земельних ділянок – одне з найбільш поширених порушень земельного законодавства, яке посягає передовсім на права власників землі: держави, територіальних громад, юридичних та фізичних осіб. Конституційні положення щодо непорушності права приватної власності, гарантування права власності на землю та проголошення землі основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, заклали підґрунтя для формування ефективного організаційно-правового механізму належної охорони земель. Охорона земель здійснюється згідно з чинним законодавством від різних за характером та змістом правопорушень у сфері земельних відносин шляхом застосування до порушників заходів юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність, будучи важливою правовою гарантією у сфері охорони земельних ресурсів, зазвичай спрямована: по-перше, на запобігання протиправним діям, по-друге, відновлення порушених прав та законності, по-третє, покарання порушників, по-четверте, відшкодування завданої шкоди. Сутність юридичної відповідальності пов'язують з обов'язком особи зазнавати позбавлень державно-владного характеру, передбачених законом за вчинене правопорушення.

Серед негативних правових наслідків самовільного зайняття земельних ділянок самостійне місце займають адміністративна або кримінальна відповідальність, якщо назване порушення земельного законодавства матиме ознаки адміністративного проступку або кримінального злочину.

Земельно-правові аспекти адміністративної та кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельних ділянок в сучасних умовах залишаються актуальними. Це зумовлено тим, що застосування заходів названих галузевих видів відповідальності поки що є недостатньо ефективним.

Незважаючи на те, що порядок притягнення до адміністративної відповідальності за самовільне зайняття земельних ділянок характеризується оперативністю, економічністю та спрощеністю, а притягнення до цієї відповідальності зазвичай здійснюється в позасудовому порядку, кількість названих правопорушень залишається суттєвою.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 53-1) встановлює адміністративну відповідальність за самовільне зайняття земельних ділянок, реалізуючи положення пункту «б» ч. 1 ст. 211 Земельного кодексу України. Цим кодексом передбачена адміністративна відповідальність за самовільне використання й інших природних ресурсів. Системний аналіз відповідних правових приписів свідчить про те, що принципової єдності ні в характері, ні в порядку притягнення до адміністративної відповідальності за самовільне використання природних ресурсів немає. Так, до складу глави 6 «Адміністративні правопорушення, що посягають на власність» КУпАП включені статті, які встановлюють адміністративну відповідальність за самовільне користування надрами (ст. 47); за самовільне захоплення водних об'єктів або самовільне водокористування (ст. 48); самовільну переуступку права лісокористування (ст. 49); самовільну переуступку права користування об'єктами тваринного світу (ст. 50).

Як бачимо, всі наведені адміністративні проступки порушують право власності на відповідні природні об'єкти. Самовільне використання чи захоплення цих природних ресурсів або ж переуступка права користування деякими із них порушують правомочність власника щодо розпорядження цими природними ресурсами. При цьому закон акцентує увагу саме на державній власності, хоча, скажімо, ліси та об'єкти тваринного світу можуть перебувати і в комунальній та приватній власності.

Окремо КУпАП вирішує питання щодо адміністративно-правових наслідків самовільного зайняття земельних ділянок, ст. 53-1 якого міститься у главі 7, що має назву «Адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури». Але ж самовільне зайняття земельних ділянок порушує право власності на ці земельні ділянки. Дане правопорушення нічим принципово не відрізняється, наприклад, від самовільного захоплення водних об'єктів. І в першому, і в другому випадках йдеться про порушення права власності, порушення правомочності розпорядження цими об'єктами природи, яка належить конкретному власнику.

Якщо бути послідовним, то можна зробити єдино правильний висновок щодо місця ст. 53-1 не в главі 7 КУпАП, а в главі 6, яка має назву «Адміністративні правопорушення, що посягають на власність».

Негативні правові наслідки самовільного зайняття земельних ділянок можуть за певних умов проявлятися у вигляді притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Так, згідно з Інструкцією з оформлення державними інспекторами з контролю за використанням і охороною земель Держземінспекцій та її територіальних органів матеріалів про адміністративні порушення, затвердженої Наказом Держмагенства України від 28.04.2009 р. № 205, адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені КУпАП, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності. Якщо при розгляді справи державний інспектор дійде висновку, що в порушенні є ознаки злочину, він передає матеріали прокурору, органу досудового слідства або дізнання.

Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельних ділянок передбачена ст. 197-1 Кримінального кодексу України, яка має назву «Самовільне зайняття земельних ділянок та самовільне будівництво» та включена до розділу 6 «Злочини проти власності». У представників кримінально-правової науки така позиція іноді викликає певні сумніви, оскільки, як вони вважають, самовільне зайняття земельних ділянок та самовільне будівництво за своїми ознаками можуть розглядатися як різновиди самоправства у сфері земельних відносин. На їхню думку, особи, які самовільно займають земельні ділянки та здійснюють на них самовільне будівництво, порушують встановлений законодавством порядок набуття прав на землю, невід'ємним елементом якого виступає нормальна управлінська діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування у галузі земельних відносин.

Такий підхід щодо самовільного зайняття земельних ділянок видається спірним. Уявляється, що віднесення самовільно зайнятих земельних ділянок до злочинів проти власності є найбільш оптимальним. Це діяння посягає саме на земельну власність: державну, комунальну чи приватну. Воно порушує перш за все права власника на земельну ділянку. Якщо ж земельна ділянка була надана в користування, то додатково порушуються й права землекористувача.

Із змісту ст. 197-1 КК України випливає, що злочином вважається таке самовільне зайняття земельних ділянок, яким завдано значної шкоди її законному володільцю або власнику. Закріплюючи альтернативний підхід до кола осіб, яким може бути завдана значна шкода, кримінальний закон поза увагою залишає деякі принципові моменти. Так, законним володільцем він називає особу – землекористувача, в користуванні якої на законних підставах перебуває самовільно зайнята земельна ділянка. Але «постать» землекористувача не може

«закривати» особу – власника земельної ділянки. По-перше, можливе поєднання в одній особі, наприклад, і приватного власника земельної ділянки і користувача нею. По-друге, земельна ділянка, перебуваючи, наприклад, у державній чи комунальній власності, може бути в запасі, тобто не використовуватися. По-третє, самовільно зайнята земельна ділянка може належати державі або територіальній громаді і перебувати в користуванні юридичної або фізичної особи. І тоді виникатиме питання щодо можливості сумарного визначення значної шкоди, завданої власнику і володільцю самовільно зайнятої земельної ділянки. На жаль, кримінальний закон цього не враховує.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Бережний Сергій Дмитрович,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ САНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНО – ПРАВОВИХ НОРМ

Дослідженню кримінального покарання присвячено багато наукових праць філософів, спеціалістів з етики, соціологів та юристів, що свідчить про «вічність» та актуальність цього питання.

Проблема боротьби зі злочинністю є однією з найбільш актуальних не тільки для України, де вона загострилась через тривалу політичну, економічну, фінансову та енергетичну кризу, але й для більшості зарубіжних країн. Тому нині в усьому світі проводяться спеціальні наукові дослідження, покликані визначити найбільш ефективні шляхи, засоби і методи боротьби зі злочинністю та запобігання їй. Розуміючи надзвичайно важливу роль покарання у протидії злочинності, законодавець у КК 2001 р. по – новому підійшов до побудови системи покарань, розташувавши покарання за принципом «від менш суворих до більш суворих» та значно розширивши перелік їх видів. Такий підхід сприяє реалізації принципів гуманізму, індивідуалізації покарання, його справедливості, економії кримінальних репресій тощо.

У науці кримінального права закономірностям побудови системи санкцій присвятили свої праці такі українські та зарубіжні вчені, як С.В. Бородін, С.Г.Келіна, О.П. Козлов, Г.Л. Крігер, В.М. Кудрявцев, Т.О. Лєснієвські-Костарева, П.П. Осипов, О.Г. Фролова, М.І. Хавронюк та інші.

У теорії кримінального права чимало праць присвячено додатковим покаранням у цілому та їх окремим видам. Проте проблеми підсумкових санкцій як таких, в яких поряд з основними покараннями наявні й додаткові, розроблені мало. О.П. Козлов не без підстав вважає, що додаткові види покарань вводять у більш тяжкі санкції, що передбачають покарання за вчинення злочинів підвищеної суспільної небезпеки [1, с. 128]. Т.О. Лєснієвські-Костарева пропонує обирати «американський» варіант побудови санкцій (наявність у санкції лише основних, альтернативно зазначених покарань) для основних складів злочинів невеликої тяжкості, а «французький» тип (санкції з додатковими покараннями) для кваліфікованих складів злочинів [2, с. 326].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених питанням покарання, в теорії кримінального права досі не вироблено єдиної «теорії санкцій», хоча спроби зробити це і мали місце. З досліджень, проведених різними науковцями, ми виділили принципи, якими керується (або має керуватись) законодавець при конструюванні санкцій у будь-яких кримінально-правових нормах.

1. Чільне місце серед загальних засад побудови кримінально-правових санкцій посідає такий принцип: будь-яка санкція кримінального закону має бути соціально справедливою. У науковій літературі справедливою визнається «така санкція, яка не тільки відповідає тяжкості передбаченого у законі злочинного діяння, але й узгоджується з санкціями, передбаченими за вчинення інших злочинів, і, крім того, дає суду можливість індивідуалізувати покарання з урахуванням всіх можливих варіантів вчинення злочину в реальній дійсності» [3, с. 135].

2. Санкція має відповідати типовому ступеню суспільної небезпечності діяння. Якщо за злочини передбачені однакові покарання, можна зробити висновок про приблизно однаковий ступінь типової суспільної небезпеки таких посягань.

3. Тип санкції, види і розміри покарання за злочин з кваліфікованим складом повинен базуватись на основі санкції за злочин без обтяжуючих обставин і змінюватись пропорційно підвищенню суспільної небезпечності вчиненого відповідними кваліфікуючими ознаками. При цьому однотипна кваліфікуюча ознака повинна приблизно однаково впливати на типове покарання стосовно всіх видів злочинів.

4. Вид санкції, набір видів покарань та діапазон меж між мінімумом і максимумом покарання, повинен залежати від ступеня формалізованості ознак складу злочину. Чим повніше описаний склад, чим конкретніше окреслені в диспозиції його елементи, тим більше має зменшуватись відстань між мінімумом та максимумом покарання, вказаним у законі. Проміжок між максимальною та мінімальною межами покарання повинен залежати від ступеня формалізованості ознак об'єктивної сторони злочину та деяких інших обставин. Чим вищою є формалізованість диспозиції, тим меншим повинен бути розрив між мінімумом і максимумом санкції, що визначається. Якщо ж кримінально-правова норма сформульована так, що передбачає різний ступінь суспільної небезпеки діяння, то санкція повинна бути більш широкою.

Використані джерела:

1. Козлов А.П. Уголовно-правовые санкции: Проблемы построения, классификации и измерения / А.П. Козлов. – Красноярск: Изд-во КГУ, 1989. – 169 с.
2. Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика / Т.А. Лесниевски-Костарева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: НОРМА-М, 2000. – 400 с.
3. Келина С.Г. Принципы советского уголовного права / С.Г. Келина, В.Н. Кудрявцев. – М.: Наука, 1988. – 175 с.

Белова Вікторія Андріївна,
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

СУЧАСНА ПРАКТИКА БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Забезпечення безпеки ,перетворившись останніми роками на один з найголовніших параметрів державного управління, перебуває у принциповій залежності від успіху боротьби

з тероризмом. Тому розробка і запровадження нових та удосконалених старих механізмів антитерористичної діяльності постає як умова існування повноцінної держави, здатної проводити на своїй території легітимну державну політику, від якої залежить подальший поступ і розвиток всієї нації.

Тероризм, як політичний феномен, є множиною діючих у певний часовий період виконавців-одинаків або груп, що визнають і застосовують терористичні засоби політичної боротьби, розробляють концепції та стратегії удосконалення тактики їхнього застосування. Тому для налагодження адекватної антитерористичної діяльності та розробки контр терористичних заходів необхідно брати до уваги суб'єктивну складову тероризму, а саме – виходити з того, що тероризм розраховує на довгостроковий політичний ефект, а терористичні акції постають як окремі елементи продуманої стратегії терористичної діяльності, взаємопов'язані між собою. Ця обставина робить необхідним під час розробки і запровадження системи боротьби з тероризмом брати до уваги специфічні особливості наявних терористичних угруповань, умови організації та спрямованість терористичних акцій.

Структура антитерористичної системи права має бути більш жорсткою та чітко скоординованою. Передусім вартим уваги є зміцнення вертикальних зв'язків між нормами внутрішньодержавного права і міжнародними нормами. До того ж, внутрішньодержавні норми повинні виконувати допоміжне завдання, яке полягає в реалізації норм та принципів міжнародного антитерористичного права у форматі державних суб'єктів та інституцій. Спеціалізація функцій двох систем права має забезпечувати регулювання тероризму як міжнародного злочину [3, с.621].

Узгодження національного і міжнародного права має покладатися на відповідні органи – суб'єкти внутрішньодержавної правотворчості та органи повноважні заключати від імені держави міжнародні договори та угоди. Оптимальне узгодження міжнародного та національного законодавств уможливлується тим, що держава відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів, не може посилається на положення свого внутрішнього права як на підґрунтя невиконання ними договору [Зс.632].

Ходження України до антитерористичного центру держав-учасниць СНД, а також реальна перспектива участі в антитерористичних структурах, створюваних при ЄС та в системі блоку НАТО, вказують на обґрунтованість відображення в українському законодавстві норм, призначених для регулювання участі у спільних антитерористичних заходах на територіях інших країн, а також залучення сил і засобів іноземних держав до участі у спільних антитерористичних заходах на території України.

Разом з удосконаленням законодавчої бази боротьби з тероризмом принциповим питанням залишається організаційне та ресурсне забезпечення антитерористичної діяльності. Виділення державою необхідних сил і засобів для цілеспрямованого і постійного контролю за дотриманням законодавства в сфері протидії тероризму є необхідною умовою адекватної державної політики у цій галузі. Лише продумана система державних інструкцій, що має забезпечувати всебічний контроль держави над тероризмом, постійно відновлювана відповідно до змін форм і методів діяльності, здатна виконувати завдання забезпечення безпеки за умов потенційної загрози тероризму.[2]

У теоретичній перспективі в основі організації і функціонування будь-якої соціальної системи, в нашому випадку системи боротьби з тероризмом і системи органів, відповідних за реалізацією антитерористичної стратегії, покладені такі принципи: структурна самостійність і функціональна єдність, взаємодія, взаємопідтримка та взаємодопомога, взаємний контроль, професійність, законність, науковість, плановірність та ефективність. Ці принципи визначають критерії, згідно з якими необхідно аналізувати наявні системи, призначенні протистояти терористичній загрозі, зокрема систему українську.[4]

Використанні джерела:

1. *Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : пояснення, тлумачення, рекомендації з використання позицій вищих судових інстанцій Міністерства юстиції, науковців, фахівців: правникам, нотарям, адвокатам, суддям, викладачам, студентам. –Х. : Страйк, 2009. –(Серія «Коментарі та аналітика»).*
2. *Буртных К.П. Современный политический терроризм. – М.: ВУ, 2003. -156 с.*
3. *Сташина В.В., Тація В. Я. Кримінальне право особлива частина.*
4. *Варивода В. Я. Масова свідомість як об'єкт національної безпеки // Людина і політика. – 2001. - №2. – С.8-15.*
5. *Видрін Д. Концепція стратегії безпеки України (Україна у посттоталітарний період) // Розбудова держави. – 1993. - №5.- С.36-41.*

Вандьо Соломія Русланівна,
*студентка 4 курсу Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Важливість питань пов'язаних із незаконним проведенням абортів зумовлена тим, що штучне переривання вагітності використовується саме як метод планування сім'ї, а не як загроза її існування, а небезпечність проведення абортів полягає у тому, що він негативно впливає на долю відразу двох людей: вагітної жінки, яка планує його здійснити та ненародженої дитини, за якою не залишають право вибору.

Так, КК України у Розділі II “Злочини проти життя та здоров'я особи” закріплює окрему статтю під назвою “Незаконне проведення абортів” [1, с. 47]. Санкції, що передбачені цією статтею не є достатніми аби належним чином забезпечити суспільство від вчинення протиправних діянь щодо штучного переривання вагітності, оскільки недосконалість цієї норми не дозволяє враховувати усі сторони складу злочину. Тому досить важливим стає аналіз недоліків та внесення пропозицій щодо можливих змін правової регламентації незаконного проведення абортів, передбаченого кримінальним законодавством України.

Аналізуючи цю кримінально-правову норму, перш за все варто наголосити на тому, що вона не передбачає відповідальності щодо незаконного абортів, проведеного особою, що має спеціальну медичну освіту, якщо при цьому не було завдано суттєвої шкоди життю і здоров'ю вагітної. Щодо таких дій наглядним прикладом може служити вдале проведення абортів акушер-гінекологами поза закладами, що мають право на таку діяльність. Саме до таких протиправних дій можемо віднести проведення абортів гінекологом-пенсіонером у себе вдома.

Варто зауважити, що медичне законодавство встановлює норми за якими операція штучного переривання небажаної вагітності проводиться за місцем звернення вагітної жінки в акредитованих закладах охорони здоров'я II та III рівнів із застосуванням безпечних методик відповідно до Клінічного протоколу після обов'язкового підписання вагітною жінкою інформованої добровільної згоди на таку процедуру [2, с. 30].

Мова може йти й про випадки кримінального абортів 1) з порушенням порядку отримання дозволу вагітної жінки або її законного представника на таку операцію; 2) при відсутності соціальних або медичних показань, коли термін вагітності складає від 12 до 22 тижнів; 3) при терміні понад 22 тижні. Усі ці дії є не менш, а навіть більш соціально небезпечними, ніж передбачені у частині 1 статті 134 КК України [3].

Чинне законодавство дозволяє здійснювати аборт у термін до 12 тижнів, а якщо є важливі соціально-медичні показання, то штучне переривання вагітності може бути здійснене у більш тривалих часових рамках, а саме: від 12 до 22 тижнів. З огляду на це, не менш важливим і таким же законодавчо неврегульованим є випадок переривання вагітності у терміні понад 22 тижні, який був здійснений без тривалого розладу здоров'я, безпліддя або смерті потерпілої. Тобто такі дії не визнаються злочином, хоча очевидно, що вони межують зі свідомим убивством. Відмінність такого переривання вагітності від убивства полягає лише в тому, що плід, здатний жити у зовнішньому середовищі, під час позбавлення цієї можливості ще знаходиться в утробі матері. Якщо внаслідок штучних пологів або шляхом кесаревого розтину такий плід було вилучено з утроби матері живим, а вже потім позбавлено життя, такі дії будуть розглядатися як свідоме вбивство[3].

Наявна парадоксальна ситуація, коли одна і та ж сама дія, здійснена відносно одного і того ж об'єкту злочину (плоду на пізніх термінах вагітності), в одному випадку є припустимим явищем з точки зору кримінального закону, а в іншому – особливо тяжким злочином (свідоме вбивство дитини), залежно від місця здійснення злочину (в утробі матері або поза нею)[3]. При цьому плід, який знаходиться в утробі матері, може бути вже повністю сформованим і життєздатним, а посягання на нього фактично межує з умисним вбивством [4, с. 28].

Також у досліджуваній статті, не передбачено такої кваліфікуючої ознаки як повторність, що має чимале значення, адже відповідальність за злочин, який вчиняється повторно мала б бути більшою і супроводжуватися застосуванням більш суворих санкцій. Доцільно було б також доповнити досліджувану статтю і такою кваліфікаційною ознакою як “з корисливих мотивів”.

Проблема незаконних абортів має серйозне фінансово-матеріальне підґрунтя. Сучасні кримінальні реалії свідчать про зростання кількості абортів із корисливих мотивів, зокрема, задля подальшого використання клітин, органів та тканин зародку, плоду. Ще у 2002 р. Н.Є. Крилова писала: «Надання послуг з клітинної терапії здатне спровокувати зростання абортів, у тому числі за плату або в результаті тиску з боку лікарів, які зацікавлені в отриманні ембріональних клітин або тканин. Це особливо небезпечно, коли один й той самий медичний заклад робить аборти і здійснює клітинну терапію (трансплантацію фетальних кріоконсервованих клітин і тканин)». Це, безумовно, підвищує суспільну небезпеку злочину, тому необхідним є законодавче закріплення такої кваліфікуючої ознаки, як вчинення злочину з корисливих мотивів [5, с. 3-4].

Щодо санкцій, передбачених досліджуваною статтею, то на наш погляд, ч. 1 ст. 134 потрібно доповнити таким додатковим покаранням, як позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю. Оскільки особа, яка здійснює кримінальний аборт, безпосередньо наділена відповідними навичками щодо його здійснення. Такі навички можуть бути напряду пов'язані з її професією (наприклад лікар акушер-гінеколог) або ж визначатися функцією роботи, не пов'язаною із компетентністю щодо проведення штучного переривання вагітності (наприклад медсестра у закладі охорони здоров'я).

На нашу думку, впровадження у сучасне кримінальне законодавство цих положень, дозволить попередити вчинення кримінальних абортів, забезпечить надійну охорону і належний захист права жінки на штучне переривання вагітності та не допустить безвідповідальності та анархізму у сфері проведення подібних операцій.

Використані джерела:

1. *Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 верес. 2013 року: (офіц. текст).* — К.: Паливода А. В., 2013. — 212 с.
2. *Школьна Н. Кримінальна відповідальність медичних працівників / Н. Школьна // Практика управління медичним закладом. — 2014. — № 8. — С. 28-35*

3. Вустенко В. В. *Право на аборт у контексті дотримання міжнародних прав людини* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mif-ua.com/archive/article/3154>
4. Дудоров О., Балабко В. *Незаконне проведення абортів: проблеми тлумачення і вдосконалення кримінального законодавства* / О. Дудоров, В. Балабко // *Вісник національної академії прокуратури України*. — 2012. — № 4. — С. 26-32
5. Ларкін М. О. *Проблемні питання кримінальної відповідальності за незаконне проведення абортів* / М. О. Ларкін // *Часопис Академії адвокатури України*. — 2012. — № 3. — С. 1-5

Виговський Дмитро Леонідович,
професор кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ДЕТЕРМІНАНТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 179 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Згідно норм діючого українського законодавства держава забезпечує основні права та свободи осіб, що проживають на її території. До таких свобод відноситься і свобода віросповідання. Вказане положення підтверджується нормами ст. 35 Конституції України, згідно якої кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність [4]. Положення Конституції України отримали своє конкретизоване втілення в нормах ст. 17 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», де зазначається право релігійних організацій на використання для своїх потреб будівель і майна, що надаються їм на договірних засадах державними, громадськими організаціями або громадянами. Окремо зауважено в цитованому законі на заборону неправомірних дій стосовно культових будівель. Так, ч.9 ст.17 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» визначає: «Самовільне захоплення культових будівель чи привласнення культового майна не допускається» [6]. Захист прав релігійних організацій та окремих віруючих від самовільного захоплення культових споруд, блюзнірського з ними поводження або знищення визнається законодавцем достатньо важливим для того, щоб захищати такі права за допомогою кримінально-правового інструментарію. Конкретне втілення такий захист отримав у формулюванні норм ст. 179 Кримінального кодексу України, згідно з якою злочином визнається незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь. До таких святинь в кримінально-правовій науці традиційно відносять церкви, мечеті, синагоги, каплиці, монастирі, молельні будинки, інші приміщення, в яких можуть справлятися церковні служби [2, с. 66]. Не загострюючи увагу на кримінально-правових аспектах аналізу складу злочину, вважаємо за доцільне визначити окремі особливості детермінації зазначеного правопорушення в Україні в сучасних умовах.

Перш за все слід зазначити, що основним приводом для вчинення дій, передбачених ст. 179 КК України є міжконфесійні конфлікти, що активізувались в Україні в період з 1989 р. Такий стан речей пов'язаний із узурпуванням Російською православною церквою (далі – РПЦ) ролі єдиної «справжньої» православної церкви на території сучасної України, при чому процес зміцнення панування РПЦ всеціло контролювався російською державою із цілком зрозумілих причин: релігійні вірування, як про це свідчить історія, завжди використовувались як інструментарій об'єднання народів (зазвичай – насильницького) в одну державу (Російська

імперія), або навпаки – як засіб посіяти розбрат (багатолітній конфлікт між протестантами і католиками в Ірландії тощо).

Однією із спроб об'єднати українську націю після більш як трьох століть панування великоросійського шовіністичного тиску з боку Москви стало проведення 20 жовтня 1989 р. в м. Львів з'їзду (собору) Української автокефальної православної церкви (далі - УАПЦ) та її прихильників з кола священників Російської православної церкви. Зазначений собор проголосив в Україні відродження Української автокефальної православної церкви. Це рішення затвердив Всеукраїнський Собор, який відбувся 5-6 червня 1990 р. в м. Київ [3, с. 595]. Природньо, що такий стан речей ніяк не міг бути сприйнятий РПЦ як припустимий. Причини такого ставлення до можливості визнання УАПЦ та Української православної церкви (Київського патріархату) як рівноправних релігійних конфесій надзвичайно багатоманітна і стане об'єктом наших подальших досліджень. Зараз зауважимо, що від початку помітних відцентрових процесів по відношенню до Росії чи не «першу скрипку» шовіністичної політики відігравав саме Московський Патріархат. На думку одного з найвизначніших фахівців в галузі релігієзнавства в сучасній Україні А.М. Колодного, таке відношення отримувало свій прояв у відкрито ворожих по відношенню до ідеї незалежності України формах. Вчений зауважує: «З 1990 р. від "братских вразумлений" Московська церква переходить до прямих погроз та шовіністично-церковних дій. Так, її найвищий орган — Помісний собор РПЦ, що відбувся 7—8 червня цього року в Троїце-Сергіївській лаврі, заявив, що коли Україна не наступить сама собі на горло, то тоді "поборники українського національного відродження" мають "усвідомити всю серйозність загрози цього для цілісності української нації" (Православний вісник. — 1990. — № 9. — С.22). Власне, з цього часу від РПЦ виходять імпульси розбрату та ворожнечі між націями і церквами на колишній території Союзу» [3, с. 597-598]. Втім, ідеологічним супротивом становленню незалежності як України вцілому так і Російської православної церкви Київського патріархату, справа не обмежувалась. Священники РПЦ нерідко, формально сповідуючи християнські цінності, фактично підбурювали до дій, які можна охарактеризувати як явно протиправні, нерідко й — злочинні. Інакше незрозуміло, як можна кваліфікувати публічні проповіді, в яких перекручується українська історія, борці за незалежність України постають фашистськими та буржуазними наймитами, заперечується геноцид 1932-1933 рр., сама ідея існування суверенної Української держави ставиться під сумнів, волевиявлення референдуму 1991 р. визнається хибним чи, навіть, інспірованим зарубіжними спецслужбами? Тому неприпустимим нехлюйством вигладає поблажливе, несерйозне відношення до проявів ідеологічної підривної роботи зі сторони священників РПЦ представників компетентних структур, таких як органи МВС, прокуратури, СБУ. Зрештою, зазначене потурання явно протиправній пропаганді не могло не проявитись у безпосередній злочинній діяльності, як це ми можемо зараз спостерігати на території частин Донецької і Луганської області, що їх утримують гібридні російсько-терористичні війська. В контексті теми нашого дослідження зауважимо, що крім інших тяжких і особливо тяжких злочинів, передбачених ст. 110, ст. 11, ст. 113, ч.2 ст. 115, ст. 258 КК України та багатьох інших, війна, розв'язана підконтрольними Москві терористами, створила сприятливі передумови для підвищення рівня злочинів, передбачених ст. 179 КК України.

Як зазначає виконавчий директор Інституту релігійної свободи М.С. Васін: «Починаючи з весни 2014 року, релігійні переслідування у контрольованих проросійськими сепаратистами містах на сході України набули жахливих масштабів та форм — погрози, побиття, катування та вбивства релігійних діячів і віруючих, захоплення культових та інших споруд, які використовувалися бойовиками у тому числі в якості вогньових позицій. Під загрозою для свого життя та здоров'я опинилися майже усі християнські громади та релігійні діячі, за виключенням Української православної церкви (Московського патріархату) та деяких інших» [1]. Не слід однак, вважати, що злочин, передбачений ст. 179 КК України набув поширення виключно завдяки діям проросійських терористів. Головна проблема реалізації

прав представників різних релігійних конфесій на свободу віросповідання і здійснення богослужінь в контексті випадків самовільного захоплення релігійних споруд і будівель вбачається у несприйнятті окремими священнослужителями питання належності таких будівель до компетенції «світських» органів управління, а так само – у відмові від судового вирішення зазначених спорів. При цьому ігноруються положення роз'яснень Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання, що виникають при застосуванні Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», де зазначено: «Заінтересовані релігійні організації звертаються до господарського суду з вимогою про визнання недійсними рішень про повернення або передачу культових будівель і майна іншим релігійним організаціям з позицій власника або володільця, права яких оспорується» [5]. Отже, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що саме у відмові представників конфесій, які оспорюють право на володіння культовою спорудою від судового захисту своїх прав, ми вбачаємо основну детермінанту злочину, передбаченого ст. 179 Кримінального кодексу України. Додатковою супутньою умовою породження зазначеного виду злочинності слід вважати перебування сучасного українського суспільства в стані проведення антитерористичної операції на Сході України (фактично – воєнних дій проти гібридної російсько-терористичної армії) і окупації Автономної республіки Крим Російською Федерацією. Відтак, відсутність духовної і юридичної культури представників духовенства в самій Україні і насильницькі дії окупаційних сил ззовні є основними детермінантами злочину, передбаченого ст. 179 Кримінального кодексу України, які і зумовлюють зростання рівня цього злочину в сучасних умовах.

Використані джерела:

1. Васін М. С. Підсумки 2014 року. Донбас і Крим: нові виклики для релігійної свободи: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1496:1&catid=37:art&Itemid=64
2. Зінченко І. О. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Аналіз законодавства і судової практики : [монографія] / Зінченко І. О. – Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. – 320 с.
3. Історія релігії в Україні: [навч. посібн.] / А. М. Колодний, П. Л. Яроцький, Б. О. Лобовик та ін.; за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. — К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. — 736 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
5. Про деякі питання, що виникають при застосуванні Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації” [Електронний ресурс] : Роз'яснення Вищого арбітражного суду України № 02–5/109 від 29 лютого 1996 року – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
6. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 25. – Ст. 283.
7. Швидченко І. Г. Специфика соотношения уголовно-правовых и нравственно-религиозных норм / И. Г. Швидченко // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2007. – № 3. – С. 24-27.
8. Яроцький П.Л. Релігієзнавство: [підручник] / Яроцький П.Л. – К.: Кондор-Видавництво, 2013. – 442 с.

*Виговська Тетяна Вікторівна,
професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук,
кандидат біологічних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ У М. ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

Протягом тривалого часу м. Хмельницький як урбоекосистема зазнає значних негативних впливів. Відсутність екологічної свідомості та екологічної культури у більшості представників владних структур міста спричинюють до погіршення стану атмосферного повітря, водних джерел та деградації ґрунтів.

Варто зазначити, що при цьому ще з 90-х років минулого століття у місті діють комплексні програми охорони довкілля. Регулярно звітують про значні кошти, які витрачаються на здійснення запланованих заходів. В програмі соціально-економічного розвитку міста також є спеціальний розділ, присвячений екології міста. Але пересічним хмельничанам з кожним роком стає менш комфортно і менш безпечно у ньому проживати. Це пов'язано, перш за все, з агресивною поведінкою підприємців - забудовників, які мають своє потужне лоббі в міській раді і протягують ті рішення, які в багатьох випадках викликають супротив громадян як на етапі їх внесення до розгляду, так і під час прийняття (на сесії), і після прийняття. Останнє виливається, іноді, у звернення до судів за протиправні рішення.

Відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50) і зобов'язаний не заподіювати шкоди природі та відшкодовувати завдані ним збитки (ст. 66) [1].

Злочини та інші правопорушення проти довкілля посягають на суспільні відносини у сфері охорони конституційного права громадян на безпечне довкілля, а також у сфері охорони, використання, збереження і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання й усунення негативного впливу господарської та іншої діяльності людини на навколишнє природне середовище, збереження генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій, а також природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Саме таке ми спостерігаємо в останні десятиріччя у м. Хмельницькому.

Річка Південний Буг, яка протікає через місто, відноситься до великих річок України і для таких водних об'єктів водоохоронна зона має складати не менше 100 м по обидві сторони. Історично так склалося, що не скрізь ці нормативи були дотримані, тому десятки років тому їх зменшили до 50 метрів. Але нині ідуть порушення і цих нормативів.

Одним із перших таких порушень було будівництво АЗС «Квінта». Тоді екологи піднялись єдиним фронтом і навіть підключили спеціалістів із «Еко-право» м. Львів, та виграли судову справу. Але АЗС так і залишилася за 18 м від водної гладі. Лише зазнали деяких неприємностей працівники відділу екологічної експертизи та судова гілка влади. На деякий час річку залишили в екологічному спокої. Але в часи незалежності України влада міняється досить часто. Тож прийшли інші керівники, які знали, що їм за короткий час треба взяти від своїх повноважень все, що дозволено і не дозволено. Навіть прийнятий у 2008 році генеральний план міста не став на заваді.

Ось тоді і почалась масова забудова берегів р. Південний Буг з обох сторін стоянками, заправок, автосалонами, торгівельно-розважальними центрами. Це не сприяло річковій екосистемі. Із року в рік в ній спостерігається цвітіння води та інші негативні явища. А восени 2014 року сталася надзвичайна ситуація - масова загибель водних організмів у штучній водоймі, створеній на річці в межах природно-заповідної території – парку ім. Михайла Чекмана. Варто зазначити, що на цій водоймі розміщений єдиний у місті пляж. До моменту

написання цього матеріалу ніхто із посадовців не поніс жодного покарання за протиправні діяння, що призвели до катастрофічних наслідків. Можливо, шкода нанесена річковій екосистемі не була істотною, а наслідки не були важкими?

Вирішуючи питання про те, чи є шкода істотною (ч. 1 ст. 244, ст. 246, ч. 1 ст. 248, ч. 1 ст. 249 КК (2341-14), суди повинні враховувати не тільки кількісні та вартісні критерії, а й інші обставини, що мають значення для вирішення цього питання.

Під тяжкими наслідками (статті 236, 237, частини 2 статей 238-243, ч. 2 ст. 245, статті 247, 251, ч. 2 ст. 252, ч. 1 ст. 253 КК (2341-14) слід розуміти: загибель чи масове захворювання людей; істотне погіршення екологічної обстановки в тому чи іншому регіоні (місцевості); зникнення, масові загибель чи тяжкі захворювання об'єктів тваринного і рослинного світу; неможливість відтворити протягом тривалого часу ті чи інші природні об'єкти або використовувати природні ресурси в певному регіоні; генетичне перетворення тих чи інших природних об'єктів; заподіяння матеріальної шкоди в особливо великих розмірах; тощо. З'ясовуючи питання про те, чи є загибель або захворювання об'єктів тваринного світу масовими, суди, зокрема, повинні досліджувати відомості про чисельність тварин, риби, інших організмів, що загинули чи захворіли, їх поширеність на території України або конкретної адміністративно-територіальної одиниці [2].

Хмельницькі екологи вважають, що у місті через процеси загибелі риби та інших водних організмів у річці була створена небезпека і для міських жителів. Створення небезпеки для життя і здоров'я людей (частини 1 статей 239-244, ч. 1 ст. 253 КК (2341-14) має місце в разі, коли забруднення навколишнього природного середовища чи вчинення інших протиправних дій могло призвести до загибелі хоча б однієї людини, масових захворювань людей, зараження хоча б однієї людини епідемічним або інфекційним захворюванням, зниження тривалості життя чи імунного захисту людей, відхилень у розвитку дітей тощо.

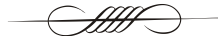
Хмельницька міська рада замість того, щоб включитись у розслідування причин надзвичайною ситуації на водоймі у центрі міста і захистити хмельничан від її наслідків, продовжувала практику протягування протиправних рішень про подальшу забудову берегів річки та знищення існуючих зелених насаджень. Вчені-екологи із Хмельницького національного університету та Хмельницького університету управління та права і до сесії, і на сесії міськради, намагались переконати міських обранців не приймати ті рішення, що суперечать ряду законодавчих актів, шкодять довкіллю міста, і до яких було внесено цілий ряд зауваження юридичним відділом міськвиконкому. Але проти завідомо протиправного рішення проголосували лише 8 депутатів із присутніх. Всі інші були «за». Чому таке стає можливим? Одне із пояснень - безкарність. Саме тому, екологами подано судовий позов на скасування даного рішення та покарання винних. Інше із можливих пояснень протиправних діянь - значна зацікавленість саме у такому протиправному діянні. Тому, в даному випадку, на нашу думку, варто підключити до роботи антикорупційний комітет із його можливостями провести об'єктивне розслідування проти посадових осіб, які навіть не вважають за необхідне приховувати, що так вони діють не вперше.

Звертаємо увагу на те, що суб'єктами злочинів проти довкілля можуть бути особи, які досягли 16-річного віку. У випадках притягнення до кримінальної відповідальності за ці злочини службових осіб, котрі вчинили їх із використанням свого службового становища, їхні дії за наявності до того підстав мають кваліфікуватися також за відповідними статтями КК (2341-14), якими передбачено відповідальність за злочини у сфері службової діяльності, крім ст. 238, ч. 2 ст. 248 КК [3].

Використані джерела:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
2. Постанова Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» // від 10.12.2004. - №17.

3. Кримінальний кодекс. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.

Гришук Віктор Климович,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА БЕЗВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

Кримінально-правова відповідальність людини – це вид її юридичної відповідальності, що становить собою **реалізовану необхідність** свідомого і добровільного **використання** людиною свого права, **виконання** обов'язку, **дотримання** заборони, що містяться у кримінально-правових нормах, а у випадку їх порушення – **необхідність перетерпіння** порушником приписів цих норм **примусових заходів** правового впливу, передбачених ними і **застосовуваних** компетентними органами держави у встановлених процесуальним і виконавчим законодавством формах і межах.

Підходи вчених-криміналістів до розуміння поняття **феномена** кримінально-правової відповідальності людини **можна умовно звести до двох концепцій**: 1) трактування кримінально-правової відповідальності людини **як двоаспектного кримінально-правового феномена** в його негативному (ретроспективному) і позитивному (перспективному) значеннях; 2) трактування кримінально-правової відповідальності людини лише в її **негативному (ретроспективному)** значенні.

Щодо **позитивної (перспективної)** кримінально-правової відповідальності людини думки вчених розділилися. Чисельними є як її противники, так і її прихильники, проте, як показав аналіз їх наукових поглядів, **ані тим, ані іншим не вдалося навести переконливих аргументів на користь своєї наукової позиції**. Відтак ця наукова проблема потребує подальшої наукової розробки.

Дослідження закономірностей кримінально-правової відповідальності людини необхідно здійснювати через призму природи людини, її буття та поведінки. В доктрині кримінального права склалася ситуація, при якій практично лише кримінально-протиправна поведінка людини є головним об'єктом дослідження, хоча певна увага приділяється і кримінально-правослухняній поведінці, але лише у зв'язку з кримінально-протиправною. Мається на увазі, зокрема, посткримінальна поведінка та обставини, що виключають злочинність діяння. Поряд з цим, відомий практичний інтерес має і **до кримінальна правослухняна поведінка** людини, яка беззаперечно має свої закономірності, власну специфіку. Вірно, що абсолютна більшість громадян не вчиняють жодного злочину за своє життя, але **чому вони цього не роблять** потребує глибокого і всеосяжного дослідження представниками названих вище наук в комплексі. Як уже зазначалося, **з'ясування закономірностей кримінально-правослухняної поведінки людини** дозволить по-новому подивитися на концепцію позитивної кримінальної відповідальності, сприятиме виробленню нових демократичних суспільних механізмів протидії злочинності. Разом з цим, як уже акцентувалась увага, **з'ясування закономірностей кримінально-правослухняної поведінки людини у поєднанні з закономірностями кримінально-протиправної поведінки**, без сумніву, може змінити погляди вчених-криміналістів на поняття феномена кримінальної відповідальності людини загалом. У такому випадку ймовірність істинності, достовірності знань про ці закономірності буде найбільш вірогідною.

В теорії кримінального права **немає єдності поглядів вчених** щодо розуміння поняття феномена позитивної (перспективної) кримінально-правової відповідальності. Аналіз наявних і

доступних до ознайомлення розумінь вченими феномена позитивної (перспективної) кримінально-правової відповідальності людини дозволив зазначити **найбільш істотні, сутнісні її ознаки, які виокремлюються різними науковцями**: 1) це вид кримінально-правової відповідальності, який реалізується в межах кримінальних правовідносин; 2) це форма реалізації приписів кримінального закону; 3) це пасивна, усвідомлена, вольова поведінка людини – дотримання нею кримінально-правових заборон, невчинення нею злочинів, передбачених чинним законом України про кримінальну відповідальність (КК України); 4) це активна, усвідомлена, вольова поведінка людини – виконання нею свого кримінально-правового обов'язку, передбаченого чинним законом України про кримінальну відповідальність (КК України); 5) це активна, усвідомлена, вольова поведінка людини – використання нею свого права, передбаченого нормою Загальної частини чинного закону України про кримінальну відповідальність (КК України); 6) це позитивна, посткримінальна поведінка людини – усвідомлене, вольове використання нею свого права, передбаченого заохочувальною нормою Особливої частини чинного закону України про кримінальну відповідальність (КК України); 7) це активна поведінка людини як суб'єкта кримінальних правовідносин (службової особи) щодо обов'язку чи права застосувати норму кримінального закону.

Позитивна (перспективна) кримінально-правова відповідальність людини – це **реалізована необхідність** свідомого і добровільного **використання** людиною свого суб'єктивного права, **виконання** обов'язку, **дотримання** заборон, що містяться у кримінально-правових нормах.

Підставами позитивної (перспективної) кримінально-правової відповідальності людини є **чинники соціальної дійсності**, котрі зумовлюють усвідомлену реалізацію суб'єктом приписів, які забороняють, зобов'язують, уповноважують, заохочують норми чинного КК України. Умовно можна виділити **три підстави** позитивної (перспективної) кримінально-правової відповідальності людини: а) **добровільне дотримання** людиною кримінально-правової заборони; б) **добровільне виконання** людиною покладеного на неї кримінально-правового обов'язку; в) **добровільне використання** людиною свого суб'єктивного права, передбаченого нормою закону про кримінальну відповідальність (КК України).

Доцільно виділити **три стадії реалізації** позитивної (перспективної) кримінально-правової відповідальності людини: 1) виникнення; 2) здійснення; 3) припинення.

В доктрині кримінального права немає єдиного розуміння поняття **феномена** негативної (ретроспективної) кримінально-правової відповідальності людини. Впродовж десятиліть тривають гострі дискусії вчених з даного питання. Узагальнення розумінь ними феномена цього поняття дозволило, з відповідною умовністю, виокремити наступні розуміння (концепції) поняття феномену негативної (ретроспективної) кримінально-правової відповідальності людини: 1) кримінально-правова відповідальність – примус, державно-примусовий вплив, покарання, правовий стан караності, санкція, негативні наслідки; 2) кримінально-правова відповідальність – правовідносини; 3) кримінально-правова відповідальність – обов'язок особи, яка вчинила злочин; 4) кримінально-правова відповідальність – осуд особи, яка вчинила злочин; 5) кримінально-правова відповідальність – вимушене перетерпіння особою негативних наслідків вчиненого злочину; 6) кримінально-правова відповідальність – вина; 7) кримінально-правова відповідальність – судимість; 8) синтезовані концепції розуміння поняття кримінально-правової відповідальності людини.

У доктрині кримінального права зазначається, що негативна (ретроспективна) кримінально-правова відповідальність людини **має істотні відмінності** від інших її видів юридичної відповідальності. Узагальнення поглядів вчених дозволило виявити найістотніші з них, а саме, що ця відповідальність: 1) є найбільш суворим, особливим видом юридичної відповідальності людини; 2) зв'язана з порушенням кримінального закону, який містить

державні веління щодо конкретного характеру поведінки людини. Підставою кримінально-правової відповідальності людини є вчинення нею діяння, яке містить склад злочину, передбачений в КК України. Вона є наслідком вчинення особою злочину; **3)** кримінально-правова відповідальність – реакція держави на кримінально-протиправну поведінку особи; **4)** ця відповідальність є важливим засобом державного примусу. У багатьох випадках вона зв'язана з особливою формою державного примусу – покаранням; **5)** у контексті правових відносин, відрізняється за характером взаємних прав і обов'язків між людиною і державою; **6)** можлива лише у випадках винного вчинення людиною діянь, передбачених чинним КК України, в той час, коли, наприклад, цивільно-правова відповідальність можлива у визначених законом випадках і без вини; **7)** має особливий процесуальний порядок застосування; **8)** відрізняється за колом суб'єктів, щодо яких вона застосовується – лише щодо фізичних осіб, які є суб'єктами злочину. До юридичних осіб вона не застосовується; **9)** застосовується лише судом; **10)** породжує особливий правовий стан засудженої особи – судимість, і, як наслідок, погіршення її правового становища, чого не породжують інші види її юридичної відповідальності; **11)** має особливі підстави і умови звільнення людини від відповідальності, звільнення від покарання та його відбування, погашення і зняття судимості, чого немає при реалізації інших її видів юридичної відповідальності.

Поділяючи синтезований підхід до розуміння будь-якого кримінально-правового поняття, можна зробити висновок, що *негативна (ретроспективна) відповідальність* є різновидом кримінально-правової відповідальності *як виду* юридичної відповідальності людини, який являє собою *реалізовану необхідність* перетерпіння порушником приписів кримінально-правових норм *примусових заходів* правового впливу, передбачених ними і застосовуваних компетентними органами держави у *встановлених* процесуальним і виконавчим законодавством *формах* і межах.

Кримінально-правову безвідповідальність людини можна визначити як *невиконання* чи *неналежне виконання* нею кримінально-правової заборони, кримінально-правового обов'язку або *неналежне використання* свого кримінально-правового суб'єктивного права.

*Елганова Надежда Викторовна, Минеева Ирина Сергеевна,
студентки 4-го курса юридического факультета, Национального
исследовательского Саратовского государственного университета имени Н.Г.
Чернышевского*

ФОРМИРОВАНИЕ НОРМ УГОЛОВНО - ПРАВОВОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ ЗА ДАЧУ ЗАВЕДОМО ЛОЖНЫХ ЭКСПЕРТНЫХ И АУДИТОРСКИХ ЗАКЛЮЧЕНИЙ В СФЕРЕ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

На сегодняшний день проблема обеспечения экологической безопасности в РФ и во всем мире стоит очень остро, а одной из форм ее обеспечения является организация и проведение экспертиз и аудита для обеспечения охраны окружающей среды.

Говоря об экспертизах, следует отметить, что в сфере охраны окружающей среды и природопользования существует два уровня экспертной деятельности:

1) Экспертиза в правоприменительной сфере. В этой области существует множество видов экспертиз: экологическая экспертиза, экспертиза обеспечения радиационной, промышленной безопасности, санитарно-эпидемиологического благополучия, градостроительная и др. Проведение каждой из них регламентируется отдельными федеральными законами и подзаконными актами. Результатом проведения

таких экспертиз является заключение эксперта о соответствии или несоответствии планируемой хозяйственной и иной деятельности.

Однако, наличие множества законов, регулирующих данные отношения, создают определенную сложность в их применении, поскольку отсутствуют единые требования к организации, проведению всех видов экспертиз и выработке экспертных заключений, с установлением экспертных правонарушений и юридической ответственности для всех участников экспертных правоотношений [4, с. 116].

2) Судебно-экологическая экспертиза. Она осуществляется на основании специального ФЗ "О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации" и норм процессуального права. Объектом судебно-экологической экспертизы является не намечаемая хозяйственная деятельность, а сложившееся состояние окружающей среды в результате уже произошедшего воздействия на нее. И экспертное заключение здесь рассматривается в качестве доказательства, имеющего значение для установления конкретного состава экологического правонарушения.

Независимо от того, какая экспертиза в сфере ООС проводилась, выводы, содержащиеся в экспертном заключении, должны соответствовать действительности, т.е. не допускается составление экспертом заведомо ложного заключения. За дачу заведомо ложного экспертного заключения предусмотрена административная, уголовная, материальная и гражданско-правовая ответственности. В настоящее время к уголовной ответственности привлекаются эксперты за дачу заведомо ложных экспертных заключений при проведении судебно-экологической экспертизы (ст. 307 УК РФ) и экспертизы промышленной безопасности, согласно ст. 217.2 УК РФ.

Представляется, что появление ст. 217. 2 УК РФ было необходимо для того, чтобы защитить жизненно важные интересы личности и общества от аварий и их последствий на опасных производственных объектах. Но возникает вопрос, что же делать с существующими заведомо ложными заключениями экспертов при проведении других экспертиз в сфере охраны окружающей среды и природопользования?

Мы полностью поддерживаем высказанное в литературе объяснение о том, что необходимо разработать единый федеральный закон об экспертизах и экспертной деятельности в сфере охраны окружающей среды и природопользования. И это станет одним из эффективных инструментов в борьбе с заведомо ложными экспертными заключениями в сфере обеспечения экологической безопасности [4, с. 118].

Говоря об экспертных заключениях в сфере ООС, нам кажется, что следует рассмотреть также и вопрос, касающийся экспертных аудиторских заключений в данной области. Экологический аудит представляет собой независимую оценку соблюдения субъектом нормативно-правовых требований в области охраны окружающей среды и подготовку рекомендаций для аудируемого лица в области экологической деятельности.

Здесь следует отметить отсутствие закона, который регулировал бы экологическую деятельность аудитора. Не установлена и ответственность аудитора за дачу заведомо ложного аудиторского заключения. В настоящее время в Государственную Думу РФ в 2015 году внесен проект Федерального закона "Об экологическом аудите и экологической аудиторской деятельности". По этому проекту предполагается внесение изменений в КоАП РФ и УК РФ, где будет установлена уголовная и административная ответственности за дачу заведомо ложного экологического экспертного аудиторского заключения.

Принятие такого закона является необходимым, т.к. это позволит повысить эффективность деятельности аудитора при проведении аудиторской проверки, с целью недопущения негативного воздействия на окружающую среду.

На наш взгляд, было бы целесообразно законодательно ввести уголовную ответственность за аналогичное деяние, осуществляемое и в других видах экспертной деятельности. Это нужно для того, чтобы предотвратить возможность хозяйствующего субъекта осуществлять деятельность, оказывающие негативное влияние на окружающую среду в результате дачи экспертом заведомо ложного заключения.

Использованные источники:

1. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ (ред. от 13.07.2015) // Собрание законодательства РФ. 1996. № 25. ст. 2954.
2. Федеральный закон от 21.07.1997 № 116-ФЗ (ред. от 13.07.2015) "О промышленной безопасности опасных производственных объектов" // Собрание законодательства РФ". 1997. № 30. Ст. 3588.
3. Федеральный закон от 31.05.2001 N 73-ФЗ (ред. от 08.03.2015) "О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации" // Российская газета. 2001. № 106.
4. Разгельдеев, Н. Т., Максимова, Е. А. Проблемы правового регулирования экспертной деятельности в сфере охраны окружающей среды и безопасной жизнедеятельности населения [Текст] / Н. Т. Разгельдеев, Е. А. Максимова // Правовая культура. - 2013. - № 1. - С. 115-122.
5. Чхутиашвили, Л. В. Роль и место экологического аудита в системе государственного управления охраной окружающей среды Российской Федерации [Текст] / Л. В. Чхутиашвили // Экологическое право. - 2015. - № 3. - С. 24-26.

Захарчук Віктор Миколайович,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ САМОВІЛЬНОМУ ЗАЙНЯТТЮ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Кримінальна відповідальність за порушення прав на землю, одним з яких є самовільне зайняття земельної ділянки, передбачена в законодавстві багатьох держав світу. При цьому є відмінності у конструюванні об'єктивної сторони, ступені суспільної небезпеки, визначенні суспільних відносин, на які посягає самовільне зайняття земельної ділянки, що зумовлено специфікою правової системи тієї чи іншої країни.

Переважно в законодавстві зарубіжних держав не вживається термін «самовільне зайняття земельної ділянки», а говориться про «крадіжку землі» (ст. 131.4 КК Австралії), «незаконне заволодіння нерухомою власністю» (ст. 292 КК Болгарії), «вторгнення в землю» (ст. 633 КК Італії), «захоплення нерухомої власності з метою заволодіння нею» (ст. 225 КК Македонії), «неправомірне заволодіння землею іншого» (ст. 218 КК Сербії), «незаконне проникнення на чужу земельну ділянку» (ст. 186 КК Казахстану), «порушення чужого володіння щодо нерухомого майна» (ст. 11 КК Швеції).

Також у кримінальних кодексах деяких зарубіжних держав цей склад злочину є формальним (Азербайджан, Албанія, Бельгія, Боснія і Герцоговина, Естонія, Італія, Іспанія, Литва, Молдова,

Нідерланди, Норвегія, Румунія, Японія), в інших – матеріальним (В'єтнам, Казахстан, Киргистан, КНР, Таджикистан, Швейцарія).

Досліджені кримінальні кодекси зарубіжних держав, що містять норми, які передбачають відповідальність за самовільне зайняття земель, умовно можна поділити на групи. Зокрема за об'єктом посягання самовільне зайняття земельних ділянок належить до злочинів:

- проти власності: КК Австралії (ст. 131.4), КК Азербайджану (ст. 188), КК Албанії (ст. 200), КК Боснії і Герцеговини (ст. 292), КК В'єтнаму (ст. 173), КК Іспанії (ст. 245, ст. 246), КК Казахстану (ст. 186), КК Киргистану (ст. 172-1), КК Молдови (ст. 193), КК Нідерландів (ст. 333, ст. 461), КК Норвегії (ст. 395), КК Південної Кореї (ст. 370), КК Румунії (ст. 266), КК Сан-Марино (ст. 200), КК Сербії (ст. 218), КК Таїланду (ст. 362), КК Швеції (ст. 11), КК Швейцарії (ст. 256), КК Японії (ст. 235-II);

- проти порядку управління: КК Білорусі (ст. 386), КК Литви (ст. 298), КК Таджикистану (ст. 338), КК Узбекистану (ст. 229.1);

- проти довкілля та природних ресурсів: КК КНР (ст. 342), КК Македонії (ст. 225);

- проти громадського порядку: КК Бельгії (ст. 545), КК Болгарії (ст. 272), КК Ізраїлю (ст. 189).

За конструюванням об'єктивної сторони самовільне зайняття земельної ділянки можна розглядати як:

- незаконне заволодіння чужою нерухомою власністю: так, ч. 1 ст. 245 КК Іспанії передбачає відповідальність за зайняття із застосуванням насильства нерухомого майна або захоплення речового права на чужу нерухомість шляхом застосування насильства або залякування у вигляді штрафу на суму від шести до вісімнадцяти місячних заробітних плат, [1, с. 109]. Ст. 235-II КК Японії передбачає відповідальність за незаконне захоплення в іншої особи її нерухомої власності. Покаранням за такі дії передбачено позбавлення волі з примусовою фізичною працею на строк до десяти років [2, с. 143];

- незаконне заволодіння землею шляхом її захоплення, захвату: так, відповідно до ст. 186 КК Казахстану незаконний захват чужої земельної ділянки карається обмеженням або позбавленням волі на строк до двох років [3, с. 209]. Ст. 342 КК КНР забороняє незаконне зайняття орних земель відносно великої площі для використання з іншою метою, що спричинило орним землям шкоду в значному розмірі. Покаранням за такі дії передбачено штраф або позбавлення волі на строк до п'яти років [4, с. 228];

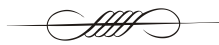
- переміщення чи знищення межових знаків, порушення меж земельної ділянки: відповідно до ст. 333 КК Нідерландів особа, яка з метою отримання незаконного прибутку для себе або для іншої особи руйнує, переміщує, знімає або виводить з ладу що-небудь, що слугує для позначення меж приватного володіння, підлягає тюремному ув'язненню на строк не більше двох років або штрафу п'ятої категорії [5, с. 409]. Відповідно до ст. 546 КК Бельгії знищення або пошкодження межових стовпів, кутових позначень або дерев, посаджених або призначених для встановлення меж між різними спадковими ділянками, карається позбавленням волі від одного тижня до місяця, а також штрафом від двадцяти п'яти до двохсот євро [6, с. 450].

В окрему групу слід віднести ті держави, в кримінальних кодексах яких передбачено, що необхідною підставою притягнення особи до кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки є наявність адміністративної преюдиції за такі ж дії – Білорусь, Таджикистан, Узбекистан, В'єтнам.

Отже, аналіз кримінального законодавства деяких зарубіжних держав, що передбачає відповідальність за порушення прав на землю, свідчить про криміналізацію різноманітних форм самовільного зайняття земельної ділянки (захоплення земельної ділянки, в тому числі шляхом застосування насильства, порушення меж тощо). За об'єктом посягання такі дії переважно належать до злочинів проти власності, як це має місце і в КК України.

Використані джерела:

1. Уголовный кодекс Испании / под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой, Ф. М. Решетникова; [пер. с испанского В. П. Зырянова, Л. Г. Шнайдер]. – М.: Зерцало, 1998. – 218 с.
2. Уголовный кодекс Японии / науч. ред. докт. юрид. наук, проф. А. И. Коробеев. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 226 с.
3. Уголовный кодекс Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 16 июня 1997 года № 167. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 466 с.
4. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики / под ред. А. И. Коробеева; [пер. с китайского Д. В. Вичикова]. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 303 с.
5. Уголовный кодекс Голландии / науч. ред. Б. В. Волженкин; [пер. с англ. И. В. Мироновой]. – [2-е изд.]. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 510 с.
6. Уголовный кодекс Бельгии / науч. ред. и предисл. Н. И. Мацнев; [пер. с франц. Г. И. Мачковский]. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – 561 с.

Іваникович Софія-Соломія Романівна,
студентка 2 курсу освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр”
юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ

ПРО ДІЙОВЕ КАЯТТЯ В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Згадка про позитивні активні дії винного після вчинення злочину, містилася ще в «Російській Правді» (X – XII століття н.е.), яка охоплювала чи не всі галузі тодішнього права.

У цьому законодавчому акті встановлено, що особа, яка розтратила товар, але сплатила його вартість власникові, звільнялася від покарання[1, с.72]. У справах про крадіжку - «хто, не будучи затриманим, сам приносив власникові викрадене., не підлягав ніякій відповідальності»[2, с.7]. Стаття 34 просторової редакції «Російської правди» говорить про те, що власник втраченої речі, який про втрату заявив публічно при виявленні своєї речі в чужому володінні, мав право на повернення цієї речі і ще на отримання трьох гривень за «образу»[1, с. 56].

Псковська Судна грамота (XIV – XV ст.) – найбільший пам'ятник феодального права, який відображає основні особливості феодальної державності і права Псковської землі XIV – XV ст. [1, с.321].

Двінська статутна грамота – найбільш стародавня із статутних грамот Московської держави, що дійшли до нас. Дата появи цього документа в літературі не встановлена.

У цих стародавніх джерелах сказано: «...а проміж себе прощення візьмуть до звернення до суду...». В цьому випадку примирення (прощення винного потерпілим) покарання не застосовувалося.

Перший друкарський і систематизований закон в історії України – Соборне Укладення 1649 р. – теж враховувало розкаяння винної особи. У статті 2 розділу II законодавець стимулював повернення в державу біглих людей: «особа, яка вчинила зрадницькі дії і яка повернулося в Московську державу після втечі за її межі, звільняється від покарання у вигляді страти» [3, с.7].

У 1845 році було складено Укладення про покарання кримінальне і виправне, в якому можна знайти і положення, схожі зі статтею 45 діючого Кримінального кодексу України. Так,

в пункті 3 ст. 157 Укладення говориться: «Покарання, визначене в законі за будь-який злочин або провину, може бути не тільки зменшене в розмірі. Але навіть пом'якшено в ступені і в самому роді, коли злочинець, що з'явився сам собою до суду з повинною, або навіть узятий до допиту за підозрою, не тільки чинитиме повне щире визнання в своєму злочині і вкаже всіх своїх спільників, але, і, понад те, наданням вірних свого часу відомостей зумовить виконання іншого злого наміру»[4, 115].

Закон про охорону приватних лісів 1867 року вніс постанову, по якій «...обвинуваченому в такій вчиненій в казенному або приватному лісі провині, за яку він може підлягати тільки грошовому стягненню, надається припинити провадження по справі, в тому випадку, коли він внесе те, що належить стягнути з нього грошове стягнення у вищому його розмірі, визначеному в законі, а також наступну лісовласнику суму і поверне йому викрадене або самовільно зрубаний ліс або вартість оного» [5, с.336].

У Кримінальному Укладенні 1903 року знижувалося покарання при відшкодуванні збитку стосовно привласнення (ст. 574), некваліфікованої крадіжки (ст.581) і шахрайства (ст. 591) [2, с.8].

Заохочувальні норми, містив і «Статут про покарання, що накладається світовими суддями» 1864 року, в якому йшла мова про те, що не притягувалися до відповідальності особи, винні в крадіжці, шахрайстві, привласненні чужого майна, самовільній порубці лісу, зараженні що «відбувається від непотребства заразливої хвороби», нанесенні образи, наклепі, загрози спричинення насильства і позбавлення життя, самоправстві, самовільного рибного або іншого лову в чужому водоймищі, якщо винна особа добровільно відшкодувала збиток, заподіяний потерпілому [6, с.12].

Декретом Ради Народних Комісарів від 8 травня 1918 року «Про хабарництво» (п.6) передбачалося звільнення від переслідування за давання хабара хабародавців і посередників в хабарництві, якщо вони своєчасно заявлять про давання ними хабара [7, с.25]. А декретом Ради Народних Комісарів від 16 серпня 1921 року «Про боротьбу з хабарництвом», що замінювало декрет від 1918 року, передбачалося звільнення від кримінальної відповідальності, якщо окрім своєчасного повідомлення про вимагання хабара ще винний сприятиме в розкритті справи про хабарництво[7, с.101].

Кримінальний кодекс УРСР 1922 року містив ч.2 ст. 114¹, відповідно до якої звільнялися від покарання особи, які сприяли виявленню хабарництва [8].

Позитивна після злочинна поведінка знайшла своє відтворення і остаточно сформувалося в Основах кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік 1958 року [9]. Основи кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік передбачали як обставини, які пом'якшують покарання: запобігання винною особою шкідливих наслідків вчиненого злочину або добровільне відшкодування нанесеного збитку або усунення шкоди (п.1 ст. 38); щире каяття або явку з повинною (п.8 ст. 33).

Кримінальний кодекс України 1960 року передбачав як обставини, які пом'якшують покарання, щире каяття, явку з повинною, а також активне сприяння розкриттю злочину (п. 8 ст. 40)[10]. Окрім цього норми про звільнення від кримінальної відповідальності містилися в ст. ст. 48, 50, 51, ч.2 ст. 56, ч.3 ст. 170 Кримінального кодексу 1960 року.

Використані джерела:

1. *Российское законодательство X–XX веков: В 9 т. - М: Юридическая литература, 1984. - Т. 1: Законодательство Древней Руси.– 346 с.*
2. *Щерба С. П. Деятельное раскаяние в совершенном преступлении. / С. П. Щерба, А. В. Савкин. – Москва: Спарк, 1997. – 110 с.*
3. *Российское законодательство X–XX веков: В 9 т. - М: Юридическая литература, 1985. - Т. 3: Акты Земских Соборов.– 426 с.*

4. Семенов О.В. Временное революционное правительство в планах декабристов / О. В. Семенов. – Москва: Мысль, 1982. – 230 с.
5. Таганцев Н.С. Российское уголовное право / Н.С. Таганцев: В 2 т. – М.: Наука, 1994. – Т. 2. – 393 с.
6. Свод законов Российской империи. Устав о наказаниях, налагаемых мировыми судьями. – Петроград: Государственная типография, 1914. – 566 с.
7. Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917-1952 гг. – М.: Юридическая литература, 1953. – 517 с.
8. Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1923. – № 1. – 347 с.
9. Ведомости Верховного Совета СССР. – 1959. – № 1. – С. 6.
10. Кримінальний кодекс УРСР 1960 р. Офіційний текст із змінами та доповненнями за станом на 1 грудня 1962 р. – К.: Державне вид-во політ. літ. - 1963. – 138 с.

Каменец Александр Александрович,
студент 5-го курса факультета управления
Академии управления при Президенте Республики Беларусь

ДОБРОВОЛЬНЫЙ ОТКАЗ ОТ ПРЕСТУПЛЕНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ БЕЛАРУСИИ

Одной из важнейших задач уголовного права является предупреждение преступлений. На это направлены и определенные нормы Уголовного кодекса Республики Беларусь. В то же время, на наш взгляд, уголовный закон должен предупреждать преступления не только своими строгими санкциями, но и иметь ряд механизмов, дающих возможность лицу самому осознать содеянное и исправить себя без привлечения к уголовной ответственности. Существование в законодательстве института добровольного отказа от преступления призвано стимулировать общественно-полезное поведение лиц, вступивших в уголовно-правовой конфликт с государством, посредством установления для них правовой возможности отказаться от доведения преступления до конца и не быть привлеченным к уголовной ответственности.

Развитие и понятие добровольного отказа, как института уголовного права, можно проследить с принятием нового уголовного кодекса Республики Беларусь 1999 года. Так, например, уголовный кодекс Республики Беларусь 1961 давал, по нашему мнению, не полную и одностороннюю регламентацию добровольного отказа.

Как показывает опыт применения ст. 15 Уголовного кодекса Республики Беларусь, данное правовое регулирование является несовершенным, поскольку также содержит некоторые законодательные пробелы и недостаточную ясность в использовании данного института[1, с.84].

В связи с тем, что создание условий для совершения преступления, а также выполнение действий (бездействия) непосредственно направленных на совершение преступления, могут осуществляться не только одним лицом, но и совместно несколькими лицами (соучастие в преступлении), возникает вопрос о возможности применения к действиям соучастников положений института добровольного отказа от совершения преступления.

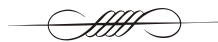
До принятия нового Уголовного кодекса 1999г. возможность добровольного отказа от совершения преступления в соучастии специально законодательно не регулировалась, а решалась лишь теорией уголовного права и практикой его применения.

Нормы статьи 15 Уголовного кодекса Республики Беларусь имеют общую задачу - не привлекать к уголовной ответственности лиц, которые в силу любых мотивов добровольно,

при наличии осознания доведения преступления до конца прекращают создание условий для совершения преступлений или действия (бездействия), непосредственно направленных на совершения преступления. Задача данного института непосредственно входит в задачу всей отрасли права - предупреждать совершение преступлений. Для предотвращения преступлений институт добровольного отказа позволяет достичь более эффективной цели - оставить в целостности и сохранности тот объект уголовно-правовой охраны, который ставится под реальную угрозу причинения вреда[2, с. 287]. На наш взгляд, более предпочтительным является не допущение совершения преступления, чем наказание за фактическое нарушение уголовно-правовых запретов. В связи с этим институт добровольно отказа занимает особое место в числе уголовно-правовых институтов.

Использованные источники:

1. *Бабий, Н.А. Уголовное право Республики Беларусь. Общая часть: учеб. Пособие/ Н.А. Бабий. – Минск.: ГИУСТ БГУ, 2006. – С. 335*
2. *Научно-практический комментарий к уголовному кодексу Республики Беларусь / Под ред.: А.В.Баркова; В.М.Хомича - Минск.: ГИУСТ БГУ, 2007. – С. 1004*

Кобля Артем Сергійович,
студент 4-го курсу юридичного факультету
Кам'янець-Подільського відділення Київського фінансово-економічного коледжу
Національного університету державної податкової служби України

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність неповнолітніх часто привертає до себе увагу не тільки правоохоронних органів, але й суспільства в цілому. Це зумовлено тим, що неповнолітні завжди визнавалися злочинцями особливого роду і становлять одну з найбільш кримінально уражених верств населення. Дані статистики свідчать про те, що рівень злочинності серед неповнолітніх в Україні є високим.

При цьому характерною особливістю злочинності неповнолітніх є тенденція до її зростання при скороченні рівня народжуваності. На тлі зростання злочинності серед неповнолітніх, зростає і кількість суспільно небезпечних діянь, які вчиняються особами до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Зазначену проблему слід вирішувати як на загальносоціальному рівні, так і шляхом вдосконалення законодавства, що регулює кримінальну відповідальність неповнолітніх. Зумовлено це впливом батьків і соціуму.

Злочинці-неповнолітні мають привілейований кримінально-правовий статус порівняно з дорослими. Чинний Кримінальний кодекс України виділяє окрему систему покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітніх. Відповідно до ст. 98 КК України до неповнолітніх можуть бути застосовані лише п'ять видів основних покарань (штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк), а також два види додаткових (штраф та позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю).

Для неповнолітніх передбачено особливі розміри покарання. Тобто розмір штрафу чи строк громадських та виправних робіт менші чим у дорослих. Так, максимальний розмір штрафу для неповнолітнього може становити п'ятсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян (для дорослих – тисяча, а в деяких випадках – і більше).

Виходячи з принципів гуманізму, Кримінальний кодекс України встановлює для неповнолітніх особливу підставу для звільнення від покарання. Йдеться про ситуацію, коли неповнолітній, який скоїв злочин невеликої або середньої тяжкості, щиро покався і в подальшому поведився бездоганно з правової точки зору. У цьому разі суд, дійшовши на момент встановлення вироку висновку про недоцільність застосування покарання до такого неповнолітнього, може звільнити його від покарання і застосувати до нього примусові заходи виховного характеру (застереження; обмеження дозвілля; передання неповнолітнього під нагляд батьків, педагогічного чи трудового колективу, інших осіб; покладення на нього обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду; направити неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи).

Якщо суд установить, що виправлення особи, яка у віці до 18 років вчинила злочин без значної суспільної небезпеки, можливе без використання кримінальної відповідальності, він може застосувати до неї примусові засоби виховного характеру, що не є кримінальним покаранням: а) передача винного під нагляд батьків чи осіб, які їх заступають; б) передача винного під нагляд громадських організацій чи трудового колективу за їхньою згодою, а також окремих громадян за їхньою згодою; в) направлення винного у спеціальний навчально-виховний чи лікувально-виховний заклад для дітей та підлітків. Як зазначалося вище, до осіб, котрі не досягли 18-річного віку, не може бути застосована смертна кара; строк позбавлення волі не може перевищувати 10 років. Слід зазначити, що згідно з чинним законодавством (ст. 40 КК) вчинення злочину неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність. Тривалість заходів виховного характеру встановлюється судом, який їх призначає. Суд може також визнати за необхідне призначити неповнолітньому вихователя [2].

Направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення є найбільш суворим примусовим заходом виховного характеру.

До спеціальних навчально-виховних установ неповнолітні направляються, коли вони вийшли з-під контролю батьків чи осіб, які їх замінюють, не піддаються виховному впливу і не можуть бути виправлені шляхом застосування інших заходів виховного характеру. Разом з тим не можуть направлятися у ці установи особи, визнані інвалідами, а також ті, яким за висновком відповідних спеціалістів перебування в таких закладах протипоказане за станом здоров'я.

Неповнолітнього, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, замінивши її примусовими заходами виховного характеру. Штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення. Громадські роботи можуть бути призначені неповнолітньому у віці від 16 до 18 років на строк від 30 до 120 годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час. Тривалість виконання даного виду покарання не може перевищувати 2-х годин на день.

Покарання у виді позбавлення волі особам, які не досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку, може бути призначене на строк від 6 місяців до 10 років, а у випадку скоєння особливо тяжкого злочину, поєднаного з умисним позбавленням життя людини, – на строк до 15 років [5].

Враховуючи особливості психічного та психологічного розвитку неповнолітніх, суди намагаються уникати їх притягнення до кримінальної відповідальності, а кримінальне законодавство встановлює випадки звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання неповнолітніми [3, с. 10].

Для вирішення проблеми з злочинністю неповнолітніх потрібно в першу чергу звертати увагу батьків на неї. Батьки повинні з дитинства виховувати відповідальне ставлення дітей. Вони повинні звертати увагу на всі суспільно шкідливі вчинки дітей і з ними аналізувати ці

вчинки, щоб діти розуміли, що несуть відповідальність за свої вчинки. Правоохоронні органи повинні проводити щотижневі консультації з батьками проблемних дітей для забезпечення виховної та регулятивної функції закону. Також потрібно організовувати підліткам зустрічі з представниками правоохоронних органів та малолітніми злочинцями, які змогли перевиховуватись. Для забезпечення вирішення цієї проблеми потрібно збільшити покарання за корупцію в сфері злочинності неповнолітніх, щоб на відповідальність цієї верстви населення впливало тільки законодавство та їхні власні дії.

Використані джерела:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26.
2. Гончар Т.О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України: Автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2005.
3. Копейчиков В. В. Правознавство: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003 р.
4. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; [за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. – Київ–Харків : Юрінком Інтер ; Право, 2002. – 416 с.
5. Палюх Л.М. Примусові заходи виховного характеру: теорія і практика застосування. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 2010.
6. Примаченок А.А. Проблемы борьбы с преступностью несовершеннолетних / Науч. ред. П.В. Дудковский.- Минск: Наука і техника, 1980.

Ковальов Сергій Іванович,
завідувач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук

НАУКОВА ПРОБЛЕМА КРИМІНОЛОГІЧНОГО ВЧЕННЯ ПРО ОСОБУ ЗЛОЧИНЦЯ

У сучасній кримінології висловлені досить різноманітні судження з приводу визначення поняття особи злочинця. Цьому питанню приділяли увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, Н. С. Лейкіна під особою злочинця розуміє «сукупність соціально значущих властивостей, що впливають у поєднанні із зовнішніми умовами і обставинами на його злочинну поведінку» [1, с. 90–91]. С. М. Іншаков пропонує визначати особу злочинця «як сукупність негативних криміногенних рис особи, які обумовлюють (або можуть обумовити) вчинення людиною злочину» [2, с. 40–41]. І. І. Карпець під особою злочинця розуміє «сукупність соціальних і соціально значущих властивостей, що характеризують особу, яка винно порушує кримінальний закон і у сполученні з іншими умовами та обставинами впливають на її антисоціальну поведінку» [3, с. 12–14]. В. С. Овчинський визначає особу злочинця «як сукупність її особисто-структурних морально-психологічних якостей» [4, с. 66].

Цікавою здається думка О. М. Джужи, Є. М. Моїсєєва та В. В. Василевича, які вважають, що поняттям «особистість злочинця» «повинні охоплюватися не всі особи, які вчинили злочини, а лише ті, які вчинили умисні злочини і рецидивісти» [5, с. 43].

Х. Ю. Кернер у словнику-довіднику для практикуючих кримінологів акцентує увагу на тому, що «визначення поняття особи злочинця залежить у першу чергу від теоретичних установок і методів, що використовуються особою, яка робить таке визначення» [6, с. 128].

Дослідження проблеми особи злочинця у кримінології має здійснюватися з урахуванням її соціальної, а також психологічної складової. При цьому, як справедливо зазначає О. М. Джужа, «біологічне в людині має розглядатися як підґрунтя її розвитку, а не як вже готові психічні властивості і якості» [5, с. 43]. І навпаки, в юридичній літературі неодноразово зверталася увага на помилковість намагання звести особу лише до сукупності соціальних функцій [7, с. 280–282; 8, с. 124–125].

Досліджуючи особу злочинця потрібно розмежувати поняття «суб'єкт злочину» та «особа злочинця» на тій підставі, що вони виконують у кримінальному праві різні функції: перше поняття – функцію однієї з умов кримінальної відповідальності; друге – функцію однієї з підстав індивідуалізації покарання.

Кримінологічне вивчення особи злочинця дає змогу визначити властивості, які їй притаманні як активному суб'єкту взаємодії з соціальним середовищем. Важливого значення вивчення особи злочинця набуває і тому, що воно дає змогу встановити причини та умови вчинення різного роду злочинів, розкрити проблему рецидивної злочинності. Адже кримінально-процесуальне законодавство покладає обов'язок на органи, які здійснюють розкриття і розслідування тих чи інших злочинів, встановлювати причини та умови їх скоєння, виявляти пом'якшуючі та обтяжуючі вину обставини, а також вживати ще ряд заходів для отримання повної характеристики особи, яка переступила Закон, з метою призначення справедливого покарання та здійснення подальшої профілактичної діяльності.

Без вивчення властивостей особи «неможливо достатньо повно встановити причини і умови конкретного злочину, розкрити механізм індивідуальної злочинної поведінки, виробити заходи індивідуальної профілактики злочинів» [9, с. 3].

Ось чому вивчення особи злочинця підпорядковане «розробці науково обґрунтованих рекомендацій по боротьбі зі злочинністю» [10, с. 274]. На думку А. І. Алексєєва, особа злочинця виступає основною та найважливішою ланкою механізму злочинної поведінки, а її особливості, що породжують таку поведінку чи сприяють їй, повинні бути безпосереднім об'єктом попереджувального впливу [11, с. 123].

Сьогодні логіка вивчення особи злочинця дедалі більш наполегливо висуває завдання узагальнення та систематизації численних даних про це явище, отриманих різними науками і, насамперед, кримінологією. Особа злочинця у кримінології – це системна наукова проблема в тому розумінні, що вона передбачає вивчення, дослідження власне самої людини, злочинної поведінки, способу життя злочинця, особливостей його соціального середовища, зв'язків і відносин. Це дозволяє виявити та вивчити зовнішні соціальні фактори формування негативних рис даної особи (антисуспільної спрямованості, відповідних поглядів, уявлень, орієнтації тощо), які, у свою чергу, стають безпосередньою причиною злочинної поведінки, взаємодіючи з конкретними життєвими ситуаціями [12, с. 28].

Поведінка людини – цілісне явище, яке неможливо поділити на окремі елементи, такі, наприклад, як соціологічні, біологічні, психологічні тощо. Таке становище зумовлене тим, що поняття особи злочинця багатогранне, з яскраво вираженим міждисциплінарним характером. Переважна більшість кримінологів наголошують на тому, що вивчення особи злочинця фактично є міждисциплінарним, комплексним вивченням, з чим неможливо не погодитись, хоч традиційно воно іменується кримінологічним.

Використані джерела:

1. Лейкина Н. С. *Личность преступника и уголовная ответственность*. – Л. :Изд-во Ленингр. ун-та, 1968 – 129 с.

- 2.Инишаков С. М. Криминология : учебник / Иншаков С. М. – М. : Юриспруденция, 2000. – 432 с.
- 3.Дубинин Н. П. Генетика, поведение, ответственность / Дубинин Н. П., Карпец И. И., Кудрявцев В. Н. – М., 1989. – 234 с.
- 4.Криминология : учеб. пособие / под ред. В. Е. Эминова. – М. : Изд. группа ИНФРА–М–НОРМА, 1997. – 160 с.
- 5.Джужа О. М. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини) : навч. посібник / Джужа О. М., Моїсєєв Є. М., Василевич В. В. – К.: Атіка, 2001. – 368 с.
- 6.Криминология : словарь-справочник / сост. Х.-Ю. Кернер ; пер. с нем. В. Н. Кигас ; отв. ред. и пер. А.И. Долгова. – [4-е полн. перераб. изд. справочника Эгона Рессмана по криминологии для практикующих криминалистов]. – М. : Норма, 1998. – 400 с.
- 7.Долгова А. И. Криминологическое значение изучения личности преступника / А. И. Долгова // Сов. гос-во и право. – 1975. – № 6. – С. 89–95.
- 8.Личность преступника / [Кудрявцев В. Н., Кондрашков Н. Н., Лейкина Н. С. и др.]. – М. : Юрид. лит., 1975. – 270 с.
- 9.Прокументов Л. М. Личность преступника : криминологический аспект / Л. М. Прокументов, А. В. Шеслер. – Томск, 1995. – 148 с.
- 10.Криминология : учебник для вузов / под общ. ред. доктора юрид. наук, проф. А. И. Долговой. – М. : Изд-во НОРМА, 2000. – 784 с.
- 11.Алексеев А. И. Криминология : курс лекций / Алексеев А. И. – М. : Щит-М, 1999. – 340 с.
- 12.Антонян Ю. М. Личность корыстного преступника / Антонян Ю. М., Голубев В. П., Кудряков Ю. Н. – Томск : Изд-во Томск.ун-та, 1989. – 160 с.

Криулина Татьяна Сергеевна,
студент 4-го курса юридического факультета
СГУ имени Н. Г. Чернышевского

ЛЕГАЛИЗАЦИЯ ЭВТАНАЗИИ В РОССИИ

«Я никому, даже если кто-то просит, не дам вызывающее смерть лекарство и не предложу ничего подобного». Гиппократ

В течение большого промежутка времени вопрос эвтаназии вызывает в социуме двойную реакцию. Внимание к вопросу эвтаназии усилилось с усвершенствованием социального развития, а конкретно способы поддержания жизни больных людей. Популярность данного вопроса сложно переоценить по причине того, что она взаимосвязана с самым важным, что есть у человека, с его жизнью, а во-вторых по причине малой изученности этой проблемы, недостаточного её освещения в работах учёных-юристов .

Христианство выступает против эвтаназии. Базовые доводы основываются на том, что жизнь даётся Богом, рождение и смерть – в его власти. По этой причине люди не имеют права отнимать жизнь человека, несмотря на то что человек сам хочет погибнуть.[1,с.39]. Взаимоотношения между врачом и пациентом в данном случае, как и в других, регулирует Федеральный закон № 323-ФЗ « Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации». Статья 45 данного акта носит название «Запрет эвтаназии» .Лицо, которое осознанно наталкивает больного к эвтаназии или применяет эвтаназию, несет уголовную ответственность согласно закону Российской Федерации. (имеется в виду статья 105 УК РФ «Убийство»). Умерщвление человека всегда есть нравственное зло. Исходя из

вышесказанного, легализация эвтаназии будет подрывать моральные устои общества в отношении убийства.[2,с.86]. Эвтаназия - это когда из большого зла предпочитают наименьшее. Но не есть ли смерть человека наибольшим злом, чем его страдание. По мнению Томаса Нейгеля, жизнь достойна жизни даже в тот период, когда отрицательных моментов в ней много, а моменты хорошего слишком малы, чтобы перевесить зло. [3,с. 12]. Не понятно, как больные смертельной болезнью и те, кто находится в беспомощном положении, побеждают свою раннюю смерть. Каждый год новые открытия в медицине позволяют победить болезни, которые еще двумя-тремя годами ранее обрекали людей на неизбежную смерть. Бывают случаи, когда доктора не могут поставить окончательный и верный диагноз больному, встречаются ошибки при обследовании и прогнозировании. Приведение в действие эвтаназии приведет к криминализации медицины, социум перестанет доверять институту здравоохранения, а также к моральной деградации доктора, который решается убить своего пациента. "Очень важно, чтобы врачи могли противостоять желанию о смерти. Доктор Фред Паола утверждает, что медик должен исцелить своего пациента, и если Вы желаете, чтобы он стал палачом, то он больше не будет целителем. [4,с.67]. После законодательного одобрения процедура применения эвтаназии может породить большое количество противоправного применения как со стороны медиков, так и со стороны заинтересованного круга лиц. Законодательное одобрение эвтаназии не допустимо в правовом государстве, так как будут поставлены под угрозу более слабые слои населения. Данная практика применения будет противоречить уголовному законодательству РФ и основному источнику закона в России – Конституции РФ. [5,с.98]

Использованные источники:

- 1.Акопов В. И., Бова А. А. Сборник докладов I международ. конф. «Общество, медицина, закон». Кисловодск, 2012.
2. Судо Жак. Эвтаназия. М., 2011.6. Уранова В. Н. Врачебные ассоциации: Сб. офиц. док. М., 2011. 7. Фут Филипп. Эвтаназия // Филос. науки. 2011.
3. Гусейнов А. А. Этическая мысль. Науч.-публицист. чтения // Дж. Рейчелс. Активная и пассивная эвтаназия. М., 2009.
4. Иванюшкин В. Я., Дубова Е. А. Правовые и этические аспекты эвтаназии // 2011 № 6.
5. Миллард Д. У. Проблема эвтаназии 2012. № 4.

Лапунина Наталия Николаевна,

*доцент кафедры уголовного, экологического права и криминологии
Саратовского государственного университета им. Н.Г. Чернышевского,
кандидат юридических наук, доцент*

ОБОСНОВАННОСТЬ КОРЕННЫХ ИЗМЕНЕНИЙ НАУЧНЫХ ОСНОВ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

В научных публикациях последних лет ученые в области уголовного права и работники правоприменительной сферы отмечают установившуюся с начала века тенденцию излишне частого внесения изменений в различные нормы УК РФ и уголовно-правовые институты.

Совершенствование действующего уголовного законодательства предполагает криминализацию новых общественно опасных деяний и декриминализацию преступлений,

утративших общественную опасность. За 18 лет действия Уголовного кодекса Российской Федерации (далее УК РФ) было принято около 150 Федеральных закона (далее – ФЗ) содержащих изменения и дополнения как Особенной, так и Общей частей УК РФ. В Особенную часть включено 86 новых преступлений, а декриминализировано только девять. Как отмечают ученые, процесс криминализации преступных деяний идет в России в восемь раз активнее, чем декриминализации и это признано негативной тенденцией в уголовной политике России. [1, с. 100, 12]. Частые изменения самого сурового закона иногда свидетельствуют о теоретическую неподготовленность законодателя при принятии либо изменении ряда уголовно-правовых норм. Примером этому служит декриминализация таких преступлений как «Клевета» (ст. 129 УК РФ) и «Оскорбление» (ст. 130 УК РФ) в 2011 году и новая криминализация «Клеветы» (ст. 128¹ УК РФ) спустя полгода в 2012 году.

Кроме недостаточной стабильности действующего Уголовного закона РФ и недостаточной обоснованности ряда изменений его норм, следует отметить, что это влечет также изменения и правоприменительной практики. Так, в науке уголовного права на протяжении длительного времени выработаны научные основы квалификации преступлений, понятие конкуренции уголовно-правовых норм и правила квалификации при каждом виде конкуренции этих норм. Иногда недостаточно продуманные или несогласованные с другими нормами и институтами УК РФ изменения ломают эти установившиеся основы квалификации. Речь идет о Федеральных Законах РФ №215-ФЗ от 27 июля 2009 года и №377-ФЗ от 27 декабря 2009 года, первым из которых из ст. 105 УК РФ исключен такой квалифицированный состав как «убийство, сопряженное с захватом заложника», вторым – включены только в ст. 205 УК РФ «Террористический акт» и ст. 206 «Захват заложника» такой особо квалифицирующий признак этих умышленных преступлений как «повлекший умышленное причинение смерти человеку».

В качестве несомненного плюса следует отметить увеличение санкций за эти деяния вплоть до пожизненного лишения свободы. Но указанная санкция могла применяться и при предыдущей редакции закона – при терроризме и захвате заложников и убийстве эти действия квалифицировались по совокупности этих умышленных преступлений. А в ч.2 ст. 105 «Убийство» УК РФ санкция предусматривает пожизненное лишение свободы. Только при неосторожном отношении виновных к смерти при терроризме и захвате заложников (при двойной форме вины), их действия охватывались только ст. 205 УК РФ или ст. 206 УК РФ не образуя совокупность со ст. 109 УК РФ «Причинение смерти по неосторожности».

Таким образом, традиционно при конструировании квалифицирующих признаков умышленного преступления законодатель мог включать последствия, к которым виновный относился с неосторожной формой вины. Примеров подобных норм в УК РФ достаточно большое количество. Это и ч. 4 ст. 111 УК РФ «Умышленное причинение тяжкого вреда здоровью, повлекшее по неосторожности смерть человека», ч.3 ст. 123 УК РФ «Незаконное проведение искусственного прерывания беременности» части третьи статей 126 УК РФ «Похищение человека» и 127 УК РФ «Незаконное лишение свободы» с теми же последствиями и многие, многие другие.

Во всей научной и учебной литературе, в разъяснениях Пленума Верховного Суда РФ указывалось, что если при совершении умышленного преступления отношение виновного к последствиям в форме неосторожности, то дополнительной квалификации по соответствующим статьям УК РФ за неосторожные преступления не требуется. Но только, если при совершении умышленного преступления совершается другое более тяжкое умышленное преступление, в частности, убийство, то действия виновных квалифицируются по совокупности по ст. 105 УК РФ и, например, ст. 126 «Похищение человека». И в настоящее время эта практика квалификации остается в отношении всех преступлений, кроме «Террористического акта» и «Захвата заложника».

Так, в действующем Постановлении Пленума Верховного Суда РФ от 27 декабря 1999 года «О судебной практике по делам об убийстве (ст. 105 УК РФ)» применительно к похищению человека, разбою, вымогательству, бандитизму, изнасилованию и насильственным действиям сексуального характера разъясняется, что, если в процессе этих преступлений совершается убийство, то действия виновных квалифицируются по совокупности убийства и похищения человека, и т.д.

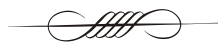
Однако, после внесенных ФЗ от 27 декабря 2009 года изменений в ст. ст. 205 и 206 УК РФ (дополнение особо квалифицирующим признаком «повлекшие умышленное причинение смерти»), и принятии Постановления Пленума Верховного Суда РФ №1 от 9 февраля 2012 года «О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности», установившаяся практика квалификации подобных ситуаций была нарушена. Так, в п. 9 указанного выше Постановления разъяснено: «В случае, если террористический акт повлек умышленное причинение смерти человеку (либо двум и более лицам), содеянное охватывается пунктом "б" части 3 статьи 205 УК РФ и дополнительной квалификации по статье 105 УК РФ не требует.» [2, с.312].

Представляется, что рассмотренные изменения в УК РФ, по нашему мнению, недостаточно продуманные с точки зрения научных основ квалификации и правоприменительной практики, повлекли недостаточно обоснованные и бессистемные изменения в правоприменении, которые снижают уровень эффективности борьбы с преступностью.

Использованные источники:

1. См. Лапушина Н.Н., Туктарова И.Н. Некоторые аспекты совершенствования уголовно-правовых норм и институтов// Актуальные проблемы юридической науки: сборник тезисов Международной научной конференции «Тринадцатые осенние юридические чтения» (г. Хмельницкий, 14-15 ноября 2014 г.): (в 3-х частях)- ч.2.- Хмельницкий: изд. Хмельницкого университета управления и права, 2014 – 178с., (часть 2), С.100.; Лапушина Н.Н., Досюкова Т.В. Некоторые вопросы уголовной политики России на современном этапе //Актуальные проблемы юридической науки: сборник тезисов Международной научной конференции «Двенадцатые осенние юридические чтения» (г. Хмельницкий, 8-9 ноября 2013 г.): в 4 частях. Часть 4 – Хмельницкий: изд. Хмельницкого университета управления и права, 2013. – С.12 - 14.

2. Постановления Пленума Верховного Суда РФ №1 от 9 февраля 2012 года «О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности» // Сборник постановлений Пленума Верховного Суда РФ. М. Норма – 345с. С.312..

Лисак Лариса Олександрівна,

*здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПОЧАТКОВИЙ ТА КІНЦЕВИЙ МОМЕНТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНОГО

В умовах перспективної інтеграції України у європейське співтовариство на новий рівень висуваються вимоги до дотримання прав та свобод засуджених, що обумовлені їх

правовим статусом. Як і будь-яке правове явище, правовий статус засуджених має межі існування у часі.

В науковій літературі доволі одностайно висловлюється позиція стосовно часових меж кримінально-виконавчих правовідносин. Деякі науковці (Семаков Г.С., Гель А.П., Бандурка А.М., Севостьянов В.П.) початковим моментом зазначають набрання вироком суду законної сили.[1,стр.14; 2, стр. 9] З розвитком кримінально-правової думки правники відокремлюють не лише набрання вироком суду законної сили, як початковий момент виникнення кримінально-правових правовідносин, а і звернення вироку до виконання (Голіна В.В., Степанюк А.Х., Автухов К.А.) [4,стр. 331;5, стр. 10;6, стр. 30].Ми повністю погоджуємося з думкою авторів, які пропонують розглядати момент виникнення кримінально-виконавчих правовідносин як складну дію, з настанням якої виникає певний юридичний факт (кримінально-виконавчі правовідносини), а саме : винесення обвинувального вироку, набрання ним законної сили і звернення його до виконання. [6,стр.30]

Стосовно кінцевого моменту кримінально-виконавчих правовідносин погляди правників дещо різняться, так Степанюк А.Х. закінченням процесу виконання-відбування покарання називають звільнення засудженого. [4,стр.331]. Джужа О.М., Семаков Г.С., Гель А.П., розглядають закінчення кримінально-виконавчих правовідносин як результат таких юридичних фактів, як діяння або подія. Подією є, наприклад, закінчення строку покарання, який визначено вироком, смерть засудженої особи, яка відбуває покарання. Дія – це рішення суду про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання або звільнення засудженого від подальшого відбування покарання через хворобу та ін. [13, стр.38;6, стр 32]. Дещо іншої позиції дотримуються правники, які моментом закінчення кримінально-виконавчих правовідносин переносять на момент погашення судимості. Варто погодитися з науковцями, які зазначають, що після відбування покарання особа набуває нове правове положення, що знаходиться в стані судимості до її погашення або знаття. [14,стр. 38].

У більшості випадків момент звернення вироку до виконання співпадає з початком фактичної реалізації змісту правового статусу засудженого, або із початком фактичної реалізації процесу виконання-відбування покарання (тобто у більшості випадків момент виникнення кримінально-виконавчих правовідносин і правового статусу засуджених збігається). Але необхідно звернути увагу на певні виключення, такі як застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням, який регулюється положеннями ст..75, 79, 83, 104 КК України та Наказам ДДУЗ ПВП та МВС від 19.12.2003 №270/1560.Зазначене питання є актуальним в умовах сьогодення, оскільки за статистичними даними Державної пенітенціарної служби України звільнення від відбування покарання з випробуванням станом на 1.12.2014 р. становить 83,7% (74205 осіб) від загальної кількості осіб, що перебувають на обліку у органах кримінально-виконавчої інспекції (88632 особи). [10]

Відповідно до п.4.1 вищезазначеного наказу, моментом виникнення кримінально-виконавчих відносин є звернення вироку до виконання. Але в зазначеному вироку, який надходить до адміністрації органів та установ виконання покарань зазначено, що особі спочатку призначено певний вид покарання, а потім «звільнено від відбування покарання» та призначено іспитовий строк. І якщо розглядати зазначену ситуацію з позиції змісту правового статусу, то слід звернути увагу, що при призначенні покарання особа набуває певних прав та обов'язків, що обумовлені певним видом покарання (зміст правового статусу засуджених), а у випадку звільнення з випробуванням, на неї не покладаються права та обов'язки, що передбачені покаранням до якого вона засуджена, а покладаються права та обов'язки що відповідають умовам звільнення з випробуванням, тобто зміст правового статусу засудженого до певного виду покарання та правового статусу особи звільненої від відбування покарання з випробуванням не є тотожними і тому вважаємо більш доцільним розмежовувати ці правові статуси. На користь їх відмежування виступає позиція законодавця, яка відокремила

звільнення від відбування покарання з випробуванням в окремий правовий інститут, який не належить до переліку покарань, передбачених ст. 52 КК України.

Підводячи підсумок вищевикладеного можна говорити про те, що при застосуванні судами звільнення від відбування покарання з випробуванням початковий момент набуття правового статусу та момент його закінчення співпадають, а правовстановлюючим фактом є звернення вироку до виконання. В даному випадку ми можемо говорити, що правовий статус засудженого має одномоментний характер, після якого особа набуває статус особи звільненої від відбування покарання з випробуванням.

Використані джерела:

- [1] – Семаков Г.С., Гель А.П. *Кримінально-виконавче право України: курс лекцій*- К.: МАУП, 2000-196 с.
- [2] – Бандурка О.М., Севастьянов В.П. *Правове положення засуджених до позбавлення волі (Посібник)* – Х; Основа, уп.вн.спр.197 – 242 с.
- [4] – *Кримінально-виконавче право: підручник*/ В.В. Голіна, А.Х. Степанюка – Х.: Право, 2015 – 392с
- [5] – *Кримінально-виконавче право: навч. Посібник*/ К.А. Автухов; за заг. ред. А.Х. Степанюка – Х.: Право, 2014 – 152с
- [6] – *Кримінально-виконавче право України (Загальна та Особлива частини)/За заг.ред. О.М. Джужжжи* /Київ, Юрінком Інтер, 2002, - с.446
- [13] – Гель А.П., Семаков Г.С., Яковець І.С. *Кримінально-виконавче право України: Навч. посібн.* / За заг. ред. А.Х. Степанюка – К. : Юрінком Інтер, 2008 – 624 с
- [14] – *Кримінально-виконавче право України (схеми і таблиці): навч. посіб.*//А.А Васильєв, Д.Ю.Гуренко, Д.Ю. Кондратов за заг. ред..О.В. Лісіцков, О.М. Литвинова, Є.Ю. Бараща і наук. ред.. О.М.Бандурка – Х.:Тім Пабліш Груп, 2012-120С.
- [10]-*Довідка про чисельність осіб, які знаходяться на обліку у органах кримінально-виконавчої інспекції станом на 1 грудня 2014 року* – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/762310>

Марисюк Костянтин Богданович,
професор кафедри кримінального права і процесу Інституту права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
доктор юридичних наук

ЩЕ РАЗ ПРО ЮРИДИЧНІ ОБОВ’ЯЗКИ ЗАСУДЖЕНИХ

На думку О. Брілліантова та С. Курганова, юридичний обов’язок засуджених – це встановлена в законі міра конкретно визначеної необхідної поведінки, яка забезпечується засобами державного примусу[1, с. 94].

Т. Денисова вважає, що під юридичним обов’язком засуджених потрібно розуміти передбачену чинним законодавством міру і вид необхідної поведінки засудженого під час відбування кримінального покарання, підтримання правопорядку, забезпечення прав і законних інтересів як самого засудженого, так й інших осіб[2, с. 48].

На думку Ю. Чеботарьової, юридичні обов’язки засуджених – це врегульовані законом форми поведінки (зобов’язуючі і забороняючі), направлені на виправлення і ресоціалізацію засуджених, підтримку порядку і умов відбування покарання[3, с. 12].

О. Лисодед стверджує, що під юридичними обов'язками засуджених у теорії кримінально-виконавчого права розуміється встановлена в зобов'язуючих та забороняючих нормах права міра їх необхідної поведінки під час відбування покарання, яка забезпечує досягнення цілей останнього, підтримання правопорядку протягом їхнього відбування, дотримання прав і законних інтересів як самого засудженого, так і інших осіб[4, с. 44].

В. Малінін та Л. Смірнов зазначають, що під юридичними обов'язками засуджених потрібно розуміти встановлені в зобов'язуючих та забороняючих нормах права заходи необхідної поведінки засуджених під час відбування покарання, які забезпечують досягнення мети кримінального покарання, підтримання правопорядку під час його відбування, дотримання прав і законних інтересів як самої зобов'язаної особи, так і інших осіб[5, с. 118].

А. Міхлін стверджує, що юридичні обов'язки засуджених – це міра юридично необхідної поведінки засудженого під час відбування кримінального покарання, встановлена в зобов'язуючих та забороняючих нормах права[6, с. 89-90].

Юридичні обов'язки виступають умовою нормального функціонування інститутів кримінально-виконавчого права, управління процесом виконання і відбування кримінальних покарань, підтримання законності і правопорядку, дисципліни і організованості в кримінально-виконавчій сфері. Це власна форма соціальної регуляції, яка опирається на можливість державного примусу[6, с. 90].

Юридичні обов'язки закріплюються з допомогою як зобов'язуючих норм, які передбачають необхідність вчинення певних дій (наприклад, засуджені зобов'язані дотримуватись розпорядку дня), тобто так-званого “позитивного обов'язку”, так і забороняючих норм, які передбачають необхідність утримання від певних дій (наприклад, засудженим забороняється без дозволу залишати робочі місця), тобто так-званого “негативного обов'язку”.

Обов'язки засуджених включають в себе як загальносоціальні обов'язки (які існують для всіх громадян України, наприклад, дотримуватись приписів законів України), так і спеціальні обов'язки, які стосуються виключно цієї категорії громадян, тобто лише засуджених[2, с. 48].

Щодо першої з зазначених груп обов'язків, то їх О. Лисодед абсолютно обґрунтовано ототожнює з так-званими конституційними обов'язками громадян, до яких відносить: 1) додержуватися Конституції України та законів України; 2) шанувати державні символи України; 3) не заподіювати шкоди природі й відшкодовувати завдані їй збитки; 4) охороняти культурну спадщину; 5) набувати повну загальну середню освіту; 6) поважати честь і гідність людей, не посягати на їхні права і свободи; 7) піклуватися про дітей та непрацездатних батьків; 8) сплачувати податки і збори; 9) захищати Вітчизну, її незалежність та територіальну цілісність.

Останній обов'язок має певну специфіку саме щодо засуджених. Так, ст. 18 Закону України про військовий обов'язок і військову службу від 25 березня 1992 р. у чинній редакції закріплює правило, згідно якого у мирний час від призову на строкову військову службу звільняються громадяни, які були засуджені за вчинення злочинів до позбавлення або обмеження волі, арешту чи виправних робіт, у тому числі зі звільненням від відбування покарання.

Другу групу обов'язків (так-звані спеціальні обов'язки), загалом передбачено у ст. 9 КВК України. Це ті обов'язки, виконання яких повинно сприяти закріпленню у засуджених навичок правомірної поведінки, забезпеченню правопорядку під час відбування покарання, створювати необхідні умови для діяльності органів та установ виконання покарань[4, с. 45].

Обов'язки реалізуються у формі дотримання і виконання. Не виконання обов'язків тягне передбачену у законі відповідальність. Але не виконання певних обов'язків саме по собі не вважається правопорушенням, а носить характер право перешкоджаючої обставини для суб'єкта. Так, наприклад, продукти харчування та предмети першої необхідності для деяких

категорій засуджених купуються ними не особисто, а співробітниками установи виконання покарання за особистою заявою засудженого. Відтак, для отримання згаданих вище продуктів та предметів, засуджений зобов'язаний написати письмову заяву встановленої форми. Якщо ж він цього з якихось причин не зробить, то не отримає продукти харчування та предмети першої необхідності.

Використані джерела:

1. Бриллиантов А.В., Курганов С.И. Уголовно-исполнительное право Российской Федерации : учебник / Александр Владимирович Бриллиантов, Сергей Иванович Курганов. – М. : ТК Велби, Издательство Проспект, 2007. – 344 с.
2. Кримінально-виконавче право України: Навчальний посібник / За ред.. Т. А. Денисової. – К.: Істина, 2008. – 400 с.
3. Чеботарьова Ю. Правовий статус засуджених до позбавлення волі / Юлія Анатоліївна Чеботарьова. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08. – Х.: Національний університет внутрішніх справ, 2005. – 22 с.
4. Науково-практичний коментар кримінально-виконавчого кодексу України / А.П. Гель, О.Г. Колб, В.О. Корчинський [та ін.]; за заг. ред. А.Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
5. Малинин В., Смирнов Л. Уголовно-исполнительное право: Учебник для юридических вузов и факультетов. – М.: Межрегиональный институт экономики и права, Юридическая фирма “Контракт”, ООО “Волтерс Клувер”, 2009. – 310 с.
6. Уголовно-исполнительное право: учебник для вузов / Отв. ред. А. Михлин. – М.: Высшее образование, 2008. – 422 с.
7. Науково-практичний коментар кримінально-виконавчого кодексу України / А.П. Гель, О.Г. Колб, В.О. Корчинський [та ін.]; за заг. ред. А.Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.

Михайловская Юлия Валентиновна,
преподаватель кафедры гражданского и международного права
Частного учреждения образования «БІП – институт правоведения» Гродненский
филиал

К ВОПРОСУ ОБ АКТУАЛИЗАЦИИ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Проведенное автором исследование мошенничества как социального и правового явления [1, с. 5 – 68] показало, что мошенничество, состав которого определен статьей 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь, не является однородным по своей сущности преступлением. Как свидетельствует правоприменительная практика, неоднородный характер мошенничества в последние годы фактически обусловил появление специальных составов мошенничества [1, с. 32 – 33; 2, с. 235 – 237]. Мошенничество в структуре имущественных преступлений приобретает все больший удельный вес. Исследование правовой природы мошенничества, позволяет выделить в структуре мошеннической преступности особо опасные преступления в сферах, криминализация которых очевидна, таких как сфера высоких технологий и страхования, банковской и социально-гуманитарной, в сфере товарного кредитования физических лиц банками и торговыми предприятиями. Предлагаемая автором новая дефиниция «негомогенные» (неоднородные) преступления охватывает преступления,

составы которых подвержены диверсификации, то есть структурным изменениям в связи с формированием криминологически значимых отличий преступных деяний, охватываемых одним составом преступления по уголовному законодательству. Прежде всего, к негомогенным преступлениям, на наш взгляд, следует отнести мошенничество. Негомогенный (неоднородный) характер мошенничества, по нашему мнению, объективно обусловил необходимость выделения специальных составов мошенничества с учетом их уголовно-правовых и криминологических особенностей. Придание ст. 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь рамочного характера, позволило быдополнить ее специальными составами мошенничества, имеющих явную динамику роста и требующих разработки конкретных мер криминологической и отраслевой (уголовно-правовой, уголовно-процессуальной, криминалистической и др.) профилактики.

Следственной практикой и научными исследователями подтверждается, что необходима дифференциация уголовно-правового состава мошенничества, включение в ст. 209 квалифицированных составов мошенничества. Например, в уголовном США и Германии – 9 составов мошенничества, в Китае — 13, в Швеции – 6, причем в шведском уголовном законодательстве установлена ответственность за мошенничество, мошеннические действия и примыкающие к ним преступления с использованием обмана. В связи с отсутствием такой дифференциации, в национальном статистическом учете преступлений в рамках ст. 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь, учтены и мошеннические действия несовершеннолетних, предметом которых явились мобильные телефоны (в ряде стран именуемое как бытовое мошенничество), и мошенничество, наносящее колоссальный имущественный вред (создание «финансовых пирамид», страховое мошенничество, кибермошенничество, мошенничеств товaрно-кредитных отношениях и т.п.).

В условиях формирования рыночной экономики, мошенничество как вид преступления утратило свою гомогенность (однородность). Соответственно, объективно необходима диверсификация(изменение структуры) ст. 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь, применяемой в настоящее время как в случаях совершения примитивного мошенничества, так и в случаях совершения мошенничества с использованием сложнейших современных ИТ-технологий и т.п. Выделение специальных составов в ст. 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь должно быть основано на криминологическом понимании и уголовно-правовом закреплении мошенничества как негомогенного преступления, отражающем криминологически значимые особенности каждого вида мошенничества: криминализированную мошенничеством сферу общественных отношений (товарно-кредитную, страховую, банковскую, социально-гуманитарную и др.); предмет мошеннического посягательства (товарные кредиты, страховые или социальные выплаты и др.); способ совершения мошеннического деяния; личные особенности мошенника; личные особенности жертвы мошенничества.

Негомогенный (неоднородный) характер мошенничества, по мнению автора, объективно предполагает как необходимость диверсификации ст. 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь – выделение специальных составов мошенничества с учетом их уголовно-правовых и криминологических особенностей, так и разработку криминологических характеристик каждого из видов мошенничества. Кроме того, ныне действующая редакция ст. 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь имеет узкий коридор для назначения наказаний за существенно отличающиеся виды мошенничества. Законодательно закрепленные в ст. 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь уголовно-правовые признаки мошенничества как корыстного преступления против собственности и порядка осуществления экономической деятельности, по нашему мнению, имеют общий рамочный характер.

Считаем объективно необходимым придание ст. 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь рамочного характера, что позволитобеспечить объективно существующую дифференциацию уголовно-правового состава мошенничества путем выделения в нормах

уголовного кодексу окремих видів шахрайства (наприклад, страхове шахрайство, кібершахрайство (ІТ-шахрайство), соціально-гуманітарне шахрайство (в сфері соціального страхування і пенсійного забезпечення, благодійної діяльності), шахрайство в товарно-кредитних відносинах), які мають явну динаміку зростання і вимагають розробки конкретних заходів галузевих і кримінологічної профілактики. Крім того, диференціація ст. 209 Уголовного кодексу Республіки Білорусь дозволить декриміналізувати деякі нині існуючі складові злочинів, які мають схожі з шахрайством ознаки. Система кримінальних злочинів вимагає радикальних змін, метою яких є кримінально-правова профілактика і гуманізація кримінального законодавства.

Использованные источники:

1. Михайловская, Ю.В. Шахрайство і його профілактика / Ю.В. Михайловская. – Мінськ: Беларус. навука, 2011. – 180 с.
2. Михайловская, Ю.В. Кримінологічні перспективи шахрайства / Ю.В. Михайловская // Національна державність і європейські інтеграційні процеси. в 2 т. Т. 2 Проблеми уніфікації законодавства в Союзі незалежних Держав і Європейському Союзі: збірник наукових праць [редкол.: С.А. Балащенко і др.]. – Мінськ, 2008. – 431 с.; Михайловская, Ю.В. Злочини в фінансово-кредитній сфері / Ю.В. Михайловская // Науковий потенціал молодіжної – майбутньому Білорусі: матеріали ІІІ Міжнародної молодіжної науково-практичної конференції. – ч. 2 Пінськ, 27 березня 2009 р. / УО «Полесський державний університет» / Національний Банк Республіки Білорусь; [редкол.: К.К. Шебеко і др.]. – Пінськ, 2009. – 248 с.

Нікіфорова Тетяна Іванівна,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

СПІВВІДНОШЕННЯ СТУПЕНЯ ТЯЖКОСТІ ВЧИНЕНОГО ЗЛОЧИНУ, ОСОБИ ВИННОГО ТА ОБСТАВИН, ЯКІ ПОМ'ЯКШУЮТЬ ТА ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ

Співвідношення ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання було і залишається спірним питанням в науці кримінального права. Оскільки всі три критерії характеризують подію злочину та особу винного, то виникає питання необхідності закріплення в п.3 ч.1 ст.65 КК України всіх трьох критеріїв вибору міри покарання, як однієї із загальних засад призначення покарання.

Серед науковців та практичних працівників немає єдиної думки з цього приводу. Одні вважають, що необхідним є існування всіх трьох критеріїв, інші наголошують або на необхідності залишення лише обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання, як загальної засади призначення покарання, або – лише врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного.

Існування такої неузгодженості поглядів пояснюється відсутністю законодавчого визначення вказаних понять. Крім того, існує складність у порівнянні цих двох критеріїв, оскільки, як слушно зауважив професор Л.Л. Кругліков, це поняття різного рівня абстракції. [1, с.61] Пом'якшуючі та обтяжуючі обставини – це конкретні обставини справи, а ступінь

тяжкості вчиненого злочину та особа винного – це узагальнені, збірні поняття. Щоб зробити ці поняття доступними для порівняння, необхідно представити їх як однопорядкові. Для цього слід розкрити зміст понять ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року „Про практику призначення судами кримінального покарання” судам дано роз’яснення, що при визначенні ступеня тяжкості вчиненого злочину слід виходити із особливостей конкретного злочину і обставин його вчинення (форма вини, мотив і мета, спосіб, стадія вчинення, кількість епізодів злочинної діяльності, роль кожного із співучасників, якщо злочин вчинено групою осіб, характер і ступінь тяжкості наслідків, що настали, тощо). Досліджуючи дані про особу винного, суд повинен з’ясувати його вік, стан здоров’я, поведінку до вчинення злочину як у побуті, так і за місцем роботи, навчання, його минуле (зокрема, наявність не знятих чи не погашених судимостей, адміністративних стягнень), склад сім’ї (наявність на утриманні дітей та осіб похилого віку), його матеріальний стан тощо.[2]

Таким чином, всі три критерії є фактичними обставинами справи або даними, які так чи інакше характеризують особу винного. Однак, ступінь тяжкості злочину та особа винного є узагальненими поняттями, а тому пом’якшуючі та обтяжуючі обставини, як конкретні обставини справи, є їх складовою частиною.

Обставини, які пом’якшують та обтяжують покарання не є чимось чужорідним по відношенню до ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного. Це чинники, що відносяться до злочину та до особи винного та здійснюють пом’якшуючий чи обтяжуючий вплив на покарання, тобто вони є певним різновидом обставин, що характеризують ступінь тяжкості злочину та особу винного, але разом з тим не вичерпують їх змісту[3, с.67-77].

Таким чином, оскільки обставини, які пом’якшують та обтяжують покарання складають певну частину змісту ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного, то в законі можна було б обмежитись лише двома критеріями індивідуалізації покарання – врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного.

Використані джерела:

1. *Кругликов Л.Л. О критериях назначения уголовного наказания. // Советское государство и право. – 1988. - №8. – С. 61-63.*
2. *Про практику призначення судами кримінального покарання. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003р. №7 (із змінами від 10.12.2004) // Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: Навчальний посібник / Укл. Б.О. Кириць. – Львів: ПАІС, 2005. ISBN 966-567-122-4*
3. *Кругликов Л.Л. Смягчающие и отягчающие ответственность обстоятельства в уголовном праве (Вопросы теории) / Л.Л. Кругликов. – Воронеж. Издательство Воронежского ун-та, 1985. – 164с.*

Омельчук Олег Миколайович,
ректор Хмельницького університету управління та права,
доктор юридичних наук, професор

РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У БОРОТБІ ЗІ ЗЛОВЖИВАННЯМИ НАРКОТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ ТА ЇХ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ

В останні роки відбулася зміна ролі засобів масової інформації в житті суспільства, посилилася їх здатність серйозним чином впливати на масову свідомість, як в позитивному,

так і в негативному сенсі. Природно, при визначенні змісту профілактичної функції засобів масової інформації має враховувати ці обставини.

В цьому плані необхідно розглянути дві проблеми: 1) зниження внеску засобів масової інформації у формування страху, терпимості у населення до злочинності, поширенню злочинності; 2) пошук ефективного використання засобів масової інформації у профілактиці злочинів.

На проблему зниження негативного впливу засобів масової інформації було звернуто на 9-му Конгресі ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками в травні 1995 р, де в підготовчій документації зазначалося наступне: «У всьому світі існує тенденція стереотипного висвітлення питань, пов'язаних зі злочинністю, засобами масової інформації. Результати досліджень показують, що існують, принаймні, три області, в яких висвітлення питань злочинності є, по суті, аналогічним: освітлення переважно злочинів із застосуванням насильства; при висвітленні питань злочинності спотворюється ефективність боротьби зі злочинністю та переслідування злочинців в кримінальному порядку з боку поліції та судів; і, нарешті, найбільш важливим є те, що при висвітленні новин читачі не інформуються про фактори, що ведуть до злочинності, або про шляхи попередження особистої віктимізації. Остання проблема є найбільш гострою, але в той же час її можна вирішити в рамках подальшої діяльності на рівні Організації Об'єднаних Націй, яка в своїй роботі підкреслює, що в навчальних програмах щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя необхідно у все більшій мірі брати до уваги нагальну необхідність зниження ризику злочинності, страху перед злочинністю і рівнів віктимізації» [1, с. 95-97].

Помічено, що найлегший спосіб привернути глядача – це звернутися до прихованих, пригнічених інстинктів і бажань, які знаходяться в підсвідомості. Тому вигідним товаром для засобів масової інформації є образи, заборонені для споглядання культурними заборонами.

Однак, при всіх організаційних, фінансових, естетичних та інших складнощах можна вирішити проблему зниження негативного впливу ЗМІ (була б лише політична воля). Перш за все, повинна бути створена система соціального контролю за діяльністю засобів масової інформації, грубо порушують етичні норми поведінки в суспільстві (ідея створення спостережних рад на радіо і телебаченні не здається нам «бомбою», здатною знищити свободу слова).

Особливо слід зупинитися на ролі засобів масової інформації у боротьбі зі зловживаннями наркотичними засобами та їх незаконним обігом.

На жаль, у багатьох виданнях, орієнтованих на молодіжну аудиторію, нерідко можна виявити матеріали, що романтизують вживання наркотиків, збуджуючі у читача інтерес до цих засобів.

На даний час на телевізійних каналах є чимало ток-шоу, що виходять у вечірній час, коли перед телевізорами збирається велика аудиторія, присвячених проблемі наркоманії. Але з більшості цих програм можна дізнатися, де, за якою ціною, у кого можна купити наркотики і як їх вживати, а не як боротися з поширенням наркоманії.

Яку ж роль мають відігравати засоби масової інформації в створенні заслону для поширення наркоманії в Україні? Очевидно, що поряд з комплексом різних заходів (медичного, організаційного, економічного, виховного характеру) засоби масової інформації можуть надати відповідну пропагандистську підтримку в реалізації антинаркотичної політики.

Доцільність взаємодії засобів масової інформації та правоохоронних органів виявляється у тому, що сьогодні масс-медіа користуються високим престижем та авторитетністю серед населення різної категорії [2, с. 64].

Певний позитивний досвід в цьому плані вже є. Так, відомі спроби деяких вітчизняних політичних сил, об'єднань і партій розгорнути за допомогою засобів масової інформації рух проти наркотиків. Все це заслуговує підтримки і каже про реальні можливості засобів масової

інформації у формуванні у населення, і в першу чергу у молоді, здорових соціальних орієнтирів.

Необхідно працювати над розробкою спеціальних програм на тему боротьби з поширенням наркотиків серед молоді, в яких основна увага повинна приділятися психологічному впливу на осіб віком від 12 до 17 років, в першу чергу через засоби масової інформації, активно використовуючи при цьому наявний зарубіжний досвід, насамперед США.

Йдеться про кампанію безперервної дії, яка охоплює всі основні напрямки: засоби масової інформації; навчальні заклади всіх рівнів; органи законодавчої та виконавчої влади.

Принципова особливість проведення такої кампанії в Україні повинна полягати в тому, щоб вона поєднувала в собі тісну взаємодію державних органів з громадськістю.

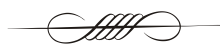
Таким чином, діяльність засобів масової інформації з попередження наркоманії полягає в створенні ефективної системи пропаганди здорового способу життя, поширення інформації про шкоду і небезпеку споживання наркотиків, їх зв'язку з злочинністю, тяжкими захворюваннями, такими, як СНІД, гепатит і т.д.

Слід систематично і цілеспрямовано вести контрпропаганду. Для цього необхідні матеріали в засобах масової інформації, підготовлені фахівцями-медиками, працівниками правоохоронних органів і пропагують здоровий спосіб життя.

Як вже зазначалося, телебачення нерідко не тільки інструктує осіб, схильних до вчинення правопорушень, як втілити в життя злочинний задум, але і викликає співчуття до злочинців, прищеплює у населення думку, що злочинність – це норма життя і з нею потрібно миритися, а не боротися. Як виправити це становище? Мабуть, в найближчі роки змінити на краще будь-що на цьому напрямку навряд чи можливо через показ величезної кількості кримінальних телематеріалів на українських екранах. Цій ситуації сприяє і високий рівень правопорушень у дитячому та молодіжному середовищі, розвитку раннього алкоголізму, наркоманії та токсикоманії у дітей та молоді. Наявність інших факторів, що сприяють асоціальному способу життя. З цим тісно пов'язано втягнення неповнолітніх через засоби масової інформації у вчинення злочинів.

Використані джерела:

1. *Иванов Э.А. Средства массовой информации и борьба с преступностью союзник или наблюдатель? В кн.: Преступность: стратегия борьбы. М., 1997.*
2. *ЛегеаЮ. О. Відомчі засоби масової інформації у механізмі формування правосвідомості співробітників органів внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / ЛегеаЮліяОлександрівна. –Х., 2005. – 170 с.*

Оскерко Вероника Викторовна,

магістрант юридического факультета

Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ДЛИТЕЛЬНОСТЬ СРОКОВ ДАВНОСТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Продолжительность сроков давности может ставиться в зависимость от тяжести совершённого преступления, определяться верхним пределом наказания либо категорией совершённого преступления. Минимальный предел сроков давности варьируется в

зависимости от страны и составляет: от 2 месяцев (Филиппины) – до 5 лет (Колумбия, Эстония). Максимальный предел также варьируется: от 10 лет (Камбоджа, Руанда, Эстония) – до 35 лет (Босния и Герцеговина, Болгария) [1, с. 394].

Согласно ч. 1 ст. 83 УК Республики Беларусь лицо освобождается от уголовной ответственности, если со дня совершения преступления истекли следующие сроки: 1) два года – при совершении преступления, не представляющего большой общественной опасности; 2) пять лет – при совершении менее тяжкого преступления; 3) десять лет – при совершении тяжкого преступления; 4) пятнадцать лет – при совершении особо тяжкого преступления, кроме случая, предусмотренного частью пятой статьи 83 УК.

Какими же должны быть сроки давности, чтобы можно было констатировать не только существенное влияние жизнедеятельности виновного лица на его исправление, но и утрату этим лицом общественной опасности? Ответ на данный вопрос требует проведения дополнительного исследования.

Правовым ориентиром установления сроков давности привлечения к уголовной ответственности и исполнения обвинительного приговора является ст. 12 УК Республики Беларусь, устанавливающая категории преступлений в зависимости от характера и степени общественной опасности деяния, а также формы вины: преступления, не представляющие большой общественной опасности, менее тяжкие, тяжкие и особо тяжкие.

Законодатель реализовал, в определенной мере, существовавшую в науке уголовного права точку зрения о том, что давностные сроки не могут быть меньше максимального размера санкции статьи. В связи с этим Ю. М. Ткачевский заметил: «... срок любого вида давности не может быть менее продолжительным, чем срок наказания, которое может быть назначено (или назначено) за данное преступление. Более того, целесообразно установить срок давности более продолжительный, чем наказание за данное преступление» [5, с. 89].

Отметим, что продолжительность сроков давности освобождения от уголовной ответственности по действующему закону, в отличие от прежнего уголовного законодательства, поставлена в зависимость не от срока наказания, предусмотренного законом за совершенное преступление, а от категории этого преступления. При этом зависимость между максимальным наказанием и длительностью срока давности должна быть сохранена и после изменений, которые были внесены в ст. 12 УК Республики Беларусь в 2003 году.

Прежде всего, это касается таких категорий преступлений, как менее тяжкие, тяжкие и особо тяжкие преступления. Если сопоставить и проанализировать положения статьи 83 УК и статьи 12 УК, то очевидно несоответствие между установленными сроками давности первоначально в 1999 г. и максимальными размерами санкций, определенными для различных категорий преступлений в соответствии со ст. 12 УК. Так, срок давности привлечения к уголовной ответственности за менее тяжкие преступления установлен законодателем в пять лет, тогда как максимальная санкция за совершение менее тяжкого преступления будет предусматривать наказание в виде лишения свободы на срок до шести лет.

Санкция для категории тяжких преступлений будет предусматривать в соответствии со ст. 12 УК максимальное наказание в виде лишения свободы на срок до двенадцати лет, а срок давности привлечения к уголовной ответственности для данной категории преступлений установлен в десять лет. Положения ст. 12 и ст. 83 УК Республики Беларусь находятся в определенном дисбалансе в силу следующего обстоятельства. Дело в том, что в 2003 году статья 12 была подвергнута следующей содержательной корректировке: к тяжким преступлениям стали относиться умышленные преступления, за которые законом предусмотрено максимальное наказание в виде лишения свободы на срок не свыше двенадцати лет (до 2003 года – не свыше десяти лет); к особо тяжким преступлениям стали относиться умышленные преступления, за которые законом предусмотрено максимальное наказание в виде лишения свободы на срок свыше двенадцати лет (до 2003 года – свыше десяти лет).

Срок давности привлечения к уголовной ответственности за особо тяжкие преступления по ч. 1 ст. 83 УК Республики Беларусь установлен в пятнадцать лет, тогда как максимальная санкция за совершение особо тяжкого преступления предусматривает наказание в виде лишения свободы на срок свыше двенадцати лет либо пожизненное заключение или смертную казнь. Если же учесть, что за совершение особо тяжкого преступления может быть назначено наказание в виде лишения свободы на срок свыше 12 лет, например, лишение свободы сроком в 20 лет (а при назначении наказаний по совокупности преступлений сроком на 25 лет, при совокупности приговоров – 30 лет), то 15-летний давностный срок по отношению к некоторым преступлениям будет на 3 и более лет короче. На практике это может привести к сложностям при реализации принципа справедливости.

Считаем, было бы логично, а также способствовало бы более полной реализации принципа справедливости, увеличить срок давности привлечения к уголовной ответственности за особо тяжкие преступления, например, за преступления, связанные с незаконным оборотом наркотических средств, психотропных веществ, их прекурсоров или аналогов – до 25 лет (установление более продолжительных сроков давности будет чрезмерно завышенным), либо по всем преступлениям этой категории предоставить суду право принятия решения об освобождении от уголовной ответственности в связи с истечением сроков давности.

С другой стороны, например, В. В. Сверчков предлагает сократить установленные законом общие давностные (испытательные) сроки для случаев неоконченной преступной деятельности: приготовления к преступлению и покушению на преступление [3, с. 234].

Действительно, при установлении сроков давности необходимо найти разумный баланс. Сроки не должны превышать в значительной мере, например, назначенное судом наказание, при освобождении от исполнения обвинительного приговора, чтобы угроза исполнения приговора не преследовала осужденного на протяжении всей или значительной части жизни. Изложенный же принцип не всегда использовался применительно ко всем срокам давности обвинительного приговора на различных исторических отрезках развития рассматриваемого института. Это касалось, прежде всего, таких видов наказания, как ссылка и высылка, когда срок давности их исполнения был равен трем годам. Если лицу в качестве меры наказания было назначено пять лет ссылки или высылки, то осужденный, реально отбывающий наказание, должен был отбывать еще два года такого наказания, в то время как осужденный к тому же сроку, не привлеченный к отбыванию наказания, освобождался через три года. Такая же ситуация складывалась и при назначении лишения свободы на срок свыше десяти лет, поскольку предельный давностный срок исполнения этого вида наказания был меньше максимальных сроков самого наказания [3, с. 279]. Все это противоречило предназначению института давности в уголовном праве.

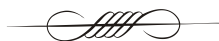
Ю. М. Ткачевский последовательно в своих работах выступает за еще более детальную дифференциацию сроков давности: «Превышение срока давности исполнения наказания по сравнению со сроком самого наказания вытекает из сути института давности. Лицо, не подвергшееся наказанию, не может ставиться в привилегированное положение по сравнению с лицом, отбывающим наказание» [5, с. 89]. С. Зельдов предлагал уточненную идею: «продолжительность срока давности должна быть не меньше суммарного срока наказания за преступление и срока погашения судимости за него» [2, с. 8]. В. Смольников предлагал дифференцировать сроки давности в зависимости от опасности совершенного преступления и максимального наказания, предусмотренного в санкциях норм УК [4, с. 84].

На наш взгляд, увеличение срока давности привлечения к уголовной ответственности при совершении менее тяжких преступлений до шести лет, при совершении тяжких преступлений – до двенадцати лет способствовало бы более полной реализации принципа справедливости и было бы направлено на достижение целей исправления, общей и частной превенции. Следовало бы увеличить срок давности привлечения к уголовной ответственности

и за особо тяжкие преступления (например, за преступления, связанные с незаконным оборотом наркотических средств, психотропных веществ, их прекурсоров или аналогов) – до 25 лет, либо по всем преступлениям этой категории предоставить суду право принятия решения об освобождении от уголовной ответственности в связи с истечением сроков давности, как это осуществляется в отношении преступлений, за которые может быть назначено пожизненное заключение или смертная казнь. Иначе возможна ситуация, когда при максимальном наказании 20 лет лишения свободы (по совокупности преступлений – 25 лет, по совокупности приговоров – 30 лет) часть лиц, привлеченных к ответственности за совершение преступления в соучастии, еще отбывают наказание, а в отношении не привлеченных к ответственности лиц срок давности истек.

Использованные источники:

1. Додонов, В. Н. Сравнительное уголовное право. Общая часть / В. Н. Щербов. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 448 с.
2. Зельдов, С. Соотношение сроков давности привлечения к уголовной ответственности и погашения судимости / С. Зельдов // Советская юстиция. – 1967. – № 12. – С. 8–9.
3. Сверчков, В. В. Освобождение от уголовной ответственности. Прекращение уголовного дела (преследования), отказ в его возбуждении. Проблемы теории и практики / В. В. Сверчков. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2008. – 592 с.
4. Смольников, В. Е. Давность в уголовном праве / В. Е. Смольников. – М. : Юрид. литература, 1973. – 144 с.
5. Ткачевский, Ю. М. Давность в уголовном праве / Ю. М. Ткачевский // Советское государство и право. – 1988. – № 7. – С. 89–91.
6. Уголовный кодекс Республики Беларусь : принят Палатой представителей 2 июня 1999 г.; одобрен Советом Респ. 24 июня 1999 г.; текст Кодекса по состоянию на 29 января 2015 [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2015.

Оскерко Оксана Леоновна,
магистрант, учреждение образования
«Гродненский государственный университет имени Янки Купалы»

ОСУЖДЕНИЕ С УСЛОВНЫМ НЕПРИМЕНЕНИЕМ НАКАЗАНИЯ ПО УГОЛОВНОМУ ПРАВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В Уголовном кодексе Республики Беларусь (далее – УК) установлено, что уголовная ответственность выражается в осуждении от имени Республики Беларусь по приговору суда лица, совершившего преступление, и применении на основе осуждения наказания либо иных мер уголовной ответственности и имеет целью исправление лица, совершившего преступление, и предупреждение совершения новых преступлений как осужденным, так и другими лицами. Уголовная ответственность также призвана способствовать восстановлению социальной справедливости. Наряду с широким перечнем наказаний в УК Республики Беларусь предусмотрены меры уголовной ответственности: осуждение с условным неприменением наказания (ст. 78 УК), осуждение с отсрочкой исполнения наказания (ст. 77 УК), осуждение без назначения наказания (ст. 79 УК), профилактическое наблюдение за осужденным (ст. 81 УК), а также превентивный надзор (ст. 80 УК).

Осуждение с условным неприменением наказания является одной из мер уголовной ответственности, которая выступает реальной альтернативой применения наказания в виде лишения свободы, когда осужденному не в полной мере ограничивается свобода, что

позволяет ему в режиме осуждения реализовывать свои позитивные способности, достигать общественно полезных целей или поставленных задач в работе, учебе, семье, одновременно искупить свою вину и доказать свое исправление в полной мере. Осуждение с условным неприменением наказания занимает промежуточное место среди мер уголовной ответственности, так как является более строгим, чем осуждение без назначения наказания, и менее строгим, чем осуждение с отсрочкой исполнения наказания. Данная мера уголовной ответственности реализуется на основе норм УК, а также УИК.

В соответствии с ч. 1 ст. 78 УК условное неприменение наказания назначается судом лицу, впервые осуждаемому за совершение преступления к лишению свободы на срок до пяти лет. Суд учитывает характер и степень общественной опасности совершенного преступления, личность виновного и иные обстоятельства дела, приходя к убеждению, что цели уголовной ответственности могут быть достигнуты без отбывания назначенного наказания посредством осуществления контроля за поведением осужденного. Это значит, что суд постановляет не приводить в исполнение назначенное наказание, если в течение определенного им испытательного срока осужденный не совершит новое преступление и будет выполнять возложенные на него обязанности. Условное неприменение наказания не может быть назначено лицу, осуждаемому за тяжкое преступление, за исключением лица, совершившего такое преступление в возрасте до восемнадцати лет, а также мужчин, достигших возраста шестидесяти лет, и женщин, достигших возраста пятидесяти пяти лет, инвалидов I и II группы, или за особо тяжкое преступление, а равно иностранному гражданину и не проживающему постоянно в Республике Беларусь лицу без гражданства. Испытательный срок назначается продолжительностью от одного года до трех лет.

В течение испытательного срока за осужденным осуществляется профилактическое наблюдение и на него возлагаются обязанности: предварительно уведомлять орган внутренних дел об изменении места жительства, о выезде по личным делам в другую местность на срок более одного месяца, являться в указанный орган по его вызову и при необходимости давать пояснения относительно своего поведения и образа жизни. При необходимости суд может также возложить на осужденного обязанность принести извинение потерпевшему, в определенный срок устранить причиненный вред, поступить на работу или учебу, пройти курс лечения от хронического алкоголизма, наркомании, токсикомании или венерического заболевания.

Осужденные с условным неприменением наказания в течение испытательного срока выполняют также обязанности, установленные УИК, законные требования органов, исполняющих меры уголовно-правового воздействия. Например, указанные лица обязаны вежливо относиться к работникам органов, исполняющих наказание и иные меры уголовной ответственности, как во время пребывания в указанных органах, так и во время посещения их работниками этих органов по месту жительства, работы или учебы (ч. 2 ст. 9 УИК). Осужденному, не выполняющему возложенные на него обязанности, может быть объявлено официальное предупреждение (ч. 4 ст. 9 УИК). Если осужденный с условным неприменением наказания, несмотря на официальное предупреждение, не выполняет возложенные на него обязанности либо неоднократно нарушил общественный порядок, за что к нему дважды были применены меры административного взыскания, то по представлению органа, осуществляющего контроль за поведением осужденного, а также по ходатайству лица, которому было поручено наблюдение за осужденным, суд может отменить условное неприменение наказания и направить осужденного для отбывания назначенного наказания (ч. 7 ст. 78 УК).

В случае определения судом ограничительных обязанностей инспектор уголовно-исполнительной инспекции выносит мотивированное постановление, с которым судимый знакомится под роспись. Указанным постановлением, исходя из личных данных осужденного, таких как: возраст, состояние здоровья, наличие на иждивении у осужденного

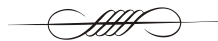
несовершеннолетних детей, наличие в прошлом судимости, а также работы и постоянного места жительства, устанавливается срок регистрации, т. е. прибытия в уголовно исполнительную инспекцию в определенное время, место, и дни, время нахождения осужденного по месту жительства, также может быть установлена обязанность трудоустроиться, или пройти курс лечения по приговору суда от наркомании, алкоголизма и др.

В случае совершения осужденным с условным неприменением наказания в течение испытательного срока нового умышленного преступления, а равно преступления по неосторожности, за которое он осуждается к лишению свободы, суд к наказанию, назначенному по новому приговору, полностью или частично присоединяет не отбытую часть наказания по предыдущему приговору.

Подводя итог можно отметить, что в различных видах наказаний и мерах уголовной ответственности выражается различный объем уголовной репрессии. Ограничения, выражающие сущность мер уголовной ответственности, зависят от характера и степени общественной опасности совершённого лицом преступления, а также общественной лица, его совершившего. Законодательная конструкция ограничений, заложенных в осуждении с условным неприменением назначенного наказания, сориентирована на достижение целей исправления и превенции без реального применения карательно-осуждающего принуждения, заложенного в наказании в виде лишения свободы.

Использованные источники:

1. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : принят Палатой представителей 2 июня 1999 г. : одобр. Советом Респ. 24 июня 1999 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 29 янв. 2015 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2015.

Плисюк Наталія Миколаївна,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ АБО У РАЗІ ПЕРЕВИЩЕННЯ ЗАХОДІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ

Віднесення складу вбивства, вчиненого при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, до ряду привілейованих, установлення зниженої межі кримінальної відповідальності і покарання за його вчинення, порівняно з іншими видами умисних вбивств, із заподіянням смерті з необережності, перш за все, обумовлене тим, що дії винної особи спрямовані на реалізацію суспільно корисної мети захисту правоохоронюваних відносин від злочинних посягань.

Згідно з санкцією ст. 118 КК України, умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох

років, або позбавленням волі на строк до двох років. Санкція даної статті, відповідно до теорії кримінального права, є альтернативною за своїм змістом, оскільки передбачає можливість призначення будь-якого із трьох установлених покарань, а також дозволяє і дає можливість суду, відповідно до вимог ст. 65 КК України, урахувати характер і ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину, особу винного, обставини справи, які пом'якшують і обтяжують відповідальність, і тим самим максимально індивідуалізувати покарання винного.

За своєю категорією злочин, який аналізується, належить, відповідно до ч. 3 ст. 12 КК України, до категорії злочинів невеликої тяжкості, оскільки покарання у виді позбавлення волі, передбачене санкцією статті, установлене в розмірі до двох років. При альтернативній санкції ст. 118 КК України, де вказані види та строки кількох основних покарань, суд може призначити покарання лише в цих межах. Ні за яких умов суд не може визначити покарання вище того, яке встановлене в санкції ст. 118 КК України. Однак за наявності обставин, передбачених ст. 69 КК України, суд вправі призначити покарання нижче від найнижчої межі, передбаченої санкцією ст. 118 КК України, у чому знаходить своє відображення принцип гуманності покарання.

Як зазначає Л. М. Підкоритова, визначення міри відповідальності щодо осіб, які перевищили межі заподіяння шкоди злочинцю при затриманні, повинно бути зваженим, оскільки законне і справедливе рішення у таких справах здатне істотно відбитися на ініціативі й активності громадян у боротьбі зі злочинністю [1, с. 65–67].

Ми погоджуємось із словами В. І. Володарського, який відмітив, що вивчення судової практики дозволяє зробити такий висновок: справи, у яких постає питання щодо правової оцінки дій особи, яка захищалася від суспільно небезпечного посягання, розглядаються судами досить рідко [2, с. 93–94].

Питання застосування покарання за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, у зарубіжних державах вирішуються подібним чином, як і в Україні, але все ж таки існують певні відмінності.

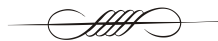
Що стосується КК Російської Федерації, то ним дане вбивство передбачене однією нормою, але окремими її частинами, і санкції, відповідно, є різними. Вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, карається обмеженням волі на термін до двох років або позбавленням волі на той самий строк, а вбивство, вчинене при перевищенні заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила злочин, у свою чергу, має більш сувору санкцію і карається обмеженням волі на термін до трьох років або позбавленням волі на той самий строк [3, с. 46]. У ст. 99 КК Республіки Казахстан передбачається, що вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, карається обмеженням волі на термін до двох років або позбавленням волі на той самий строк, а ст. 100 КК Республіки Казахстан, у свою чергу, передбачає вбивство, вчинене при перевищенні заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила злочин, яке карається обмеженням волі на термін до трьох років або позбавленням волі на той самий строк [4]. Що стосується Кримінального Закону Латвії, то і вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, і вбивство, вчинене при порушенні умов затримання особи, карається позбавленням волі на термін до двох років або арештом, або примусовими роботами. Але в нормі, якою закріплено вбивство, вчинене при порушенні умов затримання особи, у частині другій зазначається, що, якщо це діяння вчинене державною посадовою особою, то санкція, передбачена за нього, є більш суворою, і карається воно позбавленням волі на термін до п'яти років [5, с. 80].

Як висновок, можемо відзначити, що, сприймаючи позицію доцільності передбачення відповідальності за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони та у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, у окремих кримінально-правових нормах, сприймаємо як обґрунтований зарубіжний досвід передбачення більш суворого покарання за умисне вбивство у разі перевищення заходів, необхідних для затримання

злочинця, ніж за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони, і в цьому аспекті може бути використаний досвід Російської Федерації. Призначаючи покарання, у тому числі і за аналізовані злочини, суди повинні неухильно дотримувати вимог закону про індивідуалізацію покарання, ураховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання [6, с. 31].

Використані джерела:

1. Подкоритова Л.М. Кваліфікація перевищення меж заподіяння шкоди злочинцю при його затриманні / Л.М. Подкоритова // *Право України*. 1999, – № 8. – С. 65–67.
2. Володарський В.В. Необхідна оборона, перевищення її меж: деякі випадки кваліфікації / В.В. Володарський // *Право України*. – 2000, – № 6. – С. 93–94, 99.
3. *Уголовное право. Общая часть: Учебник / под ред. В. Н. Петрашева. – М.: Издательство ПРИОР, 1999. – 544 с.*
4. *Уголовный кодекс Республики Казахстан. – Алматы: ЮРИСТ, 2002. – 220 с.*
5. *Уголовный закон Латвийской Республики / адапт. пер. с лат., науч. ред. и вступ. ст. А. И. Лукашова и Э. А. Саркисовой. – Мн.: «Тесей», 1999. – 176 с. – (Уголовные кодексы Восточной Европы).*
6. Бажанов М. И. *Уголовное право Украины. Общая часть: конспект лекций / М. И. Бажанов. – Днепропетровск: Пороги, 1992. – 167 с.*

Пунда Анастасія Вячеславівна,

*викладач кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Хмельницького університету управління та права*

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Головною метою держави як гаранта забезпечення прав і свобод, поліпшення якості життєдіяльності, задоволення інтересів та потреб громадян повинно стати і забезпечення прав постраждалих від торгівлі людьми та надання їм необхідної підтримки при здійсненні заходів з реінтеграції. І насамперед держава за допомогою національних неурядових організацій (НУО) повинна забезпечувати надання повноцінної допомоги постраждалим та зробити все необхідне, щоб захистити своїх громадян від потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Враховуючи, що постраждалі потребують особливого підходу при наданні соціальних послуг та забезпеченні їм притулку в діючих закладах соціального обслуговування, необхідно внести відповідні зміни до положень, що регламентують діяльність цих закладів, зокрема:

- до переліку причин, що зумовили складні життєві обставини, за яких особі може надаватися допомога відповідним закладом, додати «обставини, зумовлені перебуванням у ситуації торгівлі людьми»;
- розробити програми підготовки та забезпечити навчання спеціалістів закладів щодо надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми в умовах цілодобового перебування;
- передбачити в закладах соціального обслуговування (якими може надаватися допомога постраждалим від торгівлі людьми) приміщення, яке може бути безпечним як для постраждалої особи, так і для інших мешканців та персоналу закладу;
- розробити на державному рівні механізм забезпечення притулком осіб похилого віку, які постраждали від торгівлі людьми [3].

Оскільки особливості при наданні соціальних послуг постраждалим мають гендерну природу, необхідно розробити та затвердити на державному рівні програму реабілітації постраждалих від торгівлі людьми, що враховувала б не лише вікові, а й гендерні особливості осіб, яким надається допомога. Програма повинна бути єдиною як для спеціалістів державних структур, так і для фахівців НУО та волонтерів, які залучаються до надання соціальних послуг особам даної категорії.

Враховуючи ризики стигматизації осіб, які потрапили в ситуацію торгівлі людьми, при наданні допомоги необхідно дотримуватися етичної поведінки до самих постраждалих та їх близького оточення.

Міжнародними актами, якими визначаються напрями політики держав з протидії торгівлі людьми, одним із важливих моментів при забезпеченні допомоги постраждалим проголошується співробітництво держави з неурядовими організаціями та іншими елементами громадянського суспільства. Отже, при розробці державних програм з протидії торгівлі людьми необхідно визначити роль НУО та передбачати їх фінансування, зокрема тих, що надають допомогу постраждалим [4, с. 201].

Необхідною умовою ефективної реабілітації постраждалих від торгівлі людьми є налагодження серед закладів, установ та організацій різних форм власності механізму, що забезпечить їх швидке реагування та взаємодію при наданні необхідної допомоги. Для цього необхідно чітко виписати функції кожного окремого суб'єкта щодо надання послуг постраждалим від торгівлі людьми та завдання, які вони повинні здійснювати на виконання цих функцій. Механізми успішної співпраці мають бути засновані на чіткому розмежуванні відповідних повноважень та ролей залучених суб'єктів як національного, так і місцевого рівнів. Для ефективної допомоги постраждалим від торгівлі людьми необхідне також розуміння усіма суб'єктами не лише своїх конкретних ролей при взаємодії, а й сфер компетенції інших. Ключовим також є визначення керівного органу при забезпеченні взаємодії та механізму підпорядкування і підзвітності.

Слід також передбачити можливість залучення закладами соціального обслуговування, які надають допомогу постраждалим від торгівлі людьми, перекладача для роботи з іноземцями та спеціаліста для роботи з особами, які мають проблеми мови та слуху.

Дуже важливо, щоб документи, прийняті на державному рівні щодо ідентифікації постраждалих, передбачали чіткі механізми виявлення осіб, які потрапили в ситуацію торгівлі людьми. Процедури ідентифікації мають бути побудовані таким чином, щоб забезпечити відповідне реагування на всі форми торгівлі людьми та всі категорії постраждалих, враховуючи сучасні тенденції та схеми торгівлі людьми. При цьому всі суб'єкти, які так чи інакше беруть участь в ідентифікації, повинні повною мірою володіти знаннями та інформацією, необхідними для ідентифікації.

Необхідно враховувати ступінь ризику для потенційних та ідентифікованих постраждалих. Оцінка ризику, як і оцінка потреб постраждалих та імовірно постраждалих від торгівлі людьми, має проводитись протягом усієї роботи із зазначеною категорією осіб, оскільки ризик може змінюватися (знижатися чи зростати) залежно від ситуації, пройденого часу, місця перебування та від того, чи співпрацює постраждала особа з правоохоронними органами. Отже, слід розробити стандартизовану процедуру оцінки ризику, яка повинна здійснюватися не лише відразу після ідентифікації, а й протягом усього періоду забезпечення такої особи соціальними послугами.

Оскільки суспільство відіграє ключову роль у боротьбі з торгівлею людьми, важливе значення як при здійсненні профілактичної роботи щодо попередження торгівлі людьми, так і заходів з надання допомоги постраждалим має постійне проведення інформаційних кампаній. Враховуючи, що однією з основних проблем для постраждалих від торгівлі людьми після повернення на батьківщину є низька поінформованість про заклади, установи та організації, що надають допомогу особам, які опинилися у складних обставинах, необхідною складовою

інформаційних кампаній, зокрема у відокремлених районах, має бути інформування населення щодо соціальних та інших спеціалізованих послуг, які можуть бути надані постраждалим від торгівлі людьми державними та громадськими організаціями в кожному регіоні України, із зазначенням координат таких суб'єктів.

Використані джерела:

1. Конвенція ООН «О борьбе с торговлей людьми и эксплуатацией проституции третьими лицами» - Електроний ресурс -[Режим доступу]: <http://www.hri.ru/docs/?content=doc&id=215>
2. Надання соціальних послуг різним групам осіб, які постраждали від торгівлі людьми (Звіт дослідження). — К.: Фенікс, 2011. — 108 с.
3. Пунда А. В. Правові основи розробки проекту Стратегії протидії торгівлі людьми в Україні / А. В. Пунда // Модернізаційні процеси державного та муніципального управління : міжнар. наук.-практ. конф. (4.04.2014) : у 2 ч. / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка, Т. В. Іванової. — К. : Видавн.-поліграф. центр Акад. муніцип. упр., 2014. — Ч. 1. — С. 89–91.
4. Соціальна профілактика торгівлі людьми. Навчально-методичний посібник / За ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. — К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2007.— 352 с.

Терно Андрій Михайлович,
аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

В Україні однією з причин підриву авторитету суду, крім питань корупції, є невчасне виконання або ж невиконання рішень судових рішень відповідними органами виконавчої влади. Не можна однозначно стверджувати, що провина у цьому лежить тільки на судовій системі чи суддях, зважаючи на те, що виконання судових рішень здійснюється Державною виконавчою службою, яка, в свою чергу, входить до системи органів Міністерства юстиції України. Європейський суд з прав людини, розглядаючи справи за скаргами громадян України, прямо відзначив у своїх рішеннях, що виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розглядатись як невід'ємна частина судового розгляду, як складова процесу у справі¹.

На думку О. В. Константного, виконання рішень ЄСПЛ мають становити ідеологічно-правову (ціннісну) основу для здійснення правосуддя в Україні². Адже під виконанням рішень ЄСПЛ слід розуміти не тільки матеріальну компенсацію чи вжиття державою додаткових заходів індивідуального характеру, спрямованих на усунення конкретного порушення, визначеного в рішенні ЄСПЛ, а й насамперед заходів загального характеру, які унеможливуватимуть (усуватимуть) підстави для надходження до ЄСПЛ аналогічних заяв проти України у майбутньому.

¹ Рішення Європейського суду з прав людини у справі „Шмалько проти України” // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 9. — С. 29 — 30; Рішення Європейського суду з прав людини у справі „Войтенко проти України” // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 10. — С. 28 — 29

² Константний О.В. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування Верховного Суду України / О.В. Константний // Вісник Верховного Суду України. — 2012. — №1 (137). — С. 33–36

Необхідно погодитись із думкою С. Мірошніченка, що більш справедливим було б твердження про ефективність діяльності не судової, а державно-управлінської системи. Адже якщо органи державної влади відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законом України, то для суду такі межі і спосіб визначено у статтях 124 і 127 Конституції України – вершити правосуддя. Мірилом його ефективності є справедливість та доступність судового процесу, помножені на законність постановлених рішень. Стосовно ж власне виконання судового рішення, то це прерогатива державних органів іншої (виконавчої) гілки влади – державної виконавчої служби³.

Постійні звіти Європейського Суду з прав людини свідчать про збільшення кількості справ, що надходять до розгляду з України і, на жаль, ця кількість є чи не найбільшою серед усіх країн-членів Ради Європи (на сьогодні третє місце за кількістю звернень). Також необхідно зазначити, що протягом 1997-2010 років до ЄСПЛ надійшло 26 955 заяв від вітчизняних скаргників. На сьогодні на розгляді Суду знаходиться більше 12 000 справ щодо України і це становить 8 % від усієї кількості справ з усіх країн. Найбільш поширеними причинами скарг щодо України є порушення права особи на справедливий судовий розгляд, а також ефективний засіб юридичного захисту (ст. 6 Європейської конвенції з прав людини) та захист права власності.

Однак за статистичною інформацією ЄСПЛ 96 % таких заяв визнаються неприйнятними для розгляду і тільки відносно 4 % прийнято відповідні рішення ЄСПЛ. Протягом 1997-2011 років було постановлено 822 [] рішення проти України, за змістом яких Україною було порушено не менше однієї норми Європейської Конвенції.

Проте, доцільно зазначити, що жодне рішення (навіть Європейського суду з прав людини), яке постановляється на користь заявника, не буде мати належного практичного ефекту у випадку, коли буде відсутній реальний механізм з його виконання.

17 січня 2013 року ЄСПЛ було оприлюднено рішення з рекордної кількості позовів, які були подані проти України (211 справ). Також рекордною була сума компенсацій – понад 1,1 мільйона євро, що мали би бути відшкодовані скаргникам за рахунок державного бюджету. Ще більш вражаючою є кількість скарг, які станом на серпень 2015 року поданих до ЄСПЛ – 14 400, що становить 20,8 % усіх скарг, які знаходяться на розгляді ЄСПЛ. На жаль, переважна більшість справ є клоновими, тобто, вони є систематичними і повторюваними щодо порушення одного і того ж права, передбаченого Конвенцією. Більше до того далеко не по кожній скарзі буде прийнято рішення про її прийняття до розгляду. Але якщо порівнювати кількість поданих скарг з показником 2014 року, то він у двічі менший. Щодо прийнятих до розгляду скарг, то статистика свідчить, що лише кожне 14 звернення проти України знаходить реалізацію у процесі прийняття до розгляду і ще менше таких, щодо яких постановляється рішення. Разом з тим, протягом 2014 року було розглянуто 930 справ проти України. За цим показником Україна поступається лише Росії (1535 справ), про тому, що кількість населення РФ більш ніж втричі перевищує населення України.

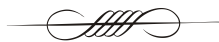
Значний науковий інтерес в межах нашого дослідження становить «пілотне рішення» проти України у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15.10.2009 р., у якому зверталася увага на дві стійкі системні проблеми щодо порушення прав і свобод людини в Україні. По-перше, це тривале невиконання внутрішньодержавних рішень (п. 1 ст. 6), по друге, відсутність ефективних засобів правового захисту (ст. 13 Конвенції). Зокрема, у п. 73 Рішення Судом відзначено, що ця справа торкається проблеми, яка існує в Україні протягом тривалого часу, породжує порушення Конвенції, оскільки вона пов'язана з систематичним тривалим невиконанням остаточних судових рішень. Також Судом було відзначено, що одним

³ Мірошніченко С. Рішення Європейського суду з прав людини і національне законодавство: вплив, взаємозв'язок, наслідки [Текст] / С. Мірошніченко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 3. – С. 50-55

з перших таких рішень, яке постановлялось у цій категорії справ, було рішення 2004 року. Воно було обґрунтовано на фактах, які були ідентичними до справи Іванова. Отже, можна зробити висновок, що справа «Юрій Миколайович Іванов проти України» вкотре підтверджує наявність проблеми тривалого невиконання остаточних рішень та відсутності ефективного засобу захисту особи в правовій системі України. Такі проблеми залишаються актуальними, незважаючи навіть на існуючі рішення Суду з чіткими вимогами до Уряду України вживати необхідних заходів для вирішення таких питань.

Ці проблеми лежать в основі найбільш частих порушень Конвенції, що систематично поставали перед ЄСПЛ з 2004 р. у більш, ніж 300 справ проти України. При цьому на момент винесення рішення у вказаній справі у провадженні Суду перебувало близько 1400 аналогічних скарг на невиконання рішень національних судів. Відповідно винесення «чергового» рішення проти України особливо не могло б вирішити існуючих масштабних проблем. Тому Суд наголосив, що слід невідкладно запровадити конкретні реформи в законодавстві та адміністративній практиці України для приведення їх у відповідність до висновків Суду в цьому рішенні та до вимог ст. 46 Конвенції (п. 92 Рішення).

Станом на січень 2015 року за інформацією Міністерства юстиції України проти України було постановлено 280 справ про невиконання судових рішень. До вересня 2014 року складено графік про виконання рішень ЄСПЛ, до яких включено 38 справ, серед яких: справ за 2003 рік – 2; справ за 2004 рік – 5; справ за 2005 рік – 6; справ за 2006 рік – 6; справ за 2007 рік – 5; справ за 2008 рік – 4; справ за 2009 рік – 4; справ за 2010 рік – 1; справ за 2011 рік – 1; справ за 2012 рік – 1. З наведеної статистики можна зробити висновок про те, що держава має численні порушення законодавства України щодо строків виконання рішень ЄСПЛ, визначених відповідними нормативними актами.

Туктарова Ирина Николаевна,
*доцент кафедры уголовного, экологического права и криминологии
Саратовского государственного университета,
кандидат юридических наук, доцент*
Кузнецова Наталья Ивановна,
*преподаватель кафедры уголовного права
Санкт-Петербургского университета МВД России,
кандидат юридических наук*

ПРОБЛЕМЫ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ ЗА ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Субъектом преступления по российскому уголовному законодательству признается только физическое вменяемое лицо, достигшее установленного уголовным законом возраста. В юридической литературе уже несколько десятилетий предлагается введение института уголовной ответственности юридических лиц. Данный вопрос ставился ещё при обсуждении проекта Уголовного кодекса РФ. Наиболее полно данную проблему изучали Б.В. Волженкин, Э.Н. Жевлаков, С.Г. Келина, Н.Ф. Кузнецова, А.В. Наумов, А.С. Никифоров, С.В. Познышев, В.В. Свечков, А.Н. Трайнин и другие. В последние годы вновь наблюдается повышенный интерес к данной теме в научных исследованиях Л.А. Абашиной, Е.Ю. Антоновой, П.П. Иванцова,

А.А. Комоско, Р.В. Минина, И.В. Ситковского, Е.С. Смольянинова и некоторых других молодых ученых.

По мнению Б.В. Волженкина, основанием уголовной ответственности юридического лица следовало бы считать совершение физическим лицом деяния, содержащего признаки состава преступления, предусмотренного уголовным законом, когда оно было совершено в корыстных или иных интересах юридического лица. В качестве наказаний для юридического лица предлагалось: возложение обязанности загладить причиненный вред, штраф и приостановление деятельности юридического лица. Цели применения этих видов наказания определялись как пресечение деятельности юридических лиц, представляющей общественную опасность для личности, окружающей среды, общества и государства, а также возмещение причиненного преступлением ущерба [4, с.6].

Будучи противником уголовной ответственности юридических лиц, Н.Ф. Кузнецова отмечала, что «сочетать принципы вины и личной ответственности с невиновной и коллективной ответственностью юридических лиц невозможно. Вина есть не что иное, как психическое отношение лица к своему деянию. Этой вины у юридических лиц нет. Основанием уголовной ответственности, согласно принципу законности, выступает совершение преступления, как причиняющего ущерб действия или бездействия, юридическое лицо тоже совершить не может» [6, с.20]. Она считала, что «более высокие штрафные санкции и возможность закрытия предприятия, о которых говорят как о достоинствах уголовной ответственности юридических лиц, вполне достижимы в ходе реализации гражданско-правовых санкций» [7, с.82].

Аргументируя свое мнение, сторонники уголовной ответственности юридических лиц подчеркивали огромный ущерб, причиняемый нарушениями законодательства об охране природы, когда применяемые к организациям штрафные санкции не адекватны размеру причиненного вреда. При этом вред, причиняемый деятельностью юридического лица, значительно превышает вред, который может быть нанесен отдельным физическим лицом. Тем не менее, положение о признании юридического лица субъектом преступления в действующее уголовное законодательство так и не вошло. В настоящее время дискуссия об установлении уголовной ответственности за экологические преступления для юридических лиц продолжается.

Так, Е.В. Виноградова отмечает, что «уголовно-правовые санкции, применяемые за экологические преступления, должны сделать экономически невыгодным для всего предприятия, всех его работников занятие экологически вредной производственной деятельностью. Существующие штрафные санкции (размер их ничтожно мал), применяемые к конкретным должностным лицам, никоим образом не могут способствовать восстановлению нарушенного преступной деятельностью экологического баланса. Штрафы же, которые могли бы быть наложены на юридическое лицо, в силу их многократно большего размера, были бы способны выполнять восстановительную функцию установление имущественных уголовно-правовых санкций для юридических лиц за совершение рассматриваемой категории преступлений, послужат более эффективному достижению целей наказания, сформулированных в законе» [3, с.62].

Распространено и противоположное мнение, согласно которому установление уголовной ответственности юридических лиц за совершение рассматриваемой категории преступлений «на практике может привести к уходу от ответственности действительно виновных лиц, которые осознают безнаказанность своего поведения и «прикрытия» в виде абстрагирования от действительности» [8, с. 108].

Основная проблема заключается в согласовании оснований уголовной ответственности юридических лиц с принципами вины и целями уголовного наказания. На наш взгляд, данный вопрос может быть разрешен посредством ревизии основных положений уголовного закона и введения норм, устанавливающих ответственность юридических лиц.

Так, Е.Ю. Антонова, исследовав проблему вины юридических лиц, отмечает, что «виновность корпорации опосредованно определяется через виновность конкретных физических лиц, если они в рамках своих служебных обязанностей совершают преступление с целью принести выгоду корпорации, то есть в интересах юридического лица» [2, с. 13]. Указанная точка зрения представляется верной. Если установлено, что в действиях физического лица (работника, служащего, директора предприятия, капитана судна) содержатся все признаки состава преступления, совершенного в интересах юридического лица, то можно говорить об уголовной ответственности юридического лица. Кроме того, уголовная ответственность юридического лица не исключает ответственности физического лица за совершенное им преступление.

На состоявшейся в 2006 году конференции «10 лет УК РФ: достоинства и недостатки», проведенной Институтом государства и права РАН, подчеркивалось, что «тяжелое состояние окружающей среды в Российской Федерации и при этом мизерное число уголовных дел по экологическим преступлениям заставляет вернуться к проблеме уголовной ответственности юридических лиц. При этом нужно иметь в виду, что такая ответственность рекомендуется международными конвенциями, а административная ответственность юридических лиц регулируется действующим Кодексом РФ об административных правонарушениях» [1, с. 113].

Необходимо отметить, что уголовная ответственность организаций (юридических лиц) и даже государств, по нормам международного права вполне возможна. Они могут быть субъектами международных преступлений, тем более, что опыт некоторых зарубежных стран (Франции, США и др.) показывает, что уголовная ответственность юридических лиц не только возможна, но иногда даже необходима [2, с. 5].

Так, Уголовный кодекс штата Нью-Йорк в США предусматривает ответственность юридических лиц в § 20 «Уголовная ответственность корпораций». Причем в ст. 20 «Участники посягательств и ответственность за соучастие» этого параграфа прямо указывается, что корпорация признается виновной в совершении посягательства, если поведение, представляющее собой посягательство, состоит в фелонии, описанной в § 71.2721 Закона об охране окружающей среды.

В уголовном законодательстве некоторых штатов США наряду с возложением ответственности на юридических лиц предусматривается и ответственность отдельных физических лиц за то же деяние [9, с. 156].

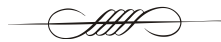
В Великобритании за нарушение норм закона о морском рыболовстве руководитель корпорации подвергается неограниченному штрафу, а рыба, орудия лова и суда конфискуются, также предприятие по судебному решению может быть ликвидировано или продано с торгов [5, с. 97].

Российская Федерация является участником международных конвенций, обязывающих государства-участники установить нормы об уголовной ответственности юридических лиц [9, с. 21]. Так, Европейский комитет по проблемам преступности Совета Европы рекомендовал законодателям европейских государств признать юридические лица субъектами уголовной ответственности за экологические преступления. Эта рекомендация уже реализована в законодательстве Великобритании и Франции.

Пока идут рассуждения о возможности или невозможности признания юридического лица субъектом преступления, посягательства в сфере экологической безопасности продолжают расти. В связи с этим, полагаем, что уголовная ответственность юридических лиц за экологические преступления необходима. Такой вывод основан на опыте зарубежного законодательства в сфере охраны природы, на мнении большого количества российских ученых, и подтверждается результатами проведенного нами исследования. Уверены, что такая мера будет способствовать повышению эффективности борьбы с экологическими преступлениями.

Использованные источники:

1. 10 лет Уголовного кодекса РФ: достоинства и недостатки // Государство и право. – 2006. – № 9. – С. 113.
2. Антонова, Е.Ю. Юридическое лицо как субъект преступления: опыт зарубежных стран и перспективы применения в России: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Е.Ю. Антонова. – Владивосток, 1998. – 24 с. – С. 13.
3. Волженкин, Б.В. Уголовная ответственность юридических лиц: Серия «Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе» / Б.В. Волженкин. – СПб., 1998. – С. 6.
4. Дежурный, А.А. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика браконьерства: дис. ...канд. юрид. наук / А.А. Дежурный. – Хабаровск, 2004. – С. 97.
5. Кузнецова, Н.Ф. Кодификация норм о хозяйственных преступлениях / Н.Ф. Кузнецова // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. – 1993. – № 4. – С. 20.
6. Кузнецова, Н.Ф. Цели и механизмы реформы Уголовного кодекса / Н.Ф. Кузнецова // Советское государство и право. – 1992. – № 6. – С. 82.
7. Лавыгина, И.В. Экологические преступления: уголовно-правовая характеристика и проблемы ответственности : дис. ... канд. юрид. наук. / И.В. Лавыгина. – Иркутск, 2003. – С. 108.
8. Надточий, Ю.В. Уголовно-правовая охрана морской природной среды : дис. ...канд. юрид. наук / Ю.В. Надточий. – Владивосток, 2005. – С. 156.
9. Уголовное право. Общая и Особенная части : учебник для вузов / под ред. М.П. Журавлева и С.И. Никулина. – М.: Норма, 2007.

Філіпенко Валерія Русланівна,
*студентка 3-го курсу Інституту підготовки кадрів
для органів прокуратури України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ВИДОВИЙ ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ

1. Об'єкт злочину лежить в основі криміналізації та декриміналізації суспільно-небезпечних діянь, визначення їх тяжкості, відмежовування злочинів від інших правопорушень, кодифікації кримінального законодавства, кваліфікації злочинів, він впливає на формування санкцій статей КК, на міру покарання, що обирається винному. Об'єктом злочину є суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди, і які перебувають під охороною кримінального закону [1, с.78].

2. Класичну трьохступеневу класифікація об'єкта злочину за «вертикаллю» відображають таким чином: «загальний об'єкт злочину», «родовий об'єкт злочину» та «безпосередній об'єкт злочину». Однак останнім часом більш поширеною стає чотирьохрівнева класифікація об'єктів з виділенням ще й видового (підгрупового) об'єкта, яку вперше запропонував Є.А. Фролов. Видовий об'єкт займає проміжне місце між родовим та загальним об'єктом злочину і є частиною, підсистемою родового об'єкта, перебуваючи з ним у відносинах «рід-вид» [2, с.206].

3. У кримінальному праві під видовим (підгруповим) об'єктом розуміють відносно невелику групу суспільних відносин в межах родового об'єкта, спільну для кількох подібних злочинів [3, с.87-88]. Переконливими здаються слова В.Я.Тація, що така класифікація (як, напевно, й інші багатоступеневі класифікації) не повинна вступати в протиріччя з традиційною триступеневою класифікацією об'єкта. Вона може існувати лише поряд з нею, для з'ясування груп суспільних відносин, які входять до родового об'єкта, і побудови наукової системи окремих злочинів, які посягають на один і той же родовий об'єкт [4, с.66]. Отже, виділяти видовий об'єкт доцільно в тому разі, якщо родовий об'єкт складається з великої групи суспільних відносин, які можна виділити у відносно самостійні підгрупи відносин, кожна з яких об'єднувала б двоє та більше безпосередніх об'єктів. Родовий об'єкт державної зради характеризується складною, комплексною структурою та включає в себе суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. То ж, видовим об'єктом державної зради є зовнішня та внутрішня безпеки України.

4. Питання щодо тлумачення терміну «зовнішня безпека держави» частково досліджували у своїх працях такі вітчизняні та закордонні науковці: В.А. Ліпкан, І.В. Діордіца «Національна безпека України: кримінально-правова охорона»; Г.П. Ситник, В.М. Олуйко, М. П. Ваврінчук «Національна безпека України» тощо. За роки самостійної державності вперше термін «зовнішня безпека» застосовується у «Декларації про державний суверенітет України», прийнятої Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р., в назві розділу IX «Зовнішня і внутрішня безпека», де йдеться про збройні сили, державну безпеку, нейтральний і позаблоковий статус Української РСР та дотримання неядерних принципів.

5. На сучасному етапі основними реальними та загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві у зовнішньополітичній сфері є: посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав; спроби втручання у внутрішні справи України з боку інших держав; воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) в різних регіонах світу, насамперед поблизу кордонів України, а особливо, загрози національній безпеці України з боку Росії що здійснюються для виснаження української економіки і підризу суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території. То ж, зовнішня безпека – це рівень захищеності держави, який забезпечується активною діяльністю суб'єктів влади та управління, що спрямована на боротьбу з реальними зовнішньополітичними загрозами для захисту національних інтересів.

6. Загрози національній безпеці у внутрішньополітичній сфері є: порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, недостатня ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції і виконання законів України; можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад; загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України, що є на даний момент, актуальною; структурна та функціональна незбалансованість політичної системи суспільства, нездатність окремих її ланок до оперативного реагування на загрози національній безпеці.

7. Зазвичай, виділення видового об'єкта злочину в Україні певним чином може бути поставлене під сумнів, оскільки Особлива частина чинного КК поділена лише на розділи, які, як відомо, виділяються законодавцем з урахуванням родового об'єкта злочинів, що у ньому передбачені. Але в той же час виокремлення видового об'єкта є надзвичайно корисним, оскільки допомагає комплексно охарактеризувати ті суспільні відносини, які поставлені під охорону відповідного виду злочинів. Тобто видовий об'єкт допомагає розкрити соціально-політичну сутність охоронюваних статтею 111 КК України відносин,

що у свою чергу має значення для правильного визначення суспільно-небезпечного характеру діяння, правильного вирішення питання щодо кваліфікації цього злочину, відмежування від суміжних злочинів.

8. Враховуючи викладене видовой об'єкт державної зради можна визначити як суспільні відносини, що забезпечують зовнішню та внутрішню безпеки України.

Використані джерела:

1. *Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч.* / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Х.: Право, 1997. – с.78.
2. *Фролов Е. А. Спорные вопросы учения об объекте преступления: [сб. ученых трудов].* – Свердловск, 1969. – Вып. 10. – С. 206
3. *Уголовное право России. Общая часть* / [В. С. Комиссаров, Н. А. Лопашенко, А. В. Наумов и др.] ; под ред. А. И. Рарога. – 3-е изд., с изм. и доп. – М. : Эксмо, 2009. – с.87-88.
4. *Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України* / В. Я. Тацій. – Х., 1994. – с.66.

Чеснокова Виктория Сергеевна,
*студентка 2-го курса юридического факультета
Саратовского государственного университета имени Н.Г. Чернышевского*

ПРОБЛЕМЫ КВАЛИФИКАЦИИ УБИЙСТВА В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Самым ценным из всех благ, которые присущи человеку, является жизнь. Ценность данного блага заключается в невозможности его утраты. Последствия, наступившие в результате совершения преступления против жизни, не поддаются восстановлению или возмещению. Они вызывают резко отрицательную реакцию общества и тяжело переживаются близкими потерпевшего.

Жизнь человека не подлежит качественной или количественной оценке. Именно поэтому уголовное законодательство любого цивилизованного государства считает убийство наиболее тяжким преступлением. Так в 2011 году Организация Объединённых Наций впервые за всю историю существования поручила своему Управлению по наркотикам и преступности (UNODC) провести исследования тяжких уголовных преступлений в мировом масштабе. На основании этой работы был подготовлен доклад, который назвали «Глобальная статистика умышленных убийств»[1].

Подобное изучение проблемы является первым в своём роде, поэтому приведённые цифры невозможно сравнить с данными за прошлые годы, так как тех просто нет. На всей планете за 2010 год произошло 468 тысяч убийств. Первое место по этому показателю заняла Бразилия. В этой стране было убито 40 тысяч 974 человека.

Что касается России, то всего за указанный период в Российской Федерации было убито 14 тысяч 570 человек, это 10,2 убийства на 100 тысяч человек. Наша страна занимает 9 место в мире по данному показателю. Для сравнения в США было совершено 12 тысяч 996 убийств, коэффициент убийств равен 4,2 на 100 тысяч человек. В странах СНГ, например в Казахстане, на 100 тысяч жителей совершается 8,8 убийств в год. В Белоруссии этот показатель соответствует 4,9, в Эстонии и Украине он равен 5,2.

Число убийств, совершаемых в России и соотнесенных с численностью ее населения, заметно выше, чем в большинстве развитых стран, при этом убийства там рассматриваются, как правило, без учета зарегистрированных покушений на убийство, что существенно снижает сопоставимость этих данных.

На протяжении последних лет в России сохраняется сложная криминальная ситуация. От насильственных преступлений ежегодно страдают сотни тысяч людей, которым наносится непоправимый вред, что вызывает у граждан обоснованную тревогу, подрывает их веру в защищенность от преступных посягательств. Убийство является тем преступлением, которое вызывает наибольшие трудности при расследовании и юридической квалификации. Многочисленные вопросы при квалификации убийств возникают по поводу отграничения их от других составов, связанных с угрозой жизни или с причинением смерти человеку.

Основными причинами убийств в современной России являются: недостаточное обеспечение конституционных прав и свобод; социальное расслоение общества по уровню материального обеспечения; недостаточная эффективность процессуальной, оперативно-розыскной деятельности правоохранительных органов; увеличение объемов законного и незаконного оборота огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывных устройств и взрывчатых веществ; рост алкоголизации и наркотизации общества; высокий уровень групповой, организованной, рецидивной и несовершеннолетней преступности; слабый контроль над лицами, освободившимися из мест лишения свободы; недостаточная активность граждан в обеспечении личной безопасности; и многие другие причины.

Значение точной квалификации убийства состоит в том, что она позволяет правильно отразить в статистической отчетности состояние, структуру и динамику преступлений. Она создает предпосылки для выявления тенденций роста количества убийств и разработки наиболее эффективных мер борьбы с данными преступлениями, в частности, посредством совершенствования уголовного законодательства [2, 25]. Правильная квалификация совершенного преступления способствует тому, что в полном объеме выполняет свои функции (как карательные, так и превентивные) уголовно-правовой механизм защиты жизни и ответственность соответствует тяжести совершенного преступного деяния.

Несмотря на то, что тема убийства изучена довольно серьезно, на практике возникают большие трудности при расследовании и юридической квалификации этого преступления. В результате этих проблем происходит отмена приговора вышестоящей инстанцией и отправка дела на доследование. Данная проблема является серьезной, если учесть, что ошибка в квалификации действий виновного может существенно повлиять на дальнейшую судьбу человека.

Все дело в том, что расследование дела об убийстве (как предварительное, так и судебное) проводится «однобоко», не всегда выясняются истинные мотивы и цели преступника, а также остальные элементы преступления. Чтобы этого не происходило, необходимо всестороннее и полное исследование собранных по делу доказательств, не пренебрегая никакими из них, какими бы незначительными они не показались.

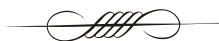
Еще одна проблема при квалификации убийств состоит в том, что зачастую лицо, совершившее преступление, при допросе пользуется правом, предоставленным ему статьей 51 Конституции Российской Федерации и отказывается давать показания. В такой ситуации практическому работнику приходится квалифицировать его действия, основываясь лишь на собранных объективных доказательствах, так как о всесторонности и полноте доказательств речи и быть не может. Эта проблема не имеет существенного значения, если убийство совершено с квалифицирующими признаками, относящимися к объективной стороне преступления, но как быть, если правильность квалификации зависит от выяснения мотивов и целей преступника. Изъян российского уголовного законодательства состоит в том, что оно слишком большую роль, уделяет субъективной стороне преступления.

Несмотря на все пробелы на протяжении последних лет суды в основном правильно и своевременно рассматривали дела об убийствах. Этому в немалой степени способствовало Постановление Пленума Верховного Суда «О судебной практике по делам об убийстве». Но науке уголовного права, законодателям и правоприменительным органам еще многое предстоит сделать, чтобы полностью исключить ошибки в квалификации преступлений.

Таким образом, установление всех элементов состава преступления является залогом правильной квалификации убийства. А, следовательно, и гарантом справедливого наказания для виновного, осуществления правосудия в точном соответствии с законом. Осуществление правосудия возможно тогда, когда преступление получает оценку в соответствии с точным смыслом уголовно-правовой нормы и установленными фактическими обстоятельствами его совершения. Только при такой квалификации вынесенный судом приговор может быть признан законным и обоснованным, выражающим оценку преступного деяния от имени государства.

Использованные источники:

1. UNODC Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности [Официальный сайт]. URL: <http://www.unodc.org/unodc/about-unodc/index.html?ref=menutop> (дата обращения: 22.09.2015).
2. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория и практика / Л.Д. Гаухман. М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2010. 559 с.

Юркевич Виктория Юрьевна,
Студентка 2-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета им. Янки Купалы

ЗАКОНОДАТЕЛЬНАЯ КОНСТРУКЦИЯ НЕОСТОРОЖНОЙ ФОРМЫ ВИНЫ В УГОЛОВНОМ КОДЕКСЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

При умысле психическое отношение лица к совершаемому деянию определено четко: лицо сознает общественную опасность своего поведения и посягательства. Но стоит вопрос в том, сознает ли лицо такую опасность при неосторожной форме вины, в частности при легкомыслии. Мнения по этому поводу расходятся. Э.А. Саркисова и Н.А. Бабий говорят, что раз у субъекта имеется расчет на конкретные обстоятельства, наступление которых должно предотвратить общественно опасные последствия, то он не сознает опасный характер своего действия или бездействия [1, с.196; 5, с. 196]. А.В. Барков, опровергая эту теорию, говорит о том, что в большинстве случаев субъект понимает, что его поведение запрещено нормами уголовного закона и что оно противоречит общественным нормам предосторожности, а, значит, не может при этом не осознавать общественную опасность своего деяния [6, с. 147-148].

Реальное волевое и интеллектуальное отношение лица к своему деянию и наступившим последствиям должно быть отражено в законодательной модели легкомыслия. В законодательной модели умысла нашла отражение социальная сущность вины. Социальная

сущность любой формы вины выражается в том, что лицо негативно относится к тем отношениям, которые охраняет уголовный закон, а, значит, создает реальную угрозу социальным устоям общества. Если говорить о социальной сущности легкомыслия, что при нем лицо скорее пренебрежительно относится к охраняемым уголовным законам интересам, чем негативно. Соответственно, степень угрозы общественным устоям не так велика, как при косвенном умысле.

Поэтому различия в социальной сущности умысла и легкомыслия должны быть учтены и в законодательной модели легкомыслия. Исходя из этой позиции, И.О Грунтов говорит о том, что интеллектуальное отношение лица к своему деянию в законодательной модели легкомыслия раскрыто не полностью[2, с. 58].

Интеллектуальный и волевой моменты преступной небрежности характеризуются негативным отношением к охраняемым законам интересам. Многие авторы говорят о том, что формула вины не соответствует психическому отношению лица к своим деяниям. Сторонники этого взгляда опираются на то, что формулировки «должен был и мог предвидеть» не содержат в себе никакого волевого признака, потому что предвидение само по себе не зависит от воли лица[3, с. 64].

Законодательная модель небрежности содержит сочетание в себе объективного и субъективного критерия. Понимание содержания объективного критерия вызывает некоторые трудности. Так одни исследователи говорят, что с точки зрения объективного критерия индивидуальные особенности человека не должны учитываться. В этом случае при вменении общественно опасных последствий рассматривается критерий «среднего человека». То, что в состоянии предвидеть среднестатистический человек, должен предвидеть каждый[7, с.85]. Однако такой подход кажется не совсем верным, ведь может быть ситуация, когда индивидуальные особенности лица не позволяют ему предвидеть наступление общественно опасных последствий в той мере, в которой может это сделать «средний человек». Поэтому о применении критерия «среднего человека» можно говорить в той мере, в которой все же учитываются индивидуальные особенности лица. При этом учитывается, могло ли лицо при его знаниях, опыте и способностях предвидеть эти последствия.

Другие исследователи считают, что объективный критерий напрямую вытекает из нормативных предписаний. Подразумевается, что если лицо осуществляет свою профессиональную деятельность по данному месту работы, то оно должно было предвидеть опасные последствия деяний[4, с. 112-113].

Таким образом получается, что интеллектуальный момент легкомыслия и небрежности в законодательной модели раскрыт усечено. При преступной небрежности понятно, что лицо не сознает общественной опасности своего деяния. Но при преступном легкомыслии этот вопрос остается открытым. Поэтому законодателю необходимо четко прописать интеллектуальный момент легкомыслия, так как этот вопрос является важным при квалификации преступлений.

Использованные источники:

1. Бабий, Н.А. Уголовное право Республики Беларусь. Общая часть: учеб. Пособие/ Н.А. Бабий. – Минск, 2005. – 422 с.
2. Грунтов, И.О. Психологический и социально-психологический элементы содержания вины и законодательная модель неосторожности / И.О. Грунтов // Судовы Веснік. – 2008. - №2. – С. 56-61.
3. Нерсисянц, В.А. Неосторожная вина: проблемы и решения / В.А. Нерсисянц // Государство и право. -2000. - №4. – С. 59-70.
4. Рарог, А.И. Квалификация преступления по субъективным признакам / А.И. Рарог. – Спб., 2002. – С. 112-113.

5. Саркисова, Э.А. Уголовное право. Общая часть: учеб. Пособие / Э.А. Саркисова. – Минск, 2005. – 592 с.
6. Уголовное право. Общая часть: учебник / Н.А. Бабий, А.В. Барков, И.О. Грунтов [и др.]; под ред. В.М. Хомича. – Минск, 2002. – 256 с.
7. Уголовное право БССР. Часть общая / под общ. Ред. И.И. Горелика. – Минск, 1978. – 316 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС І КРИМІНАЛІСТИКА

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Волкотруб Сергій Григорович,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

У числі завдань кримінального процесу (ст. 2 КПК України) законодавець виділяє захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень. Необхідність суворих покарань осіб, які вчинили тяжкі та особливо злочини, або вчинили злочин повторно, практично не викликає обґрунтованих заперечень. Однак, притягнення до кримінальної відповідальності і покарання осіб, які вчинили невеликої чи середньої тяжкості злочини, далеко не в усіх випадках є оптимальним вирішенням конфлікту держави і особи, яка вчинила такий злочин, досягнення цілей кримінального права та процесу, таким чином виникає питання альтернативних способів вирішення кримінально-правових конфліктів. Одночасно постають питання стосовно гуманності законодавства і правосуддя, ефективності відновлення прав потерпілого, диференціації процесуальної форми, швидкості провадження та процесуальної економії. **Ефективне відновлення прав потерпілого** слід розглядати як одне із завдань кримінального судочинства в цілому (виходячи зі змісту ст. 2 КПК України), тому законодавцем створено доволі розгалужену підсистему правових норм що регламентують правовий статус потерпілого, зокрема передбачають можливість в рамках кримінального провадження заявити цивільний позов і домагатися компенсації завданої винним шкоди. Закріплені в законі права потерпілого діють йому доволі широкі можливості у відстоюванні власних законних інтересів. Разом з цим, доводиться констатувати, що у багатьох випадках перспективи потерпілого отримати належне відшкодування є ілюзорними з огляду на низку причин.

Нерідкими є ситуації, в яких підозрювані та обвинувачені достатньо успішно приховують належне їм майно та кошти, оформлюють право власності на інших осіб (членів сім'ї, родичів) та вдаються з цією метою до найрізноманітніших витівок. З іншого боку, значне число підозрюваних не мають цінного майна та заощаджень, не працюють, є залежними від алкоголю чи наркотичних речовин і т.ін. Значна частина засуджених до позбавлення волі чи інших покарань, не працюють, а ті які працевлаштовані, отримують відносно невеликі суми у якості зарплати. Звичайно, це неповний перелік ситуацій, які виникають в ході досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, але вони є доволі поширеними.

Зважаючи на такі обставини, навіть у разі задоволення судом цивільного позову, потерпілий фактично позбавлений реальної можливості отримати відшкодування навіть за умови суворого і точного дотримання усіх вимог процесуального закону. Змінити ситуацію на краще цілком можливо, якщо у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого є передбачена законом можливість уникнути засудження за вчинений злочин повністю або домогтися значного пом'якшення покарання у разі, якщо він примириться з потерпілим та відшкодує завдану шкоду (інститути звільнення від кримінальної відповідальності, справи приватного обвинувачення, угоди про примирення). Таким чином, в особи, яка вчинила злочин, з'являється інтерес до примирення з потерпілим і відшкодування заподіяних йому збитків. Але

це лише "матеріальна" складова розглядуваного питання. Не менш важливим є змінити ставлення осіб, які вчинили злочини, до потерпілих від їх діянь.

Щоб домогтися звільнення від кримінальної відповідальності, примирення з потерпілим, укладення угоди, для підозрюваного, обвинуваченого недостатньо лише передати потерпілому певні кошти чи майно. Підозрюваний, обвинувачений потрапляє в ситуацію, в якій він змушений шукати хоч мінімального порозуміння з потерпілим, вибачатися перед ним, висловлювати жаль з приводу того, що відбулося і т.ін. Тим самим, потерпілий отримує певне часткове моральне відшкодування заподіяної шкоди. Підозрюваний позбавляється можливості, принаймні публічно, демонструвати щодо потерпілого пиху, зневагу, насміхатися та змушений уникати різноманітних проявів прихильності традиціям злочинного світу тощо.

Успішне вирішення як завдань щодо протидії злочинності, так і завдань щодо подолання наслідків вчинених злочинів, навряд чи можливе лише силами судів, правоохоронних органів та учасників кримінального процесу, тому в науковій літературі неодноразово наголошувалося на необхідності якомога ширшого залучення громадськості до участі у кримінальних провадженнях. Закріплення в законодавстві та поширення практики застосування альтернативних способів вирішення кримінального конфлікту відкриває шлях для легального залучення медіаторів (пасифікаторів, примирителів) як з числа окремих фахівців, так і громадських організацій.

Таким чином, впровадження альтернативних способів вирішення кримінальних конфліктів дозволяє сприяти відшкодуванню потерпілим як матеріальної, так моральної шкоди, стимулює суспільнокорисну поведінку підозрюваних та обвинувачених та в перспективі робить можливим участь громадськості у кримінальному провадженні, забезпечується підвищення значимості (ролі) потерпілого від злочину, розширення його правового статусу і надання захисту в кримінальному судочинстві.

Процесуальна економія і швидкість кримінального судочинства. Навряд чи потребує додаткових аргументів теза про те, що таке явище злочинність завдає значної шкоди як суспільству в цілому, так і окремим особам, тому держава не має іншого вибору як утримувати чисельний та розгалужений апарат судових і правоохоронних органів, діяльність яких в свою чергу потребує значного фінансування. Значне число кримінальних правопорушень, і відповідно – кримінальних проваджень, гостро ставить питання про ефективність суспільних витрат як на боротьбу зі злочинністю в цілому, хоча це більше стосується зовнішнього виразу "вартості" кримінального судочинства. Важливим аспектом є питання ефективності окремо взятого кримінального провадження, в тому розумінні, що слід оцінювати не лише досягнення поставлених завдань, але й витрати людських, часових, матеріальних та інших ресурсів для реалізації таких завдань.

З одного боку, перманентне збільшення рівня злочинності разом із зростанням її організованості, професійності, активнішим використанням науково-технічних досягнень тягне за собою збільшення кількості кримінальних проваджень, ускладнення досудового розслідування та судового провадження. З іншого боку, сучасний кримінальний процес характеризується посиленням значення забезпечення гарантій прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному провадженні, що, у свою чергу, вимагає від осіб, відповідальних за здійснення провадження, додаткових зусиль для його організації. При цьому процесуальна економія виконує не просто функцію математичного зменшення витрат, а швидше їх раціоналізацію з метою підвищення ефективності процесу, викриття винних і притягнення їх до відповідальності з мінімальними затратами не лише часу, але й сил і засобів учасників кримінально-процесуальної діяльності, з одночасним забезпеченням правильного застосування кримінально-процесуального законодавства. (І. О. Сопронюк). Потреба в оптимізації кримінально-процесуальної форми у напрямку її спрощення, скорочення та

зменшення затрат призводить до пошуку альтернативних механізмів відносно загального порядку провадження.

Здійснення кримінального провадження закономірно передбачає активну діяльність посадових осіб – слідчого, прокурора, слідчого судді, суді (колегії суддів) із залученням фізичних і юридичних осіб як учасників процесу, проведення чисельних процесуальних дій (слідчих, судових), документальне оформлення проведених дій та прийнятих рішень, використання технічних засобів тощо. Цілком закономірно, що така діяльність вимагає значних і різноманітних ресурсів, тому завжди актуальними будуть спроби знайти такі шляхи спрощення провадження, які б мінімізували затрачені зусилля, але при цьому не ставили під загрозу права та законні інтереси учасників процесу. Альтернативні способи вирішення кримінальних конфліктів цінні ще й тому, що дають можливість за умови забезпечення прав учасників процесу значно його спростити і скоротити в часі.

Застосування альтернативних способів вирішення кримінальних конфліктів дозволяє зменшити навантаження на слідчих, прокурорів та суддів щодо розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про невеликої та середньої тяжкості злочини, тим самим дає можливість зосередити більше сил та засобів для проваджень щодо особливо тяжких та тяжких злочинів.

Процесуальна економія при застосуванні альтернативних способів вирішення кримінальних конфліктів досягається ще й за рахунок виключення необхідності проведення багатьох затратних слідчих (розшукових) дій щодо викриття підозрюваного (обвинуваченого), оскільки умовою застосування багатьох з них є визнання вини та сприяння досудовому слідству, уникнення витрат щодо подолання протидії досудовому розслідуванню, ухиленню від слідства й суду.

Альтернативні способи вирішення кримінальних конфліктів мають значний потенціал в плані пришвидшення кримінального судочинства, що в цілому є доволі складною проблемою. З одного боку, інтереси правосуддя вимагають максимально швидкого встановлення події злочину, особи яка його вчинила, збирання доказів її вини тощо. Особа, щодо якої вирішується питання про притягнення її до кримінальної відповідальності має право на судовий розгляд у розумні строки, без невинуватених затримок (ст. 21 КПК України), потребує захисту від зайвого обмеження прав і законних інтересів. Швидке провадження в справі є необхідним і для захисту прав потерпілого та цивільного позивача, інтереси яких вимагають якнайшвидшого і реального відшкодування заподіяної злочином шкоди.

Використані джерела:

Посібник з програм відновного правосуддя : А. Дандуранд Ф Валлей, К. Т. Гріфітс / пер. з англ. С. Філь. – К. : Verso-04, 2008. – 96 с.

Сопронюк І. Правове регулювання тривалості кримінального процесу у часі як основи принципу процесуальної економії / І. Сопронюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2010. – Вип.50. – С.369-377.

Канюка І.М. Співвідношення принципу процесуальної економії та принципу встановлення об'єктивної істини у справі / І.М. Канюка // Наше право. – 2010. – №3. – С. 91-94.

Трофіменко В. Диференціація процесуальної форми як пріоритетний напрямок реформування кримінального судочинства України / В. Трофіменко // Вісник Академії правових наук. – 2012. - № 3 (70). – С. 242-250

Віденська декларація про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XXI століття, Десятий Конгрес ООН з профілактики злочинності та поведінки з правопорушниками // [Електронний ресурс] : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_443

Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи від 15 вересня 1999 р.

*Голдзіцький Казимир Адамович,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

СКІЛЬКИ УКРАЇНИ ПОТРІБНО ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Як відомо, відповідно до статті 38 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) органами досудового розслідування (точніше – органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є слідчі підрозділи:

- 1) органів внутрішніх справ;
- 2) органів безпеки;
- 3) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- 4) органів державного бюро розслідувань;
- 5) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Стаття містить вичерпний перелік органів, яким законом надано право здійснювати досудове розслідування у повному обсязі з дотриманням правил підслідності.

Стаття 216 Кодексу визначає предметну (родову) підслідність досудового розслідування кримінальних правопорушень (злочинів та кримінальних проступків) органами досудового розслідування, персональну (спеціальну, суб'єктну) підслідність та за зв'язком кримінального провадження. Тобто, підслідність – це сукупність встановлених законом ознак кримінального провадження, згідно яких воно належить до провадження того чи іншого органу досудового розслідування.

Слідчі органів внутрішніх справ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування (злочини проти життя, прав і свобод людини, проти власності, проти здоров'я, честі і гідності особи, громадської безпеки, моральності та деякі інші – частина 1 статті 216 КПК).

Частина 2 статті 216 КПК передбачає, що слідчі органів безпеки здійснюють досудове розслідування злочинів проти основ національної безпеки, проти миру, здійснюють кримінальне провадження щодо контрабанди, терористичного акту та деяких інших.

Слідчі органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства здійснюють досудове розслідування злочинів проти належного функціонування фінансової системи держави. Частина 3 статті 216 КПК встановлює перелік цих злочинів.

Частина 4 вказаної статті передбачає, що слідчі органів державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини 1 частини 9 Закону України «Про державну службу» особами, посади яких віднесено до 1-3 категорій посад суддями та працівниками правоохоронних органів. Статтею 9 Закону України «Про державну службу» встановлено вичерпний перелік таких службових осіб: президент України, голова Верховної Ради України та його заступники, голови постійних комісій Верховної Ради України та їх заступники, народні депутати України, прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, Генеральний прокурор України та інші вищі посадові особи, посади яких віднесені до 1-3 категорій посад державних службовців, визначених у статті 25 Закону України «Про державну службу».

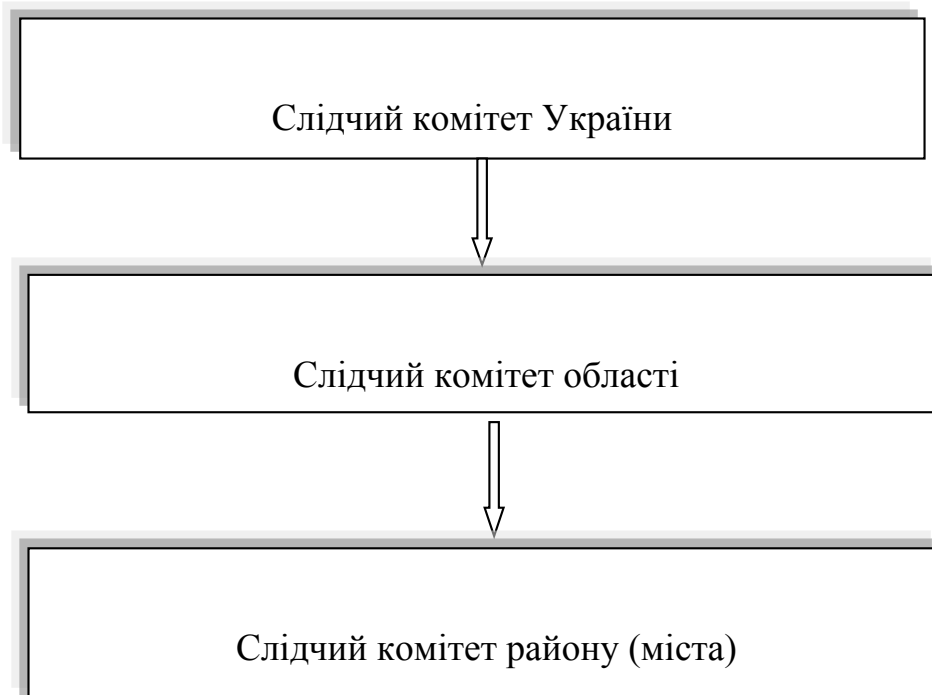
За загальним правилом досудове розслідування повинно здійснюватися за кожним окремим випадком, виявленого кримінального правопорушення або за всіма виявленими

злочинами, що вчинені певною особою. З таких позицій і підходять у разі потреби визначення підслідності кримінальних проваджень. За неможливістю виділення матеріалів у окреме кримінальне провадження для здійснення досудового розслідування прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, своєю постановою визначає підслідність усіх цих злочинів.

Виходячи із змісту статті 38 КПК силові структури мають свій «відомчий» слідчий апарат. Враховуючи таку ситуацію на практиці часом можуть виникати проблемні питання щодо впливу зі сторони керівництва цих відомств на слідчого з метою одержання відповідного результату. Слід пам'ятати, що слідчий, який працює у певному відомстві, в дисциплінарному порядку підпорядкований керівникові силових структур. Саме він (керівник) вирішує побутові та часом соціальні питання (надання житла тощо), які виникають у слідчого. Тобто, в певній мірі слідчий є залежний від «адміністратора», а тому вплив на слідчого щодо прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні не виключається. Є не зовсім зрозуміла позиція держави щодо створення окремого органу досудового розслідування (державне бюро розслідувань) для конкретних посадовців високого рівня. Якщо притримуватися такої логіки, то можна ще створювати органи досудових розслідувань кримінальних проваджень. На думку автор така позиція держави є хибною, хибною, фінансово не виправданою, що тягне за фінансові ресурси. Уважний читач може мені заперечити (опонент) і мотивувати тим, що на утримання єдиного слідчого апарату в державі потрібні відповідні кошти.

На сьогодні і орган досудового розслідування присутній в системі всіх силових структур. Не вдаючись до статистичних даних, можна зрозуміти, скільки посад начальників і інших керівників органів досудового розслідування має ця система.

Не буду втомлювати читача констатацією фактів і проблем, а пропоную, на мою думку, фінансово обґрунтовану наступну пропозицію. Необхідно негайно ліквідувати правовий інститут підслідності шляхом створення в державі єдиного органу досудового розслідування за такою схемою.

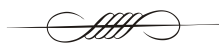
Слідчому комітету повинні бути підслідні всі кримінальні провадження без винятку. З метою забезпечення якісного розслідування, процесуальної економії як в центральному

апараті, так і на рівні області мають бути створені відділи (управління) за ознакою спеціалізації щодо розслідування певної категорії злочинів, що безумовно дасть позитивний результат. Штатна чисельність (кількість слідчих) повинна затверджуватись Верховною Радою України. Слідчі повинні мати спеціальні звання, до прикладу «лейтенант юстиції» тощо. Злочини, вчинені посадовими особами держави вищого рівня і вищезазначеними особами, повинні розслідуватися слідчими центрального апарату. Призначення на посаду слідчих в центральному апараті, в обласних слідчих комітетах, повинні відбуватися з числа осіб, які мають певний досвід роботи в нижчих ланках системи.

Питання щодо фінансової сторони витрат на створення єдиного слідчого апарату в державі не підлягає дискусії. Оскільки грошові кошти, які сьогодні витрачаються на утримання органів досудового розслідування в різних силових структурах, буде більше ніж достатньо для утримання єдиного органу досудового розслідування.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Текст] // Офіційний вісник України. – 2010. - № 72/І. – Ст. 15.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Текст] // Офіційний вісник України. – 2012. - № 37. – Ст. 11.
3. Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 52. – Ст. 490.
4. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року [Текст] // Офіційний вісник України. – 2014. - № 87. – Ст. 104.

Егреші Катерина Петрівна,
студентка 6-го курсу заочного факультету
Хмельницького університету управління та права

ОКРЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

Однією із найпоширеніших першочергових слідчих (розшукових) дій є допит. Саме тому, аналіз його сутності, змісту, організації та проведення отримав таке ретельне дослідження в науковій і практичній літературі, перевершуючи за своєю глибиною та обсягом практично всі інші слідчі та оперативно-розшукові заходи. Це й не дивно, оскільки немає жодної дії в рамках кримінального переслідування, яка б за своїми кількісними та якісними характеристиками могла б зайняти з ним рівноцінне положення.

Розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості щодо осіб, які не досягли статевої зрілості завжди викликало у слідчих певні труднощі. Це пов'язано насамперед зі специфікою даної категорії справ. Непросто зібрати необхідну інформацію, коли йдеться про інтимну, дуже особисту область людських відносин. Додаткові складнощі виникають ще й через те, що потерпілими є практично діти.

В основі судового розгляду лежать свідчення потерпілої особи, тому саме з її допиту починають свою роботу слідчий і суд. Саме інформація, отримана в результаті допиту, зумовить виникнення тієї чи іншої слідчої ситуації і, по суті, вибудує весь подальший напрямок слідчого пошуку і всього розслідування в цілому [2, с. 616].

Практика показує, що найчастіше працівникам правоохоронних органів не вистачає теоретичних знань і практичних напрацювань для успішного проведення допиту потерпілої особи. Позначається незнання повною мірою специфіки особистісних особливостей особи, потерпілої від даного виду злочину, неготовність допитуваної особи до такого роду допиту, відсутність навичок вибудовувати тактику своєї поведінки з постраждалою особою і встановлювати з нею психологічний контакт [3, с. 132].

Якщо допит потерпілої особи проводиться відразу після вчинення злочину, то жертві злочину, яка зазнала страху, психічної травми, спочатку необхідно надати медичну допомогу, дати змогу заспокоїтися. Якщо немає обставин, що виключають негайний допит, то проводити його необхідно відразу ж. Як правило, перші свідчення потерпілої особи бувають нечіткими, але найправдивішими [5, с. 326].

На самому початку допиту потерпілої особи в особливо коректній формі слід роз'яснити, що, по-перше, відомості, що стосуються її особистого та інтимного життя, вчиненого на неї посягання, його наслідків, будуть з'ясовуватися слідчим лише в силу виняткової потреби для встановлення обставин вчинення злочину, викриття особи, яка його вчинила, і правильної кваліфікації дій останнього.

По-друге, що слідчим, будуть вжиті всі заходи, щоб відомості про усі ці обставини, як і про сам факт злочину і його наслідки не стали надбанням осіб, які не є учасниками судочинства по даній справі [2, с. 628].

На першому допиті потерпілої (потерпілого) можна обмежитися з'ясуванням лише тих самих основних відомостей про подію, злочинця і свідків, без яких не можна обійтися при організації пошуку і затримання особи чи осіб, які вчинили даний вид злочину, а також при проведенні огляду місця події та інших невідкладних слідчих дій. Допит потерпілої (потерпілого) повинен проводитися у відокремленій обстановці. На першому ж допиті важливо встановити психологічний контакт, зняти емоційну напруженість. Слідчий повинен дотримуватися особливого такту і обережності при постановці питань, що стосуються інтимних сторін життя допитуваної особи. Неповнолітні при допиті поводяться скуто, хвилюються, з почуття сорому прагнуть у своїх відповідях обійти деталі події що відбулась, особливо пов'язані з моментом статевих зносин, хоча вони можуть мати важливе значення для справи [4, с. 56].

Потрібно допомогти потерпілій (потерпілому) подолати гострий емоційно-напружений психічний стан, обумовлений насильницьким і іншим сексуальним посяганням, природний бар'єр сором'язливості при викладі подробиць статевого посягання. У її (його) показаннях, особливо найперших можуть бути прогалини, деякі неточності, перебільшення, замовчування про окремі обставини події і своєї поведінки. Доброзичливість, особливий такт і терпіння - ось, що потрібно слідчому при такому допиті. У необхідних випадках його доцільно доручати слідчому-жінці. Важливо переконати потерпілу (потерпілого), що від повноти і точності отриманих від неї (нього) показань залежать успішність розшуку, викриття і покарання злочинця [6, с. 298].

З огляду на те, що потерпіла може помилятися або обмовляти певну особу, допит має бути детально спланованим, а результати допиту всебічно перевірятися. Потерпілу особу необхідно ретельно допитати про всі обставини, що передували посяганням, щодо поведінки особи, що вчинила злочин, й самої потерпілої особи в момент посягання й після нього.

Допит треба вести професійно грамотно, досить відверто, з урахуванням інтелекту і віку потерпілої, доступно і зрозуміло, речі називати своїми іменами, не вигадуючи неіснуючої термінології. Для цього можна скористатися «Коротким словником сексологічних термінів» [1, с. 59].

Коли потерпіла особа соромиться говорити про деталі вчиненого насильства, можна рекомендувати їй використовувати в показаннях медичну термінологію, іноді доцільно запропонувати їй інтимну частину показань записати власноручно. Якщо слідчий

сумнівається в правдивості розповіді потерпілої, він не повинен відразу показувати це. Тільки після необхідної максимальної деталізації показань можна з'ясовувати протиріччя, пред'явити докази, переконувати в необхідності говорити правду.

Допит має здійснюватися з найбільшою деталізацією, але не рекомендується акцентувати увагу на деяких фізіологічних подробицях інтимного характеру, не захоплюватись їх деталізацією в протоколі допиту.

Не можна цікавитися інтимними подробицями, якщо це не зумовлено потребами розслідування [4, с. 62].

Підвищену тактовність необхідно проявляти при з'ясуванні у потерпілої особи обставин вчинення з нею самого статевого акту або інших дій сексуального характеру. Часто потерпілі з очевидних на те причин дуженеохоче розповідають про ці дії за власною ініціативою. Тому знову, з'ясовуючи ці питання, слід роз'яснити потерпілій особі чим викликається необхідність освітлення цих моментів.

Для всебічного дослідження усіх криміналістичних особливостей проведення допиту при розслідуванні злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості щодо осіб, які не досягли статевої зрілості необхідно детально зупинитись на визначенні кола питань, які можливо поставити перед допитуваним, чому й будуть присвячені наші подальші розвідки.

Використані джерела:

1. *Збірник методичних рекомендацій з питань розкриття і розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ / кол. Авторів // Головне слідче управління МВС України; під ред. П.В. Коляди. - К., 2002. - 544 с.*
2. *Мозяков В. В. Керівництво для слідчих / Під заг. ред. В.В Мозякова. - М.: Іспит, 2005. – 912 с.*
3. *Печерский, Владимир Владимирович. Допрос несовершеннолетней потерпевшей на предварительном следствии и в суде : Монография / В.В. Печерский, С.Ю. Ревтова; Учреждение образования "Гродненский гос. ун-т им. Я.Купалы".- Гродно : ГрГУ, 2003. - 260 с.*
4. *Розслідування статевих злочинів: посібник / кол. авт. // Міжнародна програма допомоги у навч. розсіл. - К.: Вид-во ICITAP, 2000. - 400 с.*
5. *Салтевський Л.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: «Кондор», 2005. – 588 с.*
6. *Яблоков Н.П. Криминалистика: учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция»/ Н.П. Яблоков: Моск. гос. ун-т им. М.В.Ломоносова, юрид. фак. [3-е изд., перераб. и доп.]. - М.: ЛексЭст, 2006. - 373 с.*

Каденко Оксана Олегівна,
*старший викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
магістр права*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА ЗА НЕПРИЙНЯТТЯ УЧАСТІ У З'ЇЗДІ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Розбудова сильного та незалежного інституту адвокатури є обов'язковим елементом розбудови правової держави в Україні.

Функціонування такого інституту здійснюється через органи адвокатського самоврядування, найвищим з яких є з'їзд адвокатів України [1].

Зі змісту норм чинного законодавства вбачається, що саме з'їзд адвокатів України реалізовує найважливіші функції адвокатури в цілому [1; 2; 3; 4].

Від функціонування такого органу залежить і ефективність функціонування самого інституту адвокатури, і ефективність функціонування інших органів державної влади, які він формує.

Не прийняття участі у з'їзді адвокатів України делегатами, які для цього обрані, ставить під загрозу його роботу.

Так, до складу з'їзду адвокатів України входять делегати, які обираються конференціями адвокатів регіонів шляхом голосування відносно більшістю голосів делегатів, які беруть участь у конференції. З'їзд адвокатів України є правомочним, якщо в ньому бере участь більше половини обраних делегатів, які представляють більшість конференцій адвокатів регіонів [1].

Тобто, делегат з'їзду адвокатів України як правило реалізовує не тільки своє право приймати участь в роботі органу адвокатського самоврядування, але й право тих адвокатів, які делегували йому на це свої повноваження. Таке право адвоката у даному випадку одночасно є і його обов'язком прийняти участь у роботі з'їзду та виконати рішення органів адвокатського самоврядування щодо порядку, процедури та інших складових такої роботи і у такий спосіб реалізувати представницьку функцію делегата.

Однак прямо у законодавстві відповідальності за неприйняття участі делегатом у з'їзді адвокатів України не встановлено, що може породжувати зловживання правами делегата за відсутності виконання ним його обов'язків.

Відповідно до ст. 12 Правил адвокатської етики, затверджених Установчим З'їздом адвокатів України 17.11.2012 року, адвокат зобов'язаний виконувати законні рішення органів адвокатського самоврядування, прийняті в межах їх компетенції, що не виключає можливості критики останніх та їх оскарження у встановленому законом порядку. Адвокат не повинен вчиняти дій, спрямованих на обмеження права особи на захист, професійних прав адвокатів, незалежності адвокатської професії, честі, гідності та ділової репутації своїх колег, підрив престижу адвокатури та адвокатської діяльності.

Відповідно до ст. 62 цих же Правил, адвокат зобов'язаний дотримуватись загальнообов'язкових рішень органів адвокатського самоврядування, прийнятих в межах їх компетенції в спосіб, передбачений Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Рішення органів адвокатського самоврядування, прийняті в межах їхньої компетенції, є обов'язковими до виконання адвокатськими бюро та адвокатськими об'єднаннями. Адвокати, яких обрано до органів адвокатського самоврядування, зобов'язані неухильно виконувати свої повноваження згідно законодавства, приймати участь в роботі органів адвокатського самоврядування, до яких їх обрано, дотримуватись вимог закону та актів НААУ, не допускати дій чи бездіяльності, що завдають шкоди адвокатурі в цілому, або блокують роботу окремих органів адвокатського самоврядування [5].

Надаючи роз'яснення про право адвоката покинути конференцію адвокатів, як вищого органу адвокатського самоврядування в регіоні, Рада адвокатів України у своєму рішенні від 25.09.2015

року зазначила, що неприйняття делегатом участі у роботі конференції та/або дострокове припинення участі у роботі конференції без поважних причин є щонайменше невиконанням обов'язків адвоката, визначених ст. 62 Правил адвокатської етики, а саме: обов'язку приймати участь в роботі органів адвокатського самоврядування, до якого його обрано, та обов'язку не допускати дій чи бездіяльності, що блокують роботу окремих органів адвокатського самоврядування [6].

За аналогією можна стверджувати, що порушенням Правил адвокатської етики є і безпідставне неприйняття участі у з'їзді адвокатів України.

Згідно ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку. Дисциплінарним проступком адвоката, окрім іншого, є порушення правил адвокатської етики; невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що питання дисциплінарної відповідальності адвоката за неприйняття участі у з'їзді адвокатів України опосередковано врегульовано ст.ст. 12, 63 Правил адвокатської етики, ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і рішеннями Ради адвокатів України.

Дисциплінарна відповідальність адвоката у такому випадку можлива лише за умови неприйняття ним участі у з'їзді адвокатів України без поважних на те причин.

З метою уникнення зловживань при реалізації прав та виконанні обов'язків делегатів з'їзду адвокатів України, а також з метою вжиття заходів забезпечення належного функціонування цього органу, доцільно рішення Ради адвокатів України від 25.09.2015 року «Про затвердження роз'яснення щодо деяких питань участі адвокатів у конференціях адвокатів регіону» доповнити останнім абзацом наступного змісту: «Дані роз'яснення застосовуються і при вирішенні питань щодо участі адвокатів у з'їзді адвокатів України».

Використані джерела:

1. *Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 року* // *Голос України*. – 2012. – №№ 148-149.
2. *Про судоустрій у статус суддів: Закон України від 07.07.2010 року* // *Голос України*. – 2010. – № 142.
3. *Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15.01.1998 року* // *Голос України*. – 1998.
4. *Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року* // *Голос України*. – 2014. – № 206.
5. *Вища кваліфікаційна дисциплінарна комісія адвокатури [Електронний ресурс] // режим доступу до ресурсу: <http://vkdka.org/pravil-advokatskoji-etiki/>.*
6. *Національна асоціація адвокатів України [Електронний ресурс] // режим доступу до ресурсу: <http://unba.org.ua/akts-naau>.*

Кравчук Олег Вікторович,
*доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
заступник начальника центру – начальник відділу криміналістичної експертизи Науково-
дослідного експертно-криміналістичного центру при УМВС України в Хмельницькій
області, кандидат юридичних наук*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 301 КК УКРАЇНИ «ВВЕЗЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБУТ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ»

Успіх виконання правоохоронними органами своїх основних функцій в значній мірі залежить від використання у їх діяльності наукових знань, зокрема в галузі криміналістики.

Сьогодні перед фахівцями кримінально-процесуальної діяльності, стоять завдання щодо виконання завдань та пріоритетів, визначених керівництвом держави. Виконання визначених завдань не можливе без належної взаємодії всіх правоохоронних органів в тому числі слідчих підрозділів та експертно-криміналістичної служби.

Проблема протидії злочинності проти моральності, в Україні є актуальною. Гостро відчувається відсутність чітких науково-практичних рекомендацій щодо виявлення, розкриття та розслідування злочинів передбачених ст. 301 КК України.

За 2014 рік в Україні зареєстровано – 1148 злочинів передбачених санкцією статті 301 КК України «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів». Лише за 1-й квартал 2015 рік в Україні зареєстровано – 445 злочинів передбачених санкцією даної статті. Щороку в Україні, приблизно, до суду надходить 10 – 14 кримінальних проваджень, які пов'язані з дитячою порнографією [1].

Розповсюдження дитячої порнографії – проблема не тільки українська, а і світова. За відомостями організації National Children's Homes, число злочинів, пов'язаних з дитячою порнографією, зокрема і з сексуальним насильством над дітьми, з 1988 року у всьому світі збільшилося більш ніж в 15 разів[2, с. 5].

Документування протиправних дій пов'язаних з розповсюдженням порнографічної продукції необхідно здійснювати при чіткій взаємодії та неухильному дотриманні вимог кримінального процесуального законодавства [3].

Слід зазначити, що ефективність розслідування злочинів значною мірою залежить від успішної взаємодії учасників процесу [4, с. 491]. Значення взаємодії обумовлюється тим, що цілі боротьби зі злочинністю, які стоять перед системою ОВС, можуть бути досягнуті тільки сумісними й узгодженими зусиллями різних органів, служб і підрозділів, які розрізняються своїми конкретними завданнями, функціональними обов'язками, організацією і способом дії.

Під взаємодією слід розуміти засновану на нормативних актах спільно плановану, узгоджену діяльність слідчого зі співробітниками оперативних та експертно-криміналістичних служб ОВС, що базується на принципах і знаннях один одного та здійснюється з метою успішного розкриття, розслідування та попередження злочинів [5, с. 183].

Належна взаємодія під час дослідчої перевірки сприяє успішному документуванню та розслідуванню злочинів, пов'язаних з розповсюдженням порнографічної продукції, яка виготовляється на території України, де з використанням сучасної комп'ютерної техніки, злочинці створюють та розповсюджують порнографічну відеопродукцію з передаванням відеосигналу до глобальної комп'ютерної мережі Інтернет для демонстрації її за гроші споживачам, які перебувають здебільшого за межами країн СНД.

Одним з вирішальних моментів успішного документування злочинної діяльності є ретельна підготовка та взаємодія працівників слідчих та експертних підрозділів задіяних до проведення слідчих (розшукових) дій. Кожен з них повинен знати та чітко виконувати

покладені на нього завдання.

Початком документування є проведення огляду місця події, у ході якого оглядаються Web-сайти, що пропонують для збуту порнографічну відеопродукцію. Документування здійснювалося шляхом огляду місця події за участю відповідного спеціаліста, який за допомогою комп'ютера підключається до глобальної мережі Інтернет та здійснює вхід на Web-сайт.

Під час провадження досудового слідства у кримінальному провадженні, за поданнями слідчого суд надає дозвіл про проведення обшуків у місцях, де створювалася та збувалася порнографічна продукція та зберігалися речові докази і знаряддя злочину.

Під час обшуків вилучається: комп'ютерна техніка, відео-та фото обладнання, призначене для створення порнографії, предмети сексуального характеру, що застосовувались при створенні порнографії тощо.

Якість проведених експертиз залежить від рівня взаємодії, своєчасного залучення спеціалістів, дотримання порядку вилучення комп'ютерної техніки та носіїв інформації, використаних під час виробництва та збуту предметів порнографічного характеру, їх якісне упакування, попереднє узгодження питань, які необхідно вирішити під час проведення експертизи та ін. Для більш досконалого дослідження об'єктів з метою віднесення їх до порнографії з мистецтвознавцями можуть залучатися інші спеціалісти.

Отже, питання взаємодії є важливим напрямком наукових досліджень з який необхідно досліджувати з метою виявлення, розкриття та розслідування злочинів передбачених санкцією статті 301 КК України «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів». У подальших дослідженнях планується розглянути окремі форми взаємодії правоохоронних органів.

Використані джерела:

1. Про зареєстровані правопорушення та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820&c=edit&_c=fo
2. Детское порно: преступление и наказание / по материалам газеты «Зеркало недели» и журнала «Профиль» // Время регионов: всеукраинская газета. – 2009. - № 33. – с. 5.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Криминалистика: Учебник для вузов / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская / Под ред. Р.С. Белкина. — М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА—ИНФРА М). – 990 с.
5. Криминалистика: Учебник для вузов МВД России. Т.2; Техника, тактика, организация и методика расследования преступлений / Ред.: Р.С.Белкин, В.Г. Коломацкий. А.Г. Филиппов. – Волгоград: ВСШ МВД России, 1994. - 253 с.

Крушинський Сергій Антонович,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук

ПОДАННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ «НОВИХ ДОКАЗІВ» ПРИ ПЕРЕГЛЯДІ СУДОВИХ РІШЕНЬ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Зважаючи на важливість завдань апеляційного провадження, надзвичайно актуальними постають проблеми доказування у цій стадії, які на сьогодні є недостатньо дослідженими. До таких, зокрема, відноситься і подання учасниками кримінального провадження нових доказів та їх дослідження судом апеляційної інстанції.

Можливість подання суду апеляційної інстанції доказів тісно пов'язана з межами апеляційного розгляду, тобто обсягом перевірки судом апеляційної інстанції оскарженого судового рішення. Відповідно до ч. 1 ст. 404 КПК України суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. При цьому, за клопотанням учасників судового провадження суд апеляційної інстанції зобов'язаний повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, за умови, що вони досліджені судом першої інстанції не повністю або з порушеннями, та може дослідити докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, виключно якщо про дослідження таких доказів учасники судового провадження заявляли клопотання під час розгляду в суді першої інстанції або якщо вони стали відомі після ухвалення судового рішення, що оскаржується (ч. 3 ст. 404 КПК України).

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, роз'яснюючи цю норму, акцентує увагу на тому, що такі докази можуть бути подані учасниками судового провадження або витребувані судом за наявності відповідного клопотання учасника кримінального провадження при підготовці до апеляційного розгляду [1]. Отже, нові докази можуть з'явитися у матеріалах кримінального провадження двома шляхами: 1) внаслідок їх подання учасниками кримінального провадження суду апеляційної інстанції; 2) внаслідок їх надання на вимогу суду апеляційної інстанції (витребування).

Разом з тим, зміст ч. 3 ст. 404 КПК України дав підстави науковцям висловити думку, що апеляційний суд може, але не зобов'язаний дослідити докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, однак виключно, якщо про дослідження таких доказів учасники судового провадження заявляли клопотання під час розгляду в суді першої інстанції, але такі клопотання не були задоволені, або якщо ці дані стали відомі після ухвалення судового рішення, що оскаржується [2, с. 843]. Така позиція законодавця, коли вирішення питання про дослідження нових доказів залишено на розсуд суду апеляційної інстанції, на відміну від повторного дослідження обставин кримінального провадження, яке проводиться обов'язково, є незрозумілою. Адже, як слушно наголошується в науковій літературі, саме завдяки дослідженню нових доказів можливо виявити прогалини у доказовому матеріалі та усунути їх, глибше з'ясувати обставини, що підлягають доказуванню, та ухвалити обґрунтоване рішення [3, с. 3-4]. Жодної дискреції, на наш погляд, щодо вирішення питання про дослідження судом апеляційної інстанції доказів, які не досліджувалися судом першої інстанції, бути не може. Він зобов'язаний дослідити нові докази, якщо про це заявив клопотання хоча б один із учасників кримінального провадження. При цьому, доцільно передбачити право учасників кримінального провадження звертати увагу на певні особливості нових доказів, висловлювати свої думки з приводу їх дослідження.

Нагадаємо, що КПК України 1960 року також передбачав можливість подання «додаткових матеріалів», однак їх правова природа і доказове значення викликали серйозні

дискусії серед науковців. Одні з них вважали, що додаткові матеріали є або можуть бути доказами, інші висловлювали думку, що такі матеріали не володіють властивостями допустимості і достовірності, а отже не є доказами. Новий КПК України однозначно вирішив цю дискусію, вживши у нормах, що регулюють апеляційне провадження, термін «нові докази» (ст.ст. 401, 404 КПК України). Таким чином законодавець чітко і однозначно наголосив на доказовому значенні матеріалів, які подаються учасниками провадження суду апеляційної інстанції або витребовуються ним за клопотанням учасників та містять відомості, яких до цього не було в матеріалах кримінального провадження.

Безумовно, для того, щоб суд апеляційної інстанції мав змогу обґрунтувати своє рішення новими доказами, поданими учасниками кримінального провадження, вони повинні відповідати вимогам належності, допустимості та достовірності. Вважаємо за необхідне наголосити на окремих особливостях належності і допустимості «нових доказів» у порівнянні з доказами, дослідженими в суді першої інстанції. Передусім, на нашу думку, належність нових доказів, поданих суду апеляційної інстанції, повинна визначатися більш обмежено. Тобто належним буде не кожен «новий доказ», який містить відомості, що мають відношення до конкретного кримінального провадження, а лише ті, за допомогою яких можуть бути встановлені обставини, які оспоруються учасниками кримінального провадження в апеляційному порядку. При цьому, особа, яка подає новий доказ, при заявленні клопотання про приєднання його до матеріалів кримінального провадження повинна вказати, для встановлення якої оспорованої обставини цей доказ подається.

Для визнання нових доказів допустимими для використання в суді апеляційної інстанції необхідно, щоб вони не були предметом розгляду в суді першої інстанції. З огляду на це, особі має бути відмовлено у приєднанні до матеріалів кримінального провадження поданих нею доказів, якщо буде встановлено, що такі уже наявні. В іншому випадку це призводило б до накопичення в матеріалах кримінального провадження доказів, які дублюють один одного. До того ж, такі матеріали в буквальному сенсі не є новими, оскільки вони уже досліджувалися судом першої інстанції.

Крім того, в теорії кримінального процесу вироблено ряд вимог для визнання нових доказів допустимими. Зокрема вказано, що при поданні та прийнятті рішень про приєднання до кримінальної справи додаткових матеріалів слід дотримуватися таких вимог: 1) додаткові матеріали не можуть бути отримані слідчим шляхом; 2) особа, що подає суду такі матеріали, зобов'язана зазначити, яким шляхом вони отримані; 3) зазначена особа повинна пояснити, у зв'язку з чим виникла необхідність їх подання [4, с. 28].

Вважаємо, що доцільно закріпити нормативну вимогу, яка забороняє використання як «нових доказів» матеріалів, отриманих при проведенні слідчих (розшукових) дій. Вона прямо спрямована проти зловживань, які виражаються у проведенні слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, судовий розгляд в яких завершено. Слідчі (розшукові) дії можуть бути проведені лише в межах строків досудового розслідування, а тому результати їх проведення після закінчення цих строків не мають юридичної сили і не можуть використовуватися як нові докази в суді апеляційної інстанції.

Отже, нові докази у контексті досліджуваної проблематики пропонуємо визначити як фактичні дані, які не досліджувалися судом першої інстанції, відсутні в матеріалах кримінального провадження і подаються його учасниками суду апеляційної інстанції або витребовуються ним за їх клопотанням для підтвердження або спростування обставин, які оспоруються в апеляційному порядку, а також обґрунтування підстав для зміни чи скасування попереднього судового рішення.

Використані джерела:

1. *Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу*

України: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 листопада 2012 року № 10-1717/0/4-12 // [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1717740-12>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.

3. Бобечко Н. Р. Збирання та дослідження доказів у стадії апеляційного провадження згідно КПК України / Н. Р. Бобечко // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 2 (19). – С. 1-16: [Електронний ресурс]. – URL: http://Chasopis_2013_2_6.pdf.

4. Алиев Т. Дополнительные материалы в судах кассационной и надзорной инстанции / Т. Алиев, Н. Громов, Н. Царева // Российский судья. – 2003. – № 1. – С. 27-30.

Лук'янчиков Євген Дмитрович,

доктор юридичних наук, професор,

кафедра інформаційного права та права інтелектуальної власності

Національного технічного університету України «КПІ»

Лук'янчиков Борис Євгенович,

кандидат юридичних наук, доцент,

кафедра криміналістики та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ

УЧАСТЬ ПОНЯТИХ В ОСВІДУВАННІ ОСОБИ

Освідування особи, як слідча (розшукова) пов'язане з обмеженням права людини на особисту недоторканність. Відповідно до ст. 241 КПК України освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого може проводитися для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет. На відміну від КПК України 1960 р. чинний КПК передбачає лише один вид освідування – слідче. Під час його проведення забороняється застосовувати дії, що принижують гідність людини або небезпечні для неї. Якщо освідуванню підлягає особа іншої статі, його проведення доручають слідчому (співробітнику оперативного підрозділу) відповідної статі.

Фактичною підставою для проведення освідування можуть бути відомості, що на тілі певної особи є особливі прикмети чи сліди злочину, виявлення та засвідчення яких має значення для розслідування, перш за все встановлення особи, що вчинила злочин та обставин його вчинення. Такі відомості мають бути достатніми, щоб у слідчого сформувався імовірний висновок про наявність на тілі зазначених раніше осіб особливих прикмет або слідів злочину. Юридичною підставою проведення освідування виступає постанова прокурора за клопотанням слідчого, яка є обов'язковою для освідуваного. У разі необхідності освідування може проводитися в примусовому порядку.

Учасники освідування, як слідчої (розшукової) дії можуть бути розподілені на дві групи: обов'язкові та факультативні. До першої групи відносять слідчого, особу, яка підлягає освідуванню та понятих, а до другої спеціаліста (судово-медичний експерт, лікар, криміналіст тощо). Коло осіб, які можуть бути піддані освідуванню, визначено в ст. 241 КПК України – це підозрюваний, потерпілий і свідок. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо злочинів проти особи показало, що освідування проводилося у 78,4 % випадків. Освідування підозрюваного проводилося у випадках, коли: а) потерпілі вказували на особливі прикмети злочинця (наявність шрамів, родимих плям, татуювання тощо); б) з матеріалів провадження

вбачалося, що на тілі нападника могли залишитися або утворитися сліди речовин, що були на місці події (фарба, сипучі речовини тощо); в) в показаннях потерпілого містилася інформація, що на тілі підозрюваного внаслідок боротьби з ним могли залишитися подряпини, поранення, укуси та ін. Під час освідування у таких осіб вилучають піднігтьову речовину або нігті коротко зрізують та направляють для дослідження. При огляді тіла та одягу уважно обстежують місця, на які менше уваги звертає підозрюваний (кишені, манжети, ранти взуття, козирок кашкета, волосся, вушна раковина і т. п.).

Для проведення освідування слідчий зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) або застосувати безперервний відеозапис цієї слідчої дії (ч. 7 ст. 223 КПК). Дещо інакше дане питання вирішувалося за КПК України 1960 р. Відповідно до ст. 193 КПК присутність понятих в процесі освідування не передбачалося. Проте у ч. 2 ст. 127 КПК зазначалося, що залучення понятих до участі в освідуванні здійснюється у разі, якщо слідчий визнає це за необхідне. З аналізу зазначених норм І. М. Бацько робить висновок, що слідчий може провести освідування без участі понятих [1, с. 181-184]. Інші автори дотримуються думки, відповідно якої освідування має проводитися за участю понятих оскільки супроводжується оголенням тіла особи [2, с. 383].

Доцільність залучення понятих до проведення освідування, слід визначати виходячи з етичних міркувань, на що звертають увагу науковці і практики. Не кожна особа, з почуття сором'язливості та інших індивідуальних якостей, з захватом ставиться до того, що під час огляду її тіла крім слідчого та спеціаліста будуть присутні інші учасники (поняті), які, відповідно до закону є обов'язковими. Вважаємо, що саме тому КПК України 1960 р. вирішення даного питання відносив до повноважень слідчого, який був наділений правом запросити понятих, якщо визнає це за необхідне (ч. 2 ст. 127 КПК України). Таке формулювання норми дозволяло з'ясувати питання про запрошення понятих з освідуваною особою, врахувати її думку у прийнятті рішення. На жаль, КПК не визначав, якими мають бути такі випадки. У більшості випадків запрошення понятих вважають доцільним, щоб у подальшому слідчий мав можливість убезпечити себе від неправомірних скарг з боку заінтересованих осіб. У розв'язанні даного питання, на нашу думку, слід погодитися з пропозицією В. Г. Дрозд, яка зазначає, що запрошення понятих до участі в освідуванні доцільно погоджувати з особою, виходячи з етичних міркувань, однак остаточне вирішення залежить від слідчого [3, с. 10]. Слід мати на увазі, що не кожній особі, яка надала згоду добровільно пройти освідування, приємно, щоб її оголене тіло оглядав не тільки слідчий, а ще й поняті, які є сторонніми особами запрошеними з вулиці. У тих випадках, коли в освідуванні бере участь судовий медик або лікар, взагалі немає необхідності в залученні понятих, що не може викликати сумніву. В інших випадках це, дійсно, право слідчого, яким він користується залежно від слідчої ситуації, що склалася на конкретний момент розслідування. Зазначене положення про участь понятих у проведенні освідування має знайти відображення в процесі подальшого удосконалення даної статті КПК України. Необхідність участі понятих в освідуванні вирішує слідчий з урахуванням слідчої ситуації і думки освідуваної особи.

Використані джерела:

1. Бацько І. Н. Сравнительный анализ правил освидетельствования по уголовно-процессуальным кодексам Российской Федерации, Республики Беларусь и Украины / И. Н. Бацько // Вестник Академии МВД Республики Беларусь. – 2003. – № 2(6). – С. 181-184.
2. Бурлака В. В. Тактика проведення освідування при розслідуванні незаконного позбавлення волі або викрадення людини // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності. – Одеса, 2011. – С. 69-72.

3. Дрозд В. Г. *Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. Г. Дрозд. – К., 2009. –17 с.

Меланчук Анна Василівна,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА У РАЗІ ЇЇ ПОРУШЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ І СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Правову регламентацію інститут адвокатури дістав за Судовими статутами від 20 листопада 1864 року. Важливе значення для виникнення довіри між присяжним повіреним і його довірительом мав обов'язок присяжного повіреного зберігати в таємниці все те, що було йому довірено. Утворення судових установ у ст. 403 закріплювали положення про те, що присяжний повірений не вправі розголошувати таємницю свого довірителя не лише під час розгляду його справи, але й у випадку усунення присяжного повіреного від справи та після закінчення її розгляду [1]. Ще однією гарантією збереження адвокатської таємниці було положення ст. 704 Статуту кримінального судочинства, яка передбачала неможливість допиту присяжного повіреного, який виконував у справі обов'язки захисника. Зі змісту вказаних норм випливає, що присяжний повірений мав зберігати таємницю лише у тому разі, коли він приймав участь у розгляді справи [2, с. 127]. Проте, незважаючи на невдалу редакцію законів, що діяли у дореволюційній Росії, ради присяжних повірених у своїх рішеннях закріплювали обов'язок зберігати таємницю довірителя при наданні будь-якої юридичної допомоги присяжними повіреними.

Так, у 1889 році Московська рада присяжних повірених роз'яснила, що присяжний повірений зобов'язаний зберігати таємницю не лише у випадку його участі у розгляді кримінальної справи, але й при наданні ним юридичної допомоги в цивільному процесі. Далі Московська рада прийняла рішення про те, що таємниця поширюється і на консультативну діяльність присяжного повіреного. Такої ж позиції дотримувались і Санкт-Петербурзька, Харківська, Одеська та інші ради присяжних повірених [3].

У разі розголошення присяжним повіреним таємниці довірителя чи використання її у своїх інтересах або інтересах третіх осіб рада присяжних повірених притягувала винного до дисциплінарної відповідальності та накладала на нього одне із передбачених Судовими статутами дисциплінарне стягнення.

Дотримання принципу адвокатської таємниці не втратило своєї актуальності й на сьогодні, оскільки є необхідною і найбільш важливою умовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. У чинному Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4] (далі Закон про адвокатуру) про захист адвокатської таємниці говориться у ст. 23, яка закріплює гарантії захисту цієї таємниці. Однією з гарантій правового забезпечення адвокатської таємниці є право захисника на конфіденційне побачення із підозрюваним до його першого допиту, а також те, що документи, пов'язані з виконанням захисником його обов'язків, без його згоди не підлягають огляду, вилученню чи розголошенню слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом (ч. 5, 6 ст.46 КПК України). Про захист адвокатської

таємниці говориться і в ч. 3 ст. 47 КПК України: «Захисник без згоди підозрюваного, обвинуваченого не має права розголошувати відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю в кримінальному провадженні і становлять адвокатську або іншу охоронювану законом таємницю». Також ст. 65 КПК України забороняє допитувати як свідків адвокатів про відомості, які становлять адвокатську таємницю. Заборона допиту адвоката як свідка встановлені і Цивільним процесуальним кодексом (ст. 51), Кодексом адміністративного судочинства (ст. 65). На рівні Правил адвокатської етики, затверджених Установчим З'їздом адвокатів України 17.11.2012 р., закріплено обов'язковість дотримання принципу конфіденційності, дія якого не є необмеженою в часі.

Звичайно, найважливішою гарантією додержання адвокатом таємниць, довірених йому клієнтом, є внутрішнє переконання свято додержуватись цього обов'язку з етичних міркувань, принципівості у відстоюванні цієї позиції від протиправних посягань.

Проте гарантією дотримання адвокатом таємниці у своїй діяльності є можливість настання дисциплінарної відповідальності в разі її порушення. Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 34 Закону про адвокатуру одним із видів дисциплінарного проступку є розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення. Згідно п. 2 ч. 2 ст. 32 Закону про адвокатуру в разі розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб є підставою для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.

На нашу думку, адвокатська таємниця може бути розкрита, не тягнучи за собою порушення дисциплінарної справи щодо адвоката, у разі, коли предметом адвокатської таємниці виявилась інформація про злочин, що готується (коли розголошення таємниці – єдина можливість запобігти злочині). Заради забезпечення найважливіших людських цінностей, котрі й складають принцип верховенства права, допускається певний відступ від вікових традицій щодо абсолютності принципу адвокатської таємниці. Тому пропонуємо п. 2 ч. 2 ст. 32 Закону про адвокатуру доцільно викласти дещо по-іншому, у порівнянні з чинною редакцією, а саме: 2) розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб, окрім відомостей про злочин, що готується, якщо розголошення адвокатської таємниці – єдина можливість запобігти злочині.

Заслуговує на увагу той факт, що до цього виду відповідальності за часів дії Судових статутів не застосовувалась давність, на відміну від сьогоденного регулювання процедури дисциплінарного провадження. Дисциплінарне провадження в наші дні може бути припинено за давністю строку, який відповідно до ч. 2 ст. 35 Закону про адвокатуру становить один рік. У той же час, як свідчать матеріали практики, часто про порушення адвокатами норм професійної етики стає відомо через більш тривалий термін Але, у зв'язку зі впливом строку давності притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, проступок адвоката залишається безкарним. Разом з тим, вважаємо, що, коли мова йде про грубе порушення адвокатом етичних норм, зокрема розголошення адвокатської таємниці, має вирішуватися питання про позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю незалежно від строку давності вчинення дисциплінарного проступку. На користь нашої точки зору говорить і положення ч. 2 ст. 10 Правил адвокатської етики про те, що дія принципу конфіденційності не обмежена в часі.

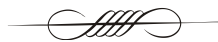
Водночас, слід наголосити, що порушення адвокатської таємниці, яке сталося неумисно, через недбалість адвоката, зокрема, при збереженні документів або через дії його помічника чи стажиста, за якими не здійснювався належний контроль може бути підставою для пом'якшення відповідальності.

Накладення дисциплінарного стягнення за порушення адвокатської таємниці доцільно поєднувати з матеріальною відповідальністю адвоката перед клієнтом за завдану шкоду.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що довіра і складові довіри – чесність, добросовісність і збереження адвокатської таємниці – і в наш час є визначальними у взаємовідносинах адвоката із його довірительом.

Використані джерела:

1. Васьковский Е.В. Организация адвокатуры: Ист. догмат. исслед. в 2 ч. Ч.1: Очерк всеобщей истории адвокатуры. – СПб. : Тип. П.П. Сойкина, 1893. – 396 с.; Ч. 2: Исследование принципов организации адвокатуры. СПб. : Тип. П.П. Сойкина, 1893. – 213 с.
2. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства. 4-е изд. – СПб. : Типогр. т-ва «Общественная Польза», 1912. – 579 с.
3. Макалинский П.В. Санкт-Петербургская присяжная адвокатура. Деятельность Санкт-Петербургских совета и общих собраний присяжных поверенных за 22 года / П.В. Макалинский – СПб. : Типография П.А. Лебедева. – 1889. – 564 с.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.

Пасечна Наталія Вікторівна,
студентка 6-го курсу заочного факультету
Хмельницького університету управління та права

ОСОБА НЕЛЕГАЛЬНОГО МІГРАНТА, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ

Проаналізувавши криміналістичні характеристики злочинів та думки різних науковців, ми прийшли до висновку, що у кожному конкретному злочині структура криміналістичної характеристики може конкретизуватися, змінювати свої параметри та мати певні особливості.

Щодо криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із незаконним переправленням через державний кордон нелегальних мігрантів, то серед таких особливостей виділяється відсутність предмета посягання, потерпілого [5, с. 17] та наявність, крім особи злочинця, особи нелегального мігранта [7, с. 23-24].

Отже, до основних елементів криміналістичної характеристики даного виду злочинів ми пропонуємо включити: відомості про особу мігранта; відомості про спосіб вчинення злочину; відомості про обстановку скоєння злочину; відомості про особу злочинця.

Залежно від соціально-економічних умов, політичного, культурного становища на батьківщині мігранта, рівня освіти, вікової приналежності, тобто головних характеристик особи в їх сукупності та взаємодії, формується характер поведінки кожного нелегального мігранта. Без ретельного аналізу всіх названих факторів неможливе розуміння причин цієї проблеми, а також вироблення чітких пропозицій ефективних заходів протидії і профілактики цього явища [1, с. 111].

Оскільки вивчення особи нелегального мігранта має велике значення для повного і системного розуміння проблеми нелегальної міграції, то ми хотіли б детально розглянути один з основних елементів криміналістичної характеристики, а саме відомості про особу мігранта.

Перш ніж характеризувати особу нелегального мігранта, необхідно визначити причини, які спонукають осіб на нелегальну міграцію. Зокрема, Капітанчук Л.Ю. виділяє такі причини, як воєнні конфлікти на території держави мігранта, релігійні чи політичні переконання або переслідування, низький економічний рівень життя, необхідність реалізації отриманих знань, безробіття, а також наявність родичів у міграції [4, с. 513].

Йосипів А.О. зазначає, що серед основних мотивів, які лежать в основі усіх міграційних процесів, а також в основі самого нелегального міграційного переміщення, можна виділити такі:

1. Пошук благополучного життя, який у свою чергу має два аспекти: матеріальне благополуччя і безпеку.

2. Міграція із заздрості також представляє собою переміщення з метою отримання більших доходів, але вже під впливом того, наскільки високий рівень життя населення тієї чи іншої держави. Особистий успіх близьких людей або знайомих, що переселилися на нове місце проживання, здатний пробудити заздрість.

3. Міграція через комплекс неповноцінності відбувається тоді, коли мігрант на колишньому місці проживання не може реалізувати свій потенціал, і уявляє, що десь, але не тут, він це зробити зможе.

4. Міграція через прагнення більш повно реалізувати свій потенціал (творчий, інтелектуальний і т.д.).

5. Міграція з політичних мотивів [3, с.41].

Морін А.В. з неабиякою часткою умовності до вищеперелічених мотивів відносить і мотив «прагнення вчинити злочин» [6, с.28]. Причому умовне його віднесення до вищеперелічених мотивів пояснюється тим, що в основі самого прагнення особи вчинити злочин можуть лежати ті ж самі заздрість, помста, політичні мотиви, різні комплекси, прагнення задовольнити свої потреби злочинним шляхом тощо.

Ознайомившись із думками науковців щодо причин нелегальної міграції, ми дійшли висновку, що більша частина мігрантів використовує нелегальну форму міграції як спосіб утечі від різноманітних конфліктів, які відбуваються в країні постійного проживання.

При розгляді особи нелегального мігранта слід звернути увагу на такі особливості, як стать, вік, сімейне становище, місце постійного проживання, рівень освіти, мова спілкування, віросповідання, професійний статус.

Переважає більшість незаконних мігрантів - це вихідці з Південно-Східної Азії та Близького Сходу. Останнім часом спостерігається тенденція зростання потоку нелегальних мігрантів з країн співдружності (Російської Федерації - Ічкерія, Грузія, Молдова) [4, с.513].

Даючи характеристику особи нелегального мігранта, треба зазначити, що він не може бути обмежений певними віковими рамками. Нелегальним мігрантом може бути неповнолітня дитина, людина середнього віку, а також похилого віку. Це може бути людина чоловічої або жіночої статі. Проте, більше половини осіб, які потребують допомоги у незаконному переправленні їх через кордон складають чоловіки у віці до 30 років. Це вік трудової активності, прагнень, бажання виділитися, добитися кращого життя для себе і своїх рідних. Багато з цієї категорії мігрантів – чоловіки, які не хочуть брати зброю в руки, тому тікають зі своєї країни. Найменший показник у віковій групі 46 - 50 років. Ці люди психологічно дуже важко підходять до виїзду з батьківщини, залишення основної роботи, житла. Вони не прагнуть у такий спосіб змінити своє економічне становище в похилому віці, рівень життя тощо [1, с.113].

Багато жінок також нелегально перетинають кордони України у зв'язку з тим, що за національними звичаями вони не мають права голосу, тому роблять те, що вирішують чоловіки або старші сини, деяка частина змушена ставати нелегальними мігрантами для возз'єднання із сім'ями, з метою покращання життєвого становища своїх дітей.

Статистика свідчить, що більша частина одружених мігрантів приїхала в Україну з сім'єю, у тому числі з батьками. Більшість нелегальних мігрантів – мусульмани.

Важливою соціальною характеристикою людини є освіта. Вона впливає на формування і розвиток особи й здебільшого зумовлює особливості її поведінки і вчинки в товаристві. Часто низький рівень економічного розвитку країни походження мігранта компенсується високим рівнем його освіти. Більшість мігрантів має вищу освіту, але не може знайти

застосування своїм знанням на батьківщині, тому шукає країну для реалізації себе і своєї освіти.

Підсумовуючи зазначимо, що запропонована класифікація причин нелегальної міграції, спонукальні мотиви їх перебування в Україні і характеристика особистості мігранта можуть сприяти розробці методичних рекомендацій з розслідування злочинів щодо організації незаконної міграції, висуненню слідчих версій, класифікації слідчих ситуацій і розробці повноцінних методик розслідування зазначеної категорії злочинів.

Слід приділяти цьому особливу увагу, оскільки проблема нелегальної міграції та нелегальних мігрантів дуже гостро стоїть в нашій країні. Потрібно максимально повне вивчення особистості мігранта як елемента криміналістичної характеристики.

Використані джерела:

1. Бандурка О.О. *Адміністративно-правове регулювання міграційного процесу в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. / Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2002. - 182 с.*
2. Вайнагий И.И. *Использование криминологических данных в раскрытии преступлений, совершаемых в отношении иностранных граждан: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. / Киевск. выс. шк. МВД Украины. - К., 1992. - 25 с.*
3. Йосыпів А. А. *Личность преступника-мигранта как объект криминологического изучения / А. А. Йосыпів // Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2014. – С. 40 – 43.*
4. Капітанчук Л.Ю. *Характеристика особи злочинця та нелегального мігранта при переправленні через державний кордон України / Л. Ю. Капітанчук // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2012. - № 4. - С. 511 -517.*
5. Литвин Ю. И. *Осмотр места происшествия при нарушении государственной границы Украины : дис. канд. юрид. наук : 20.02.03. / Ю. И. Литвин. – Хмельницкий, 1998. – 247 с.*
6. Морин А.В. *Влияние миграционных процессов на криминальную ситуацию в стране: дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. / А. В. Морин. – Нижний Новгород, 2008. – 182 с.*
7. Середа Г. П. *Кримінально-правові засоби протидії нелегальній міграції та роль прокуратури у їх застосуванні : наук.-практ. посіб. / Середа Г. П., Орлеан А. М., Соколова А. Я., Ганова Г. О. ; за ред. Г. П. Середи. – К., 2010. – 180 с.*

Татаренко Галина Вікторівна,

доцент кафедри правознавства

Інституту юриспруденції та міжнародного права

Східноукраїнського національного університету імені В.І.Далі,

кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ РІВНОСТІ ГРОМАДЯН ПЕРЕД ЗАКОНОМ І СУДОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Рівність людини та громадянина перед законом і судом є одним із основоположних принципів правової системи будь-якої демократичної держави. Принцип рівності є логічним продовженням принципу справедливості.

Рівність громадян у своїй гідності та правах закріплена у статті 21, ч.ч.1, 2 статті 24 Конституції України. Рівність учасників судового процесу перед законом і судом в Україні конституційною засадою судочинства (п.2 ч.3 ст.129 КУ). У кримінальному процесі України ця засада конкретизована у п.3 ч.1 ст.7, ст.10 Кримінального процесуального Кодексу.

Тому ми вважаємо, що привілеї певних осіб чи груп людей можуть бути встановлені лише за рахунок утискування прав інших, що не є припустимим. Одночасно з цим слід визнати необхідним застосування в певних випадках так званої політики позитивних дій — юридичної розбіжності в підходах, яка реалізується із метою створення сприятливих умов для певної категорії осіб на шкоду іншій категорії і таким чином компенсує існуючу між ними фактичну нерівність. У випадках і порядку, передбачених КПК України, певні категорії осіб (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями (ч.2 ст.10 КПК).

Так, більшість норм Глави 38 КПК України присвячена саме додатковим гарантіям дотримання прав неповнолітніх осіб. У той же час норми Глави 39 «Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру» направлені здебільшого на особливості предмету та порядку доказування в кримінальному провадженні. Норми цієї глави про захист прав осіб з вадами психіки є лише дублюванням норм з інших статей КПК (п.3 ч.2 ст.52, п.3 ч.2 ст.242).

Єдина норма про захист процесуальних прав та рівність перед законом і судом осіб з фізичними вадами, міститься у п.3 ч.2 статті 52 КПК, згідно якій участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, з моменту встановлення цих вад. Тобто обов'язковим є залучення захисника для підозрюваного та обвинуваченого (підсудного). Потерпілий чи свідок з фізичними вадами забезпечуються юридичною допомогою на загальних підставах, що не є достатнім для забезпечення рівності громадян перед законом і судом.

Частиною ч.1 статті 68 КПК, якою передбачено, що у разі необхідності у кримінальному провадженні сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають сурдоперекладача, виходить із пріоритету публічних інтересів перед інтересами осіб із вадами слуху та мовлення. Також не було б зайвим надавати особам із вадами зору можливість отримати найбільш важливі процесуальні документи надрукованими шрифтом Брайля.

Про таку категорію громадян, як інваліди законодавець згадує в КПК лише один раз, у частині 3 статті 140 у зв'язку з неприпустимістю їхнього приводу. На нашу думку доцільно було б зобов'язати орган, що здійснює виклик, надати допомогу для явки особам з обмеженою здатністю до пересування.

Із змісту ч.2 ст.10 КПК випливає, що додаткові гарантії можуть бути передбачені лише до тих категорій осіб, які в силу особливості свого стану не здатні самотійно на рівні з іншими особами здійснювати та захищати свої права. Натомість деякі норми діючого КПК передбачають особливий режим, у тому числі додаткові гарантії для осіб, лише виходячи з характеру їхньої професійної діяльності чи займаної посади.

На нашу думку у певних випадках такі норми порушують засаду рівності громадян перед законом і судом.

Зокрема, за загальними правилами (ч.ч.1, 4, 5 ст.31 КПК) Кримінальне провадження в суді першої інстанції здійснюється професійним суддею одноособово. Кримінальне провадження в апеляційному та касаційному порядку здійснюється колегіально судом у складі не менше трьох професійних суддів.

В той же час ч.9 ст.31 КПК передбачені виключення з цих правил шляхом збільшення кількості суддів у складі суду в кримінальних провадженнях стосовно певної категорії державних службовців.

Таким чином кількісний склад суду для зазначених категорій громадян збільшується за рахунок суддів, які б могли в цей час розглядати справи стосовно інших, «не привілейованих» громадян.

Фещук Тетяна Сергіївна,
*студентка 2-го курсу ОКР «Магістр» юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРАВО ЗАХИСНИКА НА КОНФІДЕНЦІЙНЕ ПОБАЧЕННЯ З КЛІЄНТОМ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ

У Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства наголошується, що особливість цієї професії полягає у тому, що адвокат отримує від клієнта відомості, які той не стане повідомляти будь-якій іншій особі. Довіра може виникнути лише за умови наявності конфіденційності. Тому конфіденційність – першорядне і фундаментальне право і обов'язок адвоката [1].

Особливого значення конфіденційність спілкування адвоката з клієнтом набуває у кримінальному провадженні, тому у ч.5 ст. 46 КПК України детально визначено право захисника до першого допиту підозрюваного мати з ним конфіденційне побачення без дозволу слідчого, прокурора, суду, а після першого допиту - такі ж побачення без обмеження кількості та тривалості. Такі зустрічі можуть відбуватися під візуальним контролем уповноваженої службової особи, але в умовах, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування [2]. Отже, вітчизняний законодавець не передбачає жодних обмежень зазначеного права, таким чином визнаючи його абсолютним. Однак, оскільки згідно ч.5 ст.9 КПК кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), доцільним є аналіз його позицій з цього питання.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод безпосередньо не передбачає права захисника на конфіденційне побачення з клієнтом, проте ЄСПЛ відзначав, що це право неявно гарантоване п.3 ст.6 і є частиною основних вимог справедливого судового розгляду в демократичному суспільстві [3; с.379]. У справі «С. проти Швейцарії» констатовано: якщо адвокат не в змозі радитися з клієнтом і мати від нього конфіденційні вказівки поза межами чутності третіх осіб, то його підтримка багато в чому втрачає свою ефективність, тим часом як Конвенція покликана гарантувати права, які є практично здійсненними і ефективними [4].

Проте, на думку ЄСПЛ, це право все ж не є абсолютним. У рішенні «Бонці проти Швейцарії» зазначено, що брак явно сформульованих норм ще не дає підстав стверджувати, що право проведення консультацій зі своїм адвокатом та обмін з ним конфіденційними вказівками чи інформацією не підлягає жодному обмеженню. Доступ обвинуваченого до його адвоката може підлягати обмеженням за наявності вагомих підстав. Релевантним у цьому зв'язку є те, чи таке обмеження, якщо розглядати його в світлі провадження в цілому, позбавляло обвинуваченого справедливого судового розгляду [3; с.381]. Щодо таких обмежень, то ЄСПЛ розглядає їх окремо у кожному конкретному випадку.

Зокрема, у згаданій справі «Бонці проти Швейцарії» заявнику взагалі було заборонено мати побачення з адвокатом протягом 1 місяця. Проте ЄСПЛ не знайшов тут порушень прав, гарантованих Конвенцією, оскільки у момент дії цієї заборони Бонці міг листуватись зі своїм адвокатом, мав можливість оскаржити таке рішення, а також зважаючи на те, що зі спливом цього строку розслідування тривало ще 9 місяців, впродовж яких жодних перешкод спілкуванню з адвокатом не чинилось. Подібного висновку Суд дійшов і у справі «Крьохер і Мюллер проти Швейцарії», де було констатовано, що 3-тижневе обмеження спілкуванню адвоката з клієнтами у зв'язку з перебуванням останніх у карцері не порушує їх прав, оскільки решту часу, коли здійснювалось досудове розслідування, вони могли повною мірою реалізувати своє право на побачення з адвокатом. У рішенні «Кемпбелл і Фелл проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ також зазначив, що можуть існувати міркування безпеки,

котрі виправдовували б певні обмеження на умови відвідування ув'язненого його адвокатами. Йдеться насамперед про можливість присутності на таких побаченнях представників адміністрації місць ув'язнення, тобто порушення конфіденційності. Однак у цій справі Суд все ж визнав порушення п.1 ст.6 Конвенції, оскільки Уряд не довів наявності таких міркувань безпеки[5].

У іншій справі «С. проти Швейцарії» ЄСПЛ визнав наявність порушення п.3(с) ст.6 Конвенції у зв'язку з тим, що більшість побачень захисника зі своїм клієнтом проходили у присутності поліцейського. Суд не прийняв посилення Уряду на те, що таким чином поліція прагнула не допустити «змову адвокатів двох обвинувачених», прийшовши до думки, що у співробітництві адвокатів для координації захисту немає нічого незвичайного, але особливу увагу звернув на те, що такі обмеження у спілкуванні мали місце протягом понад 7 місяців [4]. Строк існування обмежень у спілкуванні адвоката з клієнтом ЄСПЛ взяв до уваги і у справі «Рибацький проти Польщі». Суд відзначив, що більшу частину проведеного досудового розслідування (6 місяців з 7,5) контакти заявника з адвокатом відбувались під наглядом працівників поліції, які були присутні на цих зустрічах та втручались у розмови. Отже, брак безперешкодних контактів заявника з адвокатом протягом зазначеного періоду негативно позначився на ефективності здійснення його права на захист.

У цьому аспекті слід також звернути увагу на справу «Оджалан проти Туреччини», у якій усі зустрічі заявника з адвокатом, крім першої, відбувались в межах чутності співробітників спецслужб, хоч вони і не перебували в кімнаті, у якій ці зустрічі проходили. Тому Суд визнав, що наслідком цього стало те, що заявник не мав змоги відкрито розмовляти зі своїми адвокатами і ставити їм запитання, що могло б виявитись важливим для здійснення його захисту. На аргументи Уряду про те, що прослуховування було необхідним для забезпечення безпеки самого Оджалана, ЄСПЛ відзначив, що для цього досить візуального спостереження.

Проте помилковим було б вважати, що для констатації порушення аналізованого права обмеження повинні мати місце впродовж усього чи більшої частини часу проведення досудового розслідування. Так, у рішенні «Бреннан проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ визнав порушення п.3(с) ст.6 у сукупності з п.1 ст.6 Конвенції з огляду на те, що під час першого побачення заявника з адвокатом був присутній поліцейський, який втручався у їхню розмову. Суд зважив на те, що у той час Бреннану була потрібна юридична допомога і що його відповіді на майбутніх допитах залишалися потенційно значущими для судового розгляду й могли завдати непоправної шкоди позиції захисту [3; с. 380].

Отже, ЄСПЛ вважає за можливе обмеження права на конфіденційне побачення захисника з клієнтом, але підкреслює, що такі обмеження повинні застосовуватись лише за наявності обґрунтованих підстав, у певних межах і не мати визначального впливу на результати досудового розслідування.

Використані джерела:

1. Загальний кодекс правил для адвокатів країн ЄС від 01.10.1988. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_343
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року №4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. - №37. – с. 11.
3. МакбрайдДжеремі. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / ДжереміМакбрайд. – К. : «К.І.С.», 2010. – 576 с.
4. С. проти Швейцарії: рішення ЄСПЛ від 28.11.1991. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57709>
5. Кемпбелл і Фелл проти Сполученого Королівства: рішення ЄСПЛ від 28.06.1984. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57456>

*Хмелевська Наталя Володимирівна,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук*

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АДВОКАТОМ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЮРИДИЧНИМ ОСОБАМ

Відповідно до ст. 80 ЦК України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Стаття 83 зазначеного Кодексу встановлює, що юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом [1].

Правова допомога юридичній особі здійснюється на підставі договору з юридичною чи фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності, який має спеціальний дозвіл на здійснення юридичної практики, або адвокатом, адвокатським бюро чи іншим адвокатським об'єднанням. Надання адвокатами правової допомоги підприємствам, установам і організаціям є одним з найважливіших напрямів діяльності адвокатури.

Діяльність адвокатів щодо правової допомоги та правового обслуговування юридичних осіб, віднесених ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» до категорії «клієнт» [2], не може обмежуватись тільки виконанням претензійно-позовної роботи. Адвокати зобов'язані вживати заходів щодо зміцнення законності в господарській діяльності юридичних осіб, яким вони надають юридичну допомогу, активного використання правових засобів для поліпшення економічних показників, забезпечення збереження майна підприємства, посилення боротьби з безгосподарністю, виготовленням неякісної та нестандартної продукції, з порушеннями трудового законодавства, посилення захисту прав та законних інтересів підприємств, установ і організацій, правового забезпечення господарського механізму загалом.

Особливість змісту правової допомоги юридичній особі полягає в тому, що адвокати, які надають таку допомогу мають здійснювати її щодо правової функції за тими ж напрямками, що й юридичні служби юридичних осіб. Тому в основу окреслення завдань, виявлення напрямів та змісту правової допомоги юридичній особі покладено ті ж функції, які ввиряються юридичному відділу юридичної особи.

Отож, основним завданням правової допомоги юридичній особі, виходячи із Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації [3] є організація правової роботи, спрямованої на застосування, неухильне додержання та запобігання невиконанню вимог актів законодавства, інших нормативних документів підприємством, його керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків.

Правова робота – особливий, багатоплановий вид діяльності всього колективу суб'єктів господарювання, спрямований на забезпечення виконання плану соціального і економічного розвитку на основі законності шляхом максимального використання правових засобів для укріплення господарського розрахунку, збільшення прибутку, зниження собівартості, підвищення продуктивності праці і якості роботи при дотриманні державної, договірної і трудової дисципліни [4, с. 7].

Щодо питань організації правової роботи І. Є. Замойський говорить про те, що універсалізм правової роботи полягає у тому, що це – діяльність не тільки з правового регулювання існуючих суспільних відносин, за допомогою наявних правових приписів органів державної влади і управління, але також і нормотворча діяльність, спрямована на оптимальний вплив на суспільні відносини всередині конкретного підприємства, організації. Іншими словами, складовою частиною правової роботи є розробка і прийняття актів локального характеру в вигляді положень, інструкцій, стандартів і правил [5, с. 41]. В свою

чергу, видання акту локального регулювання суб'єктами господарювання, як зазначає С. С. Алексєєв, будучи важливою ланкою в правовій роботі, не є самоціллю їх статутної діяльності. Ці акти на підприємствах, в організаціях разом з нормативно-правовими актами централізованого характеру є юридичною базою для правового регулювання відносин в різних галузях їх діяльності [6, с. 289].

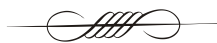
Виходячи із зазначеного, можна зробити висновок, що правова робота, уявляючи собою сукупність нормотворчої та правореалізуючої діяльності, пронизує всі сфери правової діяльності і спрямована на досягнення двоєдиної мети: забезпечення законності в діяльності суб'єктів господарювання і посилення впливу права на суспільне виробництво.

А. Куліш та В. Горевий відмічають, що, незважаючи на таку обмежену єдність нормотворчої і правореалізуючої діяльності, останній відводиться значна питома вага у всій правовій роботі. Це не випадково, позаяк здійснюючи свою статутну діяльність, суб'єкти господарювання в різних формах реалізують правові норми як централізованого, так і локального характеру [7, с. 3-6].

Отже, особливістю правової допомоги юридичній особі адвокатом є організація правової роботи, спрямованої на застосування, додержання та запобігання невиконанню вимог актів законодавства, інших нормативних документів підприємством, його керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків.

Використані джерела:

1. *Цивільний кодекс України / Офіційний вісник України*. – 2003. – № 11. – 461 с.
2. *Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
3. *Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації, затверджене Постановою КМУ від 26 листопада 2008 р. № 1040 // [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1040-2008-%EF
4. *Рябов А. А. Организация правовой работы в народном хозяйстве : [учебное пособие] / А. А. Рябов. – Казань : Издательство Казанского университета, 1988. – С. 6-7.*
5. *Замойский И. Е. Правовая работа на предприятии / И. Е. Замойский // Хозяйство и право. – 1981. – № 10. – С. 40-44.*
6. *Алексеев С. С. Общая теория права / С. С. Алексеев. – М. : Юридическая литература. – 1981. – Т. 1. – 361 с.*
7. *Куліш А. Взаємодія юридичної служби суб'єкта господарювання з іншими структурними підрозділами / А. Куліш, В. Горевий // Підприємство, господарство і право – 2010. – № 10. – С. 3-6.*

Цыпарков Николай Григорьевич,
*доцент кафедры международного экономического права
Белорусского государственного экономического университета
кандидат юридических наук, доцент*

ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОЙ И КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДОГОВОРА ПРИ ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ЭКОНОМИЧЕСКИМ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ

Анализ экономической преступности свидетельствует, что наиболее распространённым и опасным способом уклонения от уплаты налогов является совершение незаконных хозяйственных операций, основанных на фиктивных договорах с использованием подложных документов первичного учёта.

Работники правоохранительных органов при проведении доследственной проверки материалов по экономическому правонарушению или при расследовании уголовного дела экономической направленности, должны проводить, по нашему мнению, экономико-правовой и криминалистический анализ содержания договора, имеющегося в материалах дела, для дачи юридической оценки действий должностных лиц, подозреваемых в совершении экономического преступления. Анализ договора состоит из двух этапов: экономико-правового и криминалистического анализа.

При экономическом анализе договора исследуется, прежде всего, являлся ли контрагент во время заключения договора платёжеспособным. Для этого можно оценить один из показателей платёжеспособности и добросовестности субъекта - наличие исков к нему. Информацию по данному направлению можно получить из общедоступного источника информации сети Интернета. Верховный Суд Республики Беларусь на своём сайте www.court.by систематически публикует информацию о расписании судебных заседаний по рассмотрению хозяйственных дел. Для проверки данного субъекта хозяйствования в строке поиска необходимо указать название хозяйствующего субъекта. Если хозяйствующий субъект не добросовестный, мы получим информацию о предъявлении исков к нему и датах судебных заседаний по этим делам. Для получения более подробной информации о контрагенте можно обратиться в бухгалтерию хозяйствующих субъектов, предъявлявших иск. Они дают, как правило, исчерпывающую характеристику данному субъекту хозяйствования.

Кроме того, добросовестность хозяйствующего субъекта можно проверить через сайт Министерства по налогам и сборам Республики Беларусь (www.nalog.gov.by), где размещена информация о хозяйствующих субъектах с повышенным риском совершения экономических правонарушений.

Также при проверке экономической составляющей договора, необходимо проверить, имелось ли на момент подписания договора у контрагента имущество в собственности. Если у хозяйствующего субъекта на момент подписания договора нет имущества, то велика вероятность того, что за этим скрываются мошеннические сделки. Интересующую информацию можно получить из отзывов других хозяйствующих субъектов, через сеть Интернет, в том числе и на сайте контрагента. Необходимо исследовать информацию об истории работы контрагента на рынке, которую можно получить из копий документов, которые контрагент представил при заключении договора (свидетельства о государственной регистрации, устава, документов, подтверждающих полномочия руководителя и т.д.). В ситуации, когда контрагент отказывается предъявить копии документов при заключении договора, это должно служить сигналом для более глубокого анализа экономического состояния контрагента или вообще отказа от заключения договора.

Следующий шаг при анализе экономического состояния контрагента - это проверка его реального местонахождения, юридический адрес. Если по указанному адресу нет контрагента, это свидетельствует о его неблагонадёжности. Также при экономическом анализе контрагента

необходимо обратить особое внимание на то, кто является реальным собственником организации (контрагента), есть ли дочерние предприятия и филиалы, на реальные источники финансирования организации, ведёт ли она внешнеэкономическую деятельность. Информацию о контрагенте можно получить из Единого государственного реестра юридических лиц и индивидуальных предпринимателей. Кроме того из сети Интернет можно получить информацию о субъектах хозяйствования, которые прекратили хозяйственную деятельность (www.justbel.by, www.minjust.by) и о банкротстве (www.bankrot.gov.by).

После того, как провели экономический анализ субъекта хозяйствования, от которого поступил проект договора, приступают к экономическому и правовому анализу договора. Анализируют правильность оформления существенных положений договора, соответствует ли оформление действующему законодательству (ГК Республики Беларусь и другим законодательным актам, регулирующим заключение договоров в той или иной отрасли экономической деятельности государства), анализируют цену договора, её составляющие элементы, соотношение цены договора с действующими ценами на рынке. Также анализируют соблюдение формы договора, его регистрацию, ответственность сторон по договору, неустойку, штраф и пеню, условия заключения договора (конкурс, тендер), не были ли они нарушены, если нарушены, то в чём выражается это нарушение и как оно повлияло на развитие дальнейших событий, в том числе и на совершение экономического преступления.

Если в процессе проведения экономико-правового анализа договора выявляют экономическое правонарушение, т.е. договор использовался для прикрытия незаконной хозяйственной операции, сделки, с целью получения незаконной выгоды, причинён вред хозяйствующему субъекту или государству, приступают к криминалистическому анализу информации, полученной при экономико-правовом анализе договора, т.е. ко второму этапу.

При криминалистическом анализе полученной информации мы должны сформировать элементы криминалистической структуры экономического преступления, совершённого с использованием фиктивного договора. Структурные элементы криминалистической характеристики исследуемого экономического преступления будут заключаться в следующем: субъект преступления (субъективные факторы), статус, мотив, цель, операционная установка, преступные связи, ролевые функции; ситуация (объективные факторы), место, время, предмет преступного посягательства, технология совершения преступления, использование документов для совершения преступления, учётная политика организации, уровень противостояния правонарушениям бухгалтерской службы и внутреннего контроля; способы выполнения преступных действий, средства и процедуры; следы экономического преступления (источники информации) – договор, документы, сопровождающие хозяйственные операции по исследуемому договору, книги регистрации договоров, кассовые и банковские документы, документы бухгалтерского учёта и отчётности, первичные учётные документы, документы налогового и другие источники информации, в том числе и информация Интернета.

После того как проведён криминалистический анализ информации полученной на этапе экономико-правового анализа договора, сформирована криминалистическая структура экономического преступления, убедились в правильности выводов, можно приступать к возбуждению уголовного дела и дальнейшему его расследованию. Проведение экономико-правового и криминалистического анализа договора на этапе доследственной проверки обеспечивает часть условий соблюдения законности в уголовном процессе.

Юрина Лариса Григорьевна,
*доцент кафедры уголовного процесса, криминалистики и судебных экспертиз
Саратовского государственного университета им. Н.Г. Чернышевского, РФ,
кандидат юридических наук, доцент*

РЕЗУЛЬТАТЫ ОРД КАК ОСНОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВА СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ

Для производства любого следственного действия необходимо наличие фактических и юридических оснований. Если сущность юридического основания следственного действия ясна и представляет совокупность убедительных уголовно-процессуальных положений, позволяющих принимать законное решение о производстве следственных действий, то в отношении понятия фактических оснований не все так просто. Под фактическими основаниями традиционно понимается наличие достаточных данных, указывающих на необходимость производства следственного действия. Однако, данная дефиниция лишь в общих чертах определяет сущность фактических оснований и не дает ответа на вопрос о правовой природе главного компонента составляющего это понятие – фактических данных. Отсутствие законодательного толкования понятия «фактические данные» не дает возможности определить можно ли использовать результаты оперативно-розыскной деятельности как основания для производства следственных действий.

Уголовно-процессуальный закон Российской Федерации не устанавливает запретов на использование результатов оперативно-розыскной деятельности как оснований для производства следственных действий, а, по мнению некоторых авторов, - «...действующее уголовно-процессуальное законодательство допускает возможность использования оперативно-розыскной информации при принятии решения о производстве следственных действий, направленных на собирание доказательств, а также для производства иных процессуальных действий» [1, С.22]. Мнения ученых-процессуалистов по вопросу использования результатов оперативно-розыскной деятельности как основания для производства следственных действий разделились - от полного признания возможности на основании результатов оперативно-розыскных действий проводить следственные действия до полного ее отрицания. Некоторые ученые в очень категоричной форме выражают свое отрицательное отношение к рассматриваемой возможности: «...мнения, допускающие использование в том или ином виде результатов ОРД в качестве оснований производства следственных действий, не выдерживают критики. Основной смысл института доказывания в уголовном процессе состоит в том, что любые уголовно-процессуальные решения (как существенно затрагивающие права и свободы человека) могут приниматься исключительно на основе доказательств» [2, С.63].

На начальном этапе уголовно-процессуальной деятельности у следователя не так много процессуальных средств получения доказательственной информации. При решении вопроса могут ли использоваться сведения, не являющиеся доказательствами, как основания для производства следственного действия важную роль играет ситуация, сложившаяся при расследовании уголовного дела. Разрешая вопросы ситуационного подхода в исследовании фактических оснований производства следственного действия А.В. Осипов указывает, что следственная ситуация на момент принятия решения о производстве следственного действия обусловлена ситуацией, сложившейся на момент расследования уголовного дела [3, С. 66].

И следующая позиция, которую поддерживают В.А. Семенцов, А.В. Земскова и другие ученые - возможность использовать результаты оперативно-розыскной деятельности как основания производства следственных действий [4, С.36; 5, С.81; 6, С. 61-62]. Мы согласны с позицией В.А. Семенцова, который считает возможным использование результатов ОРД в качестве оснований производства следственных действий, но при соблюдении определенных условий:

- во-первых, это должны быть только следственные действия, направленные на обнаружение, изъятие и приобщение к уголовному делу предметов и документов;

- во-вторых, такие результаты должны быть получены, представлены следователю и закреплены в порядке, определенном ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности» и Инструкцией о порядке представления результатов оперативно-розыскной деятельности дознавателю, органу дознания, следователю, прокурору или в суд, утвержденной приказом № 368/185/164/481/32/184/97/147 от 17 апреля 2007 года [4, С.32-33].

Указанная Инструкция (ч.4) [7], а также аналогичная Инструкция, утвержденная приказом №776/703//509/507/1820/42/535/398/68 от 27.09.2013 (ч.4) [8] указывают на возможность использования результатом оперативно-розыскной деятельности для подготовки и осуществления следственных и судебных действий. Это обстоятельство свидетельствует о том, что практика давно определила свое отношение к данной проблеме в пользу использования результатов ОРД как оснований производства следственных действий.

Поддерживая позицию Семенцова, все же хочется заметить, что сотрудники оперативных служб не являются субъектами собирания доказательств в том понимании, которое вкладывает в этот процесс уголовно-процессуальный закон. Статья 86 УПК РФ, перечисляя субъектов, наделенных правом собирания доказательств, не называет орган дознания, тем самым, исключая возможность участия в этом процессе сотрудников различных подразделений органа дознания. Нам представляется, что именно это упущение законодателя является основным препятствием для использования на законных основаниях результатов ОРД в качестве оснований производства следственных действий.

Использованные источники:

1. Попов Н.М. Оперативное обеспечение досудебной подготовки в уголовном судопроизводстве России [Текст]: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Н. Новгород, 1997. 24с.
2. Ерохина О.С. Доказательства как основание решения суда о проведении следственного действия на досудебном производстве [Текст] // Научный вестник Омской академии МВД России № 4 (51), 2013. С.62-66.
3. Осипов А.В. Перспективы исследования фактических оснований производства следственного действия при использовании ситуационного подхода [Текст] //Сборник материалов криминалистических чтений. Выпуск 8. Изд-во: ФГКОУ ВПО «Барнаульский юридический институт МВД РФ». Барнаул, 2012. С.66-67.
4. Семенцов В.А. О понятии и системе следственных действий в трудах профессора С.А. Шейфера [Текст] //Вестник СамГУ №11/2 (122), 2014. С.29-38.
5. Земскова А.В. Правовые проблемы использования результатов оперативно-розыскных мероприятий в уголовно-процессуальном доказывании [Текст]. Волгоград, 2000. 175с.
6. Юрин В.М. Выявление преступлений – важный элемент работы следователя [Текст] //Вестник криминалистики. 2006. № 3. С. 59-66.
7. Об утверждении Инструкции о порядке представления результатов оперативно-розыскной деятельности дознавателю, органу дознания, следователю, прокурору или в суд : приказ Министерства внутренних дел Российской Федерации, Федеральной службы безопасности Российской Федерации от 17 апреля 2007 г. № 368/185/164/481/32/184/97/147 г. Москва. URL: <http://www.rg.ru/2007/05/16/instrukciya-dok.html> (дата обращения: 23.07.2015).
8. Об утверждении Инструкции о порядке представления результатов оперативно-розыскной деятельности органу дознания, следователю или в суд: приказ МВД России N 776, Минобороны России N 703, ФСБ России N 509, ФСО России N 507, ФТС России N 1820, СВР России N 42, ФСИН России N 535, ФСКН России N 398, СК России N 68 от 27.09.2013 (Зарегистрировано в Минюсте России 05.12.2013 N 30544) <http://www.rg.ru/2013/12/13/instrukcia-dok.html> (дата обращения: 23.07.2015).

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство.

Андреев Сергій Олександрович,

докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою
Національної академії державного управління при Президентові України,
кандидат наук з державного управління

СУЧАСНИЙ СТАН ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОЇ ОБОРОНИ У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

За існуючої наразі в Україні кризової соціально-економічної та нестабільної військово-політичної ситуації, низького рівня захищеності населення, навколишнього природного середовища, майна та інших об'єктів від надзвичайних ситуацій (НС) техногенного та природного характеру, а також соціальних та воєнних НС гострої актуальності набувають питання щодо практичного впровадження дієвих механізмів державного управління у сфері цивільного захисту (ЦЗ), зокрема відповідного механізму правового регулювання.

Одним із важливих завдань на цьому шляху є, на наш погляд, належна імплементація у національне законодавство положень міжнародного гуманітарного права, основи якого були визначені світовим співтовариством на офіційному рівні ще у середині ХХ ст. шляхом прийняття 12 серпня 1949 р. чотирьох Женевських конвенцій: про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; про поліпшення долі поранених, хворих осіб, які потерпіли корабельну аварію зі складу збройних сил на морі; про поводження з військовополоненими; про захист цивільного населення під час війни. Ці конвенції являють собою міжнародні договори, що розвивають положення Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 рр. в області законів і звичаїв війни і спрямовані на захист жертв війни (військового конфлікту), встановлення більш гуманних правил ведення військових конфліктів і забезпечення захисту загальнолюдських цінностей і прав, осіб, які беруть у них участь.

У контексті порушеної теми особливе значення має Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни, яка була ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР від 03.07.1954. Ця конвенція забороняє знищувати незахищені мирні поселення, віддавати на розграбування міста і місцевості. Грабіж населення визначається як злочин. Взяття заручників забороняється. Окупуюча влада зобов'язана поважати життя, сім'ю, честь, релігійні обряди і звичаї, власність населення окупованої території. До нього забороняється застосовувати як фізичні, так і моральні заходи примусу. Забороняється примушувати населення до служби в збройних силах і до присяги на вірність ворожій державі.

8 червня 1977 р. були прийняті два Додаткових протоколи до Женевських конвенцій 1949 р. – Протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Прот. I), і протокол II – стосовно захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру. Ці акти міжнародного публічного права ратифіковані Указом Президії Верховної Ради УРСР від 18 серпня 1989 р. № 7960-XI (дата підписання Україною: 12 грудня 1977 р.; дата набуття чинності для України: 25 липня 1990 р.).

У ст. 61 Глави VI “Цивільна оборона” Прот. I вперше на міжнародному офіційному рівні було вжито термін “цивільна оборона” (з англ. яз. – “Civil Defence”) й дано його визначення. Так, “цивільною обороною” є виконання деяких або всіх перерахованих нижче гуманітарних завдань, спрямованих на те, щоб захистити цивільне населення від небезпек та допомогти йому усунути безпосередні наслідки воєнних дій або лиха, а також створити умови, необхідні для його виживання. Цими завданнями є: оповіщення; евакуація; надання сховищ та

їх будова, вжиття заходів для світломаскування; рятувальні роботи; медичне обслуговування, включаючи першу допомогу, а також релігійна допомога; боротьба з пожежами; виявлення і позначення небезпечних районів; знезараження та інші подібні заходи захисту; термінове надання притулку й постачання; термінова допомога у відновленні й підтриманні порядку в районах лиха; термінове відновлення роботи необхідних комунальних служб; термінове поховання трупів; допомога у збереженні об'єктів, у край необхідних для виживання; додаткова діяльність, необхідна для виконання будь-якого з вищезазначених завдань, включаючи планування та організацію, але, не обмежуючись ними [1]. У Прот. І врегульовані найважливіші питання здійснення заходів ЦО, він закріплює гарантії захисту прав жертв міжнародних збройних конфліктів, а також громадських організацій ЦО, їх персоналу у військовому конфлікті [там само].

Як показує аналіз іноземного досвіду, переважна більшість провідних зарубіжних країн з метою ефективної реалізації заходів ЦО формують власне національне законодавство, створюють спеціальні державні системи ЦО та їх аналоги (системи ЦЗ, забезпечення цивільної безпеки тощо), усебічно розвиваючи інституціональні, фінансово-економічні та інші засади їх функціонування. При цьому, необхідно зазначити, що в цих країнах спостерігається стійка тенденція до збільшення питомої ваги заходів ЦО, зокрема заходів щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури, у загальній системі заходів із забезпечення національної безпеки.

Натомість, в Україні, після введення в дію з 01.07.2013 Кодексу цивільного захисту України (Кодекс ЦЗ), закони “Про Цивільну оборону України” від 03.02.1993 № 2974-XII, “Про війська Цивільної оборони України” від 24.03.1999 № 556-XIV втратили чинність, а прийняття Кабінетом Міністрів України (КМУ) постанови “Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту України” від 09.01.2014 № 11, мало наслідком втрату чинності ще й Положенням про ЦО України, затвердженим постановою КМУ від 10.05.1994 № 299, що ознаменувало фактичну ліквідацію системи ЦО України.

Замість системи ЦО України законодавчо було передбачено створення єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДС ЦЗ), відповідну сферу державного управління було перейменовано з “цивільна оборона” на “цивільний захист”.

Однак, системний аналіз норм Кодексу ЦЗ, а також Положення про ЄДС ЦЗ, зокрема щодо покладених на ЄДС ЦЗ завдань, засвідчує, що далеко не всі завдання та заходи ЦО, визначені у актах міжнародного гуманітарного права, знайшли повноцінне втілення у відповідних національних законодавчих актах.

У ст. 3 Кодексу ЦЗ “Правова основа цивільного захисту” закріплено, що “правовою основою цивільного захисту є Конституція України, цей Кодекс, інші закони України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України”, але чомусь серед цього переліку не згадуються вказані вище Женевські конвенції та додаткові протоколи до них. Хоча, як відомо, згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Підсумовуючи викладене, вважаємо за необхідне наголосити на тому, що при подальшому вдосконаленні національного законодавства у сфері ЦЗ (у тому числі шляхом унесення змін й доповнень до Кодексу ЦЗ) обов'язково має бути забезпечена належна імплементація ключових положень ратифікованих Україною актів міжнародного гуманітарного права з питань ЦО, оскільки це є необхідною умовою забезпечення ефективних правових гарантій захисту населення країни від НС та їх наслідків у мирний час та в особливий період.

Використані джерела:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (протокол І), від 8 червня 1977 р.// Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990 р. – № 1, стор. 25.

*Анискевич Диана Олеговна,
студентка 4-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы*

ИНСТИТУТ ОМБУДСМАНА В СТРАНАХ СНГ

Соблюдение прав человека – это одна из главных функций государства и она должна исполняться в любое время и при любой ситуации. Одним из гарантов реализации и соблюдения прав человека является наличие института омбудсмана в государстве. Главная функция этого института заключается в том, чтобы следить за справедливостью и законностью действий органов государственной администрации. Говоря более конкретно, институт омбудсмана создается для защиты прав отдельных лиц, которые считают себя жертвами несправедливых действий со стороны государственной администрации [3, с. 7]. Важно отметить, что институт омбудсмана создается только в соответствии с Конституцией или специальным законом. Поэтому правовой статус омбудсменов в странах СНГ определялся, как и требуют международные стандарты, только законами.

В настоящее время Уполномоченный по правам человека в Российской Федерации осуществляет в пределах своей компетенции тесное взаимодействие с органами государственной власти и местного самоуправления, со средствами массовой информации, неправительственными правозащитными организациями и всем обществом в целом. Особое внимание уделяется вопросам рассмотрения жалоб и обращений о нарушениях прав и свобод человека и гражданина, принятию мер по их восстановлению, развитию международного сотрудничества в области прав человека [4, с. 127-128].

Деятельность омбудсменов стран СНГ финансируется из государственного бюджета. При этом достаточно сложно предусмотреть все затраты, так в аппарате российского омбудсмана отсутствует «отдел программ», который бы взаимодействовал с организациями-донорами и привлекал резервные финансовые средства [6, с. 7-9]. В законах стран СНГ можно выделить общий перечень полномочий омбудсменов. Но существуют некоторые исключения. Одним из них является дополнительное право омбудсмана Украины, который наделен правом проверки соблюдения законности мероприятий оперативно-розыскной деятельности. Подобная норма закона, несомненно, является демократичной.

Учреждение института уполномоченного по правам человека (а затем – и по правам ребенка) в Российской Федерации послужило своеобразным толчком к возврату дискуссии о целесообразности введения аналогичного института и в Республике Беларусь. В Республике Беларусь на данный момент институт омбудсмана отсутствует. Вопрос введения института уполномоченного по правам человека носит глобальный характер для Беларуси, на что указывают многие специалисты. Это будет способствовать построению правового государства в Республике Беларусь и диалогу о правах человека между Республикой Беларусь и Европейским Союзом. Возникают теоретические и практические вопросы, связанные с учреждением и функционированием данного института в Республике Беларусь. Однако как отмечал Ю. Кулаковский, прежде всего, необходимо для начала выработать и обсудить модель уполномоченного по правам человека, которая будет приемлема для Республики Беларусь» [3, с. 7]. Следует согласиться Ю. Минченковым, который отмечает что «введение института уполномоченного по правам человека и его первые шаги в Беларуси будут осуществляться с учетом опыта России. Мы не должны «списывать под копирку» модель уполномоченного по правам человека, которая существует в России,

во многих европейских странах. Наша модель должна ориентироваться на белорусский опыт и практику и перенять достоинства, а не недостатки других моделей» [5, с. 5]. Введение данного института позволит расширить гарантию прав, свобод и интересов граждан. Построение Республикой Беларусь основ социального государства неизменно сопровождается процессом совершенствования механизмов правозащитной деятельности. Последний по времени проект закона «Об Уполномоченном по правам человека в Республике Беларусь» был разработан видным белорусским ученым, доктором юридических наук Г.А. Василевичем и нашел закрепление в Концепции Национального учреждения по правам человека в Беларуси [1]. В Концепции определены организационные и правовые вопросы, касающиеся создания и функционирования Национального учреждения по правам человека в Беларуси. Особое внимание уделено порядку назначения Уполномоченного по правам человека, его функциям и полномочиям, методам работы, а также гарантиям независимости. Таким образом, институт омбудсмана на территории СНГ является средством обеспечения законности и защиты прав человека от незаконных действий со стороны государственных чиновников. Посредством сотрудничества со средствами массовой информации, информирует народ об обстановке законности в государстве, а так же о соблюдении либо нарушениях прав человека. Он отыгрывает важную роль в формировании законодательства так, как проводит его анализ на соответствие международным нормам права.

Использованные источники:

1. Василевич, Г.А. Концепция Национального учреждения по правам человека в Беларуси: концепция предполагаемого проекта Закона об Уполномоченном по правам человека в Беларуси / Г. А. Василевич. – Минск: БГУ, 2013. – 29 с.
2. Павловская-Данаева, А. Омбудсмен как особый вид контроля над органами управления / А. Павловская-Данаева // Вест. Моск. ун-та. Сер.право. – 2001. – № 3. – С.105-110.
3. Кулаковский, Ю. Уполномоченный по правам человека в Республике Беларусь проблемы и перспективы / Ю. Кулаковский // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 2006. – № 2. – С. 4-10.
4. Кузьминых, Н.В. Институт Уполномоченного по правам человека (омбудсмана) в странах Содружества Независимых Государств (СНГ): диссертация ... кандидата юридических наук: 12.00.02 / Н.В. Кузьминых. – Москва, 2004. – 183 л.
5. Минченкова, Ю. Развитие института уполномоченного по правам человека / Ю. Минченкова // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 1998. – № 5. – С. 5-7.
6. Терещенко, И. Институт уполномоченного по правам человека: перспектива развития в Республике Беларусь / И. Терещенко // Право Беларуси. – 2005. – № 6. – С. 7-9.

Гарбино Виолетта Витальевна,
студентка 4-ого курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЕС И НАТО: СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ

В последнее время в связи с существенным расширением функций НАТО можно говорить о попытках осуществить новую политику. Если ранее организация заявляла о себе

как о ведущей силе в поддержании "мировой стабильности" и наращивала свои возможности по силовому урегулированию кризисов, то сейчас Североатлантический союз пытаются представить как главного проводника политических интересов Запада, что является принципиально новой тенденцией в его реформировании.

В отличие от 90-х гг. где среди главных задач Североатлантического союза в качестве абсолютного приоритета называлась лишь коллективная оборона, то в последние годы все больше набирает обороты так называемая политика «безопасность на основе сотрудничества».

Однако у Североатлантического союза наблюдаются следующие проблемы. Многие исследователи отмечают, что НАТО в последнее время превращается в бесцельную группу государств, и в случае если не произойдет колоссального изменения, НАТО ожидает неблагоприятное будущее. Так, выступая 10 июня 2011 г. в Брюсселе на встрече министров обороны стран НАТО, министр обороны США Роберт Гейтс посетовал на то, что «НАТО оказалась сейчас под угрозой превратиться в бесполезную группу государств», когда большинство европейских стран-членов, испытывая значительные финансовые трудности, в недостаточной степени поддерживали операцию альянса в Ливии. «В случае, если не произойдет коренного изменения в подходах стран Европы, НАТО как военный союз ожидает жалкое будущее», – предупредил Гейтс [2]

Отмечается также и проблема во взаимодействии НАТО и ЕС, поскольку существенные решения в основном принимаются между США и небольшой группой европейских стран (Великобританией, Францией, Германией, Нидерландами), в то время как другие участники попросту «отсиживаются».

В настоящее время существует определенная тенденция падающего интереса ЕС к финансовым затратам на обеспечение безопасности, что вызывает серьезное беспокойство в Вашингтоне. Преобладающим фактором является отсутствие у европейцев единства в вопросах военных расходов на нужды вооруженных сил. Отсюда следует, что США, прежде всего, обеспокоены финансовым кризисом ЕС, что приводит к сильному снижению расходов на оборону стран-членов. В последнее время говорится о приблизительных цифрах в 45 млрд. евро, настолько сократились расходы в сфере обороны, что привело к многократному увеличению расходов со стороны США.

Также НАТО в свое время столкнулось с проблемой со стороны государств, которые настаивали на принципе расходов «по факту» проведения военных операций, т. е. когда расходы несут только те страны, которые участвуют в операциях. Решение было найдено посредством разделения общих издержек на три вида: связанных со штабами, развертыванием войск и другими видами деятельности [1, с. 78].

Отсюда Вашингтон недоволен тем, как расходуются имеющиеся средства. Хотя совокупные оборонные расходы европейских стран-членов НАТО достигают в год 300 млрд. евро, однако их эффективность низка по причине отсутствия подлинной координации и кооперации.

Подводя итоги можно сделать вывод, что недостаточность средств и отсутствия единства в вопросах финансирования в рамках ЕС и НАТО, делают актуальным вопрос о повышении эффективности управления финансами. Таким образом, ограничения, которые существуют на уровне политических соглашений и трудности финансового и военного взаимодействия усиливают разногласия в позициях стран и сдерживают взаимодействие организаций.

Использованные источники:

1. Бычковская, О.М. Новые аспекты сотрудничества ЕС и НАТО / О.М. Бычковская // *Европейский Союз и Республика Беларусь: перспективы сотрудничества: сб.*

материалов / Редкол.: В.Г. Шадурский [и др.] – Минск: Изд. Центр БГУ, 2014. – С. 77–80.

2. Челядинский, А.А. Дестабилизирующие факторы международной безопасности и политики НАТО на современном этапе / А.А. Челядинский // Центр изучения внешней политики и безопасности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.forsecurity.org/destabiliziruyushchie-factory-mezhdunarodnoy-bezopasnosti-i-politiki-nato-na-sovremennom-etape>. – Дата доступа: 14.09.2015.

Карпенко Пётр Викторович,
студент 5-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ПРИНЦИП ОТВЕТСТВЕННОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

В современном мире, в результате глобализации международных отношений, возникает необходимость обеспечения соблюдения международно-правовых норм и взятых обязательств субъектами международного права. Основу международного права составляют так называемые общепризнанные (или основные) принципы международного права, нашедшие свое закрепление в Уставе ООН. В последующем принципы международного права были уточнены и дополнены в Декларации о принципах международного права, принятой Генеральной Ассамблеей ООН в 1970 году, и ряде иных международных документов. Значение принципов, их роль в регулировании межгосударственных отношений не раз подчеркивалось международным сообществом, в том числе и в Декларации тысячелетия ООН 2000 года. В данной Декларации содержится положение о том, что принципы доказали свой всеобщий и вневременной характер.

В настоящее время в международном праве закреплены такие основные принципы, которые по всеобщему признанию являются императивными для всех субъектов: принцип неприменения силы, принцип уважения прав человека, принцип суверенного равенства, принцип нерушимости границ, принцип мирного разрешения споров, принцип невмешательства, принцип территориальной целостности, принцип равноправия и самоопределения народов, принцип сотрудничества, принцип мирного сосуществования, принцип добросовестного выполнения обязательств по международному праву. Все принципы являются императивной нормой и подлежат исполнению всеми субъектами международного права.

Современные отношения поставили перед учеными вопрос о необходимости дополнения существующей системы принципов международного права еще одним принципом, прямо не закрепленным в Уставе ООН – принципом ответственности.

Так, в доктрине международного права существует точка зрения, в соответствии с которой принцип ответственности хотя и не упомянут прямо в основных принципах международного права, но он выражается в принципе добросовестного выполнения обязательств по международному праву. В частности, еще советский юрист-международник Р.Л. Бобров утверждал: «Принцип добросовестного выполнения международных обязательств в известном смысле включает в себя и принцип ответственности, предполагая таковую (суммарно) за нарушение установленных правил международного права» [1, с. 132].

Для подтверждения тезиса о том, что принцип ответственности в настоящее время можно рассматривать в качестве отдельного принципа международного права можно обратиться к самому термину «императивная норма», той характеристике, которой обладает

каждый общепризнанный принцип международного права. Так, в соответствии со ст. 53 Венской конвенции о праве международных договоров, императивная норма общего международного права является нормой, которая принимается и признается международным сообществом государств в целом как норма, отклонение от которой недопустимо и которая может быть изменена только последующей нормой международного права, носящей такой же характер. Понимание необходимости нести ответственность за свои деяния лежит в основе самого права международной ответственности.

Так, уже в 1928 г. в решении по делу о фабрике в г. Хожуве Постоянная палата международного правосудия квалифицировала принцип ответственности как один «из принципов международного права и, более того, общего понятия права» [2, с. 372]. Данный факт послужил доказательством признания принципа ответственности в качестве нормы, принимаемой и признаваемой всем международным сообществом

Также данный принцип получил своё закрепление в Резолюции Генеральной Ассамблеи ООН «Ответственность государств за международно-противоправные деяния» от 12 декабря 2001 года: «Статья 1. Ответственность государства за его международно-противоправные деяния. Каждое международно-противоправное деяние государства влечет за собой международную ответственность этого государства» [3].

Принцип ответственности государств за предотвращение и ликвидацию споров и опасных ситуаций был озвучен в Декларации «О предотвращении и устранении споров и ситуаций, которые могут угрожать международному миру и безопасности, и о роли Организации Объединенных Наций в этой области» от 5 декабря 1988 года. В ней подчёркивается, что в современных условиях мир можно поддерживать не только решением конкретных спорных ситуаций, но и их заблаговременным предотвращением, а также введением превентивных мер. Профилактика требует намного меньше затрат, чем последующее урегулирование конфликта.

Следует также отметить, что в международном гуманитарном праве закреплён принцип ответственности за нарушение норм и принципов международного гуманитарного права. В соответствии с данным принципом ответственность несут как государства в качестве субъектов международного права, так и физические лица, которые совершили нарушение, что закреплено в так называемом Женевском праве.

Таким образом, можно констатировать, что в современном международном праве сложился отдельный принцип международного права – принцип ответственности. Характер данного принципа позволяет с полной уверенностью относить его к императивной норме международного права. В тоже время содержание принципа ответственности нуждается в детальной доработке, с тем, чтобы служить не только гарантом справедливости, но и выполнять превентивную функцию.

Использованные источники:

1. Бобров, Р.Л. *Основные проблемы теории международного права* / Р.Л. Бобров. – М.: Международные отношения, 1968. – 272 с.
2. Лукашук, И.И. *Международное право. Особенная часть* / И.И. Лукашук. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 517 с.
3. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 56/83 «Ответственность государств за международно-противоправные деяния» // Организация Объединённых Наций [Электронный ресурс]. – 2005. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/56/83>. – Дата доступа: 30.09.2015.

Кладкевич Вероника Владимировна,
*студентка 3-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Я.Купалы*

САНКЦИЯ КАК МЕРА ПРАВОМЕРНОГО ПРИНУЖДЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

С каждым годом растет число мандатов, выданных Советом Безопасности ООН (далее – СБ ООН), на введение режима международных санкций. С момента образования ООН и до 1989 г. Совет Безопасности на основании главы VII Устава ООН применял международные санкции дважды: в отношении Южной Родезии (1966 г.) и ЮАР (1977 г.). С 1990 г. и по настоящее время режимы международных санкций Советом Безопасности ООН введены в отношении следующих государств и образований: Ирак, Сомали, силы УНИТА в Анголе, Руанда, Сьерра-Леоне, Югославия, включая Косово, Гаити, Афганистан (Аль-Каида/Талибан), Эритрея и Эфиопия, Либерия, Конго, Кот-д'Ивуар, Судан, Корейская Народно-Демократическая Республика, Иран, Ливия, ЦАР, Йемен и ряд других стран.

Как известно, главная ответственность за поддержание всеобщего мира и безопасности в соответствии со ст. 24 Устава ООН возложена на Совет Безопасности ООН, который действует от имени всех государств-членов ООН и решения которого обязательны для выполнения каждым из них. Согласно ст. 39 Устава Совет Безопасности определяет существование любой угрозы миру, любого нарушения мира или акта агрессии и делает рекомендации или решает о том, какие меры следует предпринять в соответствии со статьями 41 и 42 для поддержания или восстановления международного мира и безопасности [1].

Санкции – это принудительные меры, предпринимаемые международной организацией к правонарушителю в целях побуждения его к выполнению обязательств, вытекающих из правоотношения ответственности. В прошлом понятием «санкции» охватывались все меры принуждения в отношении правонарушителя. Решение проблемы санкций имеет большое практическое значение для обеспечения международного правопорядка. Общеизвестны печальные последствия одностороннего применения санкций крупными державами, не останавливавшимися перед применением силы. Особенно широко применялась сила под предлогом санкций без должного уважения к международному праву Соединенными Штатами. Так, в начале XXI в. санкции США действовали в отношении Афганистана, Бирмы, Ирана, Ирака, Кубы, Либерии, Ливии, Северной Кореи, Сьерра-Леоне, Судана, Сирии, Югославии.

В результате такого рода злоупотреблений был нанесен ощутимый урон международному правопорядку. Кроме того, такая практика оказалась не очень эффективной и с точки зрения американских интересов. Американский профессор Б. Ференц, в частности, по этому поводу пишет, что «одностороннее применение силы для достижения национальных целей доказало свою разрушительную силу и тщетность» [2, с. 117].

Советский юрист В.А. Василенко провел четкое разграничение ответственности и санкциям: «таким образом, несмотря на тесную взаимосвязь, международно-правовые санкции и международно-правовая ответственность по их юридической природе и функциям представляют собой институционно различные правовые явления... В силу этого международно-правовые санкции не являются формами ответственности за международные правонарушения, так же как формы международно-правовой ответственности не выступают в качестве санкций» [3, с. 45].

Существует также значительный разброс мнений относительно того, что же охватывается понятием санкций. В отечественной доктрине термином «санкции» порой обозначают не только санкции по линии СБ ООН, но и принудительные меры, используемые отдельными государствами, в частности при реализации права на самооборону. Довольно

распространенным является также мнение, согласно которому это понятие охватывает все неблагоприятные последствия правонарушения, от возмещения ущерба до мер военного принуждения [4, с.20].

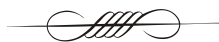
Относительно понятия «международные санкции» в широком смысле слова советский ученый М.Х. Фарукишин писал, что под этим следует понимать «не только применяемые в отношении субъекта международного деликта меры государственного принуждения (санкции в узком смысле слова), но и другие допускаемые международным правом последствия неправомерных деяний: реституцию, репарацию, сатисфакцию, уголовное наказание физических лиц, репрессалии» [5, с. 170]. Как видим, в понятие санкций были включены и различные меры возмещения.

Существуют весьма серьезные расхождения и относительно того, что представляют собой санкции. В.А. Василенко относит к санкциям все виды правомерного принуждения, осуществляемого как государствами, так и международными организациями. Основными элементами международно-правовых санкций, по его мнению, стали «реторсии; репрессалии (исключительно невооруженные); самооборона; коллективные невооруженные и вооруженные принудительные меры, осуществляемые международными организациями» [3].

Обобщая вышесказанное, можно сделать следующие выводы. Принудительные меры являются одной из форм реализации ответственности в международном праве. В том случае, когда принудительные меры реализуются международной организацией, они именуются «санкциями». Когда принудительные меры осуществляются государствами индивидуально в ответ на правонарушение, более точным термином для обозначения принудительных мер являются термины «контрмеры» или «ответные меры». Вместе с тем, существующий механизм применения санкций нуждается в усовершенствовании, так как зачастую такой элемент международного принуждения имеет ярко выраженную политическую окраску.

Использованные источники:

1. *Кешинер, М.В. Вопросы признания государств и применение санкций в современной международной практике / М.В. Кешинер [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eurasia-allnews.ru/nauchnye-statii/item/317-voprosy-priznaniya-gosudarstv-i-primenenie-sanktsij-v-sovremennoj-mezhdunarodnoj-praktike.html>.*
2. *Лукашук, И.И. Международное право. Особенная часть: учебник для студентов юрид. фак-тов и вузов / И.И. Лукашук. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ВолтерсКлувер, 2005. – 517 с.*
3. *Василенко, В.А. Ответственность государства за международные правонарушения / В.А. Василенко. – Киев: Вища школа, 1976. – 267 с.*
4. *Лукашук, И.И. Право международной ответственности / И.И. Лукашук. – М.: ВолтерсКлувер, 2004. – 496 с.*
5. *Международная правосубъектность (некоторые вопросы теории) / Н.В. Захарова [и др.]; отв. ред. Д.И. Фельдман. – М.: Юрид. лит., 1971. – 188 с.*

Клочок Евгений Михайлович,
студент 5-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета им. Я. Купалы

МИГРАЦИОННЫЙ КРИЗИС В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

Миграционный кризис в Евросоюзе с каждым днем ощущается все сильнее. Из-за войны на Ближнем Востоке сотни тысяч беженцев направились в европейские страны, также

дополнительные трудности приносит поток нелегальных мигрантов с Африканского континента. Европейский союз оказался не в состоянии справиться с огромным наплывом людей. В результате Венгрия, Германия, Чехия и Австрия, являясь участниками Шенгенской зоны, были вынуждены ввести контроль на своих границах.

Следует отметить, что Шенгенские соглашения по общему правилу предусматривают отмену пограничного и таможенного контроля на внутренних границах между входящими в него странами; введение единых правил въезда и выезда на всех внешних границах стран-участниц; налаживание сотрудничества правоохранительных органов стран-участниц в борьбе с трансграничной преступностью; введение единых правил экстрадиции, создание «шенгенской» базы данных о визах и пересечении границ.

Тем не менее, «когда того требуют общественный порядок или национальная безопасность, Договаривающаяся Сторона после консультации с другими Договаривающимися Сторонами может принять решение об осуществлении на внутренних границах в течение ограниченного периода времени национальных пограничных проверок, проводимых с учетом особенностей конкретной ситуации. Если общественный порядок или национальная безопасность требуют осуществления немедленных действий, заинтересованная Договаривающаяся Сторона предпринимает необходимые меры, информируя о них как можно скорее другие Договаривающиеся Стороны» (ст. 2 п. 2 Конвенции о применении Шенгенского соглашения от 14 июня 1985 г.) [1]

Исходя из этого паспортный контроль на границах может вводиться в случае серьезной опасности (например, террористической атаки) или в случае неконтролируемого потока беженцев. Действовать такая мера может от нескольких дней до двух лет.

Кроме того, любая из стран может приостановить действие шенгенского соглашения – на время крупных чемпионатов, саммитов и т. д. Например, в 2012 году Польша приостанавливала действие шенгенского соглашения из-за чемпионата Европы по футболу.

Государства шенгенской зоны в Конвенции о применении соглашения от 14 июня 1985 г. подтвердили свои обязательства, вытекающие из положений Женевской конвенции от 28 июля 1951 г. о статусе беженцев с изменениями, внесенными Нью-Йоркским протоколом от 31 января 1967 г., без каких-либо географических ограничений относительно сферы применения указанных документов, а также свое обязательство сотрудничать в области применения данных актов со службами Верховного комиссара Организации Объединенных Наций по делам беженцев. Исходя из этого государства-участники Европейского Союза обязуются провести рассмотрение каждого ходатайства о предоставлении убежища, поданного иностранцем на территории одного из них. Ответственное за рассмотрение ходатайства о предоставлении убежища государство рассматривает его в соответствии со своим национальным правом.

Однако данное обязательство не порождает необходимости для определенного государства Шенгенской зоны во всех случаях предоставлять лицу, ходатайствующему о предоставлении убежища, право доступа или пребывания на ее территории. Оно сохраняет за собой право отказывать во въезде или выдворять лицо, ходатайствующее о предоставлении убежища, в третье государство, на основании своих национальных правил и в соответствии со своими международными обязательствами.

Задача Европейского союза в настоящий момент заключается в том, чтобы разделить потоки экономических беженцев и мигрантов, которые прибывают в Европу, спасаясь от войны в своих странах. Сложность же состоит в том, что действующие в настоящий момент в странах ЕС т.н. «Дублинские правила» – т.е. Регламент «Дублин III», по сути, не действует. Указанный Регламент устанавливает критерии и механизмы определения государства-члена ЕС, ответственного за рассмотрение ходатайства о международной защите граждан третьих стран или лиц без гражданства [2]. Согласно Регламенту фактически ответственной за прием беженцев становится государство, через территорию которого беженцы прибывают в ЕС.

Вместе с тем очевидно, что нынешняя ситуация с беженцами, ищущими убежище в странах ЕС, не под силу одной или нескольким странам. Во-первых, потому, что большинство мигрантов стремятся внутрь ЕС, в частности в Германию, где уровень жизни выше, чем, например, в Греции. Во-вторых, государства-участники ЕС активно критикуют Сербию и Македонию (государств, не являющихся членами ЕС) за недостаточно твердую позицию в отношении урегулирования потока беженцев.

Нет согласия между государствами-участниками и в отношении предложенной Европейской комиссией системы квот и принудительного распределения беженцев, поскольку большинство из них, неконтролируемое со стороны одних стран, стремительно перемещается по территории Европейского Союза. В связи с этим, полагаем, что государства Шенгенской зоны, которые ввели временный контроль на своих границах, не вступили в противоречие с основными принципами Шенгенского законодательства, а лишь использовали предусмотренный в рамках шенгенской системы инструмент защиты в интересах общественного порядка и национальной безопасности.

В ближайшее время государствам-членам ЕС предстоит принять новые меры по совершенствованию миграционного законодательства. Эти меры должны быть направлены, в том числе, и на усиление пограничного контроля на внешних границах Европейского Союза. Кроме того, логичным представляется вовлекать в решение миграционных вопросов и стран-кандидатов на вступление в ЕС.

Использованные источники:

1. Конвенция о применении Шенгенского соглашения от 14 июня 1985 г. между Правительствами государств экономического союза Бенилюкс, Федеративной Республики Германии и Французской Республики о постепенной отмене проверок на общих границах (Шенген, 19 июня 1990 г.) // Система ГАРАНТ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.garant.ru/2563295/>. – Дата доступа: 28.09.2015.

2. Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast) [Electronic resource] – Mode of access: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604&from=EN>. – Date of access: 14.09.2015.

Ковальчук Володимир Володимирович,
студент 3-го курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

РЕГІОНАЛЬНЕ МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ У ГАЛУЗІ ПРОТИДІЇ МІЖНАРОДНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Жодна країна, незалежно від рівня її розвитку, не має імунітету проти злочинних проявів. Ведеться нерівна боротьба між злочинними організаціями і правоохоронними органами. Дієвою зброєю в цій боротьбі є міжнародне співробітництво держав.

Питання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю вирішується як на рівні універсальної міжнародної організації (Організації Об'єднаних Націй), так і на регіональному рівні (в рамках Ради Європи, Європейського Союзу). Це не є випадковістю, бо злочинність не має кордонів та національної приналежності, вона не існує сама по собі, рівень

її розгалуженості та прогресування визначається системою міжнародних злочинних зв'язків. ООН є однією з перших міжнародних організацій, що порушила питання співробітництва держав і міжнародних організацій у боротьбі з міжнародною злочинністю.

Провідну роль у міжнародному співробітництві у сфері попередження та локалізації злочинності відіграє Інтерпол. Вона виступає водночас як механізм так і посередник у співробітництві служб кримінальної поліції різних держав світу з розкриття конкретних злочинів, координації і кооперації спільних зусиль, тобто є єдиним світовим центром з розробки загальної стратегії і тактики боротьби з транснаціональною злочинністю.

Державами – учасницями Ради Європи (далі – РЄ) 8 листопада 1990 р. була прийнята та 1 вересня 1993 р. набула чинності Конвенція про відмивання, пошук та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом. Метою цієї Конвенції є досягнення більшої єдності членів РЄ, проведення спільної політики, спрямованої на убезпечення суспільства від тяжких злочинів, що стали міжнародною проблемою. Також вона закріпила положення про боротьбу з відмиванням грошей, отриманих у результаті вчинення злочину.

Рада Європи – одна з найвпливовіших та авторитетних міжнародних і міжурядових регіональних організацій. У своїй діяльності РЄ приділяє велику увагу створенню ефективного механізму надання міжнародної правової допомоги. В рамках Ради Європи було розроблено та відкрито для підписання ряд конвенцій з питань протидії злочинності.

На сьогоднішній день ми спостерігаємо бурхливий розвиток європейських інтеграційних процесів, саме він вплинув на вдосконалення співробітництва держав у галузі протидії міжнародній злочинності, включаючи видачу злочинців.

Міжнародна нормативна база інституту видачі злочинців (екстрадиції) на даний час дуже велика. До неї входять загальні міжнародні договори про боротьбу з окремими видами злочинів, численні спеціальні двосторонні договори про надання правової допомоги у кримінальних справах. Міжнародно-правове регулювання видачі злочинців залежить від правової системи, що діє на території держави.

Європол (Європейське поліцейське відомство, EUROPOL) – це правоохоронна організація Євросоюзу, яка координує оперативно-розшукові поліцейські дії держав – учасниць ЄС, проводить збір та обмін інформацією про діяльність міжнародних злочинних організацій.

Метою Європолу є підвищення ефективності співробітництва компетентних відомств у попередженні, аналізі причин та протидії особливо небезпечним злочинам європейського масштабу.

Європол наділений компетенцією щодо збору, аналізу та обміну інформацією з метою протидії нелегальній торгівлі наркотиками, ядерними, вибуховими та радіоактивними речовинами, зброєю, краденим автотранспортом, антикваріатом й витворами мистецтва, а також фальшивими документами; тероризму; підробці грошових знаків; корупції та іншим видам злочинів.

Європол підзвітний Раді міністрів внутрішніх справ та юстиції, яка відповідає за діяльність, призначає директора та його заступників.

Основним мотивом для міжнародної злочинності є отримання фінансових прибутків. У зв'язку з цим ефективне запобігання та контроль міжнародної злочинності повинні зосереджуватися на простежуванні, блокуванні, захопленні та конфіскації прибутків, отриманих злочинним шляхом. Повільність у процесах обміну інформацією, суттєві відмінності в законодавстві, складність бюрократичних процедур перешкоджають ефективності та своєчасності проведення екстрадиції.

Необхідно також знайти можливість прискорити запровадження судових рішень стосовно заморожування банківських рахунків і взагалі можливість допомоги в процесах простежування майна, здобутого незаконним шляхом.

Окремою проблемою є виникнення так званих офшорних фінансових центрів і "фінансових раїв", які справді можуть забезпечувати кримінальні елементи притулком і використовуватися для подальших кримінальних цілей. Необхідно знайти засоби забезпечення імплементації різних міжнародних положень та рекомендації стосовно відмивання грошей. У цьому контексті слід звернути увагу на значну роботу, яка була проведена в рамках робіт Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей FATF на необ'єднаних територіях. Необхідно розглянути можливість послаблення тягара доказів після визнання правопорушника винним у скоєнні тяжкого злочину, що стосується походження майна, яке ним утримується. Для застосування такого послаблення необхідно, щоб засуджений або засуджена довели, що отримали майно, що розглядається слідством, законним шляхом. Якщо суд не був задоволений цими доказами, майно може розглядатися як результат кримінальних прибутків і підлягає конфіскації.

Головною передумовою успішної протидії міжнародній злочинності та проведення процедури екстрадиції є практична взаємодія представників правоохоронних органів країн європейського регіону в організації і проведенні спільних заходів щодо реалізації ефективних механізмів захисту потерпілих і свідків у кримінальних справах зазначеної категорії, а також у проведенні спільних оперативних розробок організованих злочинних угруповань, що спеціалізуються на окремих видах злочинів, таких як міжнародний тероризм; захоплення заручників; торгівля людьми; незаконна трансплантація органів; незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин та інші, обміну оперативною інформацією.

Отже, необхідність міжнародного співробітництва в галузі боротьби зі злочинністю визнана вже давно, але стосовно конкретного напрямку співробітництва, а саме екстрадиції, є досить багато не вирішених проблем.

На думку науковців які займаються вивченням даної теми, для успішної боротьби зі злочинністю державам необхідно:

- створити умови щодо більш цілеспрямованого, масштабного й ефективного проведення спільних оперативно-профілактичних заходів і спеціальних операцій щодо боротьби зі злочинністю;
- здійснювати збір, аналіз та обмін інформацією про злочинні організації і про відповідну діяльність.
- вживати заходів з попередження розширення впливу міжнародної злочинності в тому або іншому регіоні, а також продовжувати сприяти впровадженню в життя регіональних стратегій;
- зміцнювати заходи з надання технічної допомоги країнам, що розвиваються, та країнам, які знаходяться на етапі становлення (на їх прохання);
- допомагати у розширенні потенціалу їх правоохоронних і судових систем, а також забезпечувати потрібну координацію заходів у двосторонньому та багатосторонньому співробітництві, з тим щоб виключити повне або часткове дублювання допомоги;

Лозінська Світлана Володимирівна,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

ПИТАННЯ ВІЙНИ У МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИНАХ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

Зародження міжнародного права у стародавні часи спостерігається ще в давньоримському праві завойованих народів "jus gentium". Першому етапові становлення міжнародного права властиве започаткування розвитку норм посольського права (особиста недоторканість послів) та права війни.

У зовнішній політиці Римської держави одвічним і основним досить тривалий час було питання про війну, її цілі, характер, способи ведення, ставлення до мирного населення, до приватної власності. Ці та інші питання носили морально-етичний характер і не могли залишатися осторонь від впливу на них з боку релігії. У стародавній період відносини війни належали до основних видів міжнародного спілкування. У середовищі перших держав і державних утворень відбулося становлення міжнародно-правових звичаїв щодо процедури оголошення, ведення, закінчення війни.

Більшість відомостей про формування законів і звичаїв війни можна взяти з праць античних істориків – Тіта Лівія [1], Полібія [2], римської політико-правової доктрини Цицерона [3] та загально-філософських творів. Правова регламентація підстав і процедури оголошення війни в стародавніх римлян мала багато спільних рис з тим, що ми спостерігали в греків, проте вона була значно більш розробленою, релігійно та філософсько-політично обґрунтованою.

Як і в інших античних країнах, у Римі не було постійних дипломатичних представництв, а важливу роль у дипломатичному житті відігравали посольства. У царську епоху другий римський цар, спадкоємець Ромула, Нума Помпілій (715-672 рр. до н.е.) запровадив колегію жерців – *феціалів*, які були послами, що займалися оголошенням війни та укладенням миру. Феціали обиралися пожиттєво зі знатних сімей і були недоторканими особами. Їх головним призначенням було добиватися миру будь-якими способами, схилити до миру ворогів. І лише тоді, коли всі аргументи вичерпані, закликати богів у свідки і починати війну, перетворюючи її таким чином у справедливу, угодну богам справу. [4, с.с.59, 186] Цицерон повідомляє, що римський цар Тулл Гостилій (третій римський цар, 672-640 рр. до н.е., який змінив Нуму Помпілія) встановив правила для оголошення війн. Встановлені норми він релігійно закріпив за допомогою феціального права (*jus fetiale*), згідно з яким, будь-яка війна, яка не була проголошена, визнавалася несправедливою та нечесною. [5, с.18]

З III ст. до н.е. переговори і дипломатичні місії доручаються особливим посольствам (*legationes*), які призначалися сенатом із його членів.

Здійснення зовнішніх зносин і укладення договорів за своїм механізмом належали до компетенції народних зборів і сенату. Хоч формально найвищим органом державної влади були народні збори, фактично провідна роль належала сенату. Спочатку сенат приймав послів і вів з ними попередні переговори. Він здійснював керівництво іноземними справами, вирішував шляхом відкритого голосування питання оголошення війни й укладення миру, ратифікував мирні договори. До його компетенції належало загальне керівництво збройними силами. Тут він приймав рішення про набір та про умови набору до лав армії; розподіляв театри воєнних дій між полководцями; фінансував армію під час війни; контролював хід воєнних операцій, даючи полководцям вказівки про те чи інше використання війська; надавав дозвіл полководцю залишитися на посаді понад встановлений термін; вирішував питання про викуп військовополонених; присуджував полководцю тріумф. Сенат також складав бюджет

витрат і прибутків, керував державним майном, розпоряджаючись загарбаними в інших народів землями. [6, с. 225]

Для оголошення війни рішення сенату було недостатнім. Війна вимагала жертв від народу і була небезпечною для кожного громадянина. Тому рішення про початок війни передавалося на обов'язкову ратифікацію до народних зборів. З IVст. до н.е. джерела фіксують багато прикладів участі народних зборів у вирішенні питань війни і миру. [1, 2]

Крім сенату, певні військові функції також виконували консули (*consulare – радитися*), які обиралися центуріатними коміціями на 1 рік, і їхніми іменами позначався рік за формулою: "*В консульство такого-то і такого-то*". Консули були вищими урядовцями, магістратами у республіканському Римі. Влада консула (*imperium*) – це передусім влада у військовій сфері. У разі необхідності він представляв державу у зовнішніх зносинах. Консулу належала широка юрисдикція: він міг вирішувати карні справи, присуджувати до великих штрафів і навіть до смертної кари. Попри широкі повноваження консула у різних галузях врядування, його влада була обмежена загальними вимогами, що висувалися до всіх магістратур: терміном перебування на посаді, колегіальністю, можливістю контролю з боку сенату і зборів. [6, с.231]

Полібій у VI книзі своєї "Всесвітньої історії" відзначив, що консули мали всевладдя в справах щодо війни. Вони проводили набір римських громадян в армію, комплектували легіони, призначали частину військових трибунів, керували військовими діями. Після формування війська, воїни складали консулу присягу. Окрім того, консул визначав покарання у військовому таборі, витрачав на свій розсуд передбачені йому кошти з військової скарбниці, розпоряджався захопленим у ворога майном (якщо це рухоме майно, то міг розпорядитися ним на свій розсуд, якщо це територіальні придбання – окуповані землі – розпорядження ними належало до компетенції сенату). У випадку, коли військо виходило за межі міста, консул наділявся правом полководця. Під час військових дій один консул відправлявся на театр військових дій, а інший залишався в Римі. У разі, коли на фронтах повинні були діяти обидві консульські армії (два легіони), між консулами проводився розподіл районів військових дій шляхом жеребкування або на розгляд сенату. Область, яку отримував консул для самостійних військових і взагалі службових дій, називалася провінцією. Коли консульські війська діяли спільно, вони командували наперемінно, змінюючись щоденно.

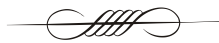
Консули також користувалися правом оголошення війни тим народам, через територію яких проходили їхні армії. Однак таке оголошення не можна було розцінювати як "головну війну". "Головну війну", тобто війну, через яку починала воєнні дії Римська держава, могло бути оголошено тільки сенатом або зі схвалення останнього. Право консула на оголошення війни, передбачало також його право на укладення миру, під яким розумілося перемир'я з ворогами Римської держави. Проте такий договір мав характер попередньої угоди та підлягав ратифікації сенатом, який міг і відмовитися санкціонувати мирний договір.

З екстраординарних магістратур слід також назвати диктатора (*magisterpopuli – начальник народу*), який формально призначався консулом, а фактично обирався сенатом у разі надзвичайних обставин (війна, внутрішні заворушення), влада якого обмежувалася шестимісячним терміном. Диктатору надавалася максимально повна влада (*summumimperium*). Всі інші магістрати, в тому числі консули, у разі призначення диктатора переходили під його контроль і зобов'язані були беззаперечно підкорятися його розпорядженням. Повноваження диктатора на війні загалом аналогічні тим, що мав консул.

Отже, у Римському праві народів отримали свій розвиток окремі інститути міжнародного права стародавнього періоду, зокрема інститут права війни, що передбачає обов'язковість її оголошення, укладання мирних договорів, дипломатичних представників, інститут військового полону, як одне із головних джерел поповнення рабства. Формування законів і звичаїв ведення війни було характерним у зовнішній політиці для усіх країн стародавнього світу, проте у римлян вони помітно вирізнялися більшою деталізацією та правовим забезпеченням.

Використані джерела:

1. Ливий Тит. *История Рима от основания города*. – М.: Ладомир, 2002. – Т. 1. – 702 с.; Т. 2 – 810 с.; Т. 3 – 794 с.
2. Полибий. *Всеобщая история*. – СПб.: Наука, 1994-1995. – Т.1 – 496 с.; Т.2 – 422 с., Т.3 – 382 с.
3. Цицерон. *О дружбе. Об обязанностях. О старости*. – М.: Наука, 1968. – 236 с.
4. Балух В. О. *Історія античної цивілізації: У 3-х т.* – Т.2. *Стародавній Рим: Підручник*. – Чернівці: ТОВ "Видавництво "Наші книги", 2008. – 848 с.
5. Денисенко В. В. *Поняття справедливої війни та правова регламентація її оголошення в Стародавньому Римі* / В.В.Денисенко // *Вісник Запорізького національного університету*. – 2009. - № 2. – С. 15-21.
6. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. *Римське право: Підручник./О.А. Підпригора, Є.О.Харитонов/* – К.: Хрінком Інтер, 2003 – 512 с.

Лукьянович Божена Генриховна,
студентка 5-го курсу юридического факультета
Гродненского государственного университета им. Янки Купалы

ПРОБЛЕМЫ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СФЕРЕ МИГРАЦИИ

Миграционные процессы, международная миграция населения – одна из самых сложных проблем мирового развития. Для многих государств все более актуальными становятся вопросы преодоления отрицательных последствий миграционных процессов, таких как высокий уровень нелегальной миграции, незаконной занятости, торговля людьми и др. Данные явления представляют угрозу национальной безопасности, оказывают крайне негативное влияние на экономику и другие сферы жизни общества.

Миграционная политика в современном мире является одной из актуальных проблем многих государств. Очень важным является для гражданина, как мигранта, факт соблюдения его прав и свобод. А так же, немаловажным является и тот факт, что с каждым годом растет тенденция роста миграции населения. По сведениям, Национального статистического комитета Республики Беларусь, за период январь-март 2015г. миграционный прирост населения составил 5 019 человек и увеличился по сравнению с январем-мартом 2014 г. на 2 587 человек, или в 2,1 раза.

Основной миграционный обмен РБ происходит со странами СНГ. Так, в январе-марте 2015 г. из этих стран в республику прибыло 6 176 человек, в том числе из России, Украины и Казахстана – 5 738 человек (92,9%). В страны СНГ выехало 1 417 человек, из них в Россию – 1 201 человек (84,8%). [1]

В связи с этим актуальным представляется вопрос о правовом положении иностранцев в Республике Беларусь. Возможность иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь обладать определенным кругом прав, свобод и обязанностей находит закрепление в первую очередь непосредственно в Конституции Республики Беларусь, нормы которой получают дальнейшую детализацию в текущем законодательстве и определяют содержание правового положения указанной категории лиц в Республике Беларусь. Однако существующий законодательный массив, регулирующий вопросы, связанные с миграцией, не позволяет обеспечить общие подходы к их решению.

В сфере миграции населения, как уже отмечалось, находятся отношения, связанные с защитой прав и свобод человека и гражданина, а также ряд других общественных отношений, имеющих общегосударственное значение, законодательное и в целом нормативно-правовое регулирование которых должно быть единым в рамках государства. Следовательно, и в сфере совместного ведения возможно и необходимо принятие национальных актов прямого действия, регулирующих данные общественные отношения.

Шабурова Е.Е. отмечает, что, являясь частью внешней и внутренней политики государства, миграционная политика зависит от всех составляющих государственной политики, направленной на решение конкретных задач. Следовательно, регулирование правоотношений в сфере миграции напрямую зависит от осуществления политического курса страны, развития экономического потенциала государства, от потребностей социально-экономической сферы общества.[2,с.15]

Административно-правовое регулирование миграционных процессов часто изменяется и дополняется, в связи с чем имеет многочисленные пробелы, поэтому регулирование миграционных процессов на законодательном уровне еще находится на стадии становления. Нормативные акты в данной области полностью не систематизированы.

В рамках СНГ было принято небольшое количество актов, которые регулируют миграционные процессы. В основном они затрагивали порядок пограничного въезда и выезда, защиты прав вынужденных мигрантов (беженцев и вынужденных переселенцев), обеспечения трудовой и пресечения незаконной миграции. Вне правового регулирования остались такие вопросы, как политические мигранты, миграции в целях воссоединения семей, предпринимательской деятельности и т.д.

Более того, из всего количества актов, регулирующих миграционные отношения, есть те, которые, в основном ограничиваются постановкой лишь общих задач, что препятствует созданию полноценного механизма согласованной миграционной политики СНГ.

Следует отметить, что во многих случаях одна группа правоотношений регулируется одновременно несколькими актами, которые приняты различными органами государственного управления, а это серьезно затрудняет использование данных актов иностранными гражданами.

Васнев Д.В. пишет о том, что в белорусском законодательстве присутствует некоторая «разбросанность» в понятиях и определениях, которые, должны быть объединены в одном законе. Например, в Законе «О внешне трудовой миграции» нет понятия «иммиграционная квота». Для Республики Беларусь необходимо выработать понятную для мировой общественности правовую и экономическую политику государства в рассматриваемой сфере. [3, с.35]

Сформулированные в статье тезисы дополняют и развивают теоретические представления об институте административно-правового положения мигрантов, и в целом, иностранных граждан и лиц без гражданства. Таким образом, эффективность нормативно-правового регулирования в сфере миграции во многом зависит от качества правоприменительной деятельности, а, следовательно, от знания действующего законодательства, умения сделать анализ новых законодательных положений и обобщить опыт их применения.

Использованные источники:

1. *Статистика демографической ситуации в РБ [Электронный ресурс] / Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Минск, 2015. – Режим доступа: http://belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/otrasli-statistiki/naselenie/demografiya_2/*

operativnaya-informatsiya_1/o-demograficheskoi-situatsii/o-demograficheskoi-situatsii-v-yanvare-marte-2015-g/. – Дата доступа: 23.09.2015.

2. *Шабурова, Е. Е. Административно-правовое регулирование в сфере миграции: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук / Е. Е. Шабурова; Науч. рук. Н. Ю. Хаманева. – М., 2011. – 22с.*
3. *Васнев, Д.В. Проблемы трудовой миграции в Республике Беларусь / Д.В. Васнев // Юридический журнал. – 2009. – №3(19). – С. 33-36.*

Мангерт Анжелика Андреевна,
студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ПЕРСПЕКТИВЫ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ПРАВОВОГО СТАТУСА ГОСУДАРСТВ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

Внутри Европейского Союза происходят как процессы интеграции, так и дифференциации, несмотря на всеобщее представление о ЕС как о строящейся конфедерации. В силу существования «Европы разных скоростей» на территории ЕС находятся государства, которые идут вперед и те, которые не соответствуют определенным критериям и поэтому остаются позади. До принятия Маастрихтского договора появилось множество концепций, которые должны были способствовать вопреки существующим разноуровневым различиям государств-членов ЕС динамичной интеграции. Процессы дифференциации наблюдались уже в начале построения Европейского Сообщества. Одним из первых документов, заложивших правовую основу данных процессов, стал Единый европейский акт. В 1985 году было подписано Шенгенское соглашение, которое стало прототипом продвинутого сотрудничества. Маастрихтским договором были закреплены принципы формирования Экономического и валютного союза в качестве первой опоры, но данным договором предусматривались оговорки в отношении Великобритании и Дании. И уже на этом этапе четко прослеживается дифференциация государств на различные группировки: выделился ряд государств, которые не соответствуют критериям, необходимым для участия в ЭВС, и те, которые удовлетворяют условиям интеграции, но не желают присоединяться к различным формированиям внутри Союза ввиду экономических, политических, социальных, культурных соображений.

Возникает вопрос, для каких целей законодательно предусмотрена гибкая интеграция, если она так деформирует целостное образование под названием Европейский Союз.

Таковыми целями являются:

1. Подготовка ЕС к принятию новых членов;
2. Недопущение возможности блокирования решений одним государством-членом или несколькими недавно присоединившимися странами;
3. Предотвращение создания тесных форм сотрудничества государств ЕС вне его рамок;
4. Создание действенных механизмов по углублению интеграционных процессов в пределах первой опоры;
5. Инкорпорация шенгенских соглашений в право ЕС.

По мнению российского автора Г.Р. Шайхутдиновой, в правовом регулировании института продвинутого сотрудничества в европейском праве можно выделить три основных этапа:

- Амстердамский договор 1997 года впервые закрепил правовую основу продвинутого сотрудничества;
- Ниццкий договор 2001 года юридически оформил механизм продвинутого сотрудничества;
- Договор, учреждающий Конституцию для Европы, 2004 года предусмотрел изменения существующего механизма продвинутого сотрудничества, но в силу не вступил [1, с.12].

Процесс дифференциации можно рассматривать как механизм по безболезненному осуществлению расширения Европейского Союза. Посредством продвинутого сотрудничества становится возможной углубленная интеграция, несмотря на политические преграды. Но все же дифференциация может принести ряд серьезных неприятностей и «вместо прогрессивной унификации разнообразие национальных режимов будет заменяться и дополняться разнообразием режимов динамичных региональных группировок продвинутого сотрудничества, объединённых по отраслям предметного регулирования». Таким образом, правовой режим не упрощается, а еще более усложняется: отстающие страны не смогут достичь того уровня интеграции, которого достигли передовые страны. Учитывая уровень экономического развития стран Западной и Центральной Европы, можно предугадать, что дифференциация правовых режимов в конце концов трансформируется из временной в постоянную, что приведет к недовольству не авангардных государств. В возникающей «Европе меняющейся геометрии» чувство взаимной солидарности и готовность идти на жертвы ради общего результата могут существенно ослабеть, поскольку у каждого государства появился соблазн развивать сотрудничество лишь в тех сферах, где это выгодно именно ему. Такие выгоды преследует, в первую очередь, Великобритания, являясь наиболее ярким представителем государств с «изъятием». Таким образом, существующими изъятиями в отношении Великобритании правительство данного государства стремится показать нацеленность на сохранение национальности своего государства, а не приверженность интеграционным процессам. А сохранение фунта стерлинга, неприсоединение к Шенгенским соглашениям свидетельствуют о недоверии по отношению к Брюсселю и нежелании участвовать в невыгодных для Великобритании сферах сотрудничества рядовых государств-членов ЕС.

Таким образом, можно отметить, что ещё с подписания Маастрихтского договора была намечена тенденция гетерогенности Европейского Союза. Гетерогенность включает в себя как процесс интеграции, так и дифференциацию. Причина разобщенности в различных сферах деятельности и ввиду этого нестабильность связана со вступлением новых государств-членов в ЕС, которые фактически не подготовлены, даже если присоединятся к всевозможным сферам сотрудничества в рамках Союза, полноценно участвовать в них. А такие государства, как Великобритания, Дания просто не готовы жертвовать своими национальными интересами, несмотря на то, что эти старые государства-члены в принципе в большей степени соответствуют критериям вхождения в сферы сотрудничества ЕС, например, как Великобритания в еврозону.

Использованные источники:

1. Шайхутдинова, Г.Р. *Продвинутое сотрудничество государств в европейском праве: автореф. дис. ...доктор юрид. наук: 12.00.10 / Г.Р. Шайхутдинова; Академия управления «ТИСБИ»*. – Казань, 2007. – 51 с.

Мартыненко Евгения Андреевна,
студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского Государственного университета им. Я. Купалы

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА ПОСЛЕ ПРИНЯТИЯ ЛИССАБОНСКОГО ДОГОВОРА

На сегодняшний день Европейский Союз (далее – ЕС) является крупнейшим международным актом, который продемонстрировал успешность экономической интеграции. Однако за последние 20 лет внимание ведущих стран сконцентрировано не только на экономической составляющей ЕС, но и на его военно-политической сфере.

Общая внешняя политика и политика в области безопасности (далее – ОВПБ) Евросоюза не формировалась и не проводится в жизнь так же, как внешняя политика отдельных стран. Следовательно, не следует ее оценивать с тех же позиций, с которых, например, принято анализировать политику Франции или Германии.

Следует отметить, что до недавнего времени активность Евросоюза во внешнеполитической сфере имела ряд существенных ограничений. Главным среди них была разнонаправленность интересов стран-членов. Страны ЕС дорожили правом принимать собственные решения относительно международных вопросов, определять свои приоритеты, возможности участия в мировых делах. Выработка консенсуса при обсуждении международных дел являлась крайне сложной задачей – свести интересы к «общему знаменателю». Директивность в сфере «единой» внешней политики стран ЕС была малопродуктивной [1, с. 89].

В настоящее время Европейская политика безопасности и обороны (далее – ЕПБО) превалирует в структуре ОВПБ. Однако в последнее время заметной тенденцией в развитии общеевропейской внешней политики стало замещение «обороны» «политикой». Не развивая тему относительных успехов военных операций ЕС в рамках ЕПБО, важно отметить, что возрастает потребность ее более продуманного насыщения философией общего «евросоюзовского» интереса. Такое направление как институционализация общей дипломатии, постепенно реализуется после вступления в силу положений Лиссабонского договора 2007 года

Определены обязанности государств-членов применительно к их взаимодействию в сфере ОВПБ и ЕПБО с ЕС. Государства-члены наделили Европейский Союз чрезвычайно широкой компетенцией. Так, в ст. 11 Договора о ЕС прямо провозглашается: «Союз определяет и осуществляет общую внешнюю политику и политику безопасности, охватывающую все области внешней политики и политики безопасности». В дополнение к этому в ст. 17 названного договора уточняется: «Общая внешняя политика и политика безопасности включает все вопросы, относящиеся к безопасности Союза, в том числе и поступательное формирование общей оборонной политики» [3, с. 341].

Во многих сферах международных отношений ЕС выступает в качестве геополитического лидера.

В свете проблем с незаконной иммиграцией ЕС выступает за усовершенствование законодательных барьеров в этой области. И тесно сотрудничает с ОБСЕ, Советом Европы, НАТО, ООН и отдельными государствами.

При решении международных конфликтов ЕС выступает за решение конфликтов мирным путем, избегая использования военной силы. Он стремится выступать в роли «регионального миротворца». ЕС экономическими методами способствует подъему сопредельных стран, предупреждая таким образом конфликты и угрозы в сфере безопасности. Особое внимание ЕС уделяет стратегии «расширяющейся Европы» и созданию концентрических кругов (зон) стабильности и безопасности вокруг своих внешних границ.

ЕС реализует инициативы в каждой точке мира, взаимодействуя на национальном и региональном уровнях, как в рамках правительств государств, как с неправительственными и правительственными организациями.

Примерами взаимодействия ЕС с другими странами являются:

– соглашение об ассоциации с ЕАСТ (Норвегия, Исландия, Лихтенштейн) и Швейцарией;

– переговорный процесс о вступлении в ЕС с Турцией;

– европейская политика соседства, которая с 2008 г. имеет два измерения «Восточное партнерство» (Азербайджан, Армения, Беларусь, Грузия, Молдова) и «Союз для Средиземноморья» [2, с. 352];

– стратегическое партнерство с Россией. Декларация 2005 г. предусматривала формирование четырех общих пространств («дорожные карты»): экономического; внутренней безопасности и правосудия; внешней безопасности; науки и образования. Однако в связи с введением санкций против России в связи с событиями на Украине 2014 года, партнерство в некоторых областях ЕС и России приостановлено.

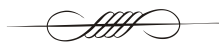
– «Стратегия нового партнерства: Европейский союз и Центральная Азия» с 2007 г.

Развитие данных отношений достигается за счет использования общих механизмов международной политики – так называемых «общих стратегий». Фактически общая внешняя политика ЕС складывается в строгом соответствии с логикой неформального «разделения труда»: ЕС в целом стремится отвечать за использование «мягкой силы», за невоенные, мироукрепляющие миссии в интересах международной стабильности, а США – продолжают наращивать военную мощь и потенциал силового «распространения демократии».

Таким образом, Европейский Союз играет весомую роль на международной арене. За последние десятилетия им накоплен внушительный опыт координации усилий государств-членов во внешнеполитической сфере. Отработаны механизмы принятия и осуществления решений. Установлена иерархия институтов.

Использованные источники:

1. Годенов, И.С. Лиссабонский договор: эволюция европейской политики безопасности и обороны / И.С. Годенов // *Наука и современность*. – 2010. – № 3–1. – С. 88–92.
2. *Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека: учебник для вузов* / Л. М. Энтин [и др.]; Рук.авт. кол. и отв. ред. д.ю.н., проф. Л. М. Энтин. – 2-е изд., пересмотр. и доп. – М.: Норма, 2007. – 960 с.
3. Кашкин, С.Ю. *Европейский Союз: основополагающие акты Европейского Союза в редакции Лиссабонского договора с комментариями* / С.Ю. Кашкин, А.О. Четвериков. – М., 2008. – 698 с.

Мартишевич Янина Валерьевна,
*студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского университета имени Янки Купалы*

ПОНЯТИЕ «МЕЖДУНАРОДНЫХ ПОЛЕТОВ» В МЕЖДУНАРОДНОМ ВОЗДУШНОМ ПРАВЕ

С понятием «международный полет» связан важный вопрос применения группы норм международного права и внутригосударственного права к конкретному юридическому факту – международному полету в сфере гражданской авиации.

Довольно часто в двусторонних соглашениях отсутствует определение международного полета, что иногда порождает сложные проблемы толкования ввиду расхождения в определении этого понятия в национальном законодательстве сторон. Эти расхождения вызваны тем, что в международном воздушном праве не существует общепринятого определения понятия «международный полет», что является фактором, существенно снижающим эффективность международно-правового регулирования международных полетов гражданских воздушных судов, а также их безопасности. Отсутствие общепринятого определения понятия «международный полет» в современном международном воздушном праве расценивается как серьезное упущение.

В Чикагской конвенции о международной гражданской авиации 1944 года и в многочисленных двусторонних соглашениях содержится лишь определение международного воздушного сообщения как «сообщения, осуществляемого через воздушное пространство над территорией более чем одного государства» [4, с. 350].

Как по мнению автора, В.Н.Дежкин, то понятие «сообщение» в целом довольно близко к понятию «международный полет», но вместе с тем не схоже с ним. Поэтому многие юристы-международники, анализируя понятие «международное воздушное сообщение», отграничивают его от понятия «международного полета», руководствуясь тем, что международное воздушное сообщение не исключено и при внутреннем полете (например, этап международной перевозки) [1, с. 382].

По мнению Лю Синь, необходимо ввести в научный оборот понятия «монотрансграничный полет» и «политрансграничный полет». Тогда, например, «полет в открытое море для разведки рыбных косяков» будет квалифицироваться как монотрансграничный полет, тем самым четко демонстрируя свое отличие от «чисто» внутреннего полета. А понятие «политрансграничный полет», что вполне отражает сущность термина «международный полет», поскольку одним из его ключевых (родовых) признаков является факт пересечения границы двух или более государств и который осуществляется в воздушном пространстве более чем одного государства. Таким образом, Лю Синь, считает что «международный полет» представляет собой «политрансграничный полет» [2, с. 23].

Малеев Ю.Н. отмечает, что в законодательстве ряда стран содержится заслуживающий внимания элемент запланированности полета в качестве международного. Ведь только в этом случае с начала предполетной подготовки и до окончания полета действуют нормы внутригосударственного и международного права, изначально ориентирующиеся на наличие строго определенного юридического факта – международного полета. Что означает, если воздушное судно, «выпущенное» в международный полет, еще не долетело до границы или совершило посадку на территории «выпускающего» государства, полет, тем не менее, юридически считается международным, хотя и может быть прерванным [3, с.456].

Соответственно, при таком подходе, незапланированные полеты, даже с пересечением границы двух или нескольких государств (например, при угоне воздушных судов, совершающих внутренний полет, за границу, при умышленном или неумышленном влете в воздушное пространство иностранного государства самолета, не имеющего задания на

международный полет), не являются международными в юридическом смысле, с точки зрения обязательности применения к ним упомянутых норм. Элемент «запланированности» четко придает вопросу правовую однозначность, тогда как обычный факт пересечения границы (или границ), имеет сугубо географический оттенок [3, с.460].

Большинство государств исходят из признания в качестве международных полетов любые влеты на иностранную территорию и вылеты из нее. В случае получения права на такие полеты от иностранного государства (запланированности) вступает в действие группа норм, относящихся к международным полетам. Незапланированные (а точнее, несанкционированные) влеты на иностранную территорию или вылет из нее допустимо считать международными полетами фактически, но не юридически.

Таким образом, в правовой доктрине отсутствует единство мнений ученых по поводу определения «международных полетов» в международном воздушном праве. Тем не менее, проанализировав ряд дефиниций, содержащихся в работах известных отечественных и зарубежных авторов-правоведов, позволяет сделать вывод, что в современном международном воздушном праве, под «международным полетом» следует понимать любой правомерный (легитимный) полет гражданских воздушных судов, осуществляемый через воздушное пространство над территорией более чем одного государства, или связанный с пересечением воздушным судом государственной границы и государственной границы иностранного государства по санкционированному и запланированному маршруту.

Использованные источники:

1. Дежкин, В.Н. Правовое регулирование международных воздушных сообщений / В.Н. Дежкин. - М., 1987. – с.382.
2. Лю Синь. Формирование и развитие международно-правовой системы регулирования международных полетов гражданских воздушных судов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10 – международное право; европейское право / Лю Синь; Науч. рук. В. Д. Бордунов.-М., 2011.-23 с.
3. Малеев, Ю.Н. Международное воздушное право: вопросы теории и практики / Ю.Н. Малеев. - М., 2002. – с. 456-460
4. Чикагская конвенция 1944 г. (поправки в 1962, 1971, 1973): Совершено 7 декабря 1944 г. // Московский журнал международного права, 2001. — № 1. — С. 350-357.

Мовсисян Кнарик Ашотовна,
студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского университета имени Янки Купалы

НОРМАТИВНОСТЬ ПРИНЦИПОВ МЕЖДУНАРОДНОГО УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА

Принципы уголовного международного процесса определяют его природу, социальную сущность и политическую направленность. Они реализуются в деятельности по возбуждению, расследованию, рассмотрению и разрешению уголовных дел. И их безусловное соблюдение (исполнение) служит необходимым условием подлинного правосудия, гарантией

эффективного осуществления целей уголовного международного процесса и защиты общечеловеческих ценностей.

В связи с этим в теории международного уголовного процесса остается дискуссионным вопрос, касающийся свойства нормативности принципов международного уголовного процесса. По этому поводу существуют следующие позиции. Ряд ученых считают, что принципам международного уголовного процесса присуща нормативность. Другие же ученые придерживаются позиции, согласно которой нормативность не является обязательным признаком принципа[2, с. 94].

Так, по мнению В.И.Зажицкого, нельзя признавать обоснованной позицию оппонентов, согласно которой нормативность не является обязательным свойством принципа международного уголовного процесса. В данном случае смешиваются два различных понятия: научные идеи, формируемые учеными и предлагаемые ими на роль правовых принципов, и собственно правовые принципы, уже закрепленные в нормах действующего закона. В правовой науке могут высказываться и обосновываться различные научные идеи, связанные с тем или иным видом деятельности, регулируемой нормами права. Но ориентировать практических работников на их применение означало бы сознательное внесение хаоса в ту или иную деятельность. Несомненно, что правовые идеи, формируемые исследователями, могут влиять на правосознание правоприменителя, но такое правосознание должно корректироваться и подчиняться только тем научным идеям, которые восприняты законодателем в качестве основы того или иного вида деятельности и нашли свое закрепление в конкретных правовых нормах, т.е. стали нормами-принципами[3, с.93].

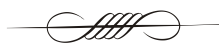
Сторонник этой же позиции Н.Н.Полянский в обоснование того, что принципам международного уголовного процесса присуща нормативность, говорит о том, что научные идеи, не получившие закрепления в законе, не могут регулировать правовые действия и правовые отношения[2, с. 84].

Если обратиться ко второй позиции, то ее сторонники, в частности, А.С.Александров, считает, что закрепление в тексте закона не суть важно для правового принципа как потенциальной возможности, позыва к определенному устройству международного уголовного судопроизводства. Сам по себе факт их бытия в правовой идеологии оказывает влияние на позитивное уголовно-процессуальное право. Свойство «нормативности», закрепленности в тексте действующего закона имеет преходящее, а не сущностное значение для принципа. Его отсутствие не лишает ту или иную идею в качестве принципа международного уголовного процесса[1, с.165].

Таким образом, принципам международного уголовного процесса присуща нормативность, т.к. принцип, нашедший свое закрепление в нормативном акте, становится общеобязательным для исполнения и соблюдения. Применение же норм-принципов совместно с научными идеями, выдвигаемыми на роль принципов, вносит путаницу в правоприменительную деятельность.

Использованные источники:

1. Александров А.С. *Нормы международного права в российском уголовном процессе: учеб.пособ.* / А.С Александров. – Москва, 1991. – 165 с.
2. Полянский Н.Н. *Вопросы теории советского уголовного процесса: учеб.пособ.* / Н.Н. Полянский. - Москва, 1956. -83 с.
3. Зажицкий В.И. *Правовые принципы в законодательстве Российской Федерации* / В.И Зажицкий //Государство и право. – 1996. - № 11. - С. 94.

Мороз Наталия Олеговна,
*заместитель заведующего кафедрой международного права Учреждения образования
Федерации профсоюзов Беларуси «Международный университет «МИТСО»,
кандидат юридических наук*

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ДОГОВОРНО-ПРАВОВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В СФЕРЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В РАМКАХ ОДКБ

Новейшие вызовы и угрозы в информационной сфере в настоящее время рассматриваются в контексте обеспечения международной и национальной безопасности. Международная информационная безопасность стала предметом пристального внимания в ряде региональных международных организаций: НАТО, Шанхайской организации сотрудничества, Организации договора о коллективной безопасности (далее – ОДКБ) и т.д.

ОДКБ занимает активную позицию в вопросах обеспечения информационной безопасности в регионе, включая правовое регулирование и институциональное обеспечение информационной безопасности, координацию проведения совместных оперативно-профилактических мероприятий в сфере противодействия преступного использования информационных технологий.

Особое внимание в рамках ОДКБ уделяет практическим вопросам международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Так, с 2009 г. ежегодно проводится совместная операция «ПРОКСИ» по противодействию преступным проявлениям и экстремизму в сети Интернет. Вместе с тем, в рамках данной международной организации предпринимаются определенные шаги по усилению договорно-правового регулирования сотрудничества государств – членов ОДКБ в данной области.

Так, на сессии Совета коллективной безопасности ОДКБ 23 декабря 2014 г. был подписан Протокол о взаимодействии государств – членов Организации Договора о коллективной безопасности по противодействию преступной деятельности в информационной сфере. Данный документ является единственным международным договором, комплексно регулирующим международное сотрудничество в борьбе с информационной преступностью в рамках ОДКБ. В настоящее время Протокол находится на стадии ратификации Национальным Собранием Республики Беларусь.

Целью рассматриваемого международного договора является реализация договоренностей по воспрепятствованию использования информационных технологий для дестабилизации обстановки на территориях Сторон.

Из ст. 3 Протокола о взаимодействии государств – членов ОДКБ по противодействию преступной деятельности в информационной сфере следует, что сферой его действия является:

во-первых, сотрудничество в интересах защиты информационного пространства Сторон от деструктивного воздействия и противодействия использованию национальных сегментов сети Интернет в целях, запрещенных национальным законодательством;

во-вторых, взаимодействие в борьбе с преступлениями в сфере информационных технологий.

Существенной особенностью Протокола является то, что государства – участники данного международного договора обязуются взаимодействовать по признакам преступлений, совершаемых с использованием информационных технологий, «квалифицируемых национальным законодательством как преступления:

- 1) против основ конституционного строя и безопасности государства,
- 2) против мира и безопасности человечества в сфере информационных технологий,
- 3) в сфере информационных технологий» (ст. 3 Протокола).

Примечательно, что положения, регулирующие вопросы взаимодействия компетентных органов в противодействии преступлениям в информационной сфере, практически идентичны соответствующим нормам Соглашения о сотрудничестве государств – участников СНГ в борьбе с преступлениями в сфере компьютерной информации от 1 июня 2001 г. (ст. 4–13 Протокола и ст. 4–12 Соглашения). Следует отметить, что в Протоколе закреплено ряд положений, которые носят более прогрессивный характер по сравнению с аналогичными нормами Соглашения. К ним относятся: установление трехдневного срока передачи обращения запрашиваемым органом, в компетенцию которого не входит рассмотрение обращения, другому органу этого государства, компетентному его исполнить (ст. 7 Протокола); предоставление права присутствовать представителям уполномоченных компетентных органов запрашивающей стороны при исполнении обращения об оказании содействия и определение условий реализации такого права (ст. 8 Протокола); регламентация обязанности принятия необходимых мер для обеспечения конфиденциальности информации, связанной с исполнением обращения (ст. 10).

Вместе с тем, вызывает сожаление тот факт, что в рассматриваемом Протоколе, заключенном в 2014 г., содержатся еще более строгие требования к способам передачи обращения уполномоченного компетентного органа о необходимости оказания содействия (ст. 6), чем в Соглашении о сотрудничестве государств – участников СНГ в борьбе с преступлениями в сфере компьютерной информации, которое было заключено в 2001 г. Так, ст. 6 Протокола о взаимодействии государств – членов ОДКБ по противодействию преступной деятельности в информационной сфере не предусматривает возможности устной передачи такого обращения в безотлагательных случаях.

Таким образом, Протокол имеет целый ряд недостатков, обусловленных в первую очередь тем, что в его основу были положены преимущественно положения Соглашения о сотрудничестве государств – участников СНГ в борьбе с преступлениями в сфере компьютерной информации, многие из которых нуждаются в совершенствовании как в силу неточностей содержательного характера, так и несоответствия современным потребностям международного сотрудничества компетентных органов в сфере уголовного процесса.

Подводя итог, с сожалением следует отметить, что Протокол о взаимодействии государств – членов ОДКБ по противодействию преступной деятельности в информационной сфере, едва вступив в силу, нуждается в совершенствовании: включении норм о специальных формах процессуального сотрудничества, о гармонизации уголовно-процессуального законодательства, обеспечении защиты персональных данных и т.д. Недостаточное изучение и использование международных договоров, посвященных борьбе с информационной преступностью, не способствует повышению эффективности договорно-правового механизма сотрудничества в рассматриваемой сфере в рамках ОДКБ.

*Мул Альона Миколаївна,
аспірант Хмельницького університету
управління та права*

СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Проблеми стану довілля та умов проживання людини в сучасному світі проявляються на локальному, регіональному і планетарному (в масштабах Землі) рівнях. Основними причинами змін є: демографічний вибух і урбанізація, зростання енергетики, промислового

виробництва, засобів та інфраструктури транспорту, розвиток сільського господарства, екологічні ураження та проведення військових дій. Всі ці зміни формують умови відповідних зсувів рівноваг в природі, і відповідно, змінюють умови життя людства. Поєднання факторів техногенної та природної небезпеки значно збільшує ризик виникнення надзвичайних ситуацій та посилює їх негативні наслідки.

Фактори, які призводять до надзвичайних ситуацій, можуть бути **прямими, тобто такими, що** несуть загрозу для людей, навколишнього середовища та економічних об'єктів (удар, вибух тощо), та **непрямими, такими, що** діють опосередковано (ожеледиця, злива), викликаючи інші небезпечні фактори. Однак будь-яка з надзвичайних ситуацій може стати причиною виникнення іншої та викликати небезпечні екологічні наслідки: соціальні, природні, техногенні, небезпечні екологічні наслідки. Впродовж 2010-2014 років лише на території Хмельницької області виникло 32 надзвичайні ситуації (2010 р. – 11 НС; 2011 р. – 6 НС; 2012 р. – 6 НС; 2013 р. – 4 НС; з початку 2014 р. – 5 НС). Розмір збитків склав 46, 462 млн. гривень.

Питання цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну внаслідок надзвичайних ситуацій на сьогодні регулюється передусім нормами міжнародного гуманітарного права, яке бере свій початок із середини XIX сторіччя, коли у 1864 році на Дипломатичній конференції в Женеві 12 держав підписали “Конвенцію про поліпшення участі поранених воїнів у діючих арміях”. У 1899 році в Гаазі була підписана конвенція, яка поширювала принципи Женевської на війни на морі. Надалі положення цих документів були розширені і доповнені, а в 1949 році на дипломатичній конференції були узагальнені тексти попередніх документів і у кінцевому варіанті вони стали називатися Женевськими конвенціями: Перша Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях [1]; Друга Женевська конвенція про поліпшення участі поранених, хворих і осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі [2]; Третя Женевська конвенція про поводження з військовополоненими [3]; Четверта Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни [4]. Усі конвенції містять положення щодо необхідності відшкодування шкоди, завданої внаслідок надзвичайних ситуацій.

У межах національного законодавства питання щодо відшкодування збитків та надання допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій регулюються передусім главою 17 Кодексу цивільного захисту України [5], ст. 19 Закону України “Про боротьбу з тероризмом” від 20 березня 2003 р. [6], ч. 6 ст. 5, ч. 1 розділу II Закону України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” від 15.04.2014 р. [7], а також постановою КМ України від 15 лютого 2002 р. № 175 «Про затвердження Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру» [7] та постановою КМ України від 05 жовтня 1992 року № 562 «Про порядок відшкодування шкоди особам, які постраждали від надзвичайних обставин» [8] тощо.

Відповідно до ст. 85 Кодексу цивільного захисту України відшкодування збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій здійснюється у порядку, визначеному законом. Однак до сьогодні відповідний порядок та конкретні механізми чинним законодавством не визначено. Не вирішеним на законодавчому рівні залишається і питання визначення підстав, суб'єктів відповідальності за шкоду завдану внаслідок надзвичайних ситуацій, а також розмежування відповідальності держави та інших суб'єктів за таку шкоду. Особливо гострими залишаються питання відшкодування шкоди завданої внаслідок проведення “Революції Гідності” та антитерористичної операції на Сході України.

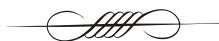
Враховуючи факт обрання нашою державою проєвропейського вектору розвитку, питання наближення законодавства України до вимог Європейського Союзу є одним із ключових на сьогодні. А тому при вирішенні питання про цивільну відповідальність за шкоду завдану внаслідок надзвичайних ситуацій потрібно орієнтуватись на передусім західноєвропейські механізми, які спрямовані зниження навантаження на видатки державного

бюджету. Для цього необхідне приведення цивільно-правового законодавства у відповідність до європейського законодавства та відпрацювання методики щодо відшкодування збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, завданих здоров'ю людей та об'єктам національної економіки шляхом виплати страхових внесків страховими організаціями. Гострою у цьому контексті також є проблема захисту прав постраждалого населення від антитерористичної операції.

З урахуванням цього, осмислення сутності відносин відповідальності за шкоду завдану внаслідок надзвичайних ситуацій, формулювання відповідних норм у цивільному законодавстві України щодо її механізмів дозволить не лише привести у відповідність вітчизняне законодавство до сучасних європейських стандартів, але й дозволить запропонувати дієві механізми захисту майнових постраждалих осіб та їх гарантії.

Використані джерела:

1. *Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949 р.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_151.
2. *Женевська конвенція про поліпшення участі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі від 12.08.1949 р.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_152.
3. *Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_153.
4. *Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
5. *Кодекс цивільного захисту України 02.10.2012 р.* // Офіційний вісник України. — 2012. — № 89. — Ст. 3589.
6. *Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV* // Офіційний вісник України. — 2003. — № 16. — Ст. 697.
7. *Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р.* // Офіційний вісник України. — 2014. — № 36. — Ст. 957.
8. *Про затвердження Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру: постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 175* // Офіційний вісник України. — 2002. — № 8. — Ст. 356.
9. *Про порядок відшкодування шкоди особам, які постраждали від надзвичайних обставин: постанова Кабінету Міністрів України від 05 жовтня 1992 року № 562* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/562-92-n>

Мустафаева Надежда Авезага гызы,
студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ОСНОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

В настоящее время проблеме оснований международной ответственности уделяется большое внимание. Основания, при наличии которых наступает ответственность, понимаются в двух значениях — на основании чего и за что возникает ответственность. Исходя из этого,

различаются юридические и фактические основания ответственности, между которыми существует тесная связь. А именно, с одной стороны, если право не содержит обязанности определенных действий либо запрета, то не может идти речь о правонарушении и, следовательно, об ответственности. С другой стороны – если в поведении субъекта нет признаков правонарушения, то постановка вопроса об ответственности также исключается.

Под юридическими основаниями международной ответственности понимают международно-правовые обязательства субъектов международного права, в соответствии с которыми то или иное деяние объявляется международным правонарушением. Иначе говоря, при международном правонарушении нарушается не сама международно-правовая норма, а обязательства субъектов соблюдать международное правило поведения. Поэтому перечень источников юридических оснований ответственности шире, чем круг источников международного права. В частности, к ним В.А. Василенко причисляет международный договор и международный обычай, решения международных судов, решения международных (межправительственных) организаций, являющиеся, согласно уставам этих организаций, обязательными для государств-членов, а также односторонние международно-правовые акты государств, устанавливающие юридически обязательные правила поведения для данного государства (в форме деклараций, заявлений, нот, выступлений должностных лиц и т.п.) [1, с. 83-94]. К этому следует добавить решения международных арбитражных органов.

Договор и обычай содержат обязательные правила поведения как традиционные источники международного права. Акты международных организаций могут являться юридическим основанием ответственности в виде резолюций, постановлений, деклараций, если им придается обязательный характер. Таковы, например, правила процедуры, решения о бюджете и распределении взносов, о приеме в организацию и исключении из нее, акты толкования общепризнанных норм международного права, а также регламенты, правила, стандарты в рамках ряда специализированных учреждений ООН. Обязательства государств могут вытекать не только из нормативных актов, но и из актов применения права. Таковыми являются, в частности, резолюции Совета Безопасности ООН по вопросам поддержания мира и безопасности, о применении принудительных мер, решения международных судов, арбитражей и трибуналов.

В отдельных случаях юридическим основанием международно-правовой ответственности государства могут быть его односторонние акты, посредством которых оно принимает на себя международные обязательства и которые признаются другими государствами (провозглашение свободы транзита через его территорию, установление определенной ширины территориальных вод, разрешение иностранным судам ловли рыбы в морской экономической зоне, использование ресурсов континентального шельфа и т. д.) [2, с. 398]. Так, в 1974 г. Международный Суд ООН высказал следующее суждение: «Общепризнано, что декларации, составленные посредством односторонних актов, касающихся правовой или фактической ситуации, могут иметь своим следствием создание правовых обязательств... Обязательства такого рода обязывают государство, даже если они не были приняты в рамках переговоров» [3, с. 124].

Фактическое основание ответственности есть международное правонарушение, т.е. деяние субъекта международного права, выражающееся в действиях (бездействии) его органов или должностных лиц, нарушающее международно-правовые обязательства. В силу этого следует установить элементы международного правонарушения, Комиссия международного права выделила два элемента правонарушения. Статья 2 Проекта статей об ответственности «Элементы международно-противоправного деяния государства» гласит: «Международно-противоправное деяние государства имеет место, когда какое-либо поведение, состоящее в действии или бездействии: а) присваивается государству по международному праву; и б) представляет собой нарушение международно-правового обязательства этого государства» [4]. Первый из этих элементов «квалифицируется обычно

как субъективный элемент и характеризуется поступком, который может быть присвоен не отдельному лицу или группе лиц, фактически совершивших его, а государству в качестве субъекта международного права», а второй – «как объективный элемент: государство... этим поступком нарушает принятое им международное обязательство».

Резюмируя изложенное, можно сделать вывод о том, что юридическое основание предполагает потенциальную возможность наступления ответственности, тем не менее, его недостаточно для возникновения конкретных отношений юридической ответственности. Поэтому, чтобы ответственность стала действительностью, необходимо наличие специальных фактических обстоятельств, порождающих правоохранительные отношения.

Использованные источники:

1. Василенко, В.А. *Ответственность государства за международные правонарушения* / В.А. Василенко. – Киев: Вища школа, 1976. – 267 с.
2. *Международное публичное право. Общая часть: учеб. пособие* / Ю.П. Бровка [и др.]; под ред. Ю.П. Бровки, Ю.А. Лепешкова, Л.В. Павловой. – Минск: Амалфея, 2011. – 496 с.
3. *Решения Международного Суда* // Организация Объединенных Наций [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа: http://www.icj-cij.org/homepage/ru/files/sum_1948-1991.pdf. – Дата доступа: 21.09.2015.
4. *Проект статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния 2001 г.* // Консультант Плюс: Беларусь [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2015.

Наконе́чна Ната́лія Богдані́вна,
студентка 3-го курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Питання про становище біженців у глобальному масштабі залишається пріоритетним напрямком у діяльності Організації Об'єднаних Націй. Під її егідою у 1951 р. державами була прийнята Конвенція про статус біженців, яка є основним міжнародно-правовим документом, що регулює правовий статус вказаної категорії осіб та захищає їх основні права й свободи.

Тому для визначення міжнародно-правового статусу біженців необхідно перш за все розмежувати поняття «біженець» та «правовий статус біженця». Відповідно до статті 1 Конвенції про статус біженців 1951 р., ***біженцем*** є особа, яка «через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання ..., не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань», "***статус біженця***" - це система визнаних і закріплених міжнародно-правовими нормами та практикою держав прав і обов'язків особи, котру розглядають як біженця (правовий статус біженця є конкретною

формою реалізації раніше встановленого правового статусу цієї особи на території держави притулку). Зміст правового статусу біженців становлять їх права, свободи та обов'язки, передбачені нормами загальних і спеціальних міжнародних (переважно багатосторонніх) угод, а також **закріплені** національним законодавством держав.

Потрібно зауважити, що біженці нарівні з іншими категоріями населення (громадянами держави, іноземцями, особами без громадянства, шукачами притулку тощо), незалежно від того, законним чи незаконним є їхнє перебування на території певної держави, користуються основними правами людини, які мають універсальний характер (наприклад, невід'ємними правами та свободами людини, які були перераховані у Загальній декларації прав людини 1948 р.).

Конвенцією 1951 р. встановлено чотири основних режими, які можуть надаватися біженцям:

1) національний режим (означає рівність прав іноземців у державі в порівнянні з власними громадянами): передбачає користування біженцями такими правами і свободами, як право сповідування релігії (ст. 4), право звернення до суду (ст. 16), право на отримання початкової освіти (п. 1 ст. 22), право на отримання урядової допомоги та підтримки (ст. 23), право на захист трудових прав та право на соціальне забезпечення (ст. 24) тощо;

2) режим, що надається громадянам країни звичайного місця проживання біженців ("такий самий захист, який надається на цій території громадянам країни, в якій вони мають звичайне місце проживання"): надається біженцям щодо захисту промислових прав (приміром, права на винаходи, креслення та моделі, торгові марки, назву фірми та права на літературні, художні та наукові твори) (ст. 14) та щодо звернення до суду, зокрема з питань надання правової допомоги та звільнення від сплати судових витрат (особливо в усіх інших державах, окрім країни звичайного місця проживання біженців) (п. 3 ст. 16);

3) режим найбільшого сприяння ("найсприятливіше становище, яке відповідає становищу громадян іноземної держави за таких самих обставин"; найбільш сприятливий режим, що надається громадянам іноземної держави): надається біженцям для реалізації таких їх прав, як право на створення асоціацій та участь в асоціаціях (особливо таких, що не мають політичного характеру та не переслідують мету отримання прибутку) і професійних спілках (ст. 15), право на роботу за наймом (особливо коли біженці законно проживають на території держави та можуть відповідати вимогам, необхідним для отримання національного режиму (п. 1 ст. 17)) тощо;

4) якомога більш сприятливий режим ("найсприятливіше становище і, у будь-якому разі, не менш сприятливе, ніж те, яким користуються іноземці за таких самих обставин"; режим принаймні не менш сприятливий, ніж той, яким за аналогічних обставин зазвичай користуються іноземці): надається біженцям стосовно реалізації таких прав, як право на придбання рухомого та нерухомого майна та інші пов'язані з ним права (а також щодо орендних та інших договорів) (ст. 13), право самостійно займатися сільським господарством, промисловістю, ремеслами і торгівлею (а також право заснування торгових та промислових компаній) (ст. 18); право займатися вільними професіями (ст. 19); право на житло (ст. 21) та право на освіту (зокрема щодо можливості навчатися, визнання іноземних атестатів, дипломів та ступенів, звільнення від плати за право навчання та зборів, а також щодо надання стипендій) (ст. 22).

Специфіка правового статусу біженців полягає передусім у тому, що біженці володіють основними правами людини, які застосовуються до всіх (громадян, іноземців, апатридів, біженців, шукачів притулку, які законно чи незаконно перебувають на території певної держави) і носять загальний характер.

Що стосується практики, то на даний момент в Європейському Союзі спостерігається великий наплив біженців з різних причин як політичних так і економічних.

Так Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун заявив, що зараз понад 51 млн. осіб є біженцями в основному через збройні конфлікти по всьому світу. "Кількість людей, що потребують гуманітарної підтримки, за останні десять років подвоїлася. В даний момент кількість переміщених через конфлікти людей є рекордною, починаючи з 1945 року. Вона становить понад 51 млн. біженців". Тому Генеральний секретар відзначив важливу роль ООН у допомозі нужденним по всьому світу. "ООН надає продовольчу допомогу 90 млн. людей по всьому світу щорічно і проводить вакцинацію 58% дітей у світі. Таким чином ми щорічно рятуємо близько 3 млн. життів» [3].

Також Єврокомісія оприлюднила пропозицію про розподіл біженців, що потребують притулку, по країнах Європейського Союзу. За планами ЄК, квоти на прийом біженців повинні нараховуватися на основі таких критеріїв, як обсяг ВВП, чисельність населення, рівень безробіття та число вже прийнятих біженців. За цією формулою найбільшого навантаження зазнають Німеччина, Франція та Італія: Німеччина повинна буде приймати 18,42% біженців, Франція - 14,17% і Італія - 11,84% [4].

В свою чергу Президент США Барак Обама розпорядився узаконити перебування в США 5 млн. нелегальних іммігрантів, адже таке рішення може запобігти депортації майже 5 млн. осіб, які "перебувають у країні більше п'яти років і мають дітей, народжених у США чи є батьками осіб з дозволом на проживання в країні.

Отже, правовий статус біженців в міжнародному праві завжди привертатиме увагу як науковців так і політиків, буде завжди актуальною темою як серед громадськості так і в рамках міжнародних організацій. Військово-політичні події, які відбуваються в світі вимагають ефективнішого регулювання даного питання, адже біженець – не особа, яка вимагає певного статусу та захисту на власний розсуд і за власним бажанням, вона вимагає його в силу обставин, які відбуваються в країні її походження.

Використані джерела:

1. Керівна записка УВКБ ООН з екстрадиції і міжнародного захисту біженців. – 2008 р.
2. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лусик, М. М. Микієвич, А. О. Андрусевич, О. В. Буткевич; ред.: В. М. Репецький; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - 2-ге вид., стер. - К. : Знання, 2012. - 437 с.
3. Останні новини світу та України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/u-sviti-nalichuyetsya-rekordna-kilkist-bizhenciv-oon-170460_.html
4. Останні новини світу та України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/yevrokomisiya-zaproponuvala-vvesti-kvoti-na-bizhenciv-dlya-krayin-yes-172512_.html
5. Поєдинок О.Р. Інститут міжнародно-правового захисту прав біженців: місце у системі міжнародного права, сучасний стан і перспективи розвитку// Альманах міжнародного права. - №2. - С.250-262.

Нікіфорова Тетяна Іванівна,
*доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент*

СПІВВІДНОШЕННЯ СТУПЕНЯ ТЯЖКОСТІ ВЧИНЕНОГО ЗЛОЧИНУ, ОСОБИ ВИННОГО ТА ОБСТАВИН, ЯКІ ПОМ'ЯКШУЮТЬ ТА ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ

Співвідношення ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання було і залишається спірним питанням в науці кримінального права. Оскільки всі три критерії характеризують подію злочину та особу винного, то виникає питання необхідності закріплення в п.3 ч.1 ст.65 КК України всіх трьох критеріїв вибору міри покарання, як однієї із загальних засад призначення покарання.

Серед науковців та практичних працівників немає єдиної думки з цього приводу. Одні вважають, що необхідним є існування всіх трьох критеріїв, інші наголошують або на необхідності залишення лише обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання, як загальної засади призначення покарання, або – лише врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного.

Існування такої неузгодженості поглядів пояснюється відсутністю законодавчого визначення вказаних понять. Крім того, існує складність у порівнянні цих двох критеріїв, оскільки, як слушно зауважив професор Л.Л. Кругліков, це поняття різного рівня абстракції. [1, с.61] Пом'якшуючі та обтяжуючі обставини – це конкретні обставини справи, а ступінь тяжкості вчиненого злочину та особа винного – це узагальнені, збірні поняття. Щоб зробити ці поняття доступними для порівняння, необхідно представити їх як однопорядкові. Для цього слід розкрити зміст понять ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року „Про практику призначення судами кримінального покарання” судам дано роз'яснення, що при визначенні ступеня тяжкості вчиненого злочину слід виходити із особливостей конкретного злочину і обставин його вчинення (форма вини, мотив і мета, спосіб, стадія вчинення, кількість епізодів злочинної діяльності, роль кожного із співучасників, якщо злочин вчинено групою осіб, характер і ступінь тяжкості наслідків, що настали, тощо). Досліджуючи дані про особу винного, суд повинен з'ясувати його вік, стан здоров'я, поведінку до вчинення злочину як у побуті, так і за місцем роботи, навчання, його минуле (зокрема, наявність не знятих чи не погашених судимостей, адміністративних стягнень), склад сім'ї (наявність на утриманні дітей та осіб похилого віку), його матеріальний стан тощо.[2]

Таким чином, всі три критерії є фактичними обставинами справи або даними, які так чи інакше характеризують особу винного. Однак, ступінь тяжкості злочину та особа винного є узагальненими поняттями, а тому пом'якшуючі та обтяжуючі обставини, як конкретні обставини справи, є їх складовою частиною.

Обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання не є чимось чужорідним по відношенню до ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного. Це чинники, що відносяться до злочину та до особи винного та здійснюють пом'якшувачий чи обтяжувачий вплив на покарання, тобто вони є певним різновидом обставин, що характеризують ступінь тяжкості злочину та особу винного, але разом з тим не вичерпують їх змісту[3, с.67-77].

Таким чином, оскільки обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання складають певну частину змісту ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного, то в законі можна було б обмежитись лише двома критеріями індивідуалізації покарання – врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного.

Використані джерела:

1. *Кругликов Л.Л. О критериях назначения уголовного наказания. // Советское государство и право. – 1988. - №8. – С. 61-63.*
2. *Про практику призначення судами кримінального покарання. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003р. №7 (із змінами від 10.12.2004) // Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: Навчальний посібник / Укл. Б.О. Кириш. – Львів: ПАІС, 2005. ISBN 966-567-122-4*
3. *Кругликов Л.Л. Смягчающие и отягчающие ответственность обстоятельства в уголовном праве (Вопросы теории) / Л.Л. Кругликов. – Воронеж. Издательство Воронежского ун-та, 1985. – 164с.*

Олійник Уляна Миколаївна,
*асистент кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Питання про застосування рішень Європейського суду з прав людини було і залишається одним із найдискусійніших у юридичній науці. Воно виходить і на рівень практичної юриспруденції у зв'язку з закріпленням у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» норми, згідно з якою практика Суду визнається джерелом права в Україні (ст. 17).

Проте механізм використання рішень Суду у процесі правозастосовної діяльності й досі залишається нерозробленим, а право безпосередньо застосовувати рішення Суду віддається на розсуд суб'єктів цієї діяльності й тому є проблематичним. З огляду на особливий статус Європейського суду з прав людини, в українській правовій науці існує ряд дискусійних питань у сфері взаємодії національного законодавства і прецедентів Європейського суду, і особливе місце серед них займає проблема визначення правової природи рішень Суду. Також важливим є питання про те, чи можна вести мову про прецеденти Європейського суду з прав людини і про впровадження прецедентного права в Україні.

Європейський суд з прав людини – незалежний наднаціональний орган правосуддя, який на європейському рівні здійснює контроль за дотриманням основних прав людини всіма країнами-учасниками Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3], забезпечуючи дотримання і виконання ними норм Конвенції. Це завдання він здійснює шляхом розгляду і вирішення конкретних справ, прийнятих ним до провадження на основі скарг, поданих фізичною особою, неурядовою організацією або групою приватних осіб. Варто зауважити, що кількість скарг, які надходять від усіх країн-учасниць Конвенції, щороку зростає. Можливо, це пов'язано з тим, що громадяни не задоволені результатами національних судових розглядів, і їм нічого не залишається, як звернутися до Європейського суду [2].

Найбільше значення під час безпосереднього застосування норм та принципів Конвенції має створене Судом прецедентне право, яке конкретизує права людини, визначає їхню юридичну природу. Це стало можливим завдяки застосуванню практичних підходів щодо прийняття судових рішень, запозиченому в країн загального права (common law). Власне основою загального права, на думку авторитетного англійського теоретика природного права

та правового коментатора В. Блекстоуна [5, с. 30], в англійській історії завжди був принцип «верховенства розуму» (rule of reason). Ототожнення загального права з розумністю відображає набутки теорії природного права, згідно з якою джерелом природної справедливості є переконання людей про взаємозалежний розвиток стану речей та подій як виразник певних цінностей народу, тобто за сучасною термінологією, – «публічна концепція справедливості». Як зазначав Г. Лаутерпахт, «природно-правові теорії не побудовані на споглядальних, вольових висновках. Вони з самого початку виявилися узагальненням практичного досвіду» [5, с. 48].

Україна є частиною континентальної правової системи, де основним джерелом права є закон, і судові рішення є правозастосовними, а не нормативними актами в національному праві. Власне, складається ситуація, за якої судові прецеденти Європейського суду є джерелом права, а судові рішення національних судів до системи правових джерел не відносяться, так як, за загальним правилом, вони нових норм не утворюють, а лише застосовують чинне право.

Неоднорідність поглядів на правову природу рішень Європейського суду спричинила твердження про те, що так зване право Суду є дещо середнє між прецедентним правом у його традиційному розумінні та стало сформованою на континенті традицією щодо судової практики як визначеної, однакової, послідовної, усталеної позиції судів з визначених питань правозастосовної діяльності. Тобто рішення Європейського суду можна розглядати як нібито новий вид джерела права, який «випадає» зі стандартної класифікації джерел права, до якої впродовж століть звикли правники, – прецедент (англійський стандарт) і кодифікована норма (континентальна правова система) [1, с. 174-175].

Судова практика у романо-германській правовій системі жорстко прив'язана до «нормативного» права, навіть якщо вона інколи доволі вільно тлумачить його.

Підсумовуючи сказане, можна виділити такі моменти:

а) практику Європейського суду з прав людини слід розглядати як джерело права України. У системі джерел це джерело права за юридичною силою слід розмістити одразу після міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

б) утілення практики Європейського суду з прав людини дасть змогу посилити вже сформований механізм захисту прав та охоронюваних законом інтересів європейськими стандартами;

в) визнання практики Європейського суду з прав людини джерелом права є невідворотним процесом адаптації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу у вигляді видання законодавчих нормативних актів, які ґрунтувалися б на відповідних нормах права Європейського Союзу;

г) надзвичайно актуальним завданням слід уважати розроблення та прийняття Пленумом ВСУ детальної постанови, яка була би присвячена проблематиці застосування та врахування рішень Суду у національному праві [1, с. 77-78].

Отже, рішення Європейського суду з прав людини є чимось середнім між класичним англо-американським прецедентом та континентальною правозастосовною практикою як сталою та послідовною позицією судів з конкретних питань правозастосування. Такі рішення містять правові позиції, які не є юридичними нормами, але мають відносно обов'язковий характер для самого Європейського суду з прав людини та правотворче значення для держав – учасниць і формуються у результаті конкретизації норм Конвенції. А відтак рішення Суду у його розумінні, можна вважати «правоконкретизаційними прецедентами».

Використані джерела:

1. Дудаш Т. Юридична природа рішень Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичний аспект) / Т. Дудаш // *Право України*. – 2010. – № 2. – С. 173–179

2. *Европейский Суд по правам человека [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://europeancourt.ru/statistika-evropejskogo-suda-za-1959-2009-gody/>*
3. *Пархета А.А. Специфіка застосування рішень Європейського суду з прав людини у правовій системі України [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik13_10.pdf*
4. *Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини [Текст] : Закон України від 23.02.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.*
5. *Рабінович П.М., Федик С.Є. Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини) [Текст] // Рабінович П.М., Федик С.Є. // Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДТ державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України - Серія 1. Дослідження та реферати. – Випуск 5.– Л., 2004. – 145 с.*

Пальцева Ольга Анатольевна,
студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета им. Я. Купалы

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ И КОНСУЛЬСКИХ ПРИВИЛЕГИЙ И ИММУНИТЕТОВ

Деятельность дипломатических представительств и консульских учреждений является неотъемлемой составляющей двусторонних отношений между государствами. Осуществление возложенных на данные учреждения полномочий по представительству аккредитующего государства, а также защите законных прав и интересов его граждан невозможно без предоставления их сотрудникам, а также помещениям и транспортным средствам особого правового статуса.

Для реализации возложенных на них функций члены дипломатического представительства и консульские должностные лица наделены соответствующими привилегиями и иммунитетами, которые определены в Венской конвенции о дипломатических сношениях 1961 г. (далее – Конвенция 1961 г.) и в Венской конвенции о консульских сношениях 1963 г. (далее – Конвенция 1963 г.). В этих же конвенциях оговариваются пределы пользования такими привилегиями и иммунитетами, говоря о том, что они предоставляются не для отдельных лиц, а для обеспечения эффективного осуществления функций от имени их государств [ВКК].

Следует отметить, что в юридической литературе на протяжении длительного времени не существует единой точки зрения об объеме иммунитетов и привилегий консульских и дипломатических представительств. Наиболее оживленная дискуссия развернулась в свое время между представителями советской школы права. Так, если И.П. Блищенко и В.Н. Дурденевский считали, что в отличие от дипломата представительный характер консула выражен менее ярко и, соответственно, его консульский иммунитет более узок [2, с. 217], то К.К. Сандровский отмечал, что в двухсторонних консульских договорах и конвенциях СССР с зарубежными странами объем привилегий и иммунитетов консульских должностных лиц практически приравнивается к объему привилегий и иммунитетов дипломатических агентов [3, с. 282]. Позицию, сходную с К.К. Сандровским, занимал П.И. Лукин, который отмечал, что объем консульских иммунитетов, взаимно предоставляемых социалистическими странами друг другу, сближается с объемом дипломатических иммунитетов [4, с. 115].

Иной точки зрения придерживался еще один советский юрист Г.А. Золотухин. Он отмечал, что «консулы – как и послы, посланники, являются представителями назначившего их государства на территории другого, но консул, в отличие от посла или посланника, не является политическим представителем своей страны. Он не представляет страну во всей совокупности её международных отношений. Его задачи ограничиваются более узкими рамками и относятся только к определённым областям государственных интересов. В соответствии с этим и консульский иммунитет не совпадает по объёму с иммунитетом дипломатическим» [5, с. 7-8]. Представляется, что такая позиция является наиболее верной.

Анализируя две названные выше конвенции можно сделать вывод, что привилегии и иммунитеты членов дипломатического персонала являются абсолютными, в то время как привилегии и иммунитеты консульских должностных лиц значительно уже и имеют некоторые изъятия.

Помещения дипломатических представительств и консульских учреждений неприкосновенны. Власти государства пребывания не могут вступать в эти помещения иначе, как с согласия главы представительства либо учреждения. Тем не менее, согласие главы консульского учреждения может предполагаться в случае пожара или другого стихийного бедствия, требующего безотлагательных мер защиты.

Личная неприкосновенность дипломатических и консульских служащих также не является одинаковой. Дипломатический служащий не подлежит аресту или задержанию, в какой бы то ни было форме, тогда как исключение, предусмотренное Конвенцией 1963 г. «на основании постановлений компетентных судебных властей в случае совершения тяжких преступлений» [1], дает возможность задержать консульского работника до выяснения, тяжкое ли он совершил преступление.

Также в Конвенции 1963 г. говорится, что консульские должностные лица не подлежат юрисдикции судебных или административных органов государства пребывания «в отношении действий, совершаемых ими при выполнении консульских функций» [1]. Значит, если консульское должностное лицо совершило правонарушение не при исполнении служебных обязанностей, то оно не освобождается от юрисдикции государства пребывания и может быть привлечено к ответственности в стране пребывания по ее законам. Для дипломатических же служащих такое изъятие из данного иммунитета не предусмотрено.

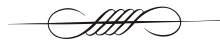
Если же против консульского должностного лица возбуждено уголовное дело, данное лицо должно явиться в компетентные органы. Причем консул не может отказываться давать показания, за исключением вопросов, касающихся его служебной деятельности. Впрочем, если он откажется это делать, то к нему не могут применяться никакие меры принуждения или наказания.

История развития внешних сношений государств во многом объясняет существующие различия в консульских иммунитетах и привилегиях по сравнению с дипломатическими. Дипломатические представительства действуют и на функциональной, и на представительной основе, в то время как за консульскими учреждениями нередко отрицается представительный характер. Однако в настоящее время наблюдается тенденция к повышению роли консульских должностных лиц в регулировании отдельных аспектов двусторонних отношений между государствами, что, несомненно, влечет за собой необходимость наделения их привилегиями и иммунитетами, равными с дипломатическими.

Одним из вариантов решения вопроса о различиях в иммунитетах дипломатических и консульских служащих является заключение двусторонних консульских конвенций. К примеру, по вопросу о личной неприкосновенности в некоторых из них воспроизводятся положения Венской конвенции о консульских сношениях, в других содержатся положения, максимально приближающие личную неприкосновенность консульских должностных лиц к личной неприкосновенности дипломатических агентов.

Использованные источники:

1. Венская конвенция о консульских сношениях: Совершено 24 апреля 1963 г., г. Вена // КонсультантПлюс [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_121141/. – Дата доступа: 14.09.2015.
2. Блищенко, И.П. Дипломатическое и консульское право / И.П. Блищенко, В.Н. Дурденевский. – М.: Изд-во ИМО, 1962. – 480 с.
3. Сандровский, К.К. Право внешних сношений: учебник / К.К. Сандровский. – Киев: Вища школа, 1986. – 328 с.
4. Лукин, П.И. Консульские отношения социалистических государств / П.И. Лукин // Советское государство и право. – 1962. – № 11. – С. 114–119.
5. Золотухин, Г.А. Досье с комплектом образцов различных анкет, формуляров, оттисков, штампов, а также статей, справок и т.п., относящихся к консулам и их работе / Г.А. Золотухин. – М.: Высшая дипломат. школа МИД СССР, 1959. – 125 с.

Посикалюк Олег Олександрович,
виконувач обов'язків завідувача кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ТОВАРИСТВО (SE) ЯК НАДНАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА ОСОБА

У рамках ЄС одночасно з процесом гармонізації національного корпоративного права були розроблені нові організаційно-правові форми юридичних осіб — наднаціональні європейські товариства. При цьому переслідувалася мета встановити норми для створення, поряд з товариствами, регульованими національним правом, товариств, що створюються і здійснюють підприємницьку діяльність відповідно до законодавства, прямо застосовного в усіх державах-членах ЄС. До таких наднаціональних утворень, по суті організаційно-правових форм товариств *sui generis*, серед інших слід віднести і європейське товариство.

Наднаціональний характер SE насамперед обумовлюється тим, що воно створюється та здійснює діяльність на підставі права, створеного Радою ЄС, яке прямо застосовується в усіх державах-членах ЄС. Так, правовий статус SE визначається Регламентом Ради (ЄС) № 2157/2001 від 8 жовтня 2001 р. «Про Статут європейського товариства (SE)» (надалі — Регламент) [1] та Директивою Ради 2001/86/ЄС від 8 жовтня 2001 р., що доповнює Статут Європейського товариства стосовно залучення працівників [2].

Наднаціональний характер SE підтверджується такими ознаками.

По-перше, засновниками SE можуть бути товариства та інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та регулюються правом різних держав-членів ЄС. При цьому засновники SE повинні відповідати таким ознакам: хоча б два з них регулюються правом різних держав-членів, або протягом як мінімум двох років мають дочірнє товариство, яке регулюється правом іншої держави-члена, або філію, розташовану в іншій державі-члені.

По-друге, зареєстроване місцезнаходження SE може бути переведене до іншої держави-члена. Таке переведення не може мати своїм наслідком припинення діяльності SE або створення нової юридичної особи. Також наднаціональний характер SE підкреслюється тим, що найменування такого товариства має супроводжуватися аббревіатурою «SE». Крім того

відомості про реєстрацію SE та вилучення його з реєстру для інформативних цілей публікується у Офіційному віснику Європейських Співтовариств.

Однак незважаючи на це SE не стала наднаціональною юридичною особою, оскільки особистий закон SE багато в чому визначається її національністю. Заради справедливості слід відмітити, що вказаний Регламент не має за мету повністю замінити національне законодавство, оскільки передбачає, що у тих сферах, де функціонування SE не вимагає створення єдиних правил Співтовариства, можна посилається на законодавство про акціонерні товариства держав-членів за зареєстрованим місцезнаходженням SE.

Таким чином правовий статус SE визначається як правом ЄС, який визначає загальні положення, так і національним правом держави-члена ЄС, що встановлює особливості SE для кожної окремої держави-члена ЄС. При цьому субсидіарно по відношенню до Регламенту застосовуються положеннями законів, ухвалених державами-членами з метою імплементації інструментів Співтовариства, присвячених регулюванню SE; положеннями законодавства держав-членів, які застосовуються до акціонерних товариств, створених у відповідності до права держави-члена, у якій SE має своє зареєстроване місцезнаходження. Держави-члени ЄС з метою імплементації положень Регламенту можуть приймати закони, в яких визначати національні особливості створення та діяльності SE. Наприклад, у Великобританії було затверджено Регламент Європейської публічної компанії з обмеженою відповідальністю (*European Public Limited-Liability Company Regulations* [3]), а у Федеративній республіці Німеччина — Закон про впровадження європейського товариства (*Gesetz zur Einführung der Europäischen Gesellschaft* [4]).

Таким чином SE має розглядатися як акціонерне товариство, яке регулюється правом держави-члена, у якій воно має зареєстроване місцезнаходження. Однак відмінності національного регулювання призводять до того, що правовий статус SE, місцезнаходження яких зареєстровано в різних державах-членах, значно відрізняється. Така подвійна правова природа SE, одночасно наднаціональний та національний характер, підтверджує запропоновану М. Люттером аналогію: «Кожне SE є автономним кораблем з притаманними йому формою та кольорами, які залежать від порту приписки, зазначеного на його щоглі» [5, с. 413].

Таким чином, SE притаманна подвійна правова природа з ознаками наднаціональної юридичної особи та юридичної особи, створеної відповідно до національного права держави-члена ЄС. Тому діяльність SE регулюється не тільки Регламентом, але й національним правом держави-члена ЄС, в якій SE має зареєстроване місцезнаходження.

Використані джерела:

1. Council Regulation (EC) No 2157/2001 of 8 October 2001 on the Statute for a European company (SE) [Electronic Resource] EUR-Lex.— URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001R2157>.
2. Council Directive 2001/86/EC of 8 October 2001 supplementing the Statute for a European company with regard to the involvement of employees [Electronic Resource] EUR-Lex.— URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32001L0086>.
3. The European Public Limited-Liability Company Regulations 2004 [Electronic Resource] Legislation.gov.uk. — URL : http://www.legislation.gov.uk/uksi/2004/2326/pdfs/uksi_20042326_en.pdf.
4. Gesetz zur Einführung der Europäischen Gesellschaft (SEEG) [Elektronische Ressourcen] Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. — URL : http://www.bmfv.de/SharedDocs/Downloads/DE/pdfs/Gesetze/Gesetz_zur_Einfuehrung_der_EG.pdf?__blob=publicationFile.

5. Lutter, M. *Genügen die vorgeschlagenen Regelungen für eine Europäische Aktiengesellschaft?* [Text] / M. Lutter // AG. — 1990. — S. 413–421.

Рекетъ Екатерина Геннадьевна,
студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Я. Купалы

ТЕНДЕНЦИИ КОЛЛИЗИОННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАСЛЕДСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ ПО ЗАКОНУ

Общественные отношения, осложненные иностранным элементом в наследственном праве, затрагивают целый ряд коллизионных ситуаций. Основные из них выражаются в том, что наследодатель и наследники могут проживать в разных государствах, быть гражданами различных государств, а также иметь имущество, подлежащее наследованию, на территории другого государства.

Несмотря на то, что виды наследования в правовых системах государств одинаковы, они существенно различаются по содержанию, что обусловлено национальными традициями, устоявшимся жизненным укладом, обычаем и другими факторами. В результате имущества, находящиеся на территории разных государств, оказываются подчиненными разным правовым системам, которые имеют коллизии или вовсе не совпадают, что приводит к сложностям обеспечения наследственного правопреемства. Большинство людей вовсе не оставляет завещания, следовательно применяется наследование по закону.

Как отмечает, Е.Б. Леанович, спорные ситуации в наследственных отношениях с иностранным элементом решаются с помощью двух основных привязок: «личный закон наследодателя» и «закон места нахождения наследуемого имущества». Закон места нахождения вещи применяется в отношении недвижимого наследуемого имущества. Личный закон наследодателя дифференцируется на закон гражданства наследодателя на момент смерти и закон последнего постоянного места жительства наследодателя [4, с. 308].

В свою очередь, В.Г. Тихиня, выделяют три коллизионные привязки: личный закон наследодателя (его гражданство или домицилий); закон места нахождения наследственного имущества; закон места смерти наследодателя [6, с. 260].

На сегодняшний день в доктрине присутствуют мнения ученых относительно появления новых коллизионных привязок. В частности, своеобразные подходы в коллизионном регулировании наследственных отношений нашли отражение в работе М.С. Абраменкова. Он отмечает, что одной из современных тенденций развития международного частного права является воплощение в коллизионных нормах для целей регулирования частных отношений, юридически связанных с несколькими национальными правовыми системами, принципа прикрепления к тому правопорядку, с которым они наиболее тесно связаны. В части международных наследственных отношений следует говорить о двух основных подходах к определению тесной связи данных отношений с конкретным национальным правопорядком. В основе первого из них лежит теория единства наследственной массы, подчиняющая наследование в целом праву страны последнего гражданства или домицилия наследодателя. Второй подход базируется на разделении имущества умершего на две относительно самостоятельные части - движимые и недвижимые вещи, с выделением для каждой из них собственных привязок, личного закона (права последнего гражданства или домицилия наследодателя) для движимого имущества и закона места нахождения имущества - для недвижимостей[5].

Большинство стран Западной Европы в коллизионном праве следуют привязке «закон гражданства наследодателя в момент смерти». Республика Беларусь, Российская Федерация, и другие страны СНГ придерживаются привязки «последнего места жительства наследодателя».

Согласно федеральному закону о международном частном праве Швейцарии, наследование имущества лица с последним местом жительства в Швейцарии должно применяться швейцарское право, а наследование имущества лица, последним местом жительства которого было иностранное государство, должно применяться право, к которому отсылает коллизионное право государства последнего постоянного места жительства наследодателя [7].

В соответствии с Актом о наследовании и Положением по делам семьи и иждивенцев в Великобритании, существует различия наследования движимого и недвижимого имущества. Так, к наследованию недвижимого имущества применяется закон места нахождения недвижимости, а к наследованию движимого имущества – закон местожительства наследодателя [9].

Согласно правилам Французского Гражданского кодекса, находящаяся во Франции недвижимость подчинена французскому закону, т. е. закону страны их места нахождения. Что же касается движимого имущества, то в отношении его в судебной практике применяется обычно личный закон наследодателя, под которым понимается закон domicilia [8].

В Польше, вопросы наследства регулируются Законом о международном частном праве Польши, согласно которому, регулирование наследственных отношений осуществляется по закону гражданства наследодателя в момент его смерти [2].

Коллизии наследования в Республике Беларусь решаются на основании ст. 1133 Гражданского кодекса Республики Беларусь, согласно которой отношения по наследованию определяются по праву той страны, где наследодатель имел последнее постоянное место жительства [1].

Коллизионные вопросы наследования нашли свое решение в Гаагской Конвенции о праве, подлежащем применению к наследованию недвижимого имущества. В ней предоставляется возможность выбора права наиболее тесной связи для регламентации правоотношений в сфере наследования недвижимого имущества. Также разрешается применение права другой страны, с которой у лица имеется наиболее тесная связь [3].

Таким образом, основной подход коллизионного регулирования наследственных отношений на сегодняшний день теряет свою актуальность, что обуславливает появление новых коллизионных привязок, а именно привязку из наиболее тесной связи, которой руководствуются различные государства. Так, в ряде государств (Великобритания, Франция), установлено, что право наследования движимого имущества регулируется законодательством той договаривающейся стороны, гражданином которой был наследодатель в момент своей смерти, а право наследования недвижимого имущества – законодательством той стороны, на территории которой находится имущество. В других государствах (Швейцария, Польша, Беларусь) применяется единство наследственного имущества, т.е. к движимому и недвижимому имуществу применяется закон гражданства наследодателя или последнее место жительства наследодателя.

Использованные источники:

1. *Гражданский кодекс Республики Беларусь, 11 января 1999 г. № 238-3 // Эталон – Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2015.*
2. *Закон Польши о международном частном праве, 1965. Варшава // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2015.*

3. Конвенция о праве, подлежащем применению к наследованию недвижимого имущества, 1989. Гаага. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2015.
4. Леанович, Е. Б. Международное частное право : учеб. пособ. для учебных заведений по юрид. специальностям / Е. Б. Леанович. – Минск : ИВЦ Минфина, 2008. – 360 с.
5. Проблемы коллизионно-правового регулирования наследственных отношений в современном международном частном праве [Электронный ресурс] / lawtheses. – Режим доступа: <http://lawtheses.com>. – Дата доступа: 26.09.2015.
6. Тихиня, В.Г. международное частное право: учебник / В.Г. Тихиня. – Мн.: Книжный Дом, 2007. – 320 с.
7. Федеральный закон о международном частном праве Швейцарии, 1987. Берн // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2015.
8. Французский гражданский кодекс, 1804. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2015.
9. Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975 [Электронный ресурс] / legislation.gov.uk. – Режим доступа: <http://www.legislation.gov.uk>. – дата доступа: 25.09.2015.

Рымарчик Виктория Александровна,
студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского университета имени Янки Купалы

ПОНЯТИЕ КОРРУПЦИИ НА МЕЖДУНАРОДНОМ И НАЦИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Важным этапом преодоления любого негативного социального явления, в том числе и коррупции, является его многосторонний анализ, включающий исследование истории его трансформации, современного состояния и опыта противодействия этому явлению в различных обществах. Исследование следует начать с определения понятийного аппарата. Поэтому целью статьи является анализ международного опыта определения коррупции в международно-правовых документах.

Одно из самых известных определений, содержится в Справочном документе ООН о международной борьбе с коррупцией. Согласно данному документу: Коррупция - это злоупотребление государственной властью для получения выгод в личных целях. Практически идентично с ним определение Всемирного Банка: "коррупция - злоупотребление государственной властью ради личной выгоды" [3].

Более развернутое определение разработано в 1995 г. междисциплинарной группой Совета Европы по коррупции: коррупция представляет собой взяточничество и любое другое поведение лиц, которым поручено выполнение определенных обязанностей в государственном или частном секторе, которое ведет к нарушению обязанностей, возложенных по статусу государственного должностного лица, частного сотрудника, независимого агента или иного рода отношений и имеет целью получение любых незаконных выгод для себя и других [1, с. 204].

В Кодексе поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка, принятом Генеральной Ассамблеей ООН 17 декабря 1979 г., говорится, что понятие коррупции должно определяться национальным правом. В качестве ориентира в Кодексе дается примерное определение [4, с. 132].

В Белорусском законодательстве понятие коррупция имеет следующую трактовку – умышленное использование государственным должностным или приравненным к нему лицом либо иностранным должностным лицом своего служебного положения и связанных с ним возможностей в целях противоправного получения имущества или другой выгоды в виде работы, услуги, покровительства, обещания преимущества для себя или для третьих лиц, а равно подкуп государственного должностного или приравненного к нему лица либо иностранного должностного лица путем предоставления им имущества или другой выгоды в виде работы, услуги, покровительства, обещания преимущества для них или для третьих лиц с тем, чтобы это государственное должностное или приравненное к нему лицо либо иностранное должностное лицо совершили действия или воздержались от их совершения при исполнении своих служебных (трудовых) обязанностей, а также совершение указанных действий от имени или в интересах юридического лица, в том числе иностранного [2]. Закон о борьбе с коррупцией от 2015 более полно рассматривает и расширяет само понятие. С принятием этого закона введены новые понятия такие как: должностного лица, занимающего ответственного положение, лица, поступившего на государственную службу путем избрания и другие, что дает возможность детализировать само понятие коррупции. Понятие коррупция, данное в Законе № 305-З, соответствует положениям таких международных договоров РБ, как Конвенция об уголовной ответственности за коррупцию от 27.01.1999, Конвенция Организации Объединенных Наций (далее – ООН) против транснациональной организованной преступности от 15.11.2000, Конвенция ООН против коррупции от 31.10.2003.

Рассмотренные определения коррупции позволяют сделать выводы о нижеследующем:

1. В категорию субъектов коррупции помимо государственных должностных лиц или лиц, которым поручено исполнение их обязанностей, включены сотрудники частного сектора.

2. Целью коррупции, наряду с личным получением выгод, называется приобретение выгод в интересах других.

Несомненно, это ярко свидетельствует о том, что международное сообщество не сужает понимание коррупции до продажности и подкупа должностных лиц государственного и частного сектора, т. к. она выходит за рамки сделки между подкупающей и подкупаемой сторонами.

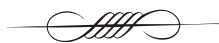
Использованные источники:

1. Лунев, В.В. *Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции* / В.В. Лунев. – М.: НОРМА, 1999. – 271 с.

2. *О борьбе с коррупцией: Закон Респ. Беларусь, 15 июля 2015 г., №305-З в ред. Закона Респ. Беларусь от 15.07.2015 г.* // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2015.

3. *Отчет Всемирного банка о мировом развитии / под ред. Д.Тушунова.* – М.: Агентство экономической информации "Прайм-Тасс", 1997. – С. 123.

4. Чуклинов, А.Е. Социально-политические аспекты коррупции / А.Е. Чуклинов; под ред. В.В.Лунеева. – М.: Юристъ, 2001. – 141 с.

Рубцова Лариса Федоровна,
магистр права юридического факультета
Саратовского государственного университета им. Н.Г.Чернышевского
Рубцов Федор Сергеевич,
учащийся 11 «Б» класса муниципального автономного образовательного
учреждения «Лицей №3 имени А.С. Пушкина Октябрьского района г. Саратова»

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПОЛНОМОЧНЫХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ОТДЕЛЬНЫХ ГОСУДАРСТВ В ПЕРИОД ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ: ОТ ФОРМАЛЬНОГО НАРУШЕНИЯ КОНСУЛЬСКИХ ПРАВИЛ ДО ФАКТИЧЕСКОГО ГЕРОИЗМА

Традиционно дипломаты в той или иной степени представляют интересы назначившего их государства в стране пребывания. Философски неоднозначной является проблема моральной и юридической ответственности дипломатов, как представителей государств, за незаконные действия государств, их назначивших. Примером может послужить японский дипломат Тиуне Сугихара, выполнявший функции вице-консула Японской Империи в Литовской Республике с марта 1939 года по 28 августа 1940 года. Местом его пребывания (столицей консульского округа) являлся Каунас, (тогда столица Литвы). От него, как и от остальных дипломатов, в июле 1940 года потребовали покинуть Литву, он не только убедил власти страны пребывания продлить период выполнения им консульских функций, но и выдавал многочисленные визы лицам, еврейской национальности. При осуществлении данного вида консульской деятельности им не в полном объеме соблюдались требования властей Японской Империи, а именно, о необходимости наличия у заявителей японской визы и достаточных средств для пребывания в Японии. Три раза вице-консул Тиуне Сугихара получал по телеграфу категорические отрицательные ответы из МИД Японии на направленные им запросы о возможности выдачи транзитных визовых документов. Благодаря помощи Тиуне Сугихара, спасти свою жизнь смогли около 6 тысяч заявителей. Дипломат продолжает выдачу виз, и после прекращения доступа, на территорию руководимого им прежде консульства в Каунасе. В течение трех дней, находясь в номере отеля, Тиуне продолжает выписывать и выдавать заявителям японские визы. Вплоть до отхода поезда «Каунас-Берлин», дипломат оформляет и вручает заявителям визы. Открытое нарушение ведомственных предписаний в практике вице-консула – крайне редко встречающееся явление в истории дипломатических отношений. Последствия реализации подобной деятельности по выдаче транзитных виз без надлежащего к тому обоснования – вполне могли быть самыми негативными, как для самого вице-консула, так и для всех связанных с ним лиц (членов его семьи и др.). По окончании второй мировой войны Тиуне Сугихара был уволен из МИД Японии. С 1960 по 1975 год Тиуне Сугихара был вынужден под другим именем проживать в СССР.

Аналогичную помощь беженцам оказывал другой дипломат, из Нидерландов. Нидерланды являлись в самом начале второй мировой войны нейтральным государством. Почетный консул Нидерландов в Каунасе Ян Цвантердейк выдавал евреям «свидетельства об отсутствии потребности визы для въезда на территорию колонии Нидерландов Кюрасао».

В решениях Нюрнбергского и Токийского трибунала не упоминаются фамилии японских и нидерландских консульских служащих. Благодарные евреи присвоили Тиуне Сугихара в 1985 году звание «Праведника мира». Спасенные им семьи беженцев смогли инициировать мировую известность японского консула. В современной Литве установлен

памятник Тиуне Сугихара.

Сегодня можно считать актуальным творческое отношение к сухим нормам права, регламентирующим порядок оказания консульских услуг. Важным видится потребность, как минимум, в философском переосмыслении сущности подобной деятельности. Описанные выше случаи из консульской практики вполне заслуживают отдельной главы в учебниках по современному международному праву. Всеобщих учебников по международному праву, изданных в последние годы в России, такая информация отсутствует [1, с. 201]. Не попала данная информация и в имеющиеся в современной России издания по дипломатической и консульской службе [2, с. 13]; [3, с. 7].

Возможно, процессы глобализации смогут позитивно повлиять на урегулирование в надлежащем порядке подобной ситуации. Студенты, изучающие соответствующие дисциплины вправе иметь доступ к информации о случаях, на первый взгляд, являющихся грубейшим нарушением правил дипломатической и (или) консульской службы, которые, в конечном итоге, многолетняя история многочисленных государств мира однозначно квалифицировала как героическую лепту самоотверженных должностных лиц МИД отдельных государств. Вероятно, что поставленные вопросы смогут найти отражение в актуальных результатах активной научно-исследовательской деятельности. Сейчас, при весьма сложном опыте констатации многих явлений, имевших место на территории существовавшего прежде СССР, вполне можно и позитивно отметить и подобные случаи героизма, ставшие реальностью на территории указанного государства. Хотя они и были совершены представителями иностранной дипломатической (консульской) службы. Актуальные диссертационные исследования рассматриваемой проблемы, к сожалению, также не смогли освободиться полностью от отдельных соответствующих шаблонов, свойственных прошлому периоду существования отечественного государства и общества. В них так и не получили своего отражения даже и упоминания о указанных выше представителях иностранной консульской службы [4, с. 5], [5, с.9]. Данные примеры вполне логически последовательно могли бы быть включены и в диссертационные исследования, указанные выше, как иллюстрации отличий, встречающихся в практике дипломатической и (или) консульской службы. Неожиданный порой эффект можно будет проследить при изучении нормативно-правовой компоненты приведенных примеров в аспекте правового режима соответствующих структур (подразделений, должностных лиц) консульской (дипломатической) службы конкретных современных государств.

Использованные источники:

1. Гетьман-Павлова И.В. *Международное право: учебник для академического бакалавриата*. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: «Юрайт», 2015.
2. Торкунов А.В. *Дипломатическая служба: учебное пособие*. – М.: «Росспен», 2002.
3. Лапин Г.Э. *Консульская служба: учебное пособие*. – М.: «Международные отношения», 2012.
4. Лаврищева О.А. *Советская консульская служба 1917-1991 г.г.: историко-правовое исследование: автореф. дисс. ... к.ю.н.* – М., 2012.
5. Первенцев В.В. *Консульская служба России в XVIII- начале XX вв.: автореф. дисс. ...к.и.н.* – М., 1992.

Чепелюк Екатерина Андреевна,
*студентка 4-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы*

НУЖНО ЛИ СОВЕТУ БЕЗОПАСНОСТИ ООН РАСШИРЯТЬСЯ?

В ООН назрел вопрос о реформировании одного из важных органов этой организации, который несет главную ответственность за поддержание международного мира и безопасности и за определение угрозы миру или акта агрессии. На 69-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН в 2015 году была единогласно принята резолюция о продолжении рассмотрения вопроса о реформе и расширении состава Совета Безопасности ООН (далее – СБ ООН) в ходе новой 70-й сессии Генеральной Ассамблеи.

На данный момент, согласно Уставу ООН, СБ ООН состоит из пятнадцати членов Организации: 5 постоянных членов с правом вето и 10 непостоянных членов, которые избираются Генеральной Ассамблеей на двухлетний срок (ст. 23) [1]. Каждый член СБ ООН имеет один голос. Члены Организации подчиняются решениям СБ ООН (ст. 27) [1].

За 70 лет существования ООН расширение СБ ООН было проведено один раз: число непостоянных членов с шести стран-участниц увеличилось до десяти. Количество постоянных членов не изменялось и не следует изменять в дальнейшем, с целью сохранить изначальную концепцию «четырех полицейских», которая легла в основу СБ ООН [3, с. 232]. Суть данной концепции состоит в поддержании порядка в мире усилиями четырех государств, которые являлись региональными лидерами: Великобритании, Китая, России и США. Предполагалось, что эти государства будут поддерживать порядок в своем регионе. На протяжении существования СБ ООН постоянными членами являются Великобритания, Китай, Россия, США, Франция.

Все постоянные участники обладают правом вето, применение которого может отменить решение остальных членов. Решения в СБ ООН принимаются единогласно, применение одним из постоянных членов права вето не дает возможность претворить в жизнь задуманные планы, вынесенные на обсуждение. В СБ ООН на сегодняшний день возникают споры по поводу ограничения права вето. Ограничение должно касаться вопросов, которые требуют принятия срочных мер для пресечения массовых преступлений. Проблема при применении права вето состоит в том, что страны, его применяющие, могут иметь отношение к рассматриваемым делам и злоупотреблять им в корыстных интересах для государства. Ранее министр иностранных дел России Сергей Лавров заявлял, что «право вето постоянных членов Совбеза ООН является главным гарантом обеспечения сдержек и противовесов, необходимых в любой демократической системе» [4]. Как альтернатива праву вето может послужить единогласное принятие решений среди постоянных членов СБ ООН. В этом случае страны могли бы прийти к согласованному решению, которое устраивало бы всех участников.

По мнению Председателя 69-й сессии Сэма Кахамба Кутеса: «Для того, чтобы она могла эффективно реагировать на вызовы нашего времени и способствовала улучшению условий жизни человечества, она нуждается в реформе. ООН должна стать «более гибкой, более эффективной и действенной организацией». Также Сэм Кахамба Кутеса заявил, что «Совет Безопасности должен отвечать геополитическим реалиям современного мира» [5]. Что касается геополитических изменений, то речь может идти о странах Африки, которые в современном положении считают необходимым свое участие в СБ ООН в качестве постоянного члена.

Позиция государств-членов ООН о необходимости расширения СБ ООН не однозначна. Германия согласна с тем, что СБ ООН необходимо расширить и примет активное участие в реформе ООН. Тем временем, постоянный член СБ ООН Китай выступает против расширения этого органа, заявив, что это «опасный шаг», и намерен голосовать против. Постоянный представитель РФ при ООН Виталий Чуркин заявил, что «расширение

Совета Безопасности ООН не сделает его более эффективным. Он пояснил, что «15 членам трудно договориться иногда, а при 25 или 27 трудно даже дискуссию провести»[6].

Таким образом, перед ООН стоит принятие важного решения, которое может повлиять на эффективность ее дальнейшего существования. Количество постоянных членов следует оставить неизменным, чтобы сохранить изначальную концепцию СБ ООН. Проблема, которая должна быть решена реформой, заключается в обеспечении представительства всех стран-участниц в СБ ООН. На данный момент, из всех государств-участников ООН 60 государств ни разу не были избраны в СБ ООН. Эту проблему можно решить путем представительства не отдельной страны, а коалиций, которые сложились в современной геополитической ситуации, которая выражала бы интересы блока государств.

Использованные источники:

1. 1. Устав Организации Объединенных Наций // Организация Объединенных Наций [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/documents/charter/>. – Дата доступа: 23.09.2015.
2. Члены Совета Безопасности в 2015 году // Организация Объединенных Наций. Совет Безопасности [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/sc/members/>. – Дата доступа: 23.09.2015.
3. Запарий, Ю.В. Британская дипломатия и создание Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс] / Ю.В. Запарий // Альманах исследований всеобщей истории XVI—XX вв. № 6. Серия Альбионика. Вып.3. Екатеринбург: Изд-во Урал. Ун-та, 2008. С.230—242.
4. Сергей Лавров: вето в Совбезе ООН — гарант обеспечения сдержек и противовесов [Электронный ресурс]// Информационное агентство REGNUM. – 14.08.2015. – Режим доступа: <http://regnum.ru/news/international/1952246.html>. – Дата доступа: 23.09.2015.
5. Совет Безопасности должен отвечать геополитическим реалиям современного мира, заявил Председатель 69-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН [Электронный ресурс]// Центр новостей ООН. – 14.09.2015. – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/news/story.asp?NewsID=24438#.VgrLfeztmkp>. – Дата доступа: 23.09.2015.
6. Чуркин назвал неэффективным возможное расширение СБ ООН [Электронный ресурс]// Российская газета. – 01.08.2015. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2015/08/01/churkin-anons.html>. – Дата доступа: 23.09.2015.

Шатликова Алеся Андреевна,
студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета им. Я. Купалы

СОТРУДНИЧЕСТВО РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ С МЕЖДУНАРОДНЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ ПО ВОПРОСАМ БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ

Терроризм – глобальная проблема современности. С каждым днем наряду с развитием технологий совершенствуются и способы осуществления данной преступной деятельности. Поэтому для достижения более эффективного результата в борьбе с терроризмом необходимо взаимодействие всего мирового сообщества. На протяжении многих лет государства пытаются

объединить все свои усилия для искоренения данного вида преступности путем подписания различных международных договоров, а также создания международных организаций, которые наряду с другими вопросами, решали бы проблему борьбы с терроризмом.

Относительно антитеррористической деятельности в рамках ООН, носящей универсальный характер, следует отметить следующие наиболее важные направления. Организацией Объединенных Наций разработаны и открыты для ратификации тринадцать универсальных многосторонних договоров, направленных на борьбу с терроризмом. Наиболее важными целями этих договоров являются криминализация в национальных законодательствах деяний, связанных с террористической деятельностью, обеспечение эффективного сотрудничества государств в сфере предоставления правовой помощи в отношении таких преступлений. В документах ООН подчеркивается необходимость участия в этих конвенциях всех государств. Однако многие государства еще далеки от конечной цели, так как имплементировали в свое законодательство лишь половину таких конвенций [2, с. 156].

В рамках сотрудничества по борьбе с международным терроризмом Республика Беларусь является участником всех основных универсальных договоров по данной проблематике, разработанных под эгидой ООН. Беларусь поддержала принятие в 2006 году Глобальной контртеррористической стратегии ООН. Данная стратегия является, по сути, первым глобальным документом, содержащим общий стратегический подход к борьбе с терроризмом на основе комбинированных национальных, региональных и международных усилий государств-членов.

Начиная с 2009 года, Беларусь участвует в Глобальной инициативе по борьбе с актами ядерного терроризма, объединяющей 85 государств. Инициатива, носящая добровольный характер, направлена на развитие в участвующих странах инфраструктуры учета и физической защиты ядерных и других радиоактивных материалов, возможностей обнаружения и расследования фактов контрабанды названных материалов, повышение защиты гражданских ядерных объектов

На региональном уровне в сфере борьбы с терроризмом активное развитие получило сотрудничество в рамках Содружества Независимых Государств. Государствами-участниками СНГ сформирована нормативная правовая база по данной проблематике, включая подписанный в Минске в 1999 году Договор о сотрудничестве государств – участников СНГ в борьбе с терроризмом. Координация взаимодействия компетентных органов государств СНГ по борьбе с терроризмом осуществляется специализированным отраслевым органом Антитеррористическим центром государств – участников СНГ, созданным в 2000 году.

В качестве государства-члена Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ) Беларусь участвует в деятельности данной Организации по борьбе с терроризмом, наркотрафиком, иными угрозами безопасности. Формами такой деятельности в рамках ОДКБ являются взаимодействие национальных антитеррористических органов и специальных подразделений, проведение регулярных учений по борьбе с наркотрафиком, нелегальной миграцией, киберпреступностью.

Республика Беларусь является членом Евразийской группы по противодействию легализации преступных доходов и финансированию терроризма (ЕАГ). Данная региональная организация, созданная по типу ФАТФ (Группы разработки финансовых мер борьбы с отмыванием денег), призвана обеспечить эффективную интеграцию государств-членов ЕАГ в международную систему противодействия легализации преступных доходов и финансированию терроризма в соответствии с Рекомендациями ФАТФ и стандартами других международных организаций.

Наша страна вносит конкретный вклад в антитеррористическую операцию в Афганистане, проводимую под управлением НАТО на основании резолюции Совета Безопасности ООН 1386 (2001). С учетом этой резолюции белорусская сторона и НАТО

договорились о предоставлении возможности железнодорожного транзита через Беларусь невоенных товаров альянса, его государств-членов и других государств, которые вносят вклад в миссию Международных сил содействия безопасности в Афганистане (МССБ). Начиная с 2011 года, через территорию Беларуси осуществляются постоянные транзитные перевозки невоенных грузов для нужд МССБ. Соответствующая договоренность была оформлена обменными письмами между Министром иностранных дел Республики Беларусь и Генеральным секретарем НАТО. Беларусь также предоставляет альянсу свое воздушное пространство для транзита военных и гражданских грузов [1].

Таким образом, Республика Беларусь участвуя в различных международных договорах и вступая в международные организации, стремится к созданию наиболее эффективных средств противодействия террористической деятельности.

Использованные источники:

1. *Борьба с международным терроризмом / Министерство иностранных дел Республики Беларусь. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://mfa.gov.by/multilateral/global_issues/terror/. – Дата доступа: 21.09.2015.*
2. *Голованов, С.В. Международно-правовое сотрудничество государств в сфере борьбы с международным терроризмом и экстремизмом / С.В. Голованов // Проблемы управления, – 2011. – № 2 (39) – С. 156 – 164.*

Шошин Сергей Владимирович,

*доцент кафедры уголовного, экологического права и криминологии
юридического факультета Саратовского государственного университета имени
Н.Г.Чернышевского, кандидат юридических наук, доцент*

ИМЕЕТСЯ ЛИ НАДЛЕЖАЩЕЕ ПРАВОВОЕ ОБОСНОВАНИЕ ДЛЯ ОБЪЯВЛЕНИЯ ВОЙНЫ СУВЕРЕННОМУ ГОСУДАРСТВУ?

Как и некоторые иные, весьма конфликтные вопросы права, ответ на поставленный вопрос можно структурно разделить на две (как минимум) части: по действующему (например, российскому) национальному законодательству и по международному праву.

Для примера рассмотрим современное российское национальное законодательство. Федеральный конституционный закон Российской Федерации от 30 января 2001 года №1-ФКЗ (в редакции от 12 марта 2014 года) «О военном положении», в части 1 статьи 3 устанавливает, что основанием для введения военного положения Президентом РФ на территории Российской Федерации является агрессия против Российской Федерации или непосредственная угроза такой агрессии. В части 2 статьи 2 этого же федерального конституционного закона содержится шесть определений видов актов агрессии против Российской Федерации. В статье 71 Конституции России (часть 1 пункт «к») вопросы войны и мира отнесены к ведению РФ.

В международном праве актуальным и сегодня является Договор об отказе от войны, заключенный в г. Париже 27 августа 1928 г. Постановлением Президиума ЦИК СССР от 29 августа 1928 г. «О присоединении Союза ССР к договору», СССР присоединился к Договору об отказе от войны. Сегодня интересным является аспект правопреемства РФ после СССР. Хотя Нота МИД СССР от 13 января 1992 г. провозгласила указанное правопреемство, до сего

времени два государства мира так этот процесс и не признали: Украина и Австрия. Примечательно, что в информационных правовых системах, действующих сегодня в России («КонсультантПлюс» и «Гарант»), информация об этом Договоре, – отсутствует. Также отсутствует и официальная публикация текста данного Договора. (В аспекте сферы действия Федерального закона РФ от 14.06.1994 г. № 5-ФЗ (в действующей сегодня редакции – от 25.12.2012 г.) «О порядке опубликования и вступления в силу федеральных конституционных законов, федеральных законов, актов палат Федерального Собрания»). Вместе с тем, можно констатировать, что по состоянию на 29 августа 1928 года на территории современной РФ порядок опубликования законодательных актов был иной. 29 августа 1928 года на соответствующей территории действовало Постановление ЦИК СССР и Совета Министров СССР от 22 августа 1924 г. «О порядке опубликования законов и распоряжений Правительства Союза ССР».[1, с. 98] В информационно-правовых системах «КонсультантПлюс» и «Гарант» как упоминание о данном Постановлении ЦИК СССР и Совета Министров, так и его официальный текст также сегодня, к сожалению, отсутствуют.

В результате интервьюирования Заместителя Директора Правового департамента МИД России И.А.Панина, осуществленного автором 20 сентября 2015 года, была получена информация о том, что СССР присоединился к Договору об отказе от войны в качестве орудия национальной политики (27 августа 1928 г.) путем подписания 6 сентября 1928 г. в Москве Декларации о присоединении к указанному договору. Как было сообщено в ноте МИД России №11/Угп от 13 января 1992 г., Российская Федерация продолжает осуществлять права и выполнять обязательства, которые вытекают из международных договоров СССР. Соответственно, Договор об отказе от войны в качестве орудия национальной политики продолжает действовать в отношении Российской Федерации. Этот Договор в силу части 4 статьи 15 Конституции Российской Федерации является частью правовой системы России и подлежит добросовестному выполнению.

Как гласит статья 2 Договора об отказе от войны в качестве орудия национальной политики, получившего название по фамилиям его инициаторов – министров иностранных дел Франции А.Бриана(Aristide Briand) и госсекретаря США Ф.Келлога(FrankBillingsKellogg), урегулирование или разрешение всех могущих возникнуть между (участниками договора) споров или конфликтов, какого бы характера или какого бы происхождения они не были, должно всегда изыскиваться только в мирных средствах.

Учитывая исключительную значимость процитированного Договора, весьма целесообразным видится его официальная публикация (в рамках требований действующего российского национального законодательства). Не имеет при этом особого значения, станет ли такая публикация дублировать имевшую место несколько десятилетий назад аналогичную публикацию либо останется первичной. Аналогично предлагается опубликовать и соответствующей Декларации о присоединении СССР к указанному международному договору. Оптимальной при этом можно и считать ремарку о признании (как минимум, в этой части) Российской Федерацией международных актов (документов), заключенных (подтвержденных) прежде существовавшим СССР.

Имеется и, так сказать, процессуальная регламентация процедуры объявления войны. Сформулирована она в III Гаагской Конвенции об открытии военных действий, заключенной в Гааге 18 октября 1907 г. Для СССР Конвенция вступила в силу, ибо об этом имеется Нота МИД СССР от 07 июля 1955 г. «Нота МИД СССР относительно Гаагских конвенций и Декларации 1899 и 1907 г.г.». Парадоксально, что официально в СССР, как, впрочем, и в РФ данная Гаагская Конвенция – опубликована не была. Сегодня также можно считать актуальным решение вопроса об официальной публикации и данной Конвенции.

Надлежащая публикация указанных выше международных документов (хоть – повторная, хоть – первоначальная) снимет все сомнения применительно к их актуальности (или – утрате таковой) в сегодняшних условиях глобализации. В этом вопросе интересным

видится анализ точки зрения Конституционного Суда РФ и Верховным Судом РФ по трактовке приоритета (или – его отсутствия в соответствующих случаях) международных актов над национальными нормативными актами. Особенно это становится актуальным в случае, указанном в ч.5 Постановления Пленума Верховного Суда РФ от 10 октября 2003 года №5 (в ред. Постановления Пленума Верховного Суда РФ №4 от 05.03.2013 г.) «О применении судами общей юрисдикции общепризнанных принципов и норм международного права и международных договоров Российской Федерации». В этой части судьи, участвовавшие в заседании Пленума Верховного Суда РФ, ясно отметили необходимость наличия факта официального опубликования применяемого международного акта. Интересным также является и ч. 1 этого Постановления Пленума Верховного Суда РФ. В нем судьями раскрывается понятие (для российского лица, применяющего нормы права) общепризнанной нормы международного права. При некоторой степени критичности в отношении Договора об отказе от войны в качестве орудия национальной политики к числу общепризнанных норм международного права можно отметить, что по состоянию на сегодняшний день имеется значительное число иностранных государств (и территорий), не подписавших (и не ратифицировавших) этот Договор. Причины, способствующие такому неоднозначно воспринимаемому казусу, вполне могут быть самые различные.

В процессе развития и международного права, и национальных законодательств, сегодня актуальным может быть признано не только надлежащее предание гласности международных актов, принятых несколько десятилетий назад, но и признание их актуальными (разумеется, при наличии подобного признака актуальности и значимости).

Использованные источники:

1. *Официальное электронное опубликование: история, подходы, перспективы [Текст]. / Под ред. Б.В.Исакова.- М.: Формула права. 2012.- 320с.*
(<http://www.ifap.ru/library/book521.pdf> - дата обращения: 08 сентября 2015 г.).

Юзькова Анна Вікторівна,
*фахівець відділу з координації наукових заходів,
міжнародного співробітництва та грантової діяльності Хмельницького
університету управління та права, магістр права*

ДОКТРИНАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ЗЛОЧИНУ

Сучасна злочинність виходить за межі національних кордонів, що гостро ставить питання міжнародного співробітництва в цій сфері. Відтак важливою є наукова розробка проблем, які пов'язані з удосконаленням як внутрішньодержавного законодавства, так і міжнародно-правових актів, спрямованих на протидію міжнародним злочинам, забезпеченням відповідності національних кримінальних законів вимогам міжнародних договорів, виробленням практичних рекомендацій для правозастосовних органів. Складовою вирішення цих проблем є наукова розробка самого поняття міжнародного злочину – ключового в системі категорій міжнародного кримінального права.

Ще на початку XX століття проблему міжнародних злочинів досліджували, зокрема, Н.Коркунов, Ф. Ліст, Ф.Мартенс та інші вчені. До таких злочинів вони відносили прагнення

одних держав до поневолення інших та всесвітнього панування, напад без оголошення війни та достатнього приводу.

Багато юристів висловлювали власні думки щодо визначення поняття міжнародних злочинів. Так, П.С.Ромашкін говорив, що ці злочини спрямовані на основи міжнародних відносин. [7] М.І. Лазарєв зазначав, що вони посягають на незалежність кожного народу і мирні відносини між ними. Д.Б. Левін такі злочини розглядав як посягання на свободу народів світу, інтереси всього прогресивного людства, основи міжнародного спілкування, права та інтереси всіх держав. А.Н.Трайнін міжнародні злочини називав злочинами проти людства. [8, с. 56] Л.А.Моджорян вказував, що вони є посяганнями на саме існування держави і нації.

Згодом, досліджуючи проблему боротьби з міжнародними злочинами, Ю.А. Решетов дійшов висновку, що такі злочини є складними деліктами, які вчиняються органами законодавчої, виконавчої та судової влади, і суб'єктом відповідальності за які є держава. [6, с. 8] В.П. Панов зазначив, що міжнародними злочинами визнаються особливо небезпечні для людської цивілізації порушення принципів і норм міжнародного права, які мають визначальне значення для забезпечення миру, захисту особи та інтересів міжнародного співтовариства в цілому.[5]

Має місце думка, що неможливо створити загальну теорію злочину, адже жодне діяння не може завжди і всюди бути злочинним.[2, с. 192] Відносність визначення злочинності діяння ставить під сумнів можливість розробки універсального міжнародного уявлення про злочинність і кримінальну караність людської поведінки. Поняття міжнародного злочину як підстави для міжнародно-правової відповідальності особи неоднорідне. При його характеристиці необхідно виходити з того, що вперше він був сформульований у Статуті Нюрнберзького воєнного трибуналу (ст.6) та відповідних цим положенням позицій Токійського трибуналу. Узагальнено названі професором Н.А. Трайніним «злочини проти людства», вони поділяються на три самостійні види: злочини проти миру, воєнні злочини і злочини проти людства.[8, с. 134]

Визначаючи поняття міжнародного злочину слід враховувати такі засадничі положення:

- міжнародний злочин – це вид злочину; поняття злочин і міжнародний злочин (чи злочин міжнародного характеру) співвідносяться як рід і вид;

- міжнародний злочин характеризується тими ж родовими ознаками, що й будь-який інший злочин. Такими ознаками однотайно визнаються: суспільна небезпека, кримінальна протиправність, винність і караність;

- зміст цих ознак стосовно міжнародного злочину має свою специфіку, зумовлену тим, що це ознаки відповідного видового поняття.

Основний перелік міжнародних злочинів містить статут Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу (1945р.): злочини проти миру, військові та злочини проти людяності (ст. 6). Перелік військових злочинів і злочинів проти людяності був доповнений чотирма Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 р. і двома Додатковими протоколами до них 1977 р. До таких злочинів, зокрема, віднесено: посягання на життя, здоров'я, недоторканність особи (вбивства, тортури, заподіяння шкоди здоров'ю, нелюдське поводження, а також біологічні експерименти, тілесні покарання тощо); посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе поводження, примушування до проституції, непристойне посягання у будь-якій формі; взяття заручників; колективне покарання; незаконне, свавільне і здійснюване у великому масштабі руйнування та привласнення майна, що не викликається військовою необхідністю; примушування військовополоненого або цивільної особи служити у військах чи допоміжних формуваннях ворожої держави; позбавлення цих осіб права на неупереджене і нормальне судочинство; перетворення цивільного населення або окремих цивільних осіб на об'єкт нападу; перетворення місцевостей і демілітаризованих зон, що не охороняються, на об'єкт нападу; віроломне використання розрізнявальних емблем Червоного Хреста (Червоного Півмісяця або Червоного Лева і

Сонця) чи інших захисних знаків, визнаних Женевськими конвенціями 1949 р. і Протоколом 1 (1977 р.) до них тощо.[3, с. 438-439]

Аналіз визначень міжнародних злочинів, що існують в доктрині міжнародного права показує, що в принципі існує єдине визначення міжнародного злочину, незалежно від того, виступає суб'єктом злочину держава чи фізична особа. В доктрині існує доволі великий перелік визначень міжнародного злочину. П. М. Курис визначає міжнародні злочини як “особливо небезпечні міжнародні правопорушення, що посягають на основні загальновизнані принципи міжнародного права і цим зачіпають законні інтереси всіх держав, які мають право самі або через міжнародні організації застосовувати проти порушника санкції, встановлені міжнародним правом” [4, с. 136]. Н. О. Бондаренко і В. І. Терент'єв застосовують формальний підхід і пишуть, що “міжнародні злочини характеризують визначеннями міжнародно-правових актів, трансформованими до внутрішнього державного законодавства” [1, с. 24].

Виходячи з вище викладеного вище можна запропонувати таке визначення поняття міжнародного злочину: міжнародний злочин – це злочин, кримінальна караність якого передбачена актами національного законодавства та міжнародно-правовими актами, умисне або з необережності вчинене фізичними особами або керівниками організацій чи держав, які виступають їхніми суб'єктами, що посягають на інтереси міждержавного спілкування, кількох держав чи всю міжнародну спільноту.

Використані джерела:

1. Бондаренко Н. А., Терент'єв В. И. *Международное уголовное право.* — Одесса., 2000. — 46с.
2. Готтфредсон М., Герші Т. *Загальна теорія злочину.* — Харків, 2000. — С. 192-193
3. Кельман М. С., Мурашин О. Г. *Загальна теорія держави і права, Підручник.* — К.: Кондор, 2006. — 477 с.
4. Курис П. М. *Международные правонарушения и ответственность государства.* — Вильнюс., 1973. — 280с.
5. *Проблеми відповідальності за міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру:* Юридичний журнал – Вип. 6/2005. [Електронний ресурс] – <http://www.justinian.com.ua/magazine.php?id=48>
6. Решетов Ю.А. *Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности / Ю.А. Решетов.* - М. : Юрид. лит., 1980. - 320 с.
7. Ромашкін П.С. *Преступления против мира и человечества.* М. 1967: // [Електронний ресурс] – <http://vuzlib.org/books>.
8. Трайнін А.Н. *Захист миру і боротьба зі злочинами проти людства.* М, 1956.

Янковская Анна Викторовна,
студентка 5-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ СТАТУТА МУС В НАЦИОНАЛЬНОЕ УГОЛОВНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО (НА ПРИМЕРЕ ГЕРМАНИИ)

Учреждение Римским статутотом 1998 г. Международного уголовного суда (далее - МУС) способствовало имплементации норм международного уголовного права в национальных уголовных кодексах и законах. Традиционно, процесс имплементации норм

международного права осуществляется двумя способами: или путем инкорпорации, или трансформации. Под *инкорпорацией* понимается почти дословное внесение международно-правовой нормы во внутреннее право. При *трансформации* нормы международного уголовного права учитываются во внутригосударственном законодательстве либо в меньшем объеме, либо, наоборот, к норме международного уголовного права добавляются дополнительные признаки.

С 1998 года все большее количество государств имплементирует положения Статута МУС в своем национальном уголовном законодательстве путем инкорпорации (Бельгия, Великобритания, Мальта, Нидерланды, Португалия, ЮАР), трансформации (Австралия, Германия, Грузия, Испания, Хорватия, Черногория) или отсылки (Аргентина, Канада, Коста-Рика). Иногда используются различные способы имплементации одновременно (Новая Зеландия, Словакия, Уругвай). Некоторые страны посчитали необходимым включить все необходимые составы в общие уголовные кодексы (Бельгия, Грузия, Испания, Коста-Рика), либо имплементировать положения Статута МУС на стадии принятия новых уголовных кодексов (Австралия, Литва, Мали, Румыния, Черногория). При этом иногда сами нормы этих кодексов были сформулированы в виде отсылки к Статуту МУС (как, например, в уголовных кодексах Коста-Рики, Словакии) [1, с. 80].

Так как перечень международных преступлений, закрепленный в Римском Статуте, нельзя назвать полным, ряд стран в ходе его имплементации включил в свое законодательство новые составы преступлений или сослался на иные акты международного гуманитарного права (Новая Зеландия). Германия, Нидерланды, Португалия пошли по пути издания специальных кодификационных актов о международных преступлениях.

Так, в течение 2000 - 2002 гг. в Германии было принято шесть федеральных законов, наиболее важными из которых можно считать Закон об изменении Основного Закона ФРГ, Закон об имплементации Римского статута и Закон о сотрудничестве с МУС.

Законом 9 ноября 2000 г. об изменении ст. 16 Конституции ФРГ, в отступление от принципа невыдачи собственных граждан, была предусмотрена возможность экстрадиции немцев в государства - члены Европейского союза или передачи МУС при условии соблюдения принципа верховенства права: термин «экстрадиция» («Auslieferung») – доставка лица государством в Суд в соответствии со Статутом – был заменен термином «передача» («Überstellung») – доставка лица одним государством в другое в соответствии с положениями международного договора, конвенции или актов национального законодательства [2].

Для трансформации норм Римского статута МУС 26 июня 2002 г. в качестве первого раздела Уголовного кодекса Германии был принят Международный уголовный кодекс, или Кодекс преступлений против международного права (нем. Volkerstrafgesetzbuch, далее – КППМП). КППМП состоит из двух частей: «Общие положения» и «Уголовно наказуемые нарушения международного права». Его Особенная часть включает три раздела, посвященные преступлению геноцида и преступлениям против человечности, военным преступлениям, иным уголовно наказуемым деяниям. КППМП, ввиду особой, международной направленности геноцида и других закрепленных в Кодексе преступлений, совершенных за границей, распространяет свое действие на иностранных граждан, что, по мнению немецкого законодателя, не является недопустимым вмешательством в суверенитет других государств. Таким образом, закрепленные в КППМП составы преступлений подлежат универсальной юрисдикции. Стоит отметить ранее принятое Федеральной судебной палатой ФРГ решение от 30 апреля 1999 г.: в нем указывалось, что иностранец, совершивший акт геноцида за пределами страны, может быть судим в Германии на основании универсальной юрисдикции только при наличии определенных условий. Из чего следует, что Германия признала вместе с подписанием Статута принцип универсальной юрисдикции МУС и изменила в соответствии с этим свое национальное законодательство, в том числе пошла на такой серьезный шаг, как изменение Конституции.

В принципе, Римский статут не обязывает государства к подобным действиям. Но, по мнению ряда ученых, в частности, проф. Хельмута Затцгера, ст. 25 Основного Закона ФРГ препятствует прямому применению международного уголовного права. Собственно, в связи с этим, а также с различиями немецкого и международного уголовного права и был принят Международный уголовный кодекс [3, с. 82].

Наконец, для полного и всестороннего сотрудничества с МУС 21 июня 2002 г. был принят Закон о сотрудничестве с МУС (Gesetz zur Ausführung des Remischen Statuts des Internationalen Strafgerichtshofs vom 17. Juli 1998). Закон состоит из семи частей, включающих в совокупности 73 параграфа. Согласно п.1 §1 ФРГ сотрудничает в соответствии с настоящим Законом и Римским статутом с МУС, а МУС в соответствии с принципом комплементарности дополняет германские органы уголовного правосудия. Значительный блок вопросов в Законе посвящен осуществлению сотрудничества в различных формах: аресту лиц, передаче обвиняемого, аресту имущества, вручению документов, передаче оперативной информации и т. д. [2].

Таким образом, Германия провела процедуру имплементации положений Римского статута в национальное уголовное законодательство путем издания ряда законодательных актов при четком разграничении юрисдикции внутригосударственных органов, осуществляющих уголовное преследование, и юрисдикции МУС. Изучение опыта Германии, а также некоторых других государств позволит таким странам, как Украина или Беларусь, анализировать перспективу ратификации Римского статута для осуществления в полной мере сотрудничества в области международного уголовного права.

Использованные источники:

1. Додонов, В. Модели имплементации Римского статута Международного уголовного суда в национальных законодательствах зарубежных стран / В. Додонов // *Международный уголовный суд: проблемы, дискуссии, поиск решений*; под ред. Г.И. Богуша, Е.Н. Трикоз. – М.: Европейская Комиссия, 2008. – 792 с.
2. Сафаров, Н.А. Проблемы имплементации Римского статута Международного уголовного суда: опыт Германии [Электронный ресурс] / Н.А. Сафаров // *Журнал российского права*. - 2006. - № 12. – Режим доступа: <http://www.center-bereg.ru/o5028.html> (дата обращения 19.03.2015).
3. Жалинский, А.Э. Современное немецкое уголовное право / А.Э. Жалинский. – М.: Проспект, 2004. – 560 с.

Налуцишин Віктор Володимирович
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

КАТЕГОРІЯ «ПОРЯДОК» У ФІЛОСОФСЬКІЙ МУДРОСТІ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ

Що таке порядок, у чому полягає його сутність, характерні ознаки? До цих питань людство зверталось з давніх давен.

Сучасність тлумачить «порядок» радше як поняття соціально-політичного аспекту буття людини. Розглядаючи дане питання І.І. Севрук пропонує звернутися до європейської філософської традиції і нагадати роздуми про «порядок» з давніх часів [1, с.294-296].

Формування філософсько-правової думки в Древньому Китаї пов'язано з тією стадією розвитку суспільного виробництва, коли з'являється приватна власність на знаряддя і засоби виробництва, йде поділ суспільства – родів, племен, общин – на різні соціальні групи, виникають стани, різноманітні соціальні верстви, утворюються держави. Становлення і розвиток філософсько-правових ідей у всіх стародавніх народів сходять до міфологічним витокам і базуються на міфологічних уявленнях про місце людини у світі.

Про становлення поняття «порядок» в даний проміжок часу говорити складно, так як погляди, які умовно іменовані як політичні і правові, на ранній стадії свого розвитку ще не встигли відмежуватись у відносно самостійну форму суспільної свідомості та в особливу сферу людського знання і являли собою складений елемент цілісного міфологічного світогляду.

Початки китайського філософського мислення обожнювали небо, землю та всю природу, як реальностей, що створюють середовище людського існування. З цього міфологізованого середовища виділяється найвищий принцип, який керує світом, наділяє речі існуванням. Цей принцип іноді розуміється персоніфіковано як найвищий правитель – «небо» (тянь).

Серед основних філософських напрямків цього періоду слід назвати насамперед **конфуціанство**. Засновник конфуціанства – **Конфуцій** (Кун Фу-цзи, латинською: Confucius, нар. 551 до н. е., пом. 479 до н. е.). Своє вчення Конфуцій проповідував усно. Про світогляд великого філософа ми дізнаємося із записів, зроблених його учнями, в основному з книги «Лунь юй» - «Бесіди і судження».

В його вченні значна увага приділяється питанням світобудови і справедливого суспільного устрою у Піднебесній, тобто сучасними словами, у глобальному суспільстві.

Мислитель і його послідовники розглядали державу і право у взаємозв'язку між собою та в співвідношенні з іншими соціальними інститутами, зокрема з моральністю. Роблячи спробу з'ясувати сутність цих суспільних феноменів, прибічники означеної концепції порівнювали державу з великою сім'єю, де влада імператора розглядалась як влада голови сімейства, а відносини правлячих і підлеглих — як сімейні відносини, основою яких є підкорення молодших старшим «благородним мужам» [2].

Початкове значення «порядок» (*лі*), як норми конкретних відносин, дій, прав і обов'язків Конфуцій піднімає до рівня зразкової ідеї. Порядок у нього встановлюється завдяки ідеальній загальності, відношенню людини до природи і, зокрема, відносинам між людьми. Порядок виступає як етична категорія, що включає також правила зовнішнього поведіння – етикет. Справжнє дотримання порядку веде до належного виконання обов'язків. Порядок наповнюється *добродійністю (де)*.

Таке виконання функцій на основі порядку з необхідністю приводить до прояву *людяності (жень)*. Людність-основна з усіх вимог, що пред'являються до людини. Людське існування є настільки соціальним, що воно не може обійтися без наступних регуляторів: а) допомагай іншим досягти того, чого б ти сам хотів досягти; б) чого не бажаєш собі, того не роби іншим. Люди розрізняються залежно від сімейного, а потім соціального стану. З сімейних патріархальних відносин Конфуцій виводив принцип синівської і братерської чесноти (сяо ти). Соціальні відносини є паралеллю відносин сімейних. Відносини підданого і правителя, підлеглого і начальника такі ж, як відносини сина до батька і молодшого брата до старшого.

Для дотримання субординації і порядку Конфуцій виробляє *принцип справедливості і справності (і)*. Справедливість і справність не пов'язані з онтологічним розумінням істини. Людина повинна чинити так, як велить порядок і його положення [3].

З VI—V ст. до н. е. У Стародавньому Китаї відома концепція *даосизму*, основоположником якої був *Лао-Цзи* (нар. VI ст. до н.е.). Означена система державно-правових поглядів за змістом наближалася до уявлень буддизму про ці суспільні феномени, її прихильники обстоювали ідею, що всесвіт, а також суспільство і держава з її атрибутами, розвиваються відповідно до вічного закону “Дао”, який визначає конкретні закони неба, природи й суспільства. За сутністю “Дао” є уособленням справедливості, всебічного **порядку** й доброзичливості. Якщо відносини в державі будуються згідно з приписами “Дао”, там панують справедливість і порядок, а значить — добробут і щасливе життя; якщо ж ці приписи не виконуються, то в суспільстві виникають нерівність, насилля та інші вади.

Поширеним філософським напрямом був *моїз*, що дістав свою назву за ім'ям засновника *Мо-цзи* (нар. близько 470 р. До н.е., пом. Близько 400 р. До н.е.). Поділяючи загальну віру в істоту Неба (Бога), Мо-цзи стверджував, що мова йде про особистісну волю, схильну до загального блага. Небо відгукується на молитви і прохання всіх людей. Все благо виникає від Неба – джерела всіх речей. Всі винагороди і покарання за поведінку людей теж виникають від Неба, від нього залежить **порядок** у суспільстві.

Представники школи *легізму* вирішували проблеми соціальної теорії і державного управління. Згідно з їхнім ученням, **порядок** у суспільстві – це лише сутто зовнішнє приховування недоліків. *Хань Фей-цзи* (нар. близько 280 р до н.е., пом. Близько 233 р до н.е.) найбільш видатний представник легізма. За його поглядами люди по природі егоїстичні і реагують тільки на покарання і нагороди. Нагороди та покарання – це головні інструменти управління. Ефективне управління вимагає наявності законів, авторитету влади і мистецтва управління. **Порядок** в суспільстві досяжний тільки в тому випадку, коли «імена» відповідають реальності.

У філософському мисленні стародавнього Китаю були розроблені глибокі та оригінальні уявлення про світобудову, вихідні начала буття. Велика увага приділялася питанням так званого гуманного управління, спираючись на ідею обожнювання влади правителя. В основі порядку загалом лежать об'єктивні закони природи, які функціонують незалежно від волі й бажання людей. Первинний порядок виступає як категорія космологічна і щодо порядку соціального, то він інтерпритується лише у зв'язку і через розуміння закономірностей космічного порядку.

Використані джерела:

1. Севрук І.І. До питання про «порядок» та його сенси // *Практична філософія та правовий порядок: Збірник наукових статей.* – Харків, Центр Освітніх Ініціатив, 2000. – С.294-296.

2. Васильев Л. С. - *История религий Востока (религиозно-культурные традиции и общество): Учеб. пособие для вузов по спец. "История". - М.: Высш. шк. 1983- 368 с.*
3. *История философии в кратком изложении. Пер. с чеш. Богута И.И. М.: Мысль, 1991 - 590 с.*

Нікіфоренко Володимир Степанович,
здобувач Науково-дослідного інституту
Державної прикордонної служби України

БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

З проголошенням незалежності України однією з найскладніших і найбільш невирішених проблем є розбудова державного кордону, забезпечення його захисту та охорони й розвиток прикордонних структур. Адже державний кордон виступає одним з найважливіших політичних та правових інститутів будь-якої держави, а забезпечення його надійної охорони позначається на збереженні цілісності державної території, розвитку економіки країни та рівні життя населення.

На сьогоднішній день, в умовах неоголошеної “гібридної війни” Російською Федерацією проти нашої держави за різними оцінками офіційних джерел та незалежних експертів України неконтрольоване близько 500 км свого державного кордону зі східним сусідом, цей факт призводить до масового і безперервного пересування терористів, важкої військової техніки та зброї.

Основою причиною цього зухвальства є не бездіяльність чи непрофесіоналізм військовослужбовців Державної прикордонної служби України, а те що за всі роки незалежності в Україні все попереднє керівництво держави як суб’єкти забезпечення національної безпеки так і не спромоглися повноцінно облаштувати та захистити східний державний кордон України.

Доречно наголосити на тому, що помилки, які допускалися екс-керівництвом впродовж двох десятиріч щодо неконтрольованості та недооцінки, чи навмисному ігноруванню владою країни таких нагальних та вкрай важливих питань як демаркація, делімітація, облаштування та запровадження надійної охорони державних кордонів саме сьогодні даються взнаки не лише українцям, а всій Європі.

Наголошуємо, що саме захист та охорона державного кордону є однією із найважливіших функцій держави. Забезпечення міцних, укріплених та чітко визначених державних кордонів – це запорука стабільного функціонування держави як в середині так і зовні.

Як зазначив Президент України, Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України Петро Порошенко, “...наш східний кордон у майбутній близькій перспективі має стати східним кордоном Європейського Союзу, тому дуже актуально, щоб він був захищений самими сучасними засобами і методами”.

Отже, питання захисту та облаштування кордонів нашої держави це не лише питання забезпечення прикордонної безпеки України, це також є запорукою та гарантією загальноєвропейської стабільності, збереження європейських цінностей і насамперед встановлення нової архітектури безпеки Європи та всього світу.

Нажаль, незважаючи на усвідомлення того, що російсько-терористична агресія проти України стала новим викликом та загрозою у сфері забезпечення прикордонної безпеки, Європейський Союз, хоч і намагається, але не в змозі контролювати процеси та події, які нині відбуваються на східних кордонах України.

Тому першочерговою необхідністю є залучення досвіду Європейського Союзу і США

та дієвої допомоги щодо посилення та облаштування східних кордонів України. Тому над важливим та одним з першочергових завдань є налагодження активного діалогу на найвищому рівні Україна – ЄС – США саме з питань захисту та охорони східних кордонів України – майбутніх східних кордонів Європейського союзу[2].

Встановлено, що питання забезпечення захисту та охорони державного кордону є ключовим принципом у загальному контексті світового порядку та характеру міжнародних відносин і загального миру, забезпеченню міжнародної безпеки. Ці принципи закріплені в Статуті ООН і покликані стабілізувати міжнародні відносини та врегулювати різноманітні військові конфлікти, обмежуючи їх певними нормативними рамками. Вони визнані усіма державами і на них ґрунтуються всі документи, що фіксують міжнародні угоди і домовленості. Також, вони не можуть бути скасовані державами в односторонньому порядку або за угодою. До основних принципів відносяться:

- принцип суверенної рівності держав: кожна держава зобов'язана поважати суверенітет інших учасників міжнародних відносин, тобто їх право в межах власної території здійснювати державну владу без якого-небудь втручання з боку інших держав;
- принцип незастосування сили і загрози силою, який означає, що всі держави повинні стримуватися в їх міжнародних відносинах від загрози силою або її вживання проти територіальної недоторканості і політичної незалежності будь-якої держави;
- принцип непорушності державних кордонів, який зводиться до трьох елементів: визнання вже існуючих кордонів, відмова від яких-небудь територіальних претензій зараз і в майбутньому, відмова від будь-яких інших посягань на кордони;
- принцип територіальної цілісності держави свідчить, що держави повинні утримуватися від будь-яких дій, направлених на порушення національної єдності і територіальної цілісності будь-якої іншої держави, територія держави не має бути об'єктом придбання іншим держави в результаті загрози силою або її вживання;
- принцип самовизначення народів і націй декларує безумовну пошану права кожного народу вільно вибирати дороги і форми свого розвитку;
- принцип співпраці свідчить, що держави зобов'язані здійснювати міжнародну співпрацю в дозволі міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, а також повинні підтримувати міжнародний світ і безпеку [1].

Але, сьогоднішні транскордонні (військові) конфлікти та нові "гібридні війни", численні загрози прикордонній безпеці, зокрема переміщення через державні кордони зброї масового ураження, ядерних технологій, міжнародний тероризм, транскордонна організована злочинність, незаконна міграція та контрабанда зумовлюють всю світову спільноту до пошуку та запровадження нових ефективних безпекових механізмів реалізації політики у сфері забезпечення прикордонної безпеки.

Використані джерела:

1. *Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі від 1 серп. 1975 р. – Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. XXXI. – М., 1977. – С. 544–589.*
2. Скиба Дар'я "Захист державних кордонів: зарубіжний досвід" / Дар'я Скиба // [Електронний ресурс] – Режим доступу: See more at: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/vikliki-bezpeci-ukrajina-jevropa-svit/#sthash.IdhFu04A.dpuf>.

ЗМІСТ

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО. АГРАРНЕ ПРАВО ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО. ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

Айтмухаметова Л. С. Юридическая ответственность за дачу ложных экологических экспертных заключений	4
Байов Д. С. Сучасне становище сільського зеленого туризму в Україні: теоретико-практичні аспекти та перспективи розвитку.....	6
Барабаш Н. П. Проблеми формування поняття категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення: постановка питання.....	8
Грушкевич Т. В. Юридична природа суб'єктивного права громадян на природокористування.....	10
Домбровський С.Ф. Особливості правового регулювання трудових відносин в сільськогосподарських виробничих кооперативах.....	13
Коваленко С. М. Щодо правового забезпечення профорієнтаційної роботи як складової підготовки кадрів для аграрного виробництва.....	15
Костенко В. О. Оптимізація структури земель як засіб економіко-правового забезпечення їх використання та охорони.....	17
Костяшкін І. О. Проблеми забезпечення права власності на землю в особливих умовах.....	19
Лушпаєв С. О. Про новели державно-правового регулювання продовольчої безпеки України.....	21
Мельник А. В. До питання існування мораторію на відчуження та зміну цільового призначення землі сільськогосподарського призначення.....	23
Менів О. І. Маркування органічної сільськогосподарської продукції: правові питання.....	25
Міняйло Т. А. Правове значення добросусідства в регулювання земельних правовідносин.....	27
Місінкевич А.Л. Державно-правове регулювання проведення рекультивації в Україні та в США.....	29
Носік В. В. Самозахист в системі юридичних гарантій захисту права власності українського народу на землю: теорія і практика.....	31
Петлюк Ю. С. Про юридичний зміст поняття «курорт».....	33
Піддубна Д. С. Об'єкт суспільних відносин в органічному виробництві.....	35
Поліщук В. А. Промислове садівництво як аграрно-правова категорія.....	37
Раковская А. И. Информационное и программное обеспечение государственного контроля в области охраны и использования земель.....	39
Родік О. О. Правова охорона ґрунтів від забруднення та засмічення.....	41
Савельєва О. М. До питання про правову природу відносин в сфері агролісівництва.....	44
Санніков Д. В. До питання визначення сутності особливої охорони земель.....	46

Статівка А. М. Децентралізація влади як фактор оптимізації організаційно-правового забезпечення регіональної аграрної політики.....	47
Суєтнов Є. П. Поняття «екосистема» в міжнародному та національному екологічному законодавстві.....	49
Тараненко Л. С. Про досвід законодавчого забезпечення професійної діяльності юрисконсульта (правового радника) в Республіці Польщі	51
Уркевич В. Ю. Про право на створення фермерського господарства.....	53
Ущановська О. І. Юридична природа планування в земельному праві України.....	55
Шульга М.В., Сидоренко В.В. До питання про негативні правові наслідки самовільного зайняття земельних ділянок.....	57

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

КРИМІНАЛЬНО–ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Бережний С. Д. Актуальні питання санкцій кримінально – правових норм	59
Бєлова В.А. Сучасна практика боротьби з тероризмом та перспективи її вдосконалення	60
Вандьо С. Р. Кримінальна відповідальність за незаконне проведення абортів: проблеми і перспективи розвитку	62
Виговський Д. Л. До питання визначення окремих детермінант злочину, передбаченого ст. 179 кримінального кодексу України в сучасних умовах.....	64
Виговська Т. В. До питання юридичної відповідальності за правопорушення проти довкілля у м. Хмельницькому.....	67
Гришук В. К. Кримінально-правова відповідальність і кримінально-правова безвідповідальність людини	69
Елганова Н.В., Минеева И. С. Формирование норм уголовно - правового воздействия за дачу заведомо ложных экспертных и аудиторских заключений в сфере охраны окружающей среды	71
Захарчук В. М. Зарубіжний досвід застосування кримінально-правових засобів протидії самовільному зайняттю земельних ділянок	73
Іваникович С. Р. Про дійове каяття в історії вітчизняного кримінального законодавства	75
Каменец А. А. Добровольный отказ от преступления в уголовном праве Беларуси.....	77
Кобля А. С. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.....	78
Ковальов С. І. Наукова проблема кримінологічного вчення про особу злочинця	80
Криулина Т. С. Легализация эвтаназии в России	82
Лапунина Н. Н. Обоснованность коренных изменений научных основ квалификации преступлений.....	83
Лисак Л. О. Початковий та кінцевий моменти правового статусу засудженого	85
Марисюк К. Б. Ще раз про юридичні обов’язки засуджених	87
Михайловская Ю. В. К вопросу об актуализации уголовного законодательства в Республике Беларусь	89

Нікіфорова Т. І. Співвідношення ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання	91
Омельчук О. М. Роль засобів масової інформації у боротьбі зі зловживаннями наркотичними засобами та їх незаконним обігом	92
Оскерко В. В. Длительность сроков давности привлечения к уголовной ответственности по уголовному законодательству Республики Беларусь	94
Оскерко О. Л. Осуждение с условным неприменением наказания по уголовному праву Республики Беларусь	97
Плисюк Н. М. Особливості застосування покарання за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця	99
Пунда А. В. Рекомендації щодо вдосконалення надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми в Україні	101
Терно А. М. Проблеми ефективності виконання рішень європейського суду з прав людини	103
Туктарова И. Н., Кузнецова Н. И. Проблемы ответственности юридических лиц за экологические преступления	105
Філіпенко В. Р. Видовий об'єкт державної зради	108
Чеснокова В. С. Проблемы квалификации убийства в Российской Федерации	110
Юркевич В. Ю. Законодательная конструкция неосторожной формы вины в уголовном кодексе республики беларусь	112

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС І КРИМІНАЛІСТИКА

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Волкотруб С. Г. Процесуальні передумови альтернативних способів вирішення кримінально-правових конфліктів.....	115
Голдзіцький К. А. Скільки України потрібно органів досудового розслідування	118
Егреші К. П. Окремі криміналістичні аспекти проведення допиту при розслідуванні злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості	120
Каденко О. О. Нормативно-правове визначення відповідальності адвоката за неприйняття участі у з'їзді адвокатів України	123
Кравчук О. В. Деякі аспекти взаємодії при розслідуванні злочинів передбачених статтею 301 ККУ України «ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів»	125
Крушинський С. А. Подання та дослідження «нових доказів» при перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції у кримінальному провадженні.....	127
Лук'яничков Є. Д., Лук'яничков Б. Є. Участь понятих в освідуванні особи	129
Меланчук А. В. Адвокатська таємниця та дисциплінарна відповідальність адвоката у разі її порушення за законодавством Російської імперії і сучасної України.....	131
Пасечна Н. В. Особа нелегального мігранта, як елемент криміналістичної характеристики злочину	133

Татаренко Г. В. Проблемні питання дотримання рівності громадян перед законом і судом у кримінальному процесі України	135
Фещук Т. С. Право захисника на конфіденційне побачення з клієнтом у практиці ЄСПЛ.....	137
Хмелевська Н. В. Особливості надання адвокатом правової допомоги юридичним особам.....	139
Цыпарков Н. Г. Экономико-правовой и криминалистический анализ договора при противодействии экономическим преступлениям	141
Юрина Л. Г. Результаты ОРД как основания производства следственных действий	143

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

Андреев С. О. Сучасний стан імплементації норм міжнародного права з питань цивільної оборони у національне законодавство України у сфері цивільного захисту.....	145
Анискевич Д. О. Институт омбудсмана в странах СНГ	147
Гарбино В. В. Взаимодействие ЕС и НАТО: современные аспекты	148
Карпенко П. В. Принцип ответственности в международном праве	150
Кладкевич В. В. Санкция как мера правомерного принуждения в международном праве	152
Клочок Е. М. Миграционный кризис в европейском союзе	153
Ковальчук В. В. Регіональне міжнародне співробітництво держав у галузі Протидії міжнародній злочинності	155
Лозінська С. В. Питання війни у міждержавних відносинах Стародавнього Риму	158
Лукьянович Б. Г. Проблемы административно-правового регулирования в сфере миграции	160
Мангерт А.А. Перспективы дифференциации правового статуса государств в Европейском Союзе	162
Мартыненко Е. А. Перспективы развития внешнеполитической деятельности Европейского Союза после принятия Лиссабонского договора	164
Мартишевич Я. В. Понятие «международных полетов» в международном воздушном праве.....	166
Мовсисян К. А. Нормативность принципов международного уголовного процесса	167
Мороз Н. О. Некоторые аспекты договорно-правового сотрудничества в сфере обеспечения информационной безопасности в рамках ОДКБ	169
Мул А.М. Стан та напрями вдосконалення правового регулювання відшкодування шкоди, завданої внаслідок надзвичайних ситуацій	170
Мустафаева Н. А. Основания международно-правовой ответственности	172
Наконечна Н. Б. До питання про правовий статус біженців у сучасному міжнародному праві.....	174

Нікіфорова Т. І. Співвідношення ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання	177
Олійник У. М. Особливості застосування рішень європейського суду з прав людини в правовій системі України.....	178
Пальцева О. А. Сравнительный анализ дипломатических и консульских привилегий и иммунитетов	180
Посикалюк О. О. Європейське товариство (SE) як наднаціональна юридична особа	182
Рекеть Е. Г. Тенденции коллизионного регулирования наследственных отношений по закону	184
Рымарчик В. А. Понятие коррупции на международном и национальном уровне	186
Рубцова Л. Ф., Рубцов Ф. С. Деятельность полномочных представителей отдельных государств в период второй мировой войны: от формального нарушения консульских правил до фактического героизма	188
Чепелюк Е. А. Нужно ли совету безопасности ООН расширяться?	190
Шатликова А. А. Сотрудничество Республики Беларусь с международными организациями по вопросам борьбы с терроризмом	191
Шошин С. В. Имеется ли надлежащее правовое обоснование для объявления войны суверенному государству?	193
Юзькова А. В. Доктринальне визначення поняття міжнародного злочину	195
Янковская А. В. Зарубежный опыт имплементации Статута МУС в национальное уголовное законодательство (на примере Германии)	197
Налуцишин В.В. Категорія «порядок» у філософській мудрості Стародавнього Китаю.....	200
Нікіфоренко В.С. Безпека Державного кордону України – невід'ємна складова загальноєвропейської системи безпеки	202

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

**збірник тез
Міжнародної наукової конференції
“Чотирнадцяті осінні юридичні читання”
(м. Хмельницький, 23–24 жовтня 2015 року)**

ЧАСТИНА ДРУГА:

*Земельне право
Аграрне право
Екологічне право
Природоресурсне право
Кримінальне право
Кримінологія
Кримінально–виконавче право
Кримінальний процес
Криміналістика
Судова експертиза
Міжнародне право
Порівняльне правознавство*

Відповідальний редактор – *Місінкевич Л. Л.*

Верстка – *Юзькова А. В.*

Дизайн обкладинки – *Масловська Л. В.*

Підписано до друку 15.10.2015 р. Формат 60х84 ¹/₁₆

Ум. друк. арк. 11,9. Наклад 130 прим. Зам. № 185.

Віддруковано у Хмельницькому університеті управління та права.

29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, буд. 8

Тел.: (382) 71-75-91

www.univer.km.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення
та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції

Серія ДК № 2105 від 21.02.2005 р.